

T.C.
TOKAT GAZİOSMANPAŞA ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

II. HENRY’NİN KRALİYET YÖNETİMİ VE İNGİLİZ DEVLET YAPISININ OLUŞUMU

Hazırlayan
Gülnur ÖZER

Tarih Anabilim Dalı
Doktora Tezi

Danışman
Prof. Dr. Pınar ÜLGEN

TOKAT - 2021

T.C.
TOKAT GAZİOSMANPAŞA ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

II. HENRY’NİN KRALİYET YÖNETİMİ VE İNGİLİZ DEVLET YAPISININ OLUŞUMU

Hazırlayan
Gülnur ÖZER

Tarih Anabilim Dalı
Doktora Tezi

Danışman
Prof. Dr. Pınar ÜLGEN

TOKAT - 2021

ETİK SÖZLEŞME

Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Lisansüstü Enstitüsü tez yazım kılavuzuna göre, Prof. Dr. Pınar ÜLGEN danışmanlığında hazırlamış olduğum “II. Henry’nin Kraliyet Yönetimi ve İngiliz Devlet Yapısının Oluşumu” adlı Doktora tezimin bilimsel etik değerlere ve kurallara uygun, özgün bir çalışma olduğunu, aksinin tespit edilmesi halinde her türlü yasal yaptırımını kabul edeceğimi beyan ederim.

26/11/2021

Gölnur ÖZER

ÖNSÖZ

Orta Çağ'da İngiltere, yeniden şekillenmeye başlamıştı. Bu yeniden fetih ve değişimler içerisinde II. Henry dönemi pek çok yeniliğe zemin hazırlamıştı. Ancak bu dönem öncesinde I. Henry'nin vârisiz kalmasıyla birlikte “Anarşi” dönemine sürüklenen İngiltere, Plantagenet Hanedanlığının ilk kralı olan II. Henry'nin tahta çıkışı ile küllerinden yeniden doğmuştur. 1154 yılında tahta çıktığında babası sayesinde Normandiya, Anjou ve Maine Kontunun ve İngiltere Kralı I. Henry'nin kızının en büyük oğlu olmanın avantajına Fransa kralının eski eşi Eleanor ile evlenerek de Aquitaine düklüğünü ekleyerek en geniş topraklara sahip olan kral olarak zaten krallık vazifesine başlamıştı. İlerleyen yıllarında ise unvanları peşpeşe arttı. Normandiya Dükü, Anjou ve Maine Kontu, Aquitaine Dükü, İngiltere Kralı ve İrlanda Lordu idi. Daha sonra Angevin İmparatorluğu olarak anılacak olan bu dönemde imparatorluk, İskoçya'dan Pirenelere kadar uzanmaktaydı. Bu toprak bütünlüğü bile onu İngiltere kralları içerisinde özel kılmaktaydı çünkü öncesinde veya sonrasında İngiltere bu kadar geniş bir toprak bütünlüğüne sahip olmadı.

Yaptığı reform hareketlerinin dışında özel hayatındaki çalkantılarla da tanınmaktaydı. İktidarının baş destekçisi Thomas Becket'in öldürülmesinin baş şüphelisi olarak kendisini sürekli kiliseye ve halkına karşı zor bir durumda bırakmıştı. Bu ölüm üzerine daha fazla dikkat çekmişti. Düşmanları artık hata yapması için her fırsatı değerlendirmekteydi. Bunun yanı sıra Fransa kralı, İrlanda, İskoçya ve en önemlisi belki de kendi ailesi ile yaşadığı sorunlar yüzünden her hamlesinde ihtiyatlı davranmaya başlamıştı. Genel olarak tahtı güçlü her kral gibi kalbi yorgun bir şekilde hayatını kaybetmişti. Ama ardında bıraktıkları İngiltere için çok önemliydi. Tarihsel açıdan İngiltere için onu vazgeçilmez kılan en önemli unsur ise İngiliz hükümetinin yeniden inşasıdır. Bugün ki manada İngiliz hukuk yapısının temelleri, bu dönemde atılmıştı. Ve de İngiliz ulus birliği oluşmaya başlamıştır.

Çalışma, iki bölümden oluşmaktadır. Girişte II. Henry öncesinde Fatih William ve I. Henry dönemi incelenmiş ardından II. Henry'nin prenslik dönemi ile tahta çıkış süreci üzerinde durulmuştur. Birinci bölümün ilk başlığında II. Henry'nin ilk yıllarında yapmış olduğu yönetim değişikliği, sınırlarında yaşadığı sorunlar, Galler, Toulouse

seferleri anlatılarak döneme etkilerinden bahsedilmiştir. Ardından iktidarını pekiştirdiği dönemde yaşanan iç ve dış sorunlar, Thomas Becket cinayeti ve onun etkisiyle Kilise ile yaşadığı sorunlar anlatılmıştır. Bu bölümde krallığı için başarısızlık sayılacak İrlanda Seferi ve oğullarının başlattığı ayaklanma ve Fransa Krallığı ile olan ilişkileri incelenmiştir. Çalışmanın ikinci bölümü ise II. Henry tarafından oluşturulan İngiliz devlet yapısı hakkındadır. Ayrıca İngiliz hükümet modeli, hukuk sistemi, ekonomisi ve İngiliz ulusunun oluşumu hakkında bilgiler verilmiş ve bunlar, dönem kaynakları ışığında aktarılmıştır.

Çalışmamın oluşumu sürecinde benden desteğini esirgemeyen kıymetli kişilere teşekkürü bir borç bilirim. İlk teşekkür etmek istediğim kişi lisans yıllarımdan beri öğrencisi olmaktan gurur duyduğum, bana bir amaç kazandıran, maddi-manevi desteğini her zaman hissettiren, hayatımda yeri tez danışmanından çok daha fazlası olan kıymetli hocam Prof. Dr. Pınar ÜLGEN'dir. Kendisine sonsuz teşekkür ederim.

Ayrıca değerli hocalarım Prof. Dr. Abdullah KAYA, Doç. Dr. Murat SERDAR, Doç. Dr. Kemal İBRAHİMZADE ve Dr. Öğr. Üyesi Halil YAVAŞ'a tez sürecimdeki katkıları için çok teşekkür ederim.

Kıymetli ekip arkadaşlarım Banu ÇETİN ÜNAL ve Murat ÇAYLI'ya dostlukları, sabırları ve çalışmama ilişkin verdikleri fikirler için minnettarım. Dostlarım Zeynep Nermin ULUDAĞ'a ve Emine PERGEL'e bu çalışma sırasında bana gösterdikleri sabır için çok teşekkür ederim.

Son olarak, sadece bu süreçte değil hayatım boyunca en büyük destekçilerim değerli annem Şadiye ÖZER ve babam Abdurrahman ÖZER'e sonsuz teşekkür ediyor, bu çalışmayı onlara ithaf ediyorum.

ÖZET

II.HENRY’NİN KRALİYET YÖNETİMİ VE İNGİLİZ DEVLET YAPISININ OLUŞUMU

Özer, Gülnur

Doktora, Tarih Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Pınar Ülgen

Aralık 2021, xi+ 193 sayfa

İngiltere için I. William’dan itibaren yeni bir dönem başlamıştı. Artık İngiltere eski İngiltere olmayacak sonraki yüzyıllara dahi etki edecek bazı reformların temelini atıldığı bir ülke olacaktı. Bu da II. Henry döneminde gerçekleşmeye başlamıştı. Çünkü II. Henry’nin, katı kişiliğinin yanı sıra bilge kral olarak da adlandırıldığı zamanlar olmuştur. Bu karakteri ve eğitilmiş yapısı, onu her zaman yeni şeyler yapmaya sevk etmiştir. Clarendon yasaları da bunun en somut örneğidir. Çünkü bu yasalar, ilerleyen zamanlarda Magna Charta Libertatum’un oluşumuna zemin hazırlamıştır. Ayrıca II. Henry, döneminde oluşan yeni hükümet modeli ve işleyişi, hukuk ve ekonomi sistemi de oldukça önemlidir. Hatta günümüze gelen etkileri de mevcuttur. II. Henry dönemi ve İngiliz ulus sisteminin oluşumu İngiltere tarihi açısından önemli bir dönüm noktası olmuştur.

Bu çalışmanın amacı da II. Henry dönemindeki olayları, önemli kişileri ve İngiltere tarihindeki etkilerini anlatmak ve II. Henry döneminde yapılması planlanan ya da yapılmış olan bazı reformların İngiliz hükümet modeli ve İngiliz ulus yapısının oluşumundaki etkilerini ve de tarihsel açıdan önemini vurgulamaktır.

Anahtar Kelimeler: Orta Çağ, Avrupa, II. Henry, Plantagenet, Angevin, İngiltere, Krallık

ABSTRACT

The Royal Administration of Henry II and Formation of the British State Structure

Özer, Gülnur

Doctorate, Department of History

Advisor: Prof. Pınar Ülgen

December 2021, xi+ 193 pages

A new era had begun for England from William I. England would no longer be the old England, but would be a country where the foundations of some reforms that would affect even the next centuries were laid. This began to happen during the reign of Henry II. Because there were times when Henry II was called the wise king as well as his stern personality. This character and educated nature always prompted him to do new things. Clarendon's laws are the most concrete example of this. Because these laws laid the groundwork for the later formation of the Magna Charta Libertatum. In addition, the new governance model and functioning, law and economy system formed during the reign of Henry II are also very important. There are even effects that come to the present. The period of Henry II and the formation of the English nation system has been an important turning point in the history of England.

This study aims to explain the events, important people and their effects on the history of England during the reign of Henry II and to emphasize the historical importance and the effects of some of the reforms planned or made in the period of Henry II on the formation of the British government model and British nation structure.

Keywords: Middle Ages, Europe, Henry II, Plantagenet, Angevin, England, Kingdom

İÇİNDEKİLER

ETİK SÖZLEŞME.....	i
ÖNSÖZ.....	ii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vi
RESİMLER LİSTESİ.....	viii
KISALTMALAR	ix
KAYNAKLAR ÜZERİNE	x
A.Ana Kaynaklar	x
B.Araştırma Eserler	x
GİRİŞ	1
A.Kral II. Henry Öncesi Genel Durum	1
A.1. İngiltere Tahtını Sarsan Kaza	6
A.2. İmparatoriçe Matilda	11
A.3. Kral Stephen.....	14
B.II. Henry’nin Prenslik Dönemi.....	16
BİRİNCİ BÖLÜM.....	25
II. HENRY ve KRALİYET YÖNETİMİ.....	25
1.1.II. Henry’nin İlk Yılları (1154-1157).....	25
1.2.Krallığın Sınırlarındaki Olaylar, 1157- 1161.....	38
1.2.1.Galler Savaşı	38
1.2.2.Vexin ve Brittany	41
1.2.3.Toulouse Seferi	43
1.3.Kralın Otoritesinin Pekiştirilmesi,1161-1168	48
1.4.II. Henry- Becket Tartışması ve Papalık İlişkisi	55
1.4.1.Thomas Becket.....	55
1.4.2.Papalık ile İlişkiler	77
1.5.İrlanda Meselesi	84
1.6.Genç Kralın İsyanı ve Büyük Savaş	90
1.7.II. Henry- Oğulları ve Ölümü	101
1.8.II. Henry’nin Karakteriyle Bıraktığı Etki	107

İKİNCİ BÖLÜM.....	110
İNGİLİZ DEVLET YAPISININ OLUŞUMU	110
2.1. İngiliz Hükümet Modeli.....	110
2.2. II. Henry Döneminde Hukuk ve Anayasa	114
2.2.1. Clarendon Tüzüğü.....	121
2.2.2. Şeriflerin Soruşturulması ve Northampton Hükümleri	130
2.2.3. Silahlandırma Hükümleri ve Orman Hükümleri	134
2.3. II. Henry Döneminde Ekonomi.....	140
2.4. II. Henry ve İngiliz Ulusu	159
SONUÇ.....	167
KRONOLOJİ	170
KAYNAKÇA	171
EKLER.....	185

RESİMLER LİSTESİ

Resim 1: White Ship enkazının detaylı tasviri	185
Resim 2: Matilda	186
Resim 3: II. Henry'nin taç giymesi	187
Resim 4: II. Henry	188
Resim 5: II. Henry ve çocukları	189
Resim 6: II. Henry ve Thomas Becket	190
Resim 7: Canterbury Başpiskoposu St. Thomas Becket'in Şehitliği	191
Resim 8: Genç Henry'nin taç giymesi	192
Resim 9: Short-cross Penny.....	193

KISALTMALAR

ev.	Çeviren
Ed.	Editör
E.T	Erişim Tarihi
hızl.	Hazırlayan
trans.	Translator

KAYNAKLAR ÜZERİNE

A. Ana Kaynaklar

Çalışmamızın ana kaynaklarından birisi William Stubbs'un editlemesini yaptığı *Gesta Regis Henrici Secundi* adlı eserdir. Bu eser, II. Henry'nin ölümüne kadar saltanatının ve I. Richard'ın da tahta çıkışından 1192 yılının baharına kadar olan dönemini içerir. Anglo-Sakson Chronicles, Florence of Worcester, Simeon of Durham ve onların çağdaş bölümleriyle sıralanabileceği için, ilk öneme sahip olan bir tarihsel kompozisyonlar sınıfının mevcut en iyi örneklerinden biridir. 2 ciltten oluşan bu eserde II. Henry dönemine ait herşeyi sırasıyla bulmamız mümkündür.¹

Bir diğer kaynağımız Canterburyli Gervase'nin tarihsel çalışmalarından olan *The Chronicle of The Reigns of Stephen, Henry II and Richard I* adlı eserdir. Eser II. Henry'nin İngiltere tarihi için önemi yazar tarafından da eklenen bazı atıflarla daha açıklayıcı bir şekilde anlatılmaya çalışmıştır.²

Dönemi anlamamızı sağlayan en önemli eserlerden biri de *Materials for the History of Thomas Becket* eseridir. 7 ciltten oluşan bu eserde Edward Grim, Herberto de Boseham, Salisburyli John, Alano Abbate Tewkesberiensi, William FitzStephen ve dahası birçok dönemin büyük ismine ait anlatıları bir seride toplayan eserin editörlüğünü James Craigie Robertson yapmıştır. Eser Thomas Becket merkezinde II. Henry dönemini ayrıntıları ile anlatmaktadır.³

B. Araştırma Eserler

Wilfred Lewis Warren'ın *Henry II* adlı çalışması modern çalışmalar içerisinde en büyük kılavuzlarımızdan birisidir. II. Henry adına yapılan modern çalışmalar içerisinde en detaylı biyografi ona aittir. Kitabı II. Henry'nin prenslik yıllarından itibaren ölümüne

¹ William Stubbs (Ed.), *Gesta Regis Henrici Secundi Benedicti Abbatis*, Vol.I, Longmans, London 1867, s. xv.

² William Stubbs (Ed.), *The Historical Works of Gervase of Canterbury*, Vol.I, Longman, London 1879, s. x.

³ James Craigie Robertson (Ed.), *Materials for the history of Thomas Becket: archbishop of Canterbury*, Longman, London 1875-85.

kadar kilise ile Fransa ile ve idari yönetim ile ilgili her konusunu detaylı olarak kroniklerden faydalanarak anlatmıştır.⁴

Warren'den önce II. Henry'nin biyografisini yazan ve ona da kaynaklık eden başka isimlerde vardır. Çalışmamızda yer verdiğimiz bu eserlerden ilki L.F. Salzman'a ait olan *Henry II* eseridir. Warren'in aksine detaylı dipnot bilgileri yer almasa da kronikler doğrultusunda yazılan eser II. Henry ile ilgili kilit başlıkları detaylı bir şekilde anlatan nadide bir eserdir.⁵

II. Henry'nin biyografisini yazan diğer yazar John Appleby'dir. *Henry II, The vanquished king* adlı eser özellikle ikinci bölümünde II. Henry ve oğulları ile detaylara girerek diğer biyografilerden farklı olarak oğullarını da anlatmıştır.⁶

Alice Stopford Green'in tarafından kaleme alınan *Henry the Second* isimli eser ise özellikle II. Henry'nin hukuksal faaliyetlerine detaylı olarak yer vererek onun dönemini bu doğrultuda anlatmaktadır.⁷

⁴ Wilfred Lewis Warren, *Henry II*, University of California Press, Berkeley and Los Angeles 1973.

⁵ L.F. Salzman, *Henry II*, Constable and Company yay., Londra 1917.

⁶ John Tate Appleby, *Henry II, The vanquished king*, Macmillan, New York 1962.

⁷ Alice Stopford Green, *Henry the Second*, Macmillan and Co., London 1903.

GİRİŞ

A. Kral II. Henry Öncesi Genel Durum

II. Henry ile İngiltere farklı bir oluşum içerisine girmiştir. Ancak II. Henry'e bu zemini hazırlayan onun döneminden önce gerçekleşen olaylar zinciri ve İngiltere'deki genel durum idi.

İngiltere'nin fethi, bu noktada büyük önem taşımaktadır. 1066 yılında I. William'ın Hasting zaferi⁸ ile Anglo-Sakson monarşisine son vermesi, İngiltere tarihinin en önemli olaylarından biridir. Çünkü bu savaşla birlikte I. William, İngiltere'yi baştan sona fethetmiştir. Bu fetih, İngiltere tarihinin dönüm noktası olup İngiliz devlet yapısının değişimine de zemin hazırlamıştır. Ve bu zafer ile I. William, İngiliz feodal anlayışını değiştirmiştir.⁹ Burada 1066 yılındaki Norman toplumunun feodal bir toplum olduğu açıkça görülmektedir.¹⁰

I. William, Anglo-Sakson mülk sahipleri ve baronlar sistemini feodal bir serfler ve baronlar sistemiyle değiştirdi. İngiltere'nin çoğu ve Galler'in bazı bölgelerinin ayrıntılı envanteri olan Domesday Book adlı eser ise 1086'da tamamlandı. Bu ayrıntılı çalışma sayesinde I. William, arazileri kişisel kullanımı için ayırmış ve kiliseye ait olanları da tanımıştır. Kişisel kullanıma ve kiliseye ayrılan topraklar dışında kalan ve yaklaşık 4.000 kişinin sahip olduğu topraklar, 200 Norman baronuna ve kendi küçük asker ordularına devredildi. Baronluklar, bir şövalyeyi desteklemek ve onun baronu uğruna savaşması için gerekli araçları sağlamakta yeterli olan yaklaşık 16.000 beyliğe bölünmüştü. Kontrolün çoğunlukla kralda olmasını sağlayan I. William'ın feodal düzeni bu şekilde kuruldu.¹¹

⁸ Hasting Savaşı; Anglo-Sakson Kralı Harold ile Normandiya Dükü William arasında 14 Ekim 1066'da gerçekleşti. Bu savaşta Harold'un ölümü ile İngilizler'in zayıflığından faydalanan William Londra'ya hareket ederek tahtı ele geçirmiş ve tarihte Fatih William olarak anılan I. William olmuştur. Jeremy Black, *Kısa İngiltere Tarihi*, Ekim Duru (çev.), 1.Baskı, Say Yayınları, İstanbul 2017, s.48.

⁹ Pınar Ülgen, "Fatih William Tarafından Avrupa'nın Yeniden Dizayını", *Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, C.12, S.1, (Ocak 2017), s. 69.

¹⁰ Charles H. Haskins, "Normandy Under William The Conqueror", *The American Historical Review*, Vol. 14, No. 3, (April 1909), s. 455.

¹¹ Bruce Thatcher, *Rise&Decline*, Lulu Press, 2017, s.267.

Fatih William'ın dengeleyici yönetim anlayışı alınan bazı yeni kararlarla devam etti. Her kral gibi I. William'da toprak sahipleri ve kilise ile arasını iyi tutmaya çalışmaktaydı. Bu doğrultuda da kiliselerde yeni bir düzen kurdu. Canterbury Başpiskoposluğuna başdanışmanlarından biri olan Lanfranc'ı atadı ve yapılan değişikliklerin hepsinde kilisenin ve manastırların haklarını dikkate aldı.¹² Hatta Fatih William'ın 1072 ve 1076 yılları arasında İngiltere'deki piskoposların yargı yetkisini düzenlemek için çıkarttığı kararname, bu ülkedeki kilise mahkemelerinin kuruluş tüzüğü olarak kabul edildi. Geleneksel görüşteki ilk unsur, yönetmeliğin İngiltere'de dini mahkemelerin kuruluşunu sağladığı iddiasıdır.¹³

I. William'ın sağladığı baskın yönetim, oğulları II. William ve I. Henry döneminde de devam etmişti. Bu üç kralın dönemi Fransa'daki toprakların savunulması ve güçlendirilmesiyle geçmiştir. 1106 yılında ise I. Henry tarafından İngiltere ve Normandiya'nın yeniden birleşmesi sağlanmıştır. I. Henry'nin dönemi idari gelişmelerde önemli olayların yaşandığı bir dönemdir. Kraliyet hukukunun kapsamında ve vergilerin düzenlenmesinde çeşitli gelişmeler yaşanmıştır.¹⁴ Askeri örgütlenme, Anglo-Norman toplumunda barış ve yasal düzen için gerekliyken, fetih duygusu geçmişte kalmıştı ve askerî erdem, artık tek başına yeterli değildi. I. Henry'nin kral olarak görevi, baronlarının enerjilerini idari ve adli yeteneklere ve bu yetenekleri tutarlı bir hükümet çerçevesine dönüştürmekti.¹⁵ Yani çevresindeki yetenekli insanlardan bu çerçevede faydalanma yönünde yeni yöntemler geliştirmiş bir imparatordu.

I. Henry döneminde Anglo-Norman soyluları önemli bir sınıf olarak kendini gösterirken bu durum, on ikinci yüzyıl demografik, askeri ve kültürel değişimlerini yansıtıyordu. Bunun yanı sıra bu durum, "Millileşme" unsurunun ön plana çıkmaya başladığını gösterirken başka bir ifadeyle kraliyet hükümetindeki "İngiliz" olma yönündeki gelişmelere de bir yanıt niteliğindeydi. Zaman içerisinde kral, toplumdaki

¹² Jeremy Black, *Kısa İngiltere Tarihi*, s.48; Christopher Tyerman, *Who's Who in Early Medieval England*, First Published, Shephard-Walwyn, London 1996, s.3.

¹³ Colin Morris, "William I and Church Courts", *The English Historical Review*, Vol. 82, No. 324, (July 1967), s. 449.

¹⁴ Jeremy Black, *Kısa İngiltere Tarihi*, s. 50-51.

¹⁵ Barbara MacDonald Walker, "King Henry I's "Old Men"", *Journal of British Studies*, Vol. 8, No. 1, (Nov. 1968), s.1.

konumları için kendi miraslarından çok kraliyetin lütfuna bağımlı olan bir grup adama ve tanıdıklarına güvenmeyi seçmişti.¹⁶

I.Henry'nin kral olduktan sonraki ilk eylemi bir *Özgürlükler Bildirgesi* yayınlayarak Norman krallarını İngiltere'de yeniden popüler hale getirmektir. Bunun bir teminatı olarak da İskoçya Prensesi Edith ile evlendi. Bu evlilik ile Batı Sakson kanı, yeni Normanların kanıyla birleşmişti. Edith, bu evlilikten sonra Norman görünmek için adını Matilda olarak değiştirmişti.¹⁷ Bu dönemde geniş aileler içinde evlilik ittifakları, her kademedeki soyluların sosyal hareketliliği için çok önemliydi.¹⁸

I. Henry'nin *Taç Giyme Sözleşmesi* diğer adıyla *Özgürlükler Bildirgesi*, tam olarak bir özgürlük tüzüğü sayılmazdı. Amaç, hükümet ihlallerini durdurarak halkın desteğini kazanmaktır. I. Henry, bu bildirgesindeki vaatlerini yerine getirmemiş olmasına rağmen feodal tebaalarının bir feodal kralın konumuna uygun eylemleri olması gerektiği yönündeki düşünceleri somutlaştırmıştı. Bu tüzüğün önemi, 1215 yılında Magna Carta'nın ilanı sürecinde Kral John'un eylemlerini engellemek için bir emsal sağlamış olmasıydı. Tüzükte yer alan bazı maddeler şöyleydi:¹⁹

1. Bilin ki, Tanrı'nın merhameti ve tüm İngiltere krallığının baronlarının ortak öğüdüyle, söz konusu krallığın kralı olarak taç giydim ve krallık haksız talepler tarafından ezildiği için, ben, tanrı korkusu ve hepinize duyduğum sevgiyle, öncelikle Tanrı'nın kutsal kilisesini özgür kılıyorum. Başpiskoposun, piskoposun veya başrahibin ölümü halinde, halefi yerine geçene kadar kiliseden herhangi bir şey almayacağım. Ve İngiltere krallığının haksız yere baskı altında tutulduğu tüm kötü adetleri ortadan kaldırıyorum. Burada kısmen belirlediğim gümrük kuralları:
2. Baronlarımdan, kontlarımdan herhangi biri ölürse, varisi, kardeşimin zamanında yaptığı gibi topraklarını geri satın almayacak ancak adil ve yasal

¹⁶ Charlotte A. Newman, "Family and Royal Favor in Henry I's England", *Albion: A Quarterly Journal Concerned with British Studies*, Vol. 14, No. 3/ 4, s.292.

¹⁷ Rebecca Fraser, *The Story of Britain*, W.W. Norton&Co., New York 2005, s.114.

¹⁸ Charlotte A. Newman, *agm*, s.295.

¹⁹ Lacey Baldwin Smith ve Jean Reeder Smith (Ed.), *The Past Speaks: Sources and Problems in English History*, Vol. 1, DC Heath ve Company, Lexington 1993, s.34-35.

bir değişim ile kurtaracak. Aynı şekilde baronlarımlın adamları da topraklarını efendilerinden adil ve meşru bir şekilde alacaklardır.

3. Baronlarımdan veya diğer adamlarımdan biri kızını, kız kardeşini, yeğenini veya akrabasını evlendirmek isterse, benimle bu konuyu konuşsun; ama bu izin için ondan hiçbir şey almayacağım ve onu düşmanıma katmayı düşünmedikçe, vermesine engel olmayacağım. Ve eğer bir baronun ya da adamlarımdan birinin ölümü üzerine, mirasçı olarak bir kız kalırsa, baronlarımlın tavsiyesi üzerine ona topraklarını vereceğim. Ve eğer kocasının ölümü üzerine, kadın terk edilmiş ve çocuksuz kalırsa, çeyizi ve evlenme hakkı kendisine ait olacaktır ve ben, eşinin vasiyeti olmadıkça onu bir kocaya vermeyeceğim.
4. Ve bir kadın çocuklu olarak hayatta kalırsa, vücudunu yasal olarak koruduğu sürece çeyizi ve evlilik hakkı olacaktır ve iradesi dışında onu evlendirmeyeceğim. Ve arazinin ve çocukların koruyucusu ya karısı ya da en adil görüldüğü gibi akrabalarından biri olacaktır. Ve baronlarımdan, adamlarının oğulları, kızları veya eşleriyle aynı şekilde ilgilenmelerini istiyorum.
5. Şehirler ve kontluklar aracılığıyla alınan, ancak Kral I. Edward zamanında alınmayan ortak para vergisini bundan böyle kesinlikle yasaklıyorum.
6. Yasal sabit gelirlerim ve başkalarının mirasları için veya başkalarını daha adil bir şekilde ilgilendiren şeyler için kararlaştırılan miktarlar dışında, kardeşime ait olan tüm borçları affediyorum.
7. Baronlarımdan ya da adamlarımdan herhangi biri bir suç işlerse, babamın ya da kardeşimin zamanında yaptığı gibi kralın insafına kalmış bir ödemeye bağlanmayacaktır ama babamın zamanından önce diğer seleflerimin döneminde olduğu gibi, suçun boyutuna göre tazmin edecektir. Ama ihanetten veya ağır suçtan hüküm giyerse, suçun hakkını olduğu gibi verecektir.
8. Kral ilan edildiğim günden önce işlenen tüm cinayetleri affediyorum ve gelecekte işlenecek olanlar, Kral Edward yasasına göre adil bir şekilde tazmin edilecektir.
9. Baronlarımlın ortak rızasıyla, babamın sahip olduğu ormanları elimde tutuyorum.

10. Toprakları için askerlik yapan şövalyelere, topraklarının sabanlarının her türlü ödemedi arınmış olmasını armağan ediyorum. Öyle ki bu kadar büyük bir yükten kurtulmuş olarak, kendilerini iyi bir şekilde atlar ve silahlarla donatsınlar ve hizmetime ve krallığımın savunmasına tam olarak hazırlansınlar.

I. Henry dönemindeki yönetim şekli, iki temel özelliğe dayanmaktaydı. Bunlar, gezici kraliyet mahkemesi ve sabit yerel yetkililer idi. Bu sistem, “Ata Rejimi” olarak etkili bir şekilde işlenmişti çünkü kraliyet hakimiyetlerinin nispeten küçük boyutlu olması, gezici kraliyet mahkemesinin yerel memurlarla temas halinde kalmasına izin vermekteydi. I. Henry, geleneksel düzenlemeyi sürdürse de toprakların genişlemesinden kaynaklanan zorlukları karşılamak için dört önemli yenilik tasarladı. Bunlardan birincisi, kralın üzerindeki yükleri almaları için yardımcı vekiller tayin etmekte. İkinci olarak hazine üzerindeki Curia kontrolünü sıkılaştırmak ve yerel yetkilileri daha yakından izlemek için hazineler veya merkezi muhasebe prosedürleri oluşturuldu. Üçüncüsü hükümet işleri daha karmaşık hale geldikçe, kraliyet politikasının sürekliliğini sağlamak için iyileştirilmiş kayıtların tutulması ve saklanması idi. Ve dördüncü olarak ise, kraliyet adaletinin kapsamını genişletmek ve merkezi hükümetin mahkemelerdeki konularla temasını arttırmak için gezici temsilciler merkez mahkemesinden gönderildi. Mahkemenin bütün amacı, mali yetkililerin yükümlülüklerini tam olarak yerine getirmelerini sağlamak ve bunu yapmayanlara ceza vermektir.²⁰

Dikkat çekici bir şekilde I. Henry’nin hükümeti, İngiltere ve Normandiya’da barışı korumayı amaç edinmişti. Fatih William’ın oğlu olarak I. Henry hem Norman düklerinin hem de Anglo-Sakson krallarının güçlü politik geleneklerini düzenlemiştir.²¹

I. Henry’nin dönemi, uzun süreli barış ve istikrarıyla, İngiliz Orta Çağ kurumlarının gelişimine gösterdiği katkıyla dikkat çeker. Bu katkılar, merkezileştirme, krallık ve düklik idaresi üzerindeki curia regis’in kontrolünün sürekli sıkılaştırılması, muhasebe prosedürleriyle hazinenin ortaya çıkışı, kraliyet yargıçlarının çoğalması ve

²⁰ C. Warren Hollister ve John W. Baldwin, “The Rise of Administrative Kingship: Henry I and Philip Augustus”, *The American Historical Review*, Vol. 83, No. 4, (Oct. 1978), s. 868; Judith A. Green, *The Government of England Under Henry I*, Cambridge University Press, Cambridge 1986, s. 40.

²¹ C. Warren Hollister ve John W. Baldwin, *agm*, s. 869.

yetkinin hazine üzerinde yoğunlaşması vb. idi. Çözüm üretici yapısıyla yalnızca yeni idari mekanizmayı geliştirerek değil, onu sıkı bir şekilde yirmi ya da otuz sadık din adamının denetimine sokarak da barışı koruma amacına ulaştı. I.Henry'nin yönetiminin en önemli yönü hiç şüphesiz, kraliyet adaletinin büyümesi idi. Reform ve yeniden düzenlenen kraliyet mahkemesi, İngiltere ve Normandiya'da dolaşarak kraliyet adaletinin, yönetiminin ve himayesinin başlıca kaynağı haline geldi.²²

I. Henry, İngiltere'de istikrarı korumuştur ancak onun haleflerinin döneminde bu istikrar tehlikeye girdi. Bütün başarılarının karşılığında I. Henry, vârisi olmayan bir kraldı. Yirmiden fazla gayrimeşru çocuğu olmasına rağmen tek meşru oğlunun kaybı ile halefini belirleyemeden büyük bir hüsrarla ölmüştü.²³

A.1. İngiltere Tahtını Sarsan Kaza

İngiliz tahtını sarsan kaza olarak kayıtlara geçmiş olan “White Ship” kazası I. Henry'nin yasal vârisini kaybetmesine neden olmuştur. Baştan belirtelim yaşanan bu trajedi, farklı şekillerde anlatılmaktadır. Nedeni ise olayı anlatacak kadar bilen çok az kişinin kurtulabilmiş olmasıdır. Her şey, 25 Kasım 1120'de genç soylulardan oluşan bir grubun I. Henry ile birlikte Barfleur'dan İngiltere'ye yelken açması ile başlamıştı. Havada kutlama havası vardı. Kralın donanmasının en hızlı gemisi ellerindeydi ve kısa sürede diğer gemileri geçeceklerine inanıyorlardı. White Ship'in efendisi Thomas fitz-Stephen, krala gelip hizmetlerini sundu. Babasının Fatih William için yıllarca çalıştığını ve 1066 Hastings Savaşı'nda William'ı kanaldan alan kişi olduğunu da söyledi. Kendi gemisinin, iyi bir şekilde donatıldığını iddia etti ve hizmet edebileceğini belirtti.²⁴

Bu teklif karşısında Kral, kendisi için zaten iyi bir gemisinin olduğunu ancak White Ship'in oğulları William ve Richard için mükemmel olduğunu söyledi. Gemide bol miktarda şarap ikram edilmişti. Havanın güzelliği ve gemilerinin hızına güvenen bir

²² C.Warren Hollister, *Henry I*, Amanda Clark Frost (Ed.), Yale University Press, New Haven and London 2003, s.350.

²³ Jeremy Black, *İngiltere Tarihi*, Aytaç Yıldız (çev.) Doğubatı yayınları, Ankara 2020, s. 109.

²⁴ Jim Bradbury, *Stephen and Matilda: The Civil War Of 1139-53*, The History Press, 2011, s.11-12; Orderic Vitalis, *The Ecclesiastical History*, M. Chibnall (ed. and trans.) Vol. VI, Oxford, 1968-80, s. 303; Henry of Huntingdon, *The Chronicle of Henry of Huntingdon*, Thomas Forester (Trans. And Ed.) H.G. Bohn, London 1853, s.249; Eadmerus, *Eadmeri Historia Novorum in Anglia*, Longman, 1884, s. 288-289; Wilfred Lewis Warren, *Henry II*, s.3.

grup, kıyıda içki alemini yaparak denize açılmayı olabildiğine ertelemişti. İngiltere ve Normandiya'daki en büyük mülklerin çoğunun vârislerini içeren yaklaşık 300 yolcu grubunun lideri Kral'ın, genellikle William Aetheling olarak bilinen tek meşru oğlu idi. Üvey kardeşine eşlik eden I. Henry'nin gayri meşru çocuklarından ikisi de gemideydi. Yakın zamanda Ralph de Gael'in kızıyla nişanlanan Richard ve Perche Kont'un eşi Matilda'nın yanı sıra diğer yolcular arasında birçok şövalye, soylu kadın ve kralın sarayında üst düzey yetkili aristokrat bulunmaktaydı. Huntingdonlu Henry, gemideki birçok kişinin eşcinsel olduğunu söyleyerek başlarına geleni hak ettiklerini şöyle ifade eder: *“Tanrı'nın korkunç intikamına bakın! Ani ölüm, rüzgâr olmamasına ve denizin sakın olmasına rağmen, onları kurumadan yuttu.”* Bütün mürettebat yolcular gibi sarhoştı. Hafif bir esinti ve sakın bir denizden başka bir şey yoktu, bu yüzden sarhoş kaptan geminin kafasını körfezdeki bir kayaya sert bir şekilde çarpmamış olsaydı, kral gibi güvenli bir şekilde İngiltere'ye gidebilirlerdi. Sarhoş kürekçiler, tüm güçleriyle kürek çekerken ve şanssız dümenci gemiyi denizde yönlendirmeye çok az dikkat ettiğinden, geminin iskele tarafı, her gün gelgit çekildikçe ortaya çıkan devasa bir kayaya şiddetle çarptı. İki kalas parçalandı ve korkunç bir şekilde gemi bir anda alabora oldu. Boğulanların acıklı çığlıkları kıyıdan ve filodaki diğer gemilerden duyulabiliyordu. Bir şair bu olayı şöyle yazdı: *“Düklerin ağladığı kişiler deniz canavarları tarafından yutuldu... Bir kralın oğlu balıklar için yem oldu...”*²⁵

Orderic Vitalis'in aktardığına göre sadece iki adam yelkenin asılı olduğu bir direğe tutundu ve gecenin büyük bölümünde ona tutunarak herhangi bir yerden yardım gelmesini bekledi. Kurtulanlardan biri Rouen'de Berold adında bir kasap diğeri ise Laigleli Gilbert'in oğlu Geoffrey adında soylu bir delikanlıydı. İlk başta kimse I. Henry'ye yaşananları söylemeye cesaret edemedi. Sonunda, Theobald'ın tavsiyesi üzerine, genç bir çocuk olan Blois Kontu kralın önüne çıktı ve korkunç haberi duyurdu. I. Henry'nin bu darbeden dolayı asla iyileşmediğini söylemek doğrudur ve İngiltere, yıllar boyunca bunun acısını yaşamıştır. Aslında White Ship'deki William Aetheling' in ölümü, babasının ölümünü takip eden iç savaşın nedenidir, temelde I. Henry' nin tahtı

²⁵ Jim Bradbury, *Stephen and Matilda: The Civil War Of 1139-5*, s.11-12; Orderic Vitalis, *age*, s. 303; Henry of Huntingdon, *age*, s.249; Eadmerus, *age*, s. 288-289; Wilfred Lewis Warren, *age*, s.3 .

konusundaki bir dizi anlaşmazlık vardır. Ayrıca bu kaza, sadece İngiltere değil, Fransa'nın da talihini sarsmıştır.²⁶ (Bk. Resim – 1)

On ikinci yüzyılın başında Fransa krallığında değişim ve kararsızlık hakimdi. 987 yılında Hugh Capet'in Frenklerin kralı seçilmesinin ardından torunları, kendilerini Fransa kralı olarak adlandırsalar da Orleans, Sens ve Paris'ten biraz fazlasını kontrol etmekteydiler. Norman fethinden sonra İngiltere'de uygulanan feodal monarşi, sosyal düzenin bir gerçekliği idi. Yerel menfaatler ve savaşlar yüzünden ihtiyaçları karşılamak için en güçlü krallar bile bu düzenden faydalanmaya devam etmiştir. Çünkü lort ve vassal arasındaki bağları düzenleyen feodal yasa krallar için bir avantaj idi. Feodal bir kral, kral olmasının yanı sıra krallığının feodal lorduydu. İngiliz krallarının Fransa'daki mülklerinden dolayı teknik olarak Fransız kralının vassalı olmaları da iki ülke arasında sürekli bir husumetin yaşanmasına yol açmaktaydı.²⁷

İlk Capetian kralları, 1100 ve 1223 yılları arasında kendilerini feodal kral haline getirmiş olsalar da kendi paylarına çok fazla talepte bulunmadılar. Teoride hala liderdiler ancak kontlar artık onların memurları değillerdi. Krallığa kalan tek olumlu şey, kilisenin manevi otoritesi idi. Kilise desteği dışında bir desteği olmayan krallar, Paris'ten Orleans'a kadar uzanan sınır dışında krallığı idare etmeye kalkışmıyorlardı. Normandiya dükü, aynı zamanda İngiltere kralı idi ve Fransa kralına feodal yasadan dolayı itaat ediyor görünse de onunla sürekli çekişme halindeydi. Benzeri durum, ülkedeki diğer kontluklarda da mevcuttu. Poitou kontları, kendilerini Bordeaux'ya bağlamış ve eski Karolenj eyaletleri Aquitaine ve Gascony'yi, orta ve güneybatı Fransa'nın çoğunu kapsayan büyük bir düklik halinde bir araya getirmişlerdi. Aquitaine Dükalığı, etkileyici derecede büyük olmasına rağmen pratikte büyük bir güç değildi. Burgundiya, Breton, Toulouse, Anjou, Champagne ve Blois kontlukları da bağımsızlık karmaşası içindeydiler ve bunlar içerisinde Capetian egemenliğine en büyük engeli Blois, Anjou ve Normandiya oluşturmaktaydı.²⁸

²⁶ Jim Bradbury, *Stephen and Matilda: The Civil War Of 1139-53*, ss.11-14; Orderic Vitalis, *age*, s.299; Wilfred Lewis Warren, *age*, s. 3.

²⁷ Wilfred Lewis Warren, *age*, s. 3-4; R.H.C. Davis, *Orta Çağ Avrupa Tarihi*, Rümeyza Şişman,(çev.), Dergah Yayınları, İstanbul 2020, s. 304-305.

²⁸ Wilfred Lewis Warren, *age*, s. 4; R.H.C. Davis, *age*, s. 307-308.

Breton sınırının doğu kısmı olan Angers'e dayanan Anjou kontluğu, nispeten küçüktü. Ancak Anjou kontları tarafından yönetilen bitişik bölgelere atıfta bulunan Büyük Anjou bölgenin modern bir ifadesi idi. Bu kontluklar, Anjou, Maine, Touraine, Vendome ve Saintonge idi. Büyük Anjou, onuncu yüzyılda, kontlar İyi Fulk ve Geoffrey Greymantle'ın Angers ve çevresindeki bölgeler üzerindeki güçlerini pekiştirdiği, parçalanmanın ikinci aşaması sırasında oluşmuştu. Fulk Nerra ve Geoffrey Martel, Touraine, Vendome ve Saintonge'u ele geçirerek, savaş durumu ve iyi evliliklerin bir karışımıyla güçlerini genişletmeyi başarmışlardı.²⁹

Anjou ve Touraine, Robertine düklerinin toprakları arasındaydı ve buradaki hakları, ilk Capetian krallarına miras kalmıştı. Anjou, on birinci yüzyılın ortalarına kadar kraliyet etkisini hissetmeye devam etti. Krallar, en azından I. Henry'nin saltanatına kadar Angers'i ziyaret etmeye devam etti ve Anjou kontları onların egemenliklerini kolayca kabul ettiler. 1060 yılında mirasçı bırakmadan ölen Geoffrey Martel'in ardından bir sonraki kont olan Sakallı Geoffrey'in zayıflığı ve siyasi beceriksizliği tarafından tetiklenen bir siyasi kriz yaşandı. Kardeşi Fulk Rechin, Geoffrey'in Tours başpiskoposu ile anlaşmazlığı sonucu elde edilen papalığın desteğiyle onu devirdi. Sonuçta ortaya çıkan komital otoritenin bozulmasının tersine çevrilmesi ve Amboise ve Craon gibi bağımsız lortlukların kontun kontrolü altına alınması uzun zaman aldı. On ikinci yüzyılda Angevinlerin toprakları hızla ve çarpıcı biçimde artmaya başladı. Kont V. Fulk, Maine'i evlilik yoluyla kazandı ve daha sonra Kudüs kralı oldu.³⁰

Angevinler, kuşkusuz imparatorluklarını genişletmek için çeşitli siyasi birimlerin güvenliğini elde etmeyi tercih etseler de politikalarını destekleyen ilkenin aile bağları olduğu nettir. Örneğin; Fulk, kontun dul eşi ile evlenerek Nantes bölgesi üzerinde kontrol sahibi oldu. Fulk'un oğlu Geoffrey Greymantle, Kont'un dul eşi Adelaide ile evlenerek Chalons eyaletinin kontrolünü ele geçirdi; neredeyse on yıl boyunca orada hüküm sürdü.³¹

²⁹ Elizabeth M.Hallam and Judith Everard, *Capetian France 987-1328*, Second Edition, Routledge, Abingdon 2013, s. 66.

³⁰ *Age*, s. 67.

³¹ Bernard S. Bachrach , “ The Idea of the Angevin Empire “, *Albion: A Quarterly Journal Concerned with British Studies*, Vol. 10, No. 4, Published by The North American Conference on British Studies, 1978, s.295.

İngiliz tahtının kazanılması, muhtemelen Normanları komşuları için daha az tehlikeli hale getirdi. İngiltere üzerindeki hâkimiyetleri yavaş yavaş pekiştirildi ve I. Henry'nin zamanında bile etkileri, Humber'ın kuzeyine yayıldı ve Galler'in kontrolünü zar zor kapsayabildi. Ama 1066'dan sonra Fransa'da Normanların yeni keşfedilen zenginliğinin güç dengesi üzerindeki etkisi ortada idi. Angevinler ve Capetianlar, bu durumdan en çok etkilenenlerdi. Angevinler, Maine eyaletinin kontrolü konusunda Normandiya dükleriyle uzun süredir tartışmaktaydılar. Anjou kontları için Loire'nin kuzey vadilerini etkin bir şekilde kontrol edeceklerse, Angers, Le Mans ve Tours'un oluşturduğu üçgeni korumak hayati önem taşıyordu. Capetliler için Normandiya düklerinin kendilerine ait bir taca sahip olmaları kabul edilemezdi. Normandiya düklüğü ile İngiltere krallığı arasındaki bağlantı kalıcı değildi. I. Henry, İngiltere Krallığı'nı ve Normandiya Dükliğini sağlam bir şekilde birleştirme tutkusuna ancak zorlukla erkek kardeşi ve yeğeninin taraftarlarına karşı uzun yıllar süren savaşlardan sonra ulaştı. Ancak yine de Anjou'dan Kont V. Fulk'un, Maine'in varisi ile evlenmesi, I. Henry'nin politikasını belirleyen bir gerçektir.³²

I. Henry, diplomatik mücadelelerle geçen ömründe iki büyük olayı gerçekleştirmişti. Biri Papa II. Calixtus'u William Clito'nun haklı iddialarından vazgeçmeye ikna etmekte; diğeri ise Anjou'yu Capetian ittifakından ayırmaktı. Haziran 1119 yılında I. Henry'nin tek meşru ve olası vârisi William ile Anjou Kontu Fulk'un kızı evlendi. Bu evlilik ile Maine gelinin çeyizi olacaktı. Ancak White Ship kazası, I. Henry'nin hayatının geri kalanını en büyük hayalini yeniden inşa etmek için planlar yaparak geçirmesine neden olmuştu.³³

I. Henry'nin bilinen ve bilinmeyen çeşitli metreslerinden belki de toplamda yirmi den fazla gayri meşru çocuğu vardı. Çok sayıda kadınla olan ilişkisi, Malmesburyli William'a göre, "*şehvetin mutluluğu için değil, meselenin uğruna*" idi. Bunu da kesinlikle başarmıştı. Ancak çok sayıda gayri meşru çocuğun babası olmasına rağmen, hayatta kalan tek meşru çocuğu, 1114'te Almanya İmparatoru V. Henry ile evli olan kızı Matilda idi. Çocuklarından bazıları da Bloisli Stephen döneminde önemli bir rol

³² Wilfred Lewis Warren, *age*, s.7-8.

³³ *age*, s.10-11.

oynamıştı. Bunlardan ikisi en azından Dük olan oğulları, Gloucesterlı Robert ve Cornwalllu Reginald idi.³⁴

A.2. İmparatoriçe Matilda

*Matilda, bir kadının güzelliğine, bir erkeğin cesaretine ve
Lucifer'in küstah kibrine sahipti.*³⁵

White Ship, 25 Kasım 1120'de I. Henry'nin tek meşru oğluyla birlikte battığında İngiliz tahtının vârisi konusu İngiltere'de büyük bir sorun haline geldi. I. Henry'nin kızı Matilda (Maud), 1114'te Almanya İmparatoru V. Henry ile evliydi. İngiltere ve Normandiya'nın imparatorluk ile birlikte yönetilmesi açıkça imkansızdı ve Matilda'nın babasının tahtına geçebileceği çocukları yoktu.³⁶ Yüce rütbesine rağmen Matilda güçsüzdü. Halefi olan erkekler gibi kızlar da krallıkların kaderi için ittifak evlilikleri yapmak zorundaydı. Matilda'nın gelecekteki yaşamı ve mutluluğu da tamamen tanışmadığı ve seçmediği bir adama bağlı olacaktı. Ancak krallığı uğruna evlendirilen Matilda'yı, kral kızı olmanın ötesinde bir gelecek bekliyordu. O, bir imparatoriçe ve Avrupa'nın en güçlü kadınlarından biri olacaktı. Ne de olsa o, sadece Kral I. Henry'nin kızı ve Fatih William'ın torunu değil, aynı zamanda hem İskoçya'nın Kelt krallarından hem de eski Anglo-sakson İngiliz kraliyet soyundan geliyordu. Lakin bu gelecek için önünde uzun bir yol vardı. Henüz sekizinci yaş gününden sadece birkaç hafta sonra, gemiye bindirilerek ailesinden ve evinden uzaklaştırılıp eş olacağı kişiye gönderilmişti. Bir daha İngiltere'ye ayak bastığında koşullar çok farklı olacaktı.³⁷

Matilda'nın en büyük şansı aslında onun tek işinin bir vâris doğurmak olmadığını düşünen bir eşe sahip olmasıydı. Zira küçük yaşta gittiği yerden onu bilgili ve güçlü biri olarak döndüren, imparator V. Henry'nin siyaset ve yönetim hakkında bir şeyler anlayan bir imparatoriçe istemesidir. Bu doğrultuda eğitim gören Matilda, anadili olan Anglo-Norman Fransızcasına ek olarak Alman dilini de biliyordu. Latince okuyabiliyordu ve imparatorluktaki siyasi duruma aşinaydı. Bir vâris doğurmamış olmasına rağmen

³⁴William of Malmesbury, *William of Malmesbury's Chronicle of the Kings of England*, J.A. Giles (Ed.), H.G. Bohn, London 1847, s.447; Jim Bradbury, *Stephen and Matilda: The Civil War Of 1139-53*, s.15.

³⁵ John Tate Appleby, *age*, s.11.

³⁶ L.F. Salzman, *Henry II*, s.1.

³⁷ Catherine Hanley, *Matilda: Empress, Queen, Warrior*, Yale University Press, New Haven and London 2019, s. 17.

evliliğinin ilk yıllarında başarılı olduğunu görmek mümkündür. Yıllar geçtikçe devam eden çocuk eksikliği, V. Henry için gittikçe daha sorunlu hale gelmiş olmalıydı ancak diğer kralların yaptığı gibi karısını bu nedenle asla terk etmemişti. Birliktelikleri oldukça etkileyici idi ve eş olarak konumundan dolayı Alman halkı onu “*die gute Methilt*” (*İyi Matilda*) olarak anıyordu.³⁸

İmparator kocasının 1125'te ölümüyle Matilda, Almanya'daki çeyiz topraklarından vazgeçti, imparatorluk amblemini Mainz başpiskoposuna teslim etti ve Normandiya'ya geri döndü. İmparatorluk ile bağlarını koparmıştı ama yanında oradaki hayatının iki mücevherli altın tacı ve on beş yıl önce Mainz Katedrali'nde bayram gününde taç giydiği elçi Aziz James'in mumyalanmış eli gibi birkaç değerli hatırasını da getirdi. Yanında getirdiği bir diğer şey ise asla vazgeçmeyeceği imparatoriçe unvanı idi.³⁹

Dönüşü ardından 1 Ocak 1127'de Kral I. Henry, Matilda'yı vârisi ilan etti ve lortların onu İngiltere'de ve Normandiya'da halefi olarak kabul etmelerini istedi. Her iki ülkede de kadın egemenliği için herhangi bir emsal yoktu ve muhtemelen tek başına hüküm sürmesi beklenmiyordu, daha ziyade evlenerek tacı bir partnere vermesi bekleniyordu.⁴⁰ I. Henry'nin kızı için ikinci bir evlilik ayarlamaktan başka şansı yoktu. Bu sırada bir süredir Normandiya'nın istikrarını tehdit eden Anjou kontluğu ile bir ittifak arıyordu.⁴¹ Halefi olan oğlunu kaybedince elde edeceği Anjou dostluğunu kaybetmişti. Doğal olarak ittifakı sonlanmış olacaktı. Ancak hala bir evlilik ittifakı şansı da vardı ve kızını V. Fulk 'un oğlu, Anjou Kontluğunun varisi Geoffrey Plantagenet ile evlendirmeyi düşündü.⁴²

Whitsun'dan sonra (Hamsin Yortusu), 17 Haziran'da Le Mans'da evlilik töreni o şehrin piskoposu tarafından gerçekleştirildi ancak Geoffrey, hala on beş yaşındaydı.⁴³ Kralın yaptığı, İngiltere ve Normandiya'daki önde gelen baronlarını, rahiplerini ve yetkililerini erkek vâris sorununu halledemediği takdirde tereddüt etmeden kızı Matilda'yı, imparatoriçe kabul edeceklerine dair yemin etmeye zorlamaktı. Bu konuda 1127, 1128 ve 1131'de alınan yemin kayıtları mevcuttur. Canterbury Başpiskoposu

³⁸ Catherine Hanley, *Matilda: Empress, Queen, Warrior*, s.22-24.

³⁹ *age*, s. 34.

⁴⁰ L.F. Salzman, *Henry II*, s.2.

⁴¹ Jim Bradbury, *Stephen...*, s.17.

⁴² *Age*, s.18; L.F. Salzman, *Henry II*, s.2.

⁴³ Jim Bradbury, *Stephen...*, s.18.

William'ın 1127'de yemin eden ilk kişi olduğunu, ardından piskoposların ve ardından başrahiplerin geldiği kayıtlarda bahsedilmektedir. Yemin edenler içerisinde kilise bağı olmayan ilk kişi, imparatoriçenin amcası olan İskoçya kralı David idi. Bu yeminler ile I. Henry'nin amacının Matilda'yı tahtın varisi olarak tanımaları ya da kraliçe yapma sözü vermeleri değil, en azından onu hanımefendileri olarak kabul etmelerini sağlamak olduğunu belirtmekte fayda vardır.⁴⁴

İngiltere veya Normandiya'da kadının tahtta miras geleneği yoktu ve bu konuda bazı katılımcıların isteksiz olduğu da açıktı. Salisburyli Roger, dul imparatoriçeyi desteklemek için yemin ettiğinde kralın, onların rızası olmadan bu evliliğin gerçekleşmeyeceğine söz verdiğini ve bunun yeminin şartı olduğunu iddia etmektedir. Roger'ın iddiası, Anjoulu Geoffrey ile Matilda'nın evliliğinin baronların, yüksek rütbeli papazların ve yetkililerin izni olmadan yapıldığı ve bu nedenle bu evliliğin geçersiz olduğu yönündeydi. Birçoğu açıkça Matilda evlendiğinde kocasının İngiltere ve Normandiya'da hükümdar olacağını ve bu nedenle kocasının toprağın önde gelen adamları tarafından kabul edilebilir olmasının önemli olduğunu düşünmekteydi. Anjoulu Geoffrey, koca olarak seçildiğinde bu seçimde bir miktar düşmanlık vardı. Anjou, Normandiya'ya bir zamanlar olduğundan daha az düşman olmuş olabilirdi ancak iki kontluk, hiçbir zaman yakın arkadaş ya da müttefik olmamıştı ve bu durum, düşmanlığı körükleyen çok eski bir meseleydi.⁴⁵

Sonuç olarak bu evlilik, krallığa I. Henry'nin sahip olamadığı vârisi getirmişti. Matilda ve Geoffrey'nin ilk çocuğu Mart 1133 yılında Le Mans'da doğdu ve büyükbabasının adını alarak Henry adıyla vaftiz edildi.⁴⁶ (Bk. Resim 2)

⁴⁴ William of Malmesbury, *William of Malmesbury's Chronicle of the Kings of England*, J.A. Giles(Ed.), H.G. Bohn, London 1847, s.482; Jim Bradbury, *Stephen ...*, s.20; Matthew Lewis, *Stephen and Matilda: Cousins of Anarchy*, Pen& Sword Books, Yorkshire 2019, s. 27.

⁴⁵ Jim Bradbury, *Stephen ...*, s.20.

⁴⁶ Matthew Lewis, *age*, s. 31.

A.3. Kral Stephen

Malmesburyli kronikçi William, I. Henry'nin Normandiya'ya son gelişinde güneşin etrafında yıldızların bulunduğu bir tutulma yaşandığını ve sonrasında da korkunç bir deprem olduğunu aktarır.⁴⁷

25 Kasım 1135'te I. Henry, Rouen'in yaklaşık 20 mil doğusunda bulunan Lyons-la-Forêt'teki kalesine doğru at sürdü. Burası av gezileri için kullandığı birçok yerden biriydi. Burada rahat ve normal bir hayat yaşayacağını düşünüyordu. Ama Huntingdonlu Henry şöyle söylemektedir;⁴⁸

“O, her zaman aynı fikirde olmasalar da ve hekimi çekimser kalmasını tavsiye etse de bu iyi tavsiyeye kulak vermedi ve bazı bofa balıklarına (yılan balığına benzer bir balık) aşırı düşkün oldu.”

Hastalığa yol açan bu yemek ani bir rahatsızlığa neden oldu ve yaşlı bedeni güçten düştü, diyor Huntingdonlu Henry. Hastalık yüzünden ateşi yükseldi ve tüm direnişi sonuçsuz kaldı, büyük kral otuz beş yıl üç aylık hükümdarlığın ardından 1135 Aralık ayının ilk günü hayata gözlerini yumdu. I. Henry, Rouen Başpiskoposuna son günah çıkartışı sırasında son talimatlarını da verdi. Gloucesterli Robert'dan, Caen'deki hazineden askerlerine ödeme yapmasını ve memurlara ve yoksullara hediyeler vermesi için para almasını istedi ancak bu isteği yerine getirilmedi.⁴⁹

Bradbury'ye göre; I. Henry'nin ölümü ardından ortaya çıkan kaos, belki de dönemin ürettiği gerçek anarşiye en yakın olandı. Veraset konusunda acil bir karara ihtiyaç duyulduğu ve etkili bir hükümdarın bir an önce tahta çıkması gerektiği ortada idi. Bir küçüğün veya bir kadının ardıllığı o zaman için öncelikli bir konu değildi. Matilda'nın İngiltere'de veya Normandiya'da başarılı olması için bir ruh söz konusu değildi. Görünen o ki daha önce I. Henry'ye Matilda ile ilgili verilen sözlerinde bir hükmü yoktu.⁵⁰

⁴⁷ William of Malmesbury, *Historia Novella*, Vol.II, Sumptibus Societatis, Londini 1840, s. 700.

⁴⁸ Jim Bradbury, *Stephen...*, s.22; Henry of Huntingdon, *The Chronicle of Henry of Huntingdon*, s.259.

⁴⁹ Henry of Huntingdon, *The Chronicle of Henry of Huntingdon*, s.260 ; Jim Bradbury, *Stephen...*, s.22.

⁵⁰ Jim Bradbury, *Stephen...*, s.23.

Norman baronları Matilda ve Geoffrey'in iddialarını görmezden geldi ve önce eski kralın yeğenini Theobald'ı düşündüler. Ancak ilk adımı atan adam Theobald'ın küçük kardeşi, Mortain ve Boulogne Kontu Stephen idi. I. Henry'nin ölümünün haberini alınca Boulogne'daydı ve hemen İngiltere'ye yelken açmaya karar verdi. Ona bu adımı attıran Matilda'ya karşı herhangi bir kişisel nefret değildi daha çok Blois ve Anjou arasındaki kalıcı düşmanlıkla ilgilenmiş olabilirdi.⁵¹

Bloisli Stephen'ın doğum tarihi tam olarak bilinmemekle birlikte genellikle 1096 civarında olduğu kabul edilir. Ebeveynleri Blois Kontu Stephen ve Fatih William'ın kızı Adela, 1081'de evlendi. Stephen onların hayatta kalan üçüncü oğullarıydı. Stephen'ın babası, Birinci Haçlı Seferine katılmıştı. Blois ve Chartres Kontesi ve Fatih William'ın en küçük kızı Adela, çok daha iyi bir üne sahipti. İskoçyalı Matilda gibi, Adela de kocasının ölümünden sonra onu rahibe olmaya ikna etmesiyle tanınan Başpiskopos Anselm ile yakın bir dostluk geliştirmişti. Stephen ve Adela'nın dört oğlu vardı. Muhtemelen büyükbabasının adını taşıyan en büyük oğul William, ailenin mirası için eğitiliyordu. Ancak akıl hastalığından veya fiziksel sakatlıktan muzdarip olduğu yönünde iddialar söz konusuydu. İkinci oğul Theobald idi. 1113 yılında ise Adela üçüncü oğlu Stephen'ı İngiltere'ye gönderdi. Amacı oğlunun I. Henry'nin yanında bir gelecek kurabilmesiydi. Asil soyundan gelen bir adam olan Boulognelu Kont Stephen sadece yakın aile ilişkisi nedeniyle değil, aynı zamanda birçok göze çarpan erdem için özellikle de seçkin olduğu için, Kral I. Henry'nin tüm yeğenleri arasında en sevileniydi. Annesi tarafından gönderildiğinde I. Henry onu Normandiya'nın batı sınırındaki Mortain'e kont yapmıştı.⁵²

I. Henry tarafından Boulogne Kontunun kızı olan Matilda ile evlendirildi. Boulogne kuzey Fransa'da önemli bir limana sahipti ve kontuna kanal'daki ticaret yolları üzerinde önemli bir kontrol imkânı sağlamaktaydı. Öyle ki Flanders'e giden İngiliz yününün büyük bir kısmı burada geliri sağladığı gibi sadık Stephen için de stratejik bir öneme sahipti.⁵³ *Gesta Stephani*, “*kralın yerini alıp tehlikelere son verebilecek başka kimse yok*” diyordu.⁵⁴ Bu yolda önündeki engeller birer birer kaldırıldı. İlk başta, yine I.

⁵¹ Jim Bradbury, *Stephen ...*, s.23.

⁵² Matthew Lewis, *age*, s. 35- 37

⁵³ *Age*, s. 37.

⁵⁴ *Gesta Stephani*, Kenneth Reginald Potter (ed. and trans.), Clarendon Press, Oxford 1976, s. 7.

Henry'nin taht için olası bir seçenek olarak düşündüğü Gloucester Kontu Robert'ın Dover ve Canterbury'ye girişi yasaklandı.⁵⁵

Londra Stephen'ı kabul ettiğinde, çabucak Winchester'a taşındı ve burada kardeşi kraliyet hazinesinin kontrolünü güvence altına almasına yardım etti. Uzun süredir I. Henry'nin şansölyesi olan Salisbury Piskoposu Roger, bile merhum kralına verdiği sözü yok sayarak Stephen'ı destekledi ve hazinenin kontrolünü kazanmasına yardım etti. Stephen ile meşru krallık arasında geriye kalan şey Lewis'in deyimi ile krallığın ruhunu kazanmaktı. Çünkü krallığın başına geçmek ile onu herşeyiyle kazanmak bir lider işiydi. Ancak Stephen'ı sorunsuz bir taht kucaklamadı. I. Henry gibi bir kraldan sonra bile yeni kral neredeyse her bölgeden gelen tehditleri ele almak zorunda kaldı. Kuzeyde İskoçya, batıda Galler, Normandiya içindeki iç çekişmeler ve dükün güney sınırına Matilda ve Anjou'dan gelen tehditten dolayı güçlü ellerden teslim aldığı krallığı bir kaos ortamına mahkûm eden olayların ortasında kalan bir kraldı.⁵⁶

B. II. Henry'nin Prenslik Dönemi

II. Henry'nin doğumu umut getirse de hiçbir şey altın tepside önüne sunulmadı. Hayatının ilk dokuz yılını, iki erkek kardeşi Geoffrey ve William ile birlikte, Angers merkezinde geçirdi. İlk eğitimi Kilise'nin uygulamalarını ve öğretilerini hem örnek olarak hem de kurallarla özümsemekti. II. Henry'nin hayatı boyunca sürdüreceği bir uygulama olan ayine günlük katılım, mahkemeye veya turnuvaya katılmaktan daha sıra dışı ve muhtemelen sadece biraz daha dindar olarak kabul edilmek adına yaptığı bir eyleme dönüşse de Henry, daha ilk yıllarında dünyevi ve manevi olanın bir süreklilik olduğunu öğrenmiştir.⁵⁷

Dini eğitimin yanı sıra binicilik, mızrak dövüşü, avcılık sanatlarını öğrenmek de genç Henry'nin zamanının çoğunu kapsıyordu. Bütün bunlar tüm asil gençlerin eğitiminin bir parçasını oluşturuyordu. Ne de olsa feodal Orta Çağ toplumunda kabul ediliş, adayın savaş sanatında eğitim almasından ve seçkin şövalye-savaşçı birlikleri

⁵⁵ Jim Bradbury, *Stephen ...*, s.23.

⁵⁶ Matthew Lewis, *age*, s. 41-44..

⁵⁷ John Schlight, *Henry II Plantagenet*, Twayne Publishers, New York 1973, s. 27.

arasında yer almayı hak ettiğini kanıtladıktan sonra yapılan şövalyelik töreniyle belirlenirdi. Yine de gelecekteki İngiliz kralı olması beklenen genç prensin savaşçılık ve dini eğitim dışında entelektüel bir ortamda da büyüdüğünü hatta karakterinde bu eğitimin etkisini onunla ilgili okumalarımız sayesinde bilmekteyiz.⁵⁸

Anne ve babasının evliliği, büyükbabası I. Henry'nin öngördüğü gibi Anjou ve Maine eyaletlerinin Normandiya'ya eklenmesi ile İngiltere Kralı'nı Fransa'nın tüm feodal beylerinin en güçlüsü yapmıştı. Üstelik genç prensin doğumu da ülkenin geleceği için umut taşıyordu. Ancak büyükbabasının Henry'nin doğumundan 2 yıl sonra ölümü ile krallığın tüm dengeleri değişti. Verilen sözler unutuldu ve Bloisli Stephen, Winchester Piskoposu Henry'nin yardımıyla 22 Aralık'ta kral olarak taç giydi. Norman baronları desteği sayesinde tahta çıktığı gibi Papa'nın desteği ile de rakibi Matilda'ya darbe indirmişti. Ancak Gloucester kontu Robert üvey kız kardeşi Matilda ve yeğeni II. Henry'nin hakları için destek verdi. Bu durum taze kralın ölümüne kadar başını ağrıtan ve dikkatini tam anlamıyla krallığına vermesini engelleyen anarşi dönemini ve kuzenlerin iç savaşını başlattı. İlk hareket 1139'da Matilda'nın Kanal'ı küçük bir birlikle geçmesi oldu.⁵⁹

Geoffrey ve Matilda iktidar için mücadele ederken oğullarının eğitimini daha istikrarlı ellere verdiler. 1138'de Henry eğitime başlayacak kadar büyüdüğünde, Angevin sarayına ünlü Akitanyalı bilgin ve şair Saintesli Peter getirildi. 10 yaşına geldiğinde ise dayısı kont Robert'ın sorumluluğuna verildi ve Bristol'e yerleşti. II. Henry, donanımlı bir kral olmak için daha sıkı bir eğitime tabi tutuldu. Zekâsı onu kısa sürede en edebi prenslerden biri yaptı.⁶⁰ Anne ve babası ise sınırlarını güçlendirmek ve taht hakkı için iki koldan savaş meydanlarına asılmışlardı. Babası Anjoulu Geoffrey, 1143 yılında Normandiya'nın büyük bir kısmını, 1144 yılında ise Rouen'i teslim alarak Normandiya Dükü unvanını almıştır. Kendi düzenini güvenli bir şekilde kurduktan sonra oğlunun kendisine katılması için haber gönderdi ve buna bağlı olarak, 1146'nın sonlarında veya gelecek yılın başında, Gloucester'dan Kont Robert, genç II. Henry'ye Wareham'a kadar

⁵⁸ John Schlight, *Henry II Plantagenet*, s. 28-30.

⁵⁹ L.F.Salzman, *Henry II*, s.3.

⁶⁰ John Schlight, *Henry II Plantagenet*, s. 28-30 ; L.F.Salzman, *Henry II*, s.3-4.

eşlik etti ve ona orada veda etti. Bu dayı ve yeğenin son buluşmasıydı; çünkü 31 Ekim 1147’de Kont Robert öldü.⁶¹

II. Henry, sadece on dört yaşındaydı. Kont Robert’ın ölümü ardından aceleyle birkaç arkadaşı ile batı limanlarından birine geçti, kolayca Gloucestershire’daki Cricklade ve Bourton’a zayıf saldırılar düzenledi. Ancak güçleri artmak yerine azaldı ve para sıkıntısından dolayı kısa sürede sona erdi. Annesinin de durumu aynıydı. Dayısının ölümünün ardından yerine geçen oğlu William ise Matilda’nın ve Henry’nin savaşı için istekli değildi. Bu nedenle de para sıkıntısı çeken Henry ve Matilda uğruna hazinesini harcamayı tercih etmedi. Bütün bunlardan dolayı Matilda, 1148’in başında Normandiya’da invizaya çekildi. Annesinden yardım alamayan II. Henry, ülkeyi terk etmek için rakibi kraldan yardım istemek zorunda kaldı.⁶² Ancak Round’a göre olayların gidişatının bu şekilde vuku bulması pek mümkün değildir. Henry’nin annesine yardım için başvurduğuna yönelik hiçbir ifade olmadığını belirtir.⁶³

Nisan 1149’da II. Henry, annesinin amcası İskoçya Kralı David’den şövalyelik onurunu almak için İngiltere’ye gönderildi ve Pentikost bayramında şövalye ilan edildi. O günden sonra da kral Stephen hakkında düşünmeye başladı. Onu destekleyenler arasında Wareham’da yerleşik olan ve Devizes’de kısa bir süre kalmış olan Hereford Kontu Roger, Salisbury Kontu Patrick, William Beauchamp, Aziz John, Roger Berkeley, Vauxlu Hubert, Henry Hussey, Manser Bisset ve birkaç isim daha vardı. II. Henry, İskoçya müttefiki güçlü Chester kontunu Stephen’a karşı onlarla güçlerini birleştirmeye ikna etti.⁶⁴ Henry’nin şövalye edilışinin detaylı aktarımı elimizdeki kroniklerde anlatılmamıştır ancak John Appleby bu törenin I. Henry tarafından şövalye ilan edilen Anjoulu Geoffrey’nin töreninden maddi olarak farklı olmadığını varsaymaktadır ve Geoffrey’nin törenini şu sözlerle anlatır:⁶⁵

“Şafakta, şövalye adayı âdet gereği banyo yaptıktan sonra hazırды. Vücudunu yıkadıktan sonra Geoffrey, üzerine ince keten bir gömlek giydi. Altından dokunmuş bir cübbe, mora boyanmış bir pelerin ve ayaklarına üstlerinde küçük altın aslanlar olan ayakkabıları geçirdi. Ona çok güzel bir İspanyol atı ve eşi benzeri

⁶¹ L.F.Salzman, *Henry II*, s.4; Wilfred Lewis Warren, *age*, s. 36.

⁶² L.F. Salzman, *Henry II*, s.4-5; Wilfred Lewis Warren, *age*, s. 36

⁶³ J.H. Round, *Feodal England*, Swan Sonnenschen&Co., London 1909, s. 495.

⁶⁴ William Stubbs (Ed.), *The Historical Works of Gervase of Canterbury*, Vol.I, Longman, London 1879,s.141; Wilfred Lewis Warren, *age*, s. 36; L.F.Salzman, *Henry II*, s.6.

⁶⁵ John Tate Appleby, *Henry II*, s. 22.

olmayan, çift örgülü bir zırh verildi, böylece herhangi bir mızraktan gelen darbelerle delinmeyecekti. Ayakları altın mahmuzlarla bağlanmıştı; omuzlarına hayali altın aslanlı bir kalkan asılmıştı; kafasına birçok değerli taşla parıldayan miğfer takıldı; ona dişbudak ağacından bir mızrak getirildi. Ve son olarak, Kral'ın hazinesinden kendisine bir kılıç getirildi. Böylece silahlanmış yeni şövalyemiz, olağanüstü bir çeviklikle, üzeniye dokunmadan atının üzerine atladı."

Törenin ardından Kral David, iki kont ve genç Henry, Stephen'ın kuzeydeki baş kalesi olan York şehrine saldırmak için bir plan yaptılar. David, büyük bir İskoç ordusu kurdu ve bu orduyla York'a yürüdüler. Ancak şehre yaklaştıklarında, Stephen'ın uyarıldığını ve iyi donanımlı bir şövalye grubuyla onları beklediğini gördüler. Stephen'ın ordusunun kendilerinden daha büyük olduğunu gören müttefikler, ihtiyatlı bir şekilde savaş fikrinden vazgeçti ve ordularını dağıttı. Yeni şövalye olan Henry ve İngiliz arkadaşları, takipten kaçmak için dolambaçlı şeritlerden ve az kullanılan yan yollardan kaçtılar ve sonunda Roger'ın Hereford şehrine ulaştılar. Stephen, o sırada Londra'da bulunan oğlu Eustace'i, Henry'nin batıya gideceği konusunda uyarılmıştı. Eustace onu yakalamak için yola çıktı. Henry için Bristol yakınlarında pusu kurdu ancak genç prens gecenin bir yarısı kaçarak Devizes'e sığındı. Henry daha sonra güneybatıya bir sefer düzenledi. Kuzeni Gloucester Kontu William ve Hereford Kontu ona eşlik etti. Bridport kasabasını ele geçirdiler ve o bölgedeki Stephen'ın yandaşlarının mülklerine büyük zarar verdiler. Yolları boyunca her şeyi yağmalamakla ve evleri ve kiliseleri ateşe vermekle meşgul olurken, Eustace'in onların yokluğunda Devizes'e saldırdığını duydular. Aceleyle garnizonun yardımına koştular ve tam Eustace ve ordusu kalenin dış kısımlarını ele geçirip çevresindeki evleri ateşe verdiği sırada geldiler. Kötü bir mücadele sergileyen savunmacılar, Henry'nin taraftarlarının geldiğini görünce cesaretlendiler. Her iki grup da öfkeyle saldırganlarla çatıştı ve onları tamamen bozguna uğrattı.⁶⁶

Bütün bunlara rağmen Henry, 1149'da İngiltere'de büyük bir başarı elde edemeyeceğini biliyordu. Genç yaşına rağmen savaş meydanında tecrübe kazanmıştı ancak bu, güçlü bir ordusu olmadan tahtı kazanması için yeterli değildi. Yine de düşmanlarının gözünde bile kendini becerikli, cesur ve kararlı göstermişti- on altı yaşında olmasına rağmen- Kral Stephen'a karşı her şeyi göze alanlar arasında değerli bir liderdi. Ancak Stephen, baronların tam istediği gibi bir kraldı, çünkü onların istediklerini

⁶⁶ John Tate Appleby, *Henry II, The vanquished king*, s. 22-23

yapmalarına izin verdi. I.Henry ‘den sonra böyle bir kral elbette baronların sevgilisiydi ve onu tahttan indirmek için onlar tarafından olan hiçbir çaba yoktu.⁶⁷

1150 yılının Ocak ayında babasının yanına dönen II. Henry, Normandiya düklüğü ile yetkilendirildi. Ancak bir yıldan biraz fazla bir süre sonra Stephen’ın oğlu Eustace, Geoffrey’ in kavga ettiği Fransa Kralı Louis’i Normandiya’ya geri dönmesine yardım edeceği yönünde ikna etti. II. Henry, kendi feodal beyine saldırmayı reddederek savunma da kaldı.⁶⁸ Paris şehrinde Louis’in aniden hastalanması iki tarafında ateşkes yapmasını sağladı. Louis Normandiya Düklüğü için Dük Henry’nin saygısını kabul etti. Bu saygı eylemi, Louis’in Normandiya üzerinde herhangi bir gerçek otoriteye sahip olduğu veya iddia ettiği anlamına gelmiyordu. Bu feodal bir kurgunun resmi olarak tanınmasıydı ve Henry’nin yasal olarak Normandiya Dükü olarak tanınması için gerekliydi. Bu tanınmanın bedeli olarak Henry, Vexin bölgesini Louis’e teslim olmak zorunda kaldı.⁶⁹

Geoffrey ve Henry, derebeylerine saygılarını sunma töreni için birlikte Paris’e gittiler.⁷⁰ Bu onurun ardından Henry hemen İngiltere’ye bir sefer için hazırlıklara başladı; ancak babasının 7 Eylül 1151’de ani ölümü Henry’nin planlarını değiştirdi. Mirasına sahip olmak ve vassallarının sadakatinden emin olmak için Anjou’ya gitmek zorunda kaldı. İngiltere’deki destekçileri Henry’nin seferi için sabırsızdılar. Ancak Henry İngiltere saldırısından önce herkesi şaşırtan başka bir haberi duyurdu.⁷¹

18 Mayıs 1152’de kendisinden yaşça büyük Aquitaine Dükü William’in kızı ve Fransa kralının eski eşi Eleanor ile evlenmişti. İkilinin zaten Paris’e saygısını sunmaya gittiğinde birbirleriyle ilgilendikleri bilinmektedir. Evlilik, Fransız din adamlarından oluşan bir konseyin, kralın karısından ayrılma isteğini kabul etmesinin üzerinden sekiz hafta gibi bir zaman geçtikten sonra gerçekleşmiştir. VII. Louis ve Eleanor evliliklerinde zamanla anlaşmazlıkları geride bırakamadılar. Nihayetinde 1152’nin başlarında hiçbir zaman evli olmamaları gerektiğini de dini açıdan anladılar.⁷² Boşanma nedeni ikilinin

⁶⁷ Wilfred Lewis Warren, *age*, s. 38; John Tate Appleby, *Henry II, The vanquished king*, s. 24.

⁶⁸ L.F.Salzman, *Henry II*, s.7.

⁶⁹ Richard Howlett (Ed.), *Chronicles of the reigns of Stephen, Henry II., and Richard I.: The Chronicle Of Robert Of Torigny*, Vol. IV., Longman, London 1884, s.162; John Tate Appleby, *Henry II, The vanquished king*, s. 26; *Selected Works of Abbot Suger of Saint-Denis*, Richard Cusimano and Eric Whitmore (trans.), The Catholic University of America Press, Washington 2018, s.143.

⁷⁰ L.F. Salzman, *Henry II*, s.7-8.

⁷¹ Wilfred Lewis Warren, *age*, s. 42

⁷² L.F. Salzman, *Henry II*, s.7-8.

artık Kilise'nin kurallarına uygun olarak beraber yaşamaya devam edemeyeceklerini düşünmesi olarak gösterilmekteydi. Ancak asıl neden erkek bir varisin olmamasıydı. Çünkü Fransız hukukuna göre, Fransız tacının ancak erkek soyundan miras alınabileceği belirtiliyordu. Yine de kadınlar beylikler söz konusu olduğunda mirasçı olarak dışlanmamıştı. Eleanor'un, tüm Fransız beyliklerin en büyüğü olan Aquitaine dükünün hayatta kalan tek çocuğu olduğu için, bölgenin tek varisi kabul edilmesi de zaten bunun kanıtıydı. Bu miras hakkı Louis ve Eleanor'un evliliğinin, Kuzey ve Güney Fransa'nın birliğine umut verici bir başlangıç kabul edilmesini sağlamıştı. Ancak ayrılık bu umutları yarıda bıraktı.⁷³ VII. Louis ile ayrıldıktan sonra on dokuz yaşındaki II. Henry ile Eleanor Poitiers'de buluştular ve evlendiler. Bu evlilikle II. Henry, Anjou, Maine ve Normandiya'ya ek olarak Aquitaine ve Poitou'nun efendisi oldu ve yönetimi Kanal'dan Pireneler'e kadar ulaştı.⁷⁴

Boşanmasının ardından kısa bir süre içinde Eleanor'un, kralın ezeli rakibi Anjou Kontu olan Henry Plantagenet ile evliliği ona İngiliz tacı için büyük bir avantaj sağlamaktaydı. Bir prensin avantajı bir kralın kaybıydı. Yeni doğan bu kraliyet çifti, Fransa krallığının toplam topraklarının yarısından yakınına hükmeder olmuştu. Genellikle Angevin İmparatorluğu (Anjou İmparatorluğu) olarak adlandırılan bu güç birliği, Fransız kraliyet alanından da kat kat daha büyüktü.⁷⁵

John Gillingham, Angevin İmparatorluğundan kast edilenin, 1144'ten sonraki 80 yıl içinde Anjou (Angevinler) kontlarının aileleri tarafından tutulan toprakların bütünü olduğunu belirtir. Bilindiği üzere 1144'te Anjou kontu, Geoffrey Plantagenet, Normandiya dükü olmuştu. 1152'de halefi II. Henry, Aquitaine'yı elde etti; 1154 yılında II. Henry İngiltere'nin kralı olduğunda Gillingham, birçok çağdaşın sözleriyle onu, "*hâkimiyetleri açısından öncekilerden daha büyük bir kral*" olarak tanımlar.⁷⁶

Evliliğin ardından Henry, Normandiya kıyısındaki Barfleur'da İngiltere'nin işgali için hazırlıklarına hız verdi ancak seferi bir kez daha ertelenmek zorunda kaldı. Kral Louis, eski karısından dolayı öfkeliydi. Bu nedenle de Henry'yi Aquitaine dükü olarak kabul

⁷³Wim Blockmans and Peter Hoppenbrouwers, *Introduction to Medieval Europe, 300–1500*, 2nd Edition, Routledge, Abingdon 2014, s.167.

⁷⁴L.F.Salzman, *Henry II*, s.8.

⁷⁵Wim Blockmans and Peter Hoppenbrouwers, *age*, s.167.

⁷⁶John Gillingham, *The Angevin Empire*, Arnold Publishers, London 2001, s. 1.

etmeyi reddederek, Norman sınırında bir saldırı başlatmıştı. Üstelik bu saldırıda düşmanımın düşmanı benim dostumdur sözünün canlı örneği ile kendisine üç müttefik daha bulmuştu. Bu müttefiklerden biri, Louis'in en büyük kızıyla nişanlı olan ve Aquitaine'i onun adına alma umutlarının kaybolduğunu gören Kral Stephen'in yeğeni Champagne kontu Henry idi. Başka bir müttefik, Kral Stephen'in en büyük oğlu Eustace idi. Üçüncü müttefik ve bazı yönlerden en zahmetli olanı Henry'nin öz kardeşi Geoffrey'di. Babasından aldığı mirastan dolayı hayal kırıklığına uğramıştı.⁷⁷

Koalisyon çetindi, ancak Henry, kısa süre sonra savunma amaçlı askeri operasyonlarının ayırt edici özelliği haline gelecek olan kararlılığıyla mücadele etti. Warren'in de belirttiği gibi çok sayıda tehditle dikkati dağılacak biri değildi. Karşı-saldırı için bir hedef seçti, kuvvetlerini bu hedefe karşı yoğunlaştırdı ve hareketlerinin hızıyla rakiplerini kurnazlıkla alt etti. Kral Louis'in güçleriyle doğrudan çatışmaya girmede, ancak başka bir yere karşı saldırıya geçti ve bu saldırıda da başarı elde ederek koalisyonun dağılmasını sağladı.⁷⁸

Bu zamana kadar Henry savunmasını o kadar ustaca organize etmişti ki, topraklarını annesinin, Düşesi'nin ve kaptanlarının ellerinde güvenle bırakabileceğini hissetti. Ve sürekli ertelemek zorunda kaldığı İngiltere'nin tacını kazanmasını sağlayacak kadar büyük bir orduyla sefer hazırlıklarına başladı. Bu seferi finanse etmek için en azından iki tefeciden, St. Omer'den William Cade⁷⁹ ve Rouen Vikontu William Trentegeruns'dan borç aldı. Appleby'nin de belirttiği gibi Orta Çağ paralarını modern eşdeğerlere çevirmek imkansızdır. O zamanlar ekonomi esas olarak paraya dayanmıyordu ve bir adamın gelirinin büyük bir kısmı alınan mal ve hizmetlerden oluşuyordu. Henry 36 gemilik bir filo topladı ve 140 şövalye ve 3.000 silahlı adamla 6 Ocak 1153'te Bristol'e ulaştı. Kuzeni Gloucester Kontu William ve amcası Cornwall Kontu Reginald onunla orada buluştu. Kısa süre sonra, Angevin davasına her zaman olduğu gibi sadık olan ve

⁷⁷ Wilfred Lewis Warren, *age*, s. 45.

⁷⁸ Wilfred Lewis Warren, *age*, s. 47.

⁷⁹ "On ikinci yüzyılda Hristiyan tefeciler arasında en çok tanınanıdır. II. Henry'nin saltanatının başlangıcından itibaren William, Dover çiftliğini elinde tuttu ve bunu 1161'e kadar sürdürdü. Bu açıkça bir iyilik olarak tasarlanmıştı; bir kar elde edebilmesi ve böylece Henry'ye vermiş olduğunu varsayabileceğimiz mali yardım için bir ölçüde kendini telafi edebilmesi gerekirdi." H. G. Richardson, "The Chamber under Henry II", *The English Historical Review*, Vol. 69, No. 273 (Oct., 1954), s.606.

kuvvetlerinin gücünden etkilenen batının önde gelen adamlarının çoğu, yandaşlarıyla birlikte ona katıldı.⁸⁰

17 Ağustos 1153 'de Stephen'in oğlu Eustace'in hastalanarak ölmesinin ardından küçük oğlu William'a rağmen Stephen dük ile 6 Kasım 1153 de Winchester'da uzlaşmak için buluştu. Aralık ayında Westminster anlaşmasıyla onaylanan barış şartlarına göre Henry, Stephen'ı hayatının geri kalanında İngiltere kralı olarak tanıdı ve Stephen, Henry'yi krallığın vârisi olarak kabul etti.⁸¹ Robert de Torigny bu uzlaşmanın maddelerini şöyle açıklar:

“Kral, ilk olarak, dükün İngiltere krallığında sahip olduğu kalıtsal hakkı, toplanan baronlar, kontlar ve diğer ileri gelenlerin önünde kabul etti. Ve dük cömertçe, kralın, eğer isterse, hayatının geri kalanında krallığı elinde tutmasını kabul etti, ancak, kralın kendisi, piskoposlar ve diğer ileri gelenler, kral öldüğünde dük hayattaysa, barışçıl ve inkâr etmeden krallığa sahip olacağına dair bir yeminle teyit etmeliler. Ayrıca, işgalciler tarafından yağmalanan toprakların, mükemmel Kral I. Henry zamanında onları elinde tutan eski ve meşru sahiplerine geri verilmesi gerektiğine yemin edilmeli ve o kralın ölümünden beri inşa edilmiş olan kaleler yıkılmalıdır.”⁸²

Uygulama, antlaşmanın şartlarına göre II. Henry gerçekten kral oluncaya kadar çok az anlam ifade ediyordu ve II. Henry'nin Stephen'a efendisi olarak gösterdiği hâlihazırda önemli kraliyet sözleşmeleri yoktu. Şubat ayının sonlarında II. Henry, Stephen ile bir araya geldi ve birçok kalenin hala ayakta durduğundan şikâyet etti. Ancak Stephen bu suçu reddetti. II. Henry daha sonra paskalyadan önce İngiltere'den ayrıldı. Kıtaya geri döndü ve 25 Ekim 1154'te Stephen'ın ölümüne kadar orada kaldı.⁸³

Stephen'ın ölümü haberi geldiğinde Henry hala Normandiya'da, Torigny kalesinde zahmetli bir vassalın kalesini küçültmek ile uğraşıyordu. Bu nedenle İngiltere'ye gitmek için acele etmedi: önce kalenin küçültülmesi tamamlandı ve Normandiya'daki işlerini halletti. Altı hafta boyunca İngiltere kralsızdı ama barış içindeydi. Bunun nedeni Huntingdonlu Henry'nin dediği gibi, gelecek krala duyulan sevgi ya da korku idi. 7 Aralık 1154'te Anjoulu Henry ve karısı Aquitaineli Eleanor,

⁸⁰ John Tate Appleby, *age*, s. 32.

⁸¹ Wilfred Lewis Warren, *age*, s. 51; Keith J.Stringer, *The Reign of Stephen: Kingship, Warfare and Government in Twelfth-Century England*, Routledge, London and New York 2008,s. 26.

⁸² Richard Howlett (Ed.), *Chronicles of the reigns of Stephen, Henry II., and Richard I.; The Chronicle Of Robert Of Torigny*, Vol. IV., Longman, London 1884, s.177.

⁸³ J.D. Hosler, *Henry II,A Medieval Soldier at War*,1147-1189, Brill, Boston 2007,s.47.

Barfleur'dan geçtiler; 19 Aralık'ta Canterbury Başpiskoposu Theobald tarafından Westminster Abbey'de birlikte taç giydiler. Henry'nin taç giymesinin ardından İngiltere için değişimlerle dolu bir geleceğin de doğumu başlamış oldu.⁸⁴ (Bk- Resim 3)

⁸⁴ Wilfred Lewis Warren, *age*, s. 53; Henry of Huntingdon, *The Chronicle of Henry of Huntingdon*, s.296.

BİRİNCİ BÖLÜM

II. HENRY ve KRALİYET YÖNETİMİ

1.1. II. Henry'nin İlk Yılları (1154-1157)

II. Henry, genç olmasına rağmen karakteri oturmuş ve ününü İngiltere ve Normandiya'nın savaş alanlarında kazanmış bir kral olarak son derece elverişli bir şekilde yükselbilmişti. Karakter olarak Stephen'a kıyasla yetersiz olsa da krallık yeteneği açısından ondan daha üstündü. Şövalyelik yeteneği, nezaket ve gezgin olması onu bu özelliklerden yoksun Stephen'a göre üstün kılmaktaydı. L.F. Salzman, onun hükümdarlık tarihinin getireceklerinin İngiliz ulusunun büyük bir kısmının onun lehine olmasından dolayı zaten en başından beri ortada olduğunu belirtir.⁸⁵

1154-1157 yılları genel itibariyle krallığın sükûnet yılları idi. Çünkü Stephen'ın ölümüyle tahtın yeni sahibi olan Henry dayanıklılık konusunda oldukça güçlüydü. Bu gücü ona, Kilise, baronlar ve anarşi dönemi yüzünden bitkin düşen halkın desteğini kazandırmıştı. Bunun yanı sıra iyi eğitilmiş bir bilgin ve başarılı bir dilbilimciydi. Ancak Henry, kısa, sağlam, kaba elleri, çilli yüzü ve özensiz giyinişiyle çekici olmayan görüntüsünün dezavantajlarını bir nevi nezaketi ve tavrıyla aşmıştı. Bu da onu diplomasi veya aşk konularında dişli biri haline getirmişti.⁸⁶ Doğal olarak bu değişim süreci, krallığa da yansımıştı. (Bk- Resim 4)

Stephen'ın ölümü ardından çağrılan Anjoulu Henry ve eşi Eleanor, 19 Aralık 1154 tarihinde Westminster'de Başpiskopos Theobald tarafından Kral ve Kraliçe ilan edilerek, taç giydiler.⁸⁷ Anjoulu Henry, II. Henry olarak tahta çıktığında kendinden önceki krala kıyasla daha avantajlıydı. Öncelikle tartışmasız olarak tahtın halefiydi. Kendisine yandaş bulup destek almak için tavizler vermesine de gerek yoktu. Nitekim taç giyme töreninden sonra halkı için yayınladığı tüzük oldukça kısaydı ve net hükümler de barındırmıyordu. Büyükbabası Kral I. Henry'nin verdiği ve kabul ettiği tüm tavizleri, bağışları,

⁸⁵ L.F.Salzman, *Henry II*, s.14.

⁸⁶ *Age*, s.14-15.

⁸⁷ J.D.Hosler, *age*, s.49; John Tate Appleby, *age*, s.39.

özgürlükleri ve gelenekleri onaylarken büyükbabası tarafından kaldırılan tüm tavizleri ve gelenekleri de hem kendi adına hem de mirasçıları adına yemin ederek reddetmişti. İyi olduğunu düşündüğü tüm hükümlere saygılı davransa da Kral Stephen'ın dönemindeki tüm hükümleri dolaylı olarak geçersiz kılmıştı.⁸⁸

“Ben İngiltere Kralı, Normanlar ve Akitanyalıların Dükü ve Angevinlerin Kontu Henry, Fransa ve İngiltere'nin tüm sadık halkına selam olsun. Tanrı'nın ve Kutsal Kilisenin şerefi ve tüm krallığının gelişimi için şimdi yayınladığım tüzüğü kabul ettiğimi bildiğinize inanıyorum. Bu tüzük ile büyükbabam Kral I. Henry'nin bütün kontlara, baronlara ve tüm halkıma vermiş olduğu tavizleri ve hediyeleri, özgürlükleri ve ücretsiz gümrükleri kabul ediyorum. Aynı şekilde onun tarafından silinen ve affedilen tüm kötü geleneklerin de benim ve varislerim tarafından affedildiğini ve kabul edildiğini biliniz. Bu nedenle Kutsal kilise ve tüm kontlar, baronlar ve tüm halkımın, tüzüğü ile büyükbabam Kral I. Henry'nin vermiş olduğu tüm tavizlere, hediyelere, gümrük özgürlüklerine tamamen özgür bir şekilde kendileri ve varisleri için, kendim ve varislerim adına sahip olmalarını emrediyorum.”⁸⁹

II. Henry'nin 19 Aralık'taki taç giyme töreninde, kralı taçlandırma ayrıcalığına sahip olan Canterbury Başpiskoposunun yanı sıra, York ve Rouen Başpiskoposları, on dört İngiliz piskoposu, Flanders Kontu ve çok sayıda İngiliz ve Norman lordu da dahil olmak üzere çok sayıda yabancı asilzade vardı. Ancak II. Henry'nin büyükbabasının izinden giderek iyi yasalarını sürdürmeye ve kötüyü ortadan kaldırmaya yemin ettiği bu sırada hazır bulunanların içinde çok az İngiliz vardı ve çok azı İngilizce konuşabiliyordu.⁹⁰

Kilise'deki ve Eyalet yönetimindeki yönetim sınıfları, genel olarak Norman kökenliydi. Bir İngiliz'in St. Peter makamında oturduğu bir zamanda, yurttaşlarından herhangi birinin kendi ülkesinde güven duygusu hissetmesi çok nadirdir. Toplumun alt kademelerinde şimdiye kadar yayılmış olan İngilizlerin ve Normanların kaynaşması durumu, II. Henry'nin saltanatı süresince sadece üst sınıflarda etkili oldu. Ancak II. Henry, tüm başarısızlıklarına rağmen aslında İngiliz ulusuna bireyselliğini verecek olan kraldı.⁹¹

⁸⁸ Wilfred Lewis Warren, *age*, s. 54.

⁸⁹ William Stubbs (Ed.), *Select Charters and Other Illustrations of English Constitutional History from the Earliest Times to the Reign of Edward the First*, Clarendon Press, Oxford 1870, s.128-129.

⁹⁰ L.F.Salzman, *age*, s.17.

⁹¹ Aynı yer.

Henry'nin bir diğer avantajı ise merhum kral ile yaptığı Winchester Antlaşması üzerinden bir yıl gibi bir süre geçtikten sonra Kral Stephen'ın ölmüş olmasıydı. Eğer Anjoulu Henry antlaşmanın hemen ardından tahta çıkmak için çağrılmış olsaydı İngiltere ile öncesinde yaşadığı olaylar yüzünden zorluklarla karşılaşabilirdi. Normandiya Dükü olduğu dönemde hizmetindeki kişilerin tavsiyelerine dayanmak zorunda kalmıştı. İngiltere Kralı Stephen'ın yerine gelen II. Henry Başpiskopos Theobald'ın şüpheleriyle çalışmaya başladı. Theobald, bu genç kralın ruhban karşıtı olarak tanınan taraftarlarının “*kötü öğütlerine kulak vererek, hurs ve kibrini dizginleyememesine*” karşı endişeliydi. II. Henry'nin bu noktada tüm endişeleri giderebilmesi ve İngiltere'de ne dostlarından ne de yandaşlardan olmayan bir şansölye ataması, vâris olduğu dönemde durum değerlendirmesi ve konsültasyonda kârlı bir şekilde kullanıldığının açık bir göstergesidir.⁹²

Henüz 21 yaşında olan bu genç kral, beklenenin aksine çömez veya deneyimsiz değildi. Normandiya Dükü olarak, kendi yönetimine direnen inatçı baronlara karşı hakimiyetini kabul ettirmeyi öğrenmişti. İngiltere tacını kazanmak için yaptığı çeşitli girişimler sırasında, ülkenin önde gelen adamlarının çoğunu tanıyarak kralı olmak istediği ülkeyi çok iyi bir şekilde analiz etmişti. Annesi İmparatoriçe Matilda'nın ve kuzeni Kral Stephen'ın tüm zayıflıklarını kendisine not ederek bunlarda tekrara düşmemek için gayret göstermişti. Ne annesi gibi kibriyle destekçilerini küstürmüş ne de bir krala yakışmayacak derecede mülayim olup baronların kendisine saygısızlık etmesine tahammül göstermiştir. Kendi krallığında düzenini kurmak için taç giyme töreninden hemen sonra II. Henry, krallığın kontrolünde çok önemli etkisi olan baron sınıfına, ruhban sınıfına ve idari hizmetlere yeni atamalar yaptı.⁹³ En önemli atama, yargı sisteminden sorumlu olan ve Kral'ın mahkemesinde en önemli davalara bakan, hükümetin rutin işleyişini denetleyen ve ülke dışındayken Kral'ın yerine vekalet eden Baş Yargıç ataması idi. Bu makam için ilk atamasında Kral Stephen'ın hizmetkarları arasında yer alan ve Oxford'da kendisine karşı savaşan Richard de Lucy'yi seçmişti.⁹⁴

⁹² James Craigie Robertson(Ed.) ,“Vita et Passio S. Thomæ, Auctore Willelmo, Monacho Cantuariensi”, *Materials for the History of Thomas Becket*, V.I, Longman, London, 1965, s. 4-5; Wilfred Lewis Warren, *age*, s. 54.

⁹³ John Tate Appleby, *age*, s.40-41; Wilfred Lewis Warren, *age*, s. 54.

⁹⁴ Richard Howlett (Ed.), *Chronicles of the reigns of Stephen, Henry II., and Richard I.; The Chronicle Of Robert Of Torigny*, Vol. IV, s. 147; John Tate Appleby, *age*, s.41.

Richard de Lucy, şövalyelik sınıfından gelmekteydi. Ancak hem kraliyete hem de baronluk üyelerine karşı hizmetleri ve arka planda tımar toplaması onu güçlü ve varlıklı birine dönüştürmüştü. Kral Stephen dönemindeki durumu net olmamakla birlikte kesin olan Essex'te kraliyet yüksek hakimliği(justiciar) yapmıştır. Üstelik Londra Kulesi ve Windsor Kalesi'nin velayetine sahipti ki bu onun Kont Geoffrey de Mandeville tarafından kaybedilen kapsamlı otoriteye kralın emriyle hükmetmeye başladığı anlamına gelmekteydi. Ayrıca ilk başta II. Henry'nin yönetimin önemli vazifelerine Kral Stephen'ın hizmetindeki kişileri getirmesi sorgulanabilir. Ancak halihazırda devlet görevlerini bilen tecrübeli kişileri tercih etmesi kendi egosundansa krallığı düşündüğünün bir göstergesiydi. Richard de Lucy de diğer tüm eski kralın yetkilileri gibi şüpheli yaklaşılması gereken biriydi. Ancak kesinlikle Stephen dönemindeki en tecrübeli ve güvenilir hizmetkârlardan biriydi. Üstelik II. Henry'ye de önceki kralla eşit bir sadakat ile hizmet ederek “sadık” sıfatını kazanmıştı.⁹⁵

Ancak II. Henry, kendi elleriyle başka bir Salisburyli Roger⁹⁶ yaratma konusunda oldukça temkinliydi. Büyükbabası gibi kraliyet otoritesini asil olmayan bir hizmetkarın eline bırakırsa daha büyük baronluğun yabancılaştırılması riski taşıdığını fark etmiştir. Bu nedenle de riski ortadan kaldırmak için Richard de Lucy'ye bir iş arkadaşı atadı. II. Henry eş-yargıç (kral vekili) olarak 1153'te Chesterli kont Ranulf'un ölümünden bu yana muhtemelen İngiltere'nin en güçlü baronu olan Leicester Kontu Robert de Beaumont'u görevlendirdi.⁹⁷

Kont Robert ve ikiz kardeşi Meulan kontu Waleran, kral Stephen döneminde aktif olmamalarına rağmen Robert kardeşinden daha pratik zekalı olduğu ve kendini geliştirdiği için zamanla diğer baronlardan daha fazla devlet adamı niteliği kazanmıştır. Babasının İngiliz mülklerinin yönetimini devralmış ve 1128'de Gael ve Montfort'un senyörü Robert'ın kızı Amice ile olan evliliğiyle onlara katılmıştır. Bu evlilik ile karısının mirasını aldı ve muhtemelen İngiltere'nin yönetimi üzerindeki iddialarını bu sayede

⁹⁵ Francis James West, *The Justiciarship in England, 1066- 1232*, Cambridge U.P., Cambridge 1966, s. 37-39; Wilfred Lewis Warren, *age*, s. 55.

⁹⁶ Salisburyli Roger 1065-1139 yılları arasında yaşamış hırslı ve yetenekli bir devlet adamı idi. Kral I. Henry Roger'ı şansölye, piskopos ve nihayetinde otorite ve güçte kendinden sonraki ikinci adam olarak kabul etmiştir. Malmesburyli William, Roger'ı büyük yargıç olarak adlandırsa da unvanları içerisinde bu net olarak belirtilmez. Hakkında ayrıntılı bilgi için: Edward Kealey, *Roger of Salisbury, Viceroy of England*, University of California Press, Berkeley 1972; Francis James West, *age*, ss.16-23.

⁹⁷ Francis James West, *age*, s. 35; Wilfred Lewis Warren, *age*, s. 55.

destekledi.⁹⁸ Robert ve kardeşi Waleran, I. Henry'nin sarayında, yani feodal erdemlerin yanı sıra hükümet ve idare ile ilgilenen bir çevrede büyük bir özenle yetiştirilmiş, şövalyelik eğitimi almışlardı.⁹⁹ Robert diğer baronlar gibi sadakatini takas etmeye çalışmamıştır. Ancak bu hanedan çatışmasında Kral Stephen yerine o zamanlar Dük olan Henry'yi seçmiştir. Rahip olmayan birine göre iyi eğitilmiştir. Çocukluğunda Abingdon manastırında eğitim almış ardından I. Henry'nin sarayında şövalyelik eğitimi görmüştür.¹⁰⁰ 1119'da Papa ile Gisors'ta buluşması için krala eşlik ettiğinde kardinaller heyetini aldığı eğitime rağmen bilgisiyle şaşkına çevirdiği söylenir ve Salisburyli John, onun krallıkla ilgili görüşleri hakkında yazmıştır.¹⁰¹ Bu iki adamın atanması ülkeye, hem yeni Kralın selefine sadakatle hizmet edenlere karşı hiçbir art niyet beslemediğini hem de kendisine daha önce yardım eden kişilere de imkanlar doğrultusunda destek olmaya niyetli olduğunu göstermişti.¹⁰²

Henry, tüm sabırsızlığına ve huzursuz öfkesine rağmen insanlar konusunda mükemmel bir yargıçı ve bu niteliğini bu iki adamı seçmesinden daha iyi hiçbir şey gösteremezdi. Kont Robert'ın sosyal konumu, onu ön plana çıkarttığı gibi kralın yardımcısı olarak sunulması da muhtemelen kasıtlı bir politikaydı. Richard de Lucy ile aralarında resmi bir iş bölümü olup olmadığını kayıtlarla belirtmek zordur. Ancak Richard idarenin operasyonlarını yönetirken onun siyasi yargıya katkıda bulunması, baronlarla ilgilenmesi ve kralın yokluğunda halka açık oturumlara başkanlık etmesi durumu göz önüne alındığında şaşırtıcı değildir.¹⁰³

II. Henry'nin üçüncü büyük ataması ise şansölye makamına yaptığı atamadır. Çünkü şansölye makamı, kraliyet kilisesinin efendisi ve kraliyet müdüriyetinin başıydı. Şansölyenin görevi, kraliyet iradesini sözleşmelere, mektuplara ve yazılara çevirmektir. Bu makam, çok önemli olmasına rağmen o döneme kadar hak ettiği prestije sahip değildi. II. Henry'nin bu makam için kendi papazlarından birini ataması olağandı ama II. Henry,

⁹⁸ H.A. Doubleday & Lort Howard de Walden (Ed.), *The Complete Peerage*, Vol.VII, The St.Catherine Press, London 1929, ss.528-530; Francis James West, *age*, s. 36; Wilfred Lewis Warren, *age*, s. 55.

⁹⁹ Francis James West, *age*, s. 36.

¹⁰⁰ Wilfred Lewis Warren, *age*, s. 55-56.

¹⁰¹ Salisburyli John'un Kont Robert hakkındaki detaylı görüşleri için; John of Salisbury, *Policratici : sive De nvgis cvrialivm et vestigiis philosophorum libri VIII*, Clemens Webb(Ed.), Vol.II, W Typographeo Clarendoniano, Oxonii 1909, s. 74.

¹⁰² John Tate Appleby, *age*, s.41.

¹⁰³ Wilfred Lewis Warren, *age*, s. 56.

zekice bir hareketle bu makam için Başpiskopos Theobald'a danışarak onun tavsiyesini sorgulamadan kabul etti. Böylece Canterbury başdiyakozu Thomas Becket, yeni şansölye olarak atandı.¹⁰⁴

Thomas Becket, İngiltere tarihindeki önemli şahsiyetlerden biridir. Yani sadece bir şansölye değildir. Bu nedenle de iz bırakmıştır. Onunla ilgili olarak anlatılan bazı hikayeler, onu bir İngiliz olarak aktarsa da aslında saygın bir Norman ailesinden gelmekteydi. Babası Londra'da müreffeh bir tüccardı ve şehrin iki şerifinden biri olarak görev yapmıştı. Merton Manastırında ve Paris'te eğitim aldıktan sonra, Başpiskopos Theobald'ın hizmetine girmeden önce, Londra şeriflerine bir süre katiplik ve muhasebecilik yapmıştır.¹⁰⁵ Yeni şansölyesinin Londra'nın yönetici oligarşisiyle yakın bağlarının olması, II. Henry'nin her zaman Angevinlere karşı mesafeli davranan ve Stephen'a sürekli sadık olan şehirle olan ilişkilerinde de yardımcı olmuş olabilir.¹⁰⁶

II. Henry, Angevin atalarının taşkın öfkesini miras almasına rağmen soğukkanlılığı sayesinde çabuk sinirlenen yapısını kontrol edebilen ve hislerinin politikasını etkilemesine izin vermeyen bir yöneticiydi. L.F. Salzman'ın deyimiyle sıcak kanını soğukkanlı bir kafayla yönetmişti. Aşırı dindar değildi. Kilisenin kutsallıklarına karşı saygısızlığı ve hor görmesi çağdaşlarını şok etmesine rağmen, arkadaşlarını da Lincolnlu Aziz Hugh gibi adamlardan seçmişti.¹⁰⁷ Bunun yanı sıra Becket'i atamasındaki gibi Theobald'ın görüşlerini dikkate alışı Başpiskopos Theobald'ın güvenini ve onun aracılığıyla da İngiliz Kilisesi'nin desteğini de ona kazandırmıştı.¹⁰⁸

II. Henry'nin tahta çıkışı sırasında sahip olduğu üçüncü avantaj ise, *tempus werre*¹⁰⁹ yorgunluğu idi. Anarşi döneminin sona ermesine yönelik talep, II. Henry'ye kraliyet otoritesinin yeniden düzenlenmesinde, başka bir zamanda yapılması asla desteklenemeyecek bazı cesur kararlar alabilmesini sağlamıştır.¹¹⁰

¹⁰⁴ Wilfred Lewis Warren, *age*, s. 56.

¹⁰⁵ James Craigie Robertson(Ed.), "Vita et Passio S. Thomæ, Cantuariensis Archiepiscopi et Martyris, Auctore Willelmo Filio Stephani", *Materials for the History of Thomas Becket*, Vol.III, Longman, London, 1965, s. 14-16.

¹⁰⁶ Wilfred Lewis Warren, *age*, s. 56-57.

¹⁰⁷ L.F.Salzman, *age*, s.15.

¹⁰⁸ Wilfred Lewis Warren, *age*, s. 56-57; L.F.Salzman, *age*, s.16.

¹⁰⁹ Stephen ve Matilda arasındaki iç savaşı belirleyen savaş ve anarşi dönemi.

¹¹⁰ Wilfred Lewis Warren, *age*, s. 57.

Yaptığı akıllıca atamalar ile kilisenin desteğini kazanmıştı. Büyük baronlar ise unvanları ve gelirleri onlara temin edildiği sürece kralın kim olduğunu çok önemsemiyorlardı; yirmi yıllık anarşinin tükettiği ve fakirleştirdiği daha küçük lortlar ve köylüler, yarı bağımsız klan şeflerinin hukuka aykırı davranışlarını ortadan kaldıracak kadar güçlü olan bu yeni hükümdarı destekliyordu.¹¹¹

Yine de sahip olduğu avantajlara rağmen, genç kralın karşılaştığı sorunlar korkunçtu. Ülkenin çoğu düzensizlik ve hayatta kalma mücadelesi yüzünden güç kaybetmişti. Kendilerini hukukun ötesine koyanların şiddet suçları, paralı askerlerin eşkıyalıkları, kale adamlarının zulmü, tüm bunlar bir durumun belirtileriydi. Battle Abbey'in kronikçisinin yazdığı gibi *"En güçlü olan en çok şeye sahipti"* ve *"Ada, akıldan ziyade bütün resme bakabilmenin gücüyle yönetiliyordu."*¹¹²

Kral Stephen, son aylarında Henry ile yaptığı anlaşma gereğince izinsiz kalelerin yıkılmasıyla ilgili adımlar attı. Newburghlu William'ın ifadesiyle *"sanki yeni bir kralmış gibi"* kendisini sergilemişti. Kuzeydeki seferinde ahlaksız haydutların surlarını ateşe verdirdi. York eyaletine geldiğinde Philip de Colevilla'nın elinde tuttuğu Drake kalesini ateşe vermesi emredildi. Kral en yakın eyaletlerden bir ordu toplayarak nehirleri, ormanları aşarak – uçsuz bucaksız neredeyse erişimi imkânsız kısımlara bile ulaşarak, der Newburghlu William- surları kuşattı. Soyguncu baronları bastırmak için bazı adımlar attı. Ancak son günlerindeki otoritesi bir nevi göstermelikti, çünkü Warren'in ifadesiyle o sadece krallık kontrolünü aralarında paylaştıran daha büyük baronların lütfu ile kral olmuştu.¹¹³

Ancak ülkede geçmişte yaşanan kaostan izleri hala görülebiliyordu. Başka bir deyişle iç savaş, sona erdiği halde ülkede hala soğuk bir hava vardı. Ülkenin silahsızlandırılmamış olması ve gruplar arasındaki uzlaşmanın yönetimindeki güç kaybı çatışmayı yeniden alevlendirebilirdi. Sonuçta hiç kimse, krallıkta kamu düzenini

¹¹¹ L.F.Salzman, *age*, s.14.

¹¹² *The Chronicle of Battle Abbey, from 1066 to 1176*, Mark Anthony Lower (trans), J.R.Smith, London 1851, s.117; *Chronicon Abbatiae Ramesiensis: A Sæc X. Usque Ad An. Circiter 1200*, William Dunn Macray(dznly), Longman&Co, London 1886, s.334; Wilfred Lewis Warren, *age*, s. 57; Christopher Brooks, *Communities and Courts in Britain, 1150-1900*, Bloomsbury Publishing, London 1997, s. 5-6.

¹¹³ Wilfred Lewis Warren, *age*, s. 57; Richard Howlett (Ed.), *Chronicles Of the Reigns of Stephen, Henry II and Richard I: Historia Rerum Anglicarum of William of Newburgh*, Vol.I, Longman, London 1884, s.94.

koruyacak bir otorite yokken veya komşuları da aynı şeyi yapmadığı sürece silahlarını bırakıp kalelerini yıkmazdı.¹¹⁴

Kral Stephen, amaçları olan bir kral olmasına rağmen güçten yoksundu. W. L. Warren, Stephen'ın emirlerine dahi büyük lortların kendilerine uygun olduğu zamanlarda uydukları düşüncesinin mümkün olabileceğini belirtir. Özellikle 1141 yılından itibaren yönetimde etkili olabilecek kişileri göreve alarak- ki bu kişilerin birçoğu II. Henry döneminde de görevlerine devam etmiştir- düzeni yeniden inşa etmek istese de büyük lortların yerel yönetimdeki baskın gücüne karşı bir dereceye kadar etkili olabilmıştır. Sürekli bir çekişme hali içindeki ülkede savaş alanı olmayan kontluklar bile kraliyet gelirine katkıda bulunmaları gerektiğinden maddi sıkıntılar yaşamıştı. Buna rağmen kraliyet hazinesinin hala ayakta kalması ve mali felaketin önlenmesinde Stephen'ın değil I. Henry'nin kurduğu sağlam kurumun, taraftar kasabaların para yardımlarının ve karısının Boulogne'dan elde ettiği gelirin etkisi vardı.¹¹⁵

Bu düzenin devam edeceğini düşünenler büyük bir yanılgıya düşmüştü. Toyluğundan faydalanabileceklerini düşündükleri Anjoulu Henry, Warren'in deyimiyle sıradan bir kral olmaya değil büyükbabası I. Henry gibi bir kral olmaya kararlıydı. Annesinin yaptığı gibi otokrat şekilde davranmaktan hep kaçınırdı. Kendisini hâkim konuma getirerek ve kontrol alanını her seferinde bir adım daha genişleterek önlemini aldı. Kraliyet düzenini yeniden inşa ederken zekasını ve sabrını kullandı. Konsey zamanlarında ise her zaman baronların fikirlerini aldıktan sonra hareket ederdi. Böylece kendi kararlarını onların kararlarıymış gibi göstererek eylemlerini “tavsiye ve rıza”nın makul sonucu haline getirdi.¹¹⁶

II. Henry, krallık yönetiminin tarafsız ve adil yasalarla yeniden tesis edilebilmesi için öncelikle yerine getirilmesi gereken iki şart olduğunu biliyordu. Bunlar aynı zamanda devam eden belirsizlik ve güvensizlik ortamının da ana nedenleriydiler. Bunlar, Stephen döneminde inşa edilen izinsiz kalelerin yıkılması ve önceki dönemde krallığın dayanak noktası olan paralı Flaman askerini İngiltere'den göndermekti. Flaman askerlerin gönderilmesi, II. Henry'nin askeri gücünü zayıflatmış olsa da halkın tepkisi göz önüne

¹¹⁴ Wilfred Lewis Warren, *age*, s. 57.

¹¹⁵ *Age*, s. 57-58.

¹¹⁶ *Age*, s. 58-59.

alındığında değerli bir riskti. Birçok kronikçi bu olayı kayıtlara alırken Flamanların gönderilmesinin barışı yeniden sağlamak için en çarpıcı işaret olduğunu belirtmiştir. Newburghlu William kayıtlarında;

“Sonunda, Kral Stephen’in komutasında savaşa hizmet etmek için İngiltere’ye akın eden yabancı milletlerden olanların özellikle Flamanların kendi ülkelerine iade edilmeleri için bir ferman yayınladı. Flamanlar sanki bir hayalet gibi birden ortadan kayboldu. Onların bu hızlı gidişleri hayranlık uyandırdı”

diyerek bu tarihi olayı anlatmıştır.¹¹⁷

Paralı askerlerin gidişi, askeri gücü sarsmış olsa da yankıları umut vericiydi. Ancak kaleler ile ilgili atılan adım gücünü henüz tam anlamıyla kazanmamış yeni bir kral için oldukça zorlu bir hareketti. Cesurca ama zorlu bir hareket. Çünkü bu, vilayetlerde kontrol sahibi olan baronlara ciddi bir saldırıydı. Daha önce de belirttiğimiz gibi Henry’nin amacı sıradan bir kral olmak değildi. Daha ilk yıllarında böyle bir riske girişmesi bunun göstergesiydi. Zira geri dönüşü bir direniş olabilirdi. Ancak II. Henry, zeki bir adamdı. Baronların aralarındaki rekabete ve özellikle eski kralın yandaşı olan baronların yeni kralla ters düşmemek için gelen talepleri sorgusuz sualsiz kabul edeceklerine güvenerek bir nevi elde edeceği güce karşı bir kumar oynamıştı.¹¹⁸

II. Henry’nin bu mücadelesinde Newburghlu William’ın deyimi ile “*kraldan daha gerçek bir kral*” dediği ve 1138 yılında Stephen tarafından York kontluğuna atanan Aumale Kontu William le Gros ona açıkça meydan okudu. II. Henry bu başkaldırıya cevap vermekte tereddüt etmeden taç giyme töreninden bir ay sonra ona karşı yürüdü. Bu meydan okumalara karşı hızlıca hareket etmesi onun vassalları ile ilişkilerinde de II. Henry’ye avantaj sağlamıştır. William le Gros’a karşı tek yapması gereken bu ayaklanmaya kararlı bir şekilde karşı duracağını göstermesiydi. Nitekim kral, York’a ulaştığında William ihtiyatlı ama aynı zamanda da isteksiz bir şekilde teslim oldu. Kendi gözetimindeki Scarborough’daki sarp yarımadaadaki kale de dahil olmak üzere tüm

¹¹⁷ Richard Howlett (Ed.), *Chronicles Of the Reigns of Stephen, Henry II and Richard I: Historia Rerum Anglicarum of William of Newburgh*, Vol.I, s.101-102; Wilfred Lewis Warren, *age*, s. 59; John Tate Appleby, *age*, s. 42.

¹¹⁸ Wilfred Lewis Warren, *age*, s. 59-60.

kraliyet mülklerinden vazgeçti. Yüksek bir maliyetle yeniden inşa edilen bu kale krallığın kuzeydeki otoritesinin tabyası olmuştur.¹¹⁹

William le Gros, Anjou ailesine eskiden beri rakip olduğundan saldırı için özellikle seçildiğine yönelik düşünce, II. Henry'nin kendi yandaşlarından da kraliyet mülklerini geri alma konusundaki ısrarından dolayı geride kalmıştı. II. Henry'nin bu talebine en sert direniş ise Hereford kontu Roger ve Cleobury ve Wigmore'nin lordu Hugh Mortimer tarafından verildi. Özellikle Kont Roger bu konuda kendini haklı görmekteydi. Nedeni ise kralın annesi Matilda'yı ilk günden beri destekleyen Gloucesterli Miles'in oğlu olmasıydı. Üstelik Matilda'nın 1148'de İngiltere'den çekilmek zorunda kaldığı zamanlarda Angevin davasının temsilci de oydu. Uzun yıllar boyunca gerilla savaşlarında ve zorlu kalelerin savunmasında yer almıştı. Daha önceki rakipler düşünüldüğünde Roger en görkemlisiydi. Akrabası Piskopos Foliot tarafından davası konusunda yatırıldıktan sonra teslim olmaya ikna edilmesi II. Henry için büyük bir şanstı. Zira böyle bir rakiple yaşanacak çatışma II. Henry'nin otoritesine yönelik planlarına büyük bir darbe olurdu.¹²⁰

Hugh Mortimer ise daha inatçıydı. II. Henry onu bastırmak için güç kullanmak zorunda kalmıştı. Hugh'a ait üç kale – Cleobury, Wigmore ve Bridgnorth- aynı anda kuşatıldı ve teker teker hepsi düştükten sonra Hugh teslim oldu. St. Benedict'in bayramından önceki dördüncü gün yani 7 Temmuz günü Bridgnorth'a çağrılan başpiskoposlar, piskoposlar, kontlar ve baronların toplantısından önce resmi teslim oluşu kral tarafından kabul edilmişti.¹²¹

Son ayaklanma ile anarşi sırasında kendi güçlerini arttıran ve merkezi hükümetin zayıflığından faydalanarak kalelerini inşa eden baronlarla mücadele bitmişti. Kraliyet izni olmadan inşa edilmiş olan “gayri meşru” kalelerin yıkılmasına belirttiğimiz gibi kral Stephen döneminde başlanmıştı. Artık II. Henry, yıkımı tamamlamaya çaba gösterirken aynı zamanda Kral Stephen ve imparatoriçe tarafından yapılan kraliyet mülkü için bağışları yürürlükten kaldırmaya karar vermişti. Böylece kraliyet topraklarını

¹¹⁹ Richard Howlett (Ed.), *Chronicles Of the Reigns of Stephen, Henry II and Richard I: Historia Rerum Anglicarum of William of Newburgh*, Vol.I, s. 103; Wilfred Lewis Warren, *age*, s. 60.

¹²⁰ Wilfred Lewis Warren, *age*, s. 60.

¹²¹ *Chronicon Monasterii de Bello*, Impensis Societatis, Londini 1846, s.75; Wilfred Lewis Warren, *age*, s. 60-61.

kurtaracaktı. Ancak kral, bu noktada kraliyet gelirlerini artırma arzusunun ve de feodalizm karşıtı olan politikasının etkisinde kaldı.¹²² II. Henry, son yirmi yıldır tahtı gölgede bırakan ve halkın desteğini kendi kötü çıkarları için kullanan büyük baronların güçlerini azaltmaya yönelik bir politika izledi.¹²³ Zaten bu politikanın akıllıca bir hareket olduğunun anlaşılması için çok keskin bir zekaya ihtiyaç yoktu. Aslında II. Henry için en önemli şey, halkın refahı, memnuniyeti ve sadık olması idi. Bu nedenle de soyluların kraliyete karşı gelmesini ve halkı ezmelerini engellemeye çalıştı. II. Henry döneminin yasal reformlarındaki değişimler, küçük adamların yükselişine ve daha büyük olanların ise çöküşüne yönelik olmasaydı bu değişimler de yaşanmazdı.¹²⁴

Stephen'in kaçınılmaz başarısızlığından sonra II. Henry'nin üstünlüğü, bakanlarının korkusuzca kraliyet mülkünün Stephen'dan önceki bozulmamış haline geri döndürülmesine yönelik bir politikayı izlemelerini sağlamıştır. St. Albans kronikçisine göre izlenecek politika, kraliyet fermanında şöyle ilan edildi:

*“İngiltere'nin kralları olarak seleflerinin mülklerinin bir parçası olarak tanımlanması gereken Britanya genelindeki tüm topraklar, eski geleneklere göre İngiltere Kralı'nın egemenliğine geri döndürülebilir.”*¹²⁵

Anarşi döneminin en büyük zayıfatı adalet sistemiydi. Bu nedenle 1153 yılında Winchester'da yapılan anlaşmada yer alan bir unsur özellikle adalet üzerineydi. Gesta Stephani'de bu unsur şöyle aktarılmıştır: *“Miraslarından mahrum bırakılanların hakları kendilerine iade edilmelidir ve yasalar ve kararnameler önceden olduğu gibi herkes için bağlayıcı hale getirilmelidir.”* Tazmin işlemleriyle ilgili yargı süreçlerinin çoğu kayıtlarda yer almasa da bu konuyu ciddiye alarak şikâyetlerin artmasından endişe duyan kralın zamanının çoğunu aldığına şüphe yoktur.¹²⁶

II. Henry, krallığı ile ilgili çalışmalara devam ederken büyükbabasının uğraşmak zorunda kaldığı halefiyet sorununu saltanatının başlangıcında çözülmeye kararlıydı. Eleanor, evliliklerinin ilk üç yılında iki erkek çocuk dünyaya getirerek dönemin evlilik

¹²² L.F.Salzman, *Henry II*, s.18.

¹²³ John Tate Appleby, *age*, s.42.

¹²⁴ L.F.Salzman, *Henry II*, s.18-19.

¹²⁵ Thoma Walsingham, *Gesta Abbatum Monasterii Sancti Albani*, Henry Thomas Riley (Ed.), Vol.I, Longmans, London 1867, s.123; Wilfred Lewis Warren, *age*, s. 61.

¹²⁶ Wilfred Lewis Warren, *age*, s. 62.

anlaşmasının üzerine düşen payını fazlasıyla yerine getirmişti. İlk çocukları, William, 1153 Ağustos’unda Kıta’da doğdu. Şubat 1155’te, Doğu İngiltere’deki toprakları geri almak için sefer yürütürken, ikinci bir oğlu daha oldu. Büyükbabası ve kendisi gibi Henry adını alan çocuk II. Henry’nin saltanatın devamlılığı endişelerini bitirmişti. İngiliz krallığının soylularının, İngiltere krallığının en büyük oğlu William’a bağlılık yemini etmeleri istendi ve eğer William zamansız bir ölümle yüzleşirse, aynı sadakatı kardeşi Henry’ye göstermelerini de emretti. Nitekim ilk oğlu çocuk yaşta hayatını kaybetti.¹²⁷ (Bk.- Resim 5)

Artık İngiltere sınırları içerisindeki sorunları hallettiğini düşünen II. Henry’nin hedefi, bu sınırları genişletmekti. Bu nedenle de ilk istikamet İrlanda idi. 601 yılı civarında zamanın papası tarafından Canterbury başpiskoposuna İrlanda’daki kilise de dahil İngiltere’deki tüm kelt kiliseleri üzerinde yetki verilmişti. İrlanda Kilisesi, bağımsız olmasına rağmen Hristiyanlığa dönüştüklerinde 1152 yılına kadar piskoposlarını kutsaması için Canterbury’ye göndermekteydiler. 1152’deki bu kopuş tahta çıkıp içerideki sorunları halleden II. Henry için bir bahane yaratmıştı. 1155 yılında Winchester’daki konseyde İrlanda’nın işgali gündem maddesiydi. Büyük ihtimalle II. Henry’ye bu fikri aşıl原因 İrlanda Kilisesi’nin yükselişi yüzünden gücü kısıtlanan Theobald’dı. II. Henry, bölgenin fethinden sonra burayı kardeşi William’ın kontrolüne vermeyi teklif etmişti. Seferini gerekli kılmak için Salisbury’li John’u İrlanda’da dini ve siyasi bir reformun şart olduğunu iletmesi için papaya gönderdi. Bu sıralarda bir İngiliz olan IV. Adrian papa idi. II. Henry’ye bu konuda destek çıktı ve ona papalık mektubu veya Laudabiliter mektubu olarak bilinen resmi papalık mektubunu gönderdi.¹²⁸

Mektup, II. Henry’ye iyi bir Katolik prens gibi davrandığı için övgülerle başlar ve onun İrlanda’ya sefer düzenleme talebine kilisenin sınırlarını genişletmesi ve ahlaksızlığı kontrol etmesi için izin verdiğini belirtir. Mektupta bu sefer için bir şart vardır. Bu şarta göre Tanrı’nın onuruna yakışan yapılmalı ve her evden bir penny yıllık konaklama

¹²⁷ Richard Howlett (Ed.), *Chronicles of the reigns of Stephen, Henry II., and Richard I.: The Chronicle Of Robert Of Torigny*, Vol. IV., s. 184; John Schlight, *Henry II Plantagenet*, s.55; Henry Richards Luard (Ed.), *Annales Monastici: Annales de Theokesberia*, Vol.I, Longman, London 1864, s.48.

¹²⁸ Peter and Fiona Somerset Fry, *A History of Ireland*, Barnes& Noble Books, New York 1993, s.68-69; L.F. Salzman, *Henry II*, s. 22-23.

hizmeti alınmalıydı.¹²⁹ Papalık izni veya çağrısı ile seferlerin düzenlenmesi bizler için bir ilk değildir. Ancak Hristiyan ve özgür olan bir ülke, papa tarafından başka bir krala nasıl verilebilir? Papaların gücü elbette ortadadır ancak bu derece bir yetkiyi onlara kazandıran nedir? Bu gücü sağlayan tartışmalı *Donation of Constantine*¹³⁰ (Konstantin'in Bağışı) adlı belge olarak kabul edilir.¹³¹ Robert de Torigny, II. Henry'nin papalıktan izin almış olmasına rağmen imparatoriçe olan annesi Matilda'nın hoşuna gitmediği için seferi bir süreliğine askıya aldığını aktarır.¹³²

Matilda'nın sayesinde kral, hâlâ Winchester'daki kraliyet sarayındayken kralın kardeşi Geoffrey'in Maine ve Anjou'yu babasının vasiyeti gereği almak için harekete geçtiği haberi geldi. Babaları öldüğünde II. Henry, babasının vasiyetini geçersiz kılmayacağına yemin edene kadar cenazesi gömülmediği için babasının cesedi çürütmesin diye gerekli yemini etmişti. Ancak II. Henry, bu yemini ve vasiyeti kendisine babasının ölmüş bedeni üzerinden baskı yapıldığı için kabul etmediğini belirtti. Buna sinirlenen Geoffrey, babasının kendisine bıraktığı Chinon, Loudun ve Mirabeau kalelerini güçlendirdi. Abisine karşı Fransa kralı ile de güçlerini birleştirmek için görüşmeler yaptığı bilinmektedir. Bunu Salisburyli John'un Norwich'in piskoposu William'a gönderdiği mektup sayesinde bilmekteyiz. John mektubunda şöyle diyor: “*Kardeşi Geoffrey ile ilişkisindeki boşluk güvensiz bir şekilde yamalandığı ve beyhude bir çabayla kapatıldığından; Geoffrey, mirasını geri alabilmek için Kont Theobald'ın yardımına güvenerek Fransa kralına gitti...*” Kardeşinin bu hamlesine karşılık kral Normandiya'ya geçti ve Fransa Kralı Louise'e Normandiya, Aquitania, Anjou ve Maine için saygılarını sundu. Daha sonra da ordusunu toplayarak, Chinon'u kuşattı ve Fransa kralından beklediği desteği göremeyen kardeşini affetti.¹³³

¹²⁹ Pope Adrian IV, *Laudabiliter: and other Papal Letters*, Ernest Flagg Henderson(trans.), Dalcassian Publishing Co., 2019, s. 5-6.

¹³⁰ “Donation of Constantine; Avrupa tarihinin en büyük sahtekarlığı, papalık otoritesi olarak Hristiyanlığın zaferinden itibaren Avrupa toplumunun en daimî sorunu olmuştur. I. Konstantin, tarafından Papa I. Silvester'e çeşitli imparatorluk nişanları ve ayrıcalıkları, Lateran Sarayı, Roma, İtalya ve batı bölgeleri verilir.” Paul A. Hollingsworth, “Donation of Constantine”, *The Oxford of Byzantium*, Vol.I, Alexander Kazhdan(Ed.), Oxford University Press, New York 1991, s.649.; Lorenzo Valla, *The Treatise of Lorenzo Valla on the Donation of Constantine*, Christopher B.Coleman (trans.), Yale University Press, New Haven 1922, s.1.

¹³¹ Peter and Fiona Somerset Fry, *A History of Ireland*, s.69.

¹³² Richard Howlett (Ed.), *Chronicles of the reigns of Stephen, Henry II., and Richard I.: The Chronicle Of Robert Of Torigny*, Vol. IV., s. 186.

¹³³ *The Church Historians of England: The History of William of Newburgh*, Vol.IV- Part II., Joseph Stevenson (trans.), Seeleys, London 1856, s. 450-451; John Schlicht, *Henry II Plantagenet*, s. 58;

Bu olaylar yaşanırken bölgede yeni bir gücün ortaya çıkması, Nantes vatandaşlarını, hükümdarları Kont Hoel'in istenmeyen lortluğunu bir kenara atmaya ve Henry'nin yardımına başvurmaya teşvik etti. II. Henry, onlara kardeşi Geoffrey'i kont olarak önerdi ve vatandaşların rızası ile şehri aldı. Nantes, Brittany'nin büyük limanıydı ve onun kontrolü, Anjou ve Touraine- Loire nehirlerinin ağzını komuta ettiği için uzun süredir Anjou kontlarının şiddetle istediği bir yerdi. Bu bölge, II. Henry burası için savaşmak zorunda kalmadan 1156 yılında Angevin kontrolüne geçti. II. Henry, Nisan 1157'de İngiltere'ye döndü ve hemen sorun çıkartan üç bölgeye yöneldi.¹³⁴

1.2. Krallığın Sınırlarındaki Olaylar, 1157- 1161

1.2.1. Galler Savaşı

On ikinci yüzyılın ortalarında İngiltere'nin üç bölgesi, yaklaşık 1157'de II. Henry'ye hâlâ sıkıntı veriyordu. Henry, bu sıkıntılı bölgelerde istikrarı sağlamak için İngiltere'ye gelişinden kısa bir süre sonra yönünü bu bölgelere çevirdi. Bu sorunlardan ilki, Stephen'ın en büyük gücünden faydalandığı doğuda, Hugh Bigod ve Stephen'ın oğlu Kont William de Warenne¹³⁵, inatla garnizonlarını bırakmıyor olmasıydı. Karaya inişinden birkaç hafta sonra kral, Hugh'u Framlingham'daki güçlü kalesi de dahil olmak üzere kalelerinden vazgeçmeye zorladığı ve Robert de Torigny'nin ifadesiyle; William'ı Pevensey ve Norwich'i ve tacı elinde tuttuğu her şeyi ve Normandiya'daki kendi kalelerini teslim etmeye ikna ettiği Essex'e ulaşmıştı. II. Henry, daha sonra buralara kiralık birlikler yerleştirmiştir. Bu durum, aslında bir bakıma ilginçtir çünkü bildiğimiz üzere II. Henry, tahta geçtiğinde ilk hamlesi Flaman askerlerini ülkeden göndermekti ancak kendisi de gerek duyduğu kuşatmalarda ve görevlerde paralı askeri kullanmaktan çekinmemiştir. Bu tezatlığın nedeni önceki paralı askerin başlarına buyruk halleridir.

W.J.Millor, S.J. and H.E.Butler (Ed.), *The Letters of John of Salisbury, Volume One The Early Letters (1153-1161)*, Clarendon Press, Oxford 2003, s. 13; Roger of Hoveden, *Chronica Magistri Rogeri de Houedene*, William Stubbs(Ed.), Vol.I, Longmans, London 1868, s.215.

¹³⁴ Wilfred Lewis Warren, *age*, s. 66; Richard Howlett (Ed), *Chronicles of the Reigns of Stephen, Henry II and Richard I, The Chronicle of Robert of Torigny*, Vol. IV., s. 187.

¹³⁵ Stephen'ın oğlu William, karısının hakkıyla Norfolk'ta büyük bir toprak sahibiydi. Isabel de Warenne ile evlenip, kendisini tıpkı kayınpederi gibi kont William de Warenne'i olarak isimlendirmiştir. R.H.C. Davis, *King Stephen, 1135-1154*, Longman, London and New York 1990, s.139.

Ancak Henry kendi yönetiminde kontrolü çok iyi bir şekilde sağladığı için getirdiği paralı askerlerin ülkedeki varlıkları onun çizdiği sınırlar içerisinde kalmıştır.¹³⁶

İkinci sorunlu bölgesi ise Gallerdi. Tahta tırmanırken II. Henry, Stephen'dan aldıkları İngiltere'nin kuzey sınırlarını tutabileceklerine söz vererek İskoçları kendi tarafına çekmişti. Ancak artık kral olduğu için, olayları farklı bir açıdan değerlendiriyordu ve yeni İskoç hükümdarı, Malcolm'a, Northumberland, Westmorland ve Cumberland eyaletlerinin geri verilmesini talep ederek İngiliz baronlarına davrandığı gibi davrandı. Malcolm, bunun üzerine egemenliğinde ne varsa yani Bamborough, Carlisle ve Newcastle-on-Tyne'deki önemli kaleleriyle sınır topraklarını ona devretti. İtaati karşısında ise II. Henry, ona Huntingdon vilayetini geri verdi.¹³⁷

Galler, Aquitaine gibi politik bir yer değildi ve Galli prensler, İngilizlere karşı olduğu kadar birbirlerine karşı da savaşıyordu. 1155'te Galler'e üç prens hakimdi. Bunlar, Gwyneddli Owain, Powysli Madog ve Deheubarthlı Rhys Gruffudd idi. Neredeyse bir yüzyıl boyunca kuzey Galler prensliği Gwynedd, ülkeyi Cardigan kadar güneyde yönetene kadar güneye doğru genişliyordu. II. Henry, bu küçük rekabetleri teşvik etti ve onları kendi yararına kullandı.¹³⁸

Ancak Galli prensler, Malcolm kadar uysal değildi. Sadece II. Henry'nin Hugh Mortimer'e karşı kararlı eyleminden etkilenmiş olan merkezi Galler'deki Powys yöneticisi, topraklarda yeni bir otorite olduğunu kabul etmeye hazırdı. İlgilenilmesi gereken sadece kuzeybatı Galler'deki Gwynedd Galleri ile Güneydeki Deheubarth Galler idi. II. Henry, 17 Temmuz 1157'de Northampton'da baronlarıyla yaptığı bir toplantıda ilk olarak Gwynedd prensi Owain'e karşı bir sefer için onay aldı.¹³⁹

¹³⁶ Richard Howlett(Ed), *Chronicles of the Reigns of Stephen, Henry II and Richard I, The Chronicle of Robert of Torigni*, Vol. IV.,s. 192-193; H.G.Richardson, *The Governance of Mediaeval England*, Edinburgh University Press, Edinburgh 1963, s. 261; John Schlight, *Henry II Plantagenet*, s.64;John Beeler, "The Composition of Anglo-Norman Armies", *Speculum*, Vol.40, No.3(Jul. 1965) s. 408.

¹³⁷ John Schlight, *Henry II Plantagenet*, s.64; Richard Howlett(Ed), *Chronicles of the Reigns of Stephen, Henry II and Richard I, The Chronicle of Robert of Torigni*, Vol. IV,s. 192.

¹³⁸David Carpenter, *The Struggle for Mastery: Britain 1066-1284*, Penguin Books, London 2004,s. 187;John Schlight, *Henry II Plantagenet*, s.65.

¹³⁹ John Edward Lloyd, *A History of Wales*, Longmans, London 1912,s.196; Wilfred Lewis Warren, *Henry II*, s. 69.

İngilizler ve Normanlar arasındaki savaş, asillerin işiydi ancak Galler’de tüm sınıfların gençleri asil ve köylü, boş zamanlarını askeri tatbikatlara adanmış ve savaş sanatında kendilerini mükemmelleştirmeye çalışmışlardı.¹⁴⁰

Aslında II. Henry’nin neden kuzeye yapılacak bir keşif gezisine karar vermiş olması gerektiği tam olarak net değildi. Bunun yanı sıra güney bölgesine erişmek daha zordu. Bunun muhtemelen üç sebebi vardı. Birincisi Owain’in erkek kardeşi Cadwaladr, Henry’nin mahkemesinde haklı mirasından mahrum bırakıldığını iddia ederek bir dilekçe sunmuştu. Bunun üzerine II. Henry’nin mülksüzleştirilmiş yerleşimcileri desteklemek yerine bir Galli’nin haklarını savunmak için iddia ettiği efendiliğin amacına uygun olması muhtemeldir. İkinci olarak Gwyneddli Owain, Galli yöneticiler arasında hem en güçlü hem de en acımasız olanıydı ve onun itaatini geri kalanı etkileme olasılığı, diğerlerinin onu etkileyeceğinden daha fazlaydı. Üçüncüsü ise Chester kontluğunun varisinin kraliyet vesayetinde reşit olmaması, krala, Chester kontları tarafından çok uzun zamandan beri koruma alanı olarak kabul edilen bir bölgede otoritesini savunmak için nadir bir fırsat vermişti.¹⁴¹

Sefer planı oldukça detaylı ve dikkatli bir şekilde yapılmıştı. Baronların sahip olduğu şövalye hizmetinin üçte birinden oluşan iyi teçhizatlı bir kuvvet, Chester’in güneyindeki tuzlalarda toplandı ve Gwynedd prensleri ile Chester kontları arasında uzun zamandır tartışılan bölgeye gönderildiler. Buna ek olarak kıyı açıklarında görev yapan bir deniz kuvvetleri birliği de vardı. Şüphesiz buradaki amacın bir kısmı, kralın ordusunu tedarik etmektir. Ancak asıl görevi, Owain’i arka cepheden sıkıştırmak ve Anglesey’e geri çekilmesini engellemek olabilirdi. Kombine operasyonlardaki bu ilginç deney, neredeyse felaketle sona erdi. Deniz kuvvetleri birliği, Anglesey’e bir baskın girişiminde bulunurken feci bir şekilde bozguna uğradı.¹⁴²

II. Henry, bu seferde Canterburyli Gervase’in dediği gibi “*son derece vahşi ve daha az ihtiyatlı olmakta ısrarcı*” idi. Bu ısrar, kralın Flint yakınlarında iyi hazırlanmış bir pusuya düşmesine neden oldu. Kralın sancaktarı Essexli Henry, düşman alayları arasında saldırıya uğradı ve kraliyet bayrağını yere indirdi. Bu manzara karşısında kralın

¹⁴⁰ L.F.Salzman, *Henry II*, s.27.

¹⁴¹ L.F.Salzman, *Henry II*, s.26; Wilfred Lewis Warren, *age*, s. 69-70.

¹⁴² Wilfred Lewis Warren, *age*, s. 70.

öldüğünü düşünen Galliler, daha cüretkâr olup İngilizler ise daha korkak bir hale geldiler. Robert de Monfort, onun bunu haince yaptığını iddia etti. Monfort’a göre Essexli Henry kralın öldüğünü yüksek sesle haykırdığında kralın yardımına gelenlerin geri çekilmesine neden olmuştu. Aslında Essexli Henry, Kral II. Henry’nin bu pusuda öldüğüne gerçekten inanmıştı. Clareli kont Roger’ın soylu hareketi olmasa bunların hepsi gerçekten olabilirdi. Roger adamlarıyla birlikte koşarak kralın sancağını yeniden yükseltti ve orduyu cesaretlendirdi.¹⁴³

Kralın aniden ortaya çıkışı, düzensiz bir şekilde geri çekilmeyi önledi. Bundan sonra ordu, daha dikkatli bir şekilde ilerledi ve II. Henry, adamlarını ormandaki yolları kesmekle görevlendirdi. II. Henry’nin kararlılığı Owain’ i barış için ikna etti. Henry’ye saygısını gösterdi, rehineleri teslim etti ve kardeşine haklarını iade etti. II. Henry, Rhuddlan ve Basingwerk’teki kalelerde garnizonlar bıraktı. Warren, bu durumun sadece II. Henry’nin kalmaya gelmediğini ve sınırların Chester’in gelecekteki genişlemesine göre de ayarlandığını gösterdiğini düşünmektedir.¹⁴⁴

Kısa bir süre sonra Deheubarth Prensi Rhys da saygılarını sundu ve itaatlerini bildirdi. Robert de Torigny, bu olaylardan sonra II. Henry’nin “*Galler’in isteklerine tabi olarak topraklarını baronlarına geri verdiğini*” yazdı. Ancak Warren, bunun bir abartı olduğunu belirtir ve bu konuda haklı olabilir. Çünkü II. Henry, ilk etapta egemenliğini kabul ettirmiş olsa da edilen yeminlerin sonuçları değişebilir. Sonraki yıllarda yaşanan olaylarda Galli yöneticilerin uğradıkları baskı sonucu meydan okuma konusunda ısrarcı oldukları da görülmüştür.¹⁴⁵

1.2.2. Vexin ve Brittany

II. Henry, Galler’deki kazanımlarından sonra Ağustos 1158’de İngiltere’de başlattığı sınırları güçlendirme seferini devam ettirdi. Normandiya’nın iki sınırı, II. Henry için sorun yaratmaktaydı. Buradaki kilit isim, Fransız kralı Louise idi. İlk konu 1151 yılında saygısını sunmak için Louise’e bıraktığı Vexin idi. İkinci konu ise Henry’nin

¹⁴³ William Stubbs(Ed.), *The Historical Works of Gervase of Canterbury*, Vol.I, Longman, Londra 1879, s. 165; Wilfred Lewis Warren, *age*, s. 70; Jocelin de Brakelond, *Chronicle of Abbey of Bury St.Edmunds*,(trans.) Diana Greenway and Jane Sayers, Oxford University Press, Oxford 1998,s. 62.

¹⁴⁴ Wilfred Lewis Warren, *age*, s. 70.

¹⁴⁵ Wilfred Lewis Warren, *age*, s. 70-71; Richard Howlett(Ed), *Chronicles of the Reigns of Stephen, Henry II and Richard I, The Chronicle of Robert of Torigny*, Vol. IV,s. 195.

kardeşi Geoffrey'in ölümünden sonra IV. Conan tarafından kontrol edilen Brittany Dükalığı idi.¹⁴⁶

Vexin sorununun çözümü için müzakereler, 1158 yazında Şansölye Becket'in Paris'e yaptığı muhteşem bir büyükelçilikle sonuçlandı. Biyografisini yazan yazarlarından William FitzStephen, maiyetinin abartılı boyutu ve ekipmanının ihtişamı hakkında ayrıntılı olarak bilgi vermiştir:

“Yanında ailesi, askerleri, kâtipleri, hizmetçileri, beyleri ve soyluların oğulları vardı. Hepsi silahla donatılmış, hepsinin ona hizmet eden yaklaşık iki yüz atı vardı. Onların peşinde her biri, süvari atı büyüklüğünde beş atın çektiği sekiz büyük vagon geldi. Bunların bir kısmı şansölyenin evinin yükleriyle ve iki tanesi de en iyi İngiliz birasıyla doluydu. Her bir vagon zincirlenmiş bir çoban köpeği tarafından korunuyordu ve her at sırtında bir maymun taşıyordu. Vagonların arkasında altın ve gümüş tabak, giysi, para, kitap ve şapelinin süs eşyalarını taşıyan yirmi sekiz yük arabası vardı. Arkalarında da atlı şövalyelerin kalkanlarını taşıyan ve atlarına önderlik eden beyler, sonra bileklerinde şahinlerle avcılar...”¹⁴⁷

Elbette amaç, İngiltere'nin zenginliğinin gösterişli bir ününün olmasıydı. II. Henry, bölgenin kontrolünü askeri güçle değil, diplomasi yoluyla ele geçirmeyi umduğu bir planı uygulamaya koymuştu. Şansölyenin Fransa'ya gitme nedeni, II. Henry'nin oğlu genç Henry ile Louise'in kızı Margaret arasında bir evlilik görüşmesi yapmaktır. Görüşme II. Henry'nin umduğu şekilde sonuçlandı. Kızının İngiliz kraliçesi olduğunu görmek isteyen Louise, Vexin bölgelerini kızının çeyizi olarak vermeyi kabul etti.¹⁴⁸

Böylece Fransa Kralı'nın kızı Margaret, İngiltere kralının en büyük oğlu ve varisi olan Genç Henry ile nişanlandı. Ancak ikiside henüz çok küçük olduğu için evlilik gerçekleşene kadar Kral Louise, Vexin'in kontrolünü elinde tutacaktı. Bununla birlikte bebek Margaret, bir iyi niyet taahhüdü olarak gelecekteki kayınpederine teslim edilecekti. Genç Henry evlilikten önce ölürse, Margaret yine de İngiltere kralının oğullarından biriyle evlenecekti. Böylece II. Henry, dedesinin Normandiya'daki tüm haklarının bir gün ailesine iade edileceğinden emin olmaktaydı. Bu evlilik antlaşması, İngiltere ve Fransa'yı müttefik haline getirmişti.¹⁴⁹

¹⁴⁶ John Schlight, *Henry II Plantagenet*, s.70.

¹⁴⁷ James Craigie Robertson (Ed.), “Vita et Passio S. Thomæ, Cantuariensis Archiepiscopi et Martyris, Auctore Willelmo Filio Stephani”, *Materials for the History of Thomas Becket*, Vol.III, Longman, London, 1965, s.29-31.

¹⁴⁸ John Schlight, *Henry II Plantagenet*, s.70.

¹⁴⁹ Wilfred Lewis Warren, *age*, s. 72; Henry Richards Luard (Ed.), *Annales Monastici: Annales Monasterii de Oseneia*, Vol.IV, Longmans, London 1869, s.31.

İki kral tarafından tartışılan ikinci konu, daha önce belirttiğimiz gibi Brittany bölgesinin hakimiyeti idi. İngiliz kralı, Conan'a karşı bir sefere liderlik etmeye hazırlanıyordu ancak önce Louise'nin tartışmalı bölgenin hükümdarı olarak savaşın dışında kalacağına dair güvencesini istemekteydi. Fransa Kralı'nın bir kez daha Angevin'in isteğini kabul etmekten başka seçeneği yoktu. Aslında Brittany, Fransa krallığına hiçbir zaman düzgün bir şekilde dahil olmamıştı. Karolenj döneminden itibaren bağımlı bir statü kabul etmesine rağmen, Fransız kraliyetiyle olan ilişkisi kötü tanımlanmış ve istikrarsız kalmıştı. Belki de bu nedenle Louise, II. Henry'nin Conan üzerine sefere çıkmasına karşı gelmemişti. Normandiya'ya varır varmaz Henry, baronlarına Conan'a karşı sefer için Michaelmas'ta Avranches'de toplanma talimatı verdi. Ordu emredildiği gibi toplandı, ancak Brittany'ye yola çıkmadan önce Conan Avranches'e geldi ve İngiliz kralına boyun eğdi. Henry, Conan'ın sadakat yeminini kabul etti ve onu Brittany dükü yaptı.¹⁵⁰ II. Henry, dört yıl içinde büyükbabasının sahip olduğu tüm toprakları ve lortluk haklarını geri almıştı. Mirası artık tamamlanmıştı. Belki bir görev bilinci belki de başarı sarhoşluğu ile artık yeni sınırlar çizmeye çalışmaktaydı. Üstelik bunu tamamen haklı iddialar ile yapmaktaydı. Hedefinde karısının miras hakkı olan Toulouse lortluğu vardı.¹⁵¹

1.2.3. Toulouse Seferi

Toulouse seferi, II. Henry için ayrı bir önem taşımaktaydı. Bu noktada Toulouse şehrinin coğrafi konumu ve önemine bakmak da gerekmektedir. Şöyle ki bu şehir, Massif Central dağları ile Kuzey Fransa'dan ayrılmış bir bölge idi. Bölgenin Capetian krallarına olan siyasi bağlılığı bir süredir sadece sembolikti. Bu nedenle on ikinci yüzyılda bölgenin kaderi de merak konusu olmuştu. Bu kent, Toulouse kontlarının siyasi çıkarlarından dolayı krallığın bir parçası mı yoksa bir zamanlar Roma'nın eyaleti olan Septimana'nın yeniden doğuşuna yönelik bir konumda mı olacaktı? tartışılmaktaydı. W.L. Warren, krallığın parçası olmasının on ikinci yüzyılda şüpheli olduğuna değinirken kontların

¹⁵⁰ John Schlight, *Henry II Plantagenet*, s.70; Robert William Eyton, *Court, Household and Itinerary of King Henry II*, Taylor and Co., Holborn, London 1878, s.41; Wilfred Lewis Warren, *age*, s. 73.

¹⁵¹ Wilfred Lewis Warren, *age*, s. 77.

çıkarlarından dolayı Alman imparatorluğunun sınırları içerisinde yer alan Provence ve İspanya'nın sınırındaki Barselona'nın da içlerine dahil edildiğini belirtmektedir.¹⁵²

Tahtta kaldığı süre içerisinde politik olarak olağanüstü başarılar yakalayan II. Henry, istikrarını sürdürmek için yönünü buraya çevirmişti. Üstelik bu yönelimde çok haklı gerekçeleri vardı. Örneğin karısı Eleanor'un mirasına sahip çıkmak. Bölge Kraliçe Eleanor'un atalarından biri tarafından St. Gillesli Raymond'a bırakılmış olsa da bunun yasallığı yıllar içinde sürekli sorgulanmıştır. Eleanor'a ait olan bu miras, eski kocası tarafından da ilgi görmüştü. Fransa Kralı Louis, Eleanor ile evlenerek Poitou Kontlarının ve Aquitaine Dükleri'nin tüm haklarını elde etmişti. Şüphesiz Toulouse Kontluğu da üzerinde hak iddia etmek için uygun zamanı beklediği bir bölgeydi. 1141 yılında ordusuyla Toulouse önlerine kadar bile gelmişti. Ancak sonucunda St. Gilles Kontu ile anlaşmış ve onu kız kardeşi Constance ile evlendirmiştir. Nitekim dönem şartlarında evlilik politik anlaşmaların en kazançlılarından biriydi.¹⁵³

Toulouse bölgesi tarihi ve konumundan dolayı önemli bir bağlantı noktası idi. Şehir Akdeniz'den Atlantik'e, Massif Central ve Pirene bölgeleri arasında bir geçiş noktası idi. Bu özelliği Toulouse kontlarına farklı avantajlar sağladığı gibi sürekli olarak gelgitlere de neden olmaktaydı. Öncelikle tarihsel olarak Karolenj krallığı Aquitania'sının önemli bir şehri olmasından dolayı Aquitaine Dükalığına bağlı olması gerektiğine yönelik oldukça güçlü bir iddia söz konusuydu. Aquitania'nın parçalandığı zamanlarda Toulouse ve Poitiers kontları feodal imparatorluk kurmak için rakip olmuşlardır. Ancak bölgedeki siyasi sorunları besleyen en önemli hareket Poitiers kontlarının Gascony'ye dükalık unvanı almalarıdır. Buna karşılık Toulouse kontları güneydoğudaki komşularına yönelerek Narbonne ve Carcassone'deki siyasi güçlerini ve servetlerini şekillendirmişlerdir. Toulouse kontları her ne kadar Aquitaine ile siyasi geçmişlerini ayırmış olsalar da Bordaux'un Poitevin lortları için hayati önemlerini yitirmemişlerdi. Nedeni ise daha önce bahsettiğimiz konumdan dolayı güneydoğu Fransa'sının ticaret yollarına hâkim olması idi. Bütün nedenler birleştirildiğinde bölgenin kontrolünün Aquitaine'nin feodal imparatorluk kurucuları için önemi

¹⁵² Wilfred Lewis Warren, *age*, s. 82.

¹⁵³ L.F.Salzman, *Henry II*, s. 45; Alfred Richard, *Histoire des comtes de Poitou, 778-1204*, Vol.II, A.Picard, Paris 1903, s. 74-75.

anlaşılabilmektedir. Sonuçta Toulouse olmadan Aquitaine'nın Poitevin lortluğu eksik ve ciddi anlamda zayıf demektir.¹⁵⁴

Aquitaine dükleri, Toulouse'un ayrılığını engelleyemese de kalıtsal hakla bölgeyi kontrol etmek için çabalarından da vazgeçmemişlerdir. Kontluğun St. Gilles ailesiyle olan geçmişi itirazlara hep açık olmuştur. 1093 yılında Touluselu kont IV. William'ın tek bir kızı olmasından dolayı ölümünden sonra kontluk, kardeşi birinci haçlı seferlerinin kahramanı Raymond'a geçmiştir. Ancak Eleanor'un büyükbabası Aquitaine kontu IX. William Touluselu kont IV. William'ın kızıyla evlenmiştir. Bu evlilik, Aquitaine kontlarının miras hakkının Kont Raymond'un torunlarına değil kendilerine ait olduğunu iddia etmelerinin nedeniydi. Fransa için bu iddia, hep zayıf kalmış olmasına rağmen Anjoulu Henry için gayet geçerli bir nedene sahipti. Nitekim kendisi de krallığını benzer bir iddia ile elde etmek için mücadele vermişti.¹⁵⁵

II. Henry, Eleanor'un mirasını güvence altına alma girişimine, Toulouse kontu ile zaten savaş halinde olan ve bazı asi vassallarıyla ittifak halinde olan Barselona Kontu Raymond-Ber ile ittifak kurarak başladı.¹⁵⁶ 1157'de başlayan tartışmada II. Henry, Kont Raymond'u yaptığı ittifaklarla anlaşmaya ikna edemeyeceğini anlayınca 1159 yazında birliklerini Poitiers'de toplayarak sonunda ona savaş açmıştır. Bu savaşta kont Raymond'a karşı daha önce ittifak kurduğu dostları da onunla birlikte silahlarını birleştirme kararı ile bir anlaşma yaptılar. Tabi ki dönem anlaşmaları gereğince en garantili söz verildi ve II. Henry ile Eleanor'un küçük oğlu Richard'ın Guyenne Dükliğini almasına ve Barselona kontunun kızı Berengere ile evlendirilmesine karar verildi. Trencavel ve Guillaume de Montpellier'de Toulouse kontuna duydukları intikam ve Barselona kontuna olan yakın ilişkilerinden dolayı bu ittifakın içinde sorunsuz bir şekilde yer aldılar.¹⁵⁷

Bu büyük orduda, İngiltere ve Normandiya'nın neredeyse tüm büyük baronları yer almaktaydı. İskoçyalı Malcolm, genç soylularından oluşan bir grupla gelmiş ve II. Henry tarafından Tours'da gıpta edilen şövalyelik onuru ile ödüllendirilmişti. Kayıtlarda

¹⁵⁴ Wilfred Lewis Warren, *age*, s. 83-84.

¹⁵⁵ *Age*, s. 85.

¹⁵⁶ Aynı yer

¹⁵⁷ CL. Devic ve J.Vaissete, *Histoire générale de Languedoc avec des notes et les pièces justificatives*, Vol.6, E.Privat, Toulouse 1872,s. 808-809.

ismi yer almayan bir Galler prensi bile orduya katılmıştı. Ancak bu ordunun en büyük gücü Yahudilerden, tımar sahiplerinden hatta piskoposlardan bile şövalye yerine toplanan paralar ile tutulan paralı askerlerdi.¹⁵⁸ Robert de Torigny, Henry'nin yolculuğun uzunluğu ve zorluğuyla taşra şövalyelerini ve halkını rahatsız etmek istemediğini ve hizmet yerine onlardan para aldığını belirtir.¹⁵⁹

Aynı zamanda 1159'daki Toulouse Savaşı, Kilise'ye 1156'dan beri nispeten özgür olduğu ağır mali yükleri de geri getirmişti. Örneğin Pipe Rolls kayıtlarında yer alan bilgiye göre Durham piskoposluğunun verdiği bağış; "300 ve 33 pound, 6 şilin ve 8 pence bağış yapıldı. Hazineye 2 talage olarak eklendi" şeklinde yansımıştır. Metnin orijinali de şöyledir:¹⁶⁰

"idem vicecomes reddere compotus de ccc. et XXXIII. pounds et VI. shillings. et VIII. pence de Dono Epi Dunelm. In th. libavit in. II. tal. Et Quiet9 est."

II. Henry'nin bu büyük orduyu toplamadaki asıl amacına gelince o, Kont Raymond'a göz dağı vererek onu anlaşılmaya ikna etmek istiyordu. Ancak bu savaş tehdidine rağmen Raymond geri adım atmayınca II. Henry, bu sefer Heldincort' ta Fransa Kralı Louis ile görüştü. İkili arasındaki evlilik ittifakına güvenen II. Henry Louis'in kayınbiraderi olan Raymond'u ikna edebileceğine güveniyordu. Ancak II. Henry'nin önemsemediği nokta bölgenin hakkında Louis'in çıkarlarıydı. Ne de olsa Eleanor'un miras hakkı ki her ne kadar Louis de zamanında bu iddiaya sahip çıkmış olsa bile artık kendi kız kardeşi ve yeğenlerinin mülksüzleştirilmesi demektir. Bu nedenle II. Henry'ye güven vermesine rağmen Louis bizzat katılarak ordusunu Toulouse şehrine götürdü.¹⁶¹

¹⁵⁸ L.F.Salzman, *Henry II*, s. 45; J.Boussard, "Les Mercenaires Au XIe E Siècle Henri II Plantegenet Et Les Origines De L'armée De Métier", *Bibliothèque de l'École des chartes*, Vol.106, No.2, 1945-1946.s.198; Alan Orr Anderson, *Early Sources of Scottish History*, Vol.2, Oliver and Boyd, Edinburg, London 1922,s.240-243; Gervase of Canterbury, *The Historical Works of Gervase of Canterbury*, William Stubbs (Ed.), Vol.I, Longman&Co., London 1879, s. 167.

¹⁵⁹ Richard Howlett(Ed), *Chronicles of the Reigns of Stephen, Henry II and Richard I, The Chronicle of Robert of Torigny*, Vol. IV,s. 202; Wilfred Lewis Warren, *age*, s. 86.

¹⁶⁰ Great Britain, Pipe Roll Society, *The Great roll of the pipe fort he fifth year of the reign of King Henry the Second*, Vol.1, Wyman and Sons, London 1884, s.31; Avrom Saltman, *Theobald, Archbishop of Canterbury*, Athlone Press, London 1956, s. 44; Not: Bu kayıt Salzman tarafından "Durham piskoposu yirmi marklık bir kesinti ödedi, ancak beş yüz marklık bir "bağış" için değerlendirildi" şeklinde belirtilmiştir. Bknz: Avrom Saltman, *Theobald, Archbishop of Canterbury*, Athlone Press, London 1956, s. 44.

¹⁶¹ Emilie Amt, *The Accession of Henry II in England: Royal Government Restored, 1149-1159*, The Boydell Press, Woodbridge 1993, s. 186; Wilfred Lewis Warren, *age*, s. 85; Richard Howlett, "Continuatio

II. Henry'nin ancak bir haçlı seferinde karşılaşılabilir kadar büyük ordusu Toulouse'u kolaylıkla ele geçirebilirdi, ancak Kral Louis eniştesine yardım etmeyi tercih edince II. Henry'nin saldırısını da bu noktada engellemiş oldu. Kendisinin de bizzat şehirde bulunması II. Henry'nin teknik olarak derebeyi olduğu, hükümdarı olan adama doğrudan saldırması demek olacaktı. Bu feodal yasanın ihlali demekti. Bu nedenle tek alternatif ablukaydı. II. Henry'nin adamları tarafından Louis'nin kuzeydeki topraklarına karşı başlatılan şaşırtmaca baskınları ile şehirden ayrılması yönündeki çabalarda boşa çıkmıştı. Robert de Torigny, gece gündüz kız kardeşini koruyarak Kral Louis'nin olduğu yerde kaldığını aktarır. Zaman geçtikçe ordunun tehdit gücünde azalmış hastalıklar yüzünden birçok asker perişan olmuştu. En sonunda koca ordu bazı bölgelerin kontrolünü sağlamaktan öte bir şey elde edemedi geri çekilmek zorunda kalmıştı. Cahors'un ele geçirilmesi gibi ve Quercy kontluğunun da Aquitaine dükalığı için geri alınması, büyük seferberliğin tek önemli başarısı kabul edilebilirdi. Louis'yi Toulouse'dan uzaklaştırmakta başarılı olamayan II. Henry, en sonunda bölgeden ayrıldı. Thomas Becket ve Essexli Henry'nin komutası altında bir süre bazı birliklerini geride bırakmış olsa da bu kuşatmadan eli boş dönmüştü. Ancak kuzeye giderken II. Henry, Evreux Kontu'nu Montfort, Epernon ve Rochfort kalelerini teslim etmesi için ikna etmeyi başardı. II. Henry'nin yerel müttefikleri kazandığı kaleleri elinde tutmuş olsa da Toulouse'un lortluğunu kazanma umutlarının olmadığı bir yıldır.¹⁶²

Sonuç, II. Henry için alışılmadık ve tatsız bir başarısızlık oldu. Toulouse'a yapılan 1159 seferi, elbette ilk geri dönmek zorunda olduğu sefer değildi ancak etkisi büyük olan ilk seferdi. Keskin zekâsı ile tanınan II. Henry, Kral Louis'nin zekice hamlesi yüzünden başarısız olmuştu. Kurban olarak gördüğü kişilerin bulundukları durumu zafere dönüştürebilmesi devasa ordusunu hamlesiz kalmış bir satranç taşına çevirmişti.¹⁶³

Beccensis", *Chronicles of the reigns of Stephen, Henry II and Richard I*, Vol. IV, Longman, London 1884, s. 322.

¹⁶² L.F.Salzman, *Henry II*, s. 46; Emilie Amt, *age*, s. 186; Wilfred Lewis Warren, *age*, s. 87.

¹⁶³ Emilie Amt, *age*, s. 186.

1.3. Kralın Otoritesinin Pekiştirilmesi,1161-1168

II. Henry, saltanatının başlangıcında gücünü kendi lehine çevirerek halkı için tartışmasız feodal bir hükümdar olmuştu. Baronlar, ona boyun eğmişti. İskoçya'dan Pireneler'e kadar uzanan sınırları içerisinde yer alan vassalları II. Henry'nin feodalizm kalıbına uyum sağlamıştı. Kilise ile kraliyet ilişkileri de Başpiskopos Theobald'ın uzlaşmacı doğası nedeniyle, genel olarak barışçıl olmuştu. Ancak devletin gerçekten güvenli kabul edilebilmesi için halkın gündelik hayatında da güvenliğin sağlanması şarttı. Bundan ötürü Toulouse'daki başarısızlığından sonra II. Henry, enerjisinin büyük bir kısmını, böyle bir korumayı garanti edecek istikrarlı bir idari sisteminin yaratılmasına kanalize etti.¹⁶⁴

Toulouse seferi, II. Henry'nin krallığının ilk sonucu hüsrana uğratan seferiydi. Aslında bu sefer, sıradan bir yenilgiden çok II. Henry'nin hükümdarlığı boyunca sürdürdüğü politikasında bir dönüm noktası olmuştur. W.L. Warren, bu yenilginin II. Henry'nin tüm başarılarına rağmen siyasi şekillenmelerinde “ölümcül bir kusura” neden olduğu konusuna vurgu yapar. Fransa kralı ile ilişkileri incelendiğinde bu yoruma katılmamak mümkün değildir çünkü II. Henry, bu seferin ardından kendini Fransa Kralının güvenini yeniden kazanmak için ekstra çaba sarf etmesi gereken bir konuma düşürmüştü ancak bunu tam anlamıyla başaramamıştır.¹⁶⁵

Genel anlamda Toulouse seferini diğerlerinden ayıran ve de özel kılan bir etkisi de Becket'in itibarının azalmasına yaptığı etkidir. Oysa şansölyenin görkemi, her şeyden öndeydi ve lütfu günden güne kralla birlikte artmaktaydı. Seferde kralına eşlik eden şansölye görevi düşünüldüğünde garip kaçan bir rol üstlenerek en güçlü savunuculardan biri olmuş ve kendine bağlı ordu ile seferde yerini almıştı. Üstelik büyük ordu geri çekildiğinde asilerin ülkesinde, Boshamlı Herbert'in deyişi ile “*onları koruyan kralın kalelerinin ele geçirildiği ülkede*” kalarak bazı kalelerin ele geçirilmesinde de aktif rol oynamıştı.¹⁶⁶

¹⁶⁴ John Schlight, *age*, s. 78.

¹⁶⁵ Wilfred Lewis Warren, *age*, s. 91.

¹⁶⁶ James Craigie Robertson (Ed.), “Vita Sancti Thomae Archiepiscopi et Martyris, Auctore Herberto de Boshem”, *Materials for the History of Becket*, Vol. III, Kraus Reprint LTD, London 1965, s. 175-176; Wilfred Lewis Warren, *age*, s. 91.

Toulouse Seferinde II. Henry, bu durumu belki de yanlış analiz etmiş olabilir. Hatta bunun sebebini William FitzStephen, II. Henry'nin *aptalca batıl inançlara itibar etmesi* olarak belirtmektedir. Ancak biliyoruz ki en büyük neden, Louis'in şehri terk etmemesiydi. Lakin bu konuda şansölye kralından farklı düşünmekteydi. Ona göre yapılması gereken şey şehre saldırmaktı. Üstelik Becket'in fikirleri dikkate alınmış olsaydı zaten Fransa Kralı mevcut anlaşmaları yok saymıştı. Bu durumda II. Henry'ye düşmanca bir tavır sergileyerek karşı geldiği için zaten kendisi feodal yasaları ihlal etmişti. Yani Becket'in analizinde İngiliz Kralı saldırmayı seçseydi son derece haklı olacaktı.¹⁶⁷

Buradaki analizde bazı olasılıklar mümkün olarak düşünülse de bunların sonuçlarının iyi mi yoksa kötü mü sonuçlanacağı konusu bir muamma olarak kalacaktır. Ancak kronikler sayesinde bildiğimiz şey Becket'in acımasız yüzünün bu seferle kral tarafından da fark edilmeye başlamasıdır. Çünkü Becket, şansölye makamında ne kadar masumane ve herhangi bir şikâyet olmadan vazifesini icra etse de kendisinin kontrolüne verilen şehirlerde, kasabalarda ve topraklarda açgözlü biri gibi bölgeyi tahrip ediyor ve acımasızca yakıp yıkıyordu. Efendisine düşman olan kim olursa olsun bu davranışlara maruz kalıyordu.¹⁶⁸

İngiltere için Becket'in şansölye olarak seçimi, kralın taç giyme töreninin ertesi günü atanması, I. Henry zamanında gelişen bir kurumun bir dereceye kadar yeniden canlanmasıydı. II. Henry'nin Becket'i ataması krallığa düzeni geri getirmedeki ilk adımlarından biriydi. Yargıç olarak Robert ve Richard'ı seçmesi de aynı yöne işaret etmekteydi. Adalet makamı, kraliyet mahkemesinin birçok faaliyetinin -adli, mali, askeri ve siyasi- denetimini içeren bir göreve dönüşmüştü. Kraliyet maliyesi alanında da bazı değişiklikler, II. Henry ile yapılmaya başlanmıştı.¹⁶⁹

Adli iş bölümü de 1159'da Fatih William'ın zamanında olduğundan esasen değişmedi. Baronlar davalarını kralın mahkemesine, din adamları kilise mahkemesine ve diğerleri lortlarının feodal mahkemesine veya şerifin yerel mahkemesine getirdiler. II.

¹⁶⁷ James Craigie Robertson (Ed.), "Vita Sancti Thomae Cantuariensis Archiepiscopi et Martyris, Auctore Willelmo Filio Stephani", *Materials for the History of Becket*, Vol. III, Kraus Reprint LTD, London 1965, s. 33-34.

¹⁶⁸ James Craigie Robertson (Ed.), "Vita Sancti Thomae Cantuariensis Archiepiscopi et Martyris, Auctore Edwardo Grim", *Materials for the History of Becket*, Vol. II, Kraus Reprint LTD, London 1965, s. 365.

¹⁶⁹ John Schlight, *age*, s. 79.

Henry'nin gözünde çok fazla ve çeşitli kurallar içeren çok fazla mahkeme vardı; bu durum, kendi krallığında olup bitenlerin çoğunun dikkatinden kaçmasına ve hatta muhtemelen ülkenin barışını tehdit etmesine neden olmaktaydı. Bu konuda bir şeyler yapmaya ve dengeyi düzeltmeye kararlıydı. Bir lordun topraklarını ne zaman ele geçirse, geçici de olsa tımarın yasal haklarını kendi eline almıştı. Ayrıca, güçlü bir kral olarak, kendi mahkemesinde geniş bir güç rezervine sahipti ve kraliyet adaleti, din adamı olmayanlar tarafından tercih edilmekteydi. II. Henry, kraliyet adaletinin dağılımını sıkı bir şekilde kontrol etmekteydi.¹⁷⁰

Bütün bu oluşum sancıları içerisinde görevlendirdiği kişilerin icraatlarını bizzat kendisi gözlemleyen II. Henry'nin, Becket'in acımasız yanına karşı tedbir almaması biraz tuhaf karşılanabilirdi. Ancak II. Henry'yi tanıdığımızda onun ihtişamını ve yüceliğini dostlarına ve ailesine karşı koruyamadığını görmekteyiz. Zira onun en büyük başarısızlığı, en yakın dostu ve oğulları ile olan ilişkisidir. Dostuna duyduğu sadakat 1161 yılında Başpiskopos Theobald'ın ölümü ardından Canterbury'ye yapacağı atamada etkili olmuştur.¹⁷¹

II. Henry'nin zekice ve üzerinde detaylıca düşündüğü hamleler içerisinde zayıflıklarını ve çıkartabileceği sorunları bildiği halde neden böylesine önemli bir göreve kendi şansölyesini seçtiği bizi düşündürmektedir. Her zaman mantığı ile hareket eden kral söz konusu Becket olduğunda duygusal kararlar mı almaktaydı? Hayır! Seçiminin nedenleri aslında oldukça açıktı. Thomas, ona şansölye olarak fazlasıyla hizmet etmişti ve devletin nasıl yönetilmesi gerektiği konusunda kralla her zaman aynı fikirdeydi. II. Henry, son zamanlarda, Kilise'den bir miktar muhalefet görüyordu. John Schlight da benzer sorularla bu atamaya bir cevap vermeye çalışmaktaydı. Acaba II. Henry Kiliseyi Devletle “uygun” ilişkisine geri döndürmek ve çifte bağlılık sorununu kurumun başına dostunu yerleştirerek bu sorunu daha kontrollü çözebilir miydi?¹⁷²

Başpiskoposluk atamasının ardından Becket'in kötü şöhreti yönetimde sıkıntılara neden olsa da 1170 yılına kadar olan dönem, II. Henry'nin bir kral olarak otoritesini güçlendirdiği bir dönemdir. 1160'lı yıllar II. Henry'nin otoritesinden dolayı vassalların

¹⁷⁰ John Schlight, *age*, s. 79.

¹⁷¹ Wilfred Lewis Warren, *age*, s. 92.

¹⁷² John Schlight, *age*, s. 89.

çatışmalarıyla dolu sıkıntılı yıllardı. Ancak aynı zamanda bu dönem, İngiltere'nin kimliğinde iz bırakan bir kral olarak II. Henry'nin geri adım atmayışından dolayı onun yükseliş yıllarıydı.¹⁷³

1163 yılına gelindiğinde Normandiya'dan dönen ve diğer Galli prensleri itaat ettiren II. Henry, tüm dikkatini Güney Galler işlerine ve son zamanlarda Rhys ap Gryffydh tarafından kendisine karşı yapılan düşmanlıklara çevirmişti. İngiliz monarkının yokluğunda, hâlâ inancını yitirmemiş olan bu prens, Brecknock dağlarından komşu ülkeyi sürekli olarak taciz etmekteydi. O zamanlar Galler'de geçerli olan kralın asla İngiltere'ye dönmeyeceğini söyleyen bazı kehanetlerle bu başkaldırısı cesaretlendirilmişti. Barışın sık sık ihlal edilmesine öfkelenen II. Henry, Güney Galler'i işgal etti ve Pencadaer'e kadar ilerlerken, gücüne ikinci kez karşı koyamayacağından emin olduğu Rhys'in saygısını kabul etti. Bu tören bir sonraki yıl Woodstock'ta, Galler'deki diğer prensler ve reislerin katıldığı Rhys ap Gryffydh'in İngiliz kralına ve oğlu genç Henry'ye saygılarını sunduğu yerde gerçekleştirildi.¹⁷⁴

II. Henry'nin saygısını istediği tek kişi Rhys değildi. Galler'in bütün liderlerini İskoç kralıyla birlikte 1 Temmuz'da Woodstock'taki mahkemesine çağırdı ve onlardan vassalları olarak saygı göstermelerini istedi. Ancak bu talep yakın ilişkilerde olduğu Malcolm ile bile ilişkilerine zarar verdi çünkü Galliler için bu küçük düşürücü bir hamleydi. Sonucunda Anglo-Norman işgaline karşı büyük bir ayaklanma başladı. Bu konsey aynı zamanda Becket'in de Kral'ına ters düştüğü konseydi. Kral'ına makul olmayan bir öneriden dolayı alenen meydan okumuştur.¹⁷⁵

Bu konseyin ardından II. Henry'nin üç yılı ülkesindeki hukuki eksiklerin tamamlanmasına yönelik ciddi adımlar atmakla geçti. Becket'in çıkışı ve Kilise'nin adli durumlardaki adaletsiz üstünlüğü bu durumun acilen halledilmesi gerektiği sinyallerini vermekteydi. Bu nedenle II. Henry, Ekim 1163'te Westminster'de düzenlenen bir konsey toplantısında, Kilise'nin, daha sonra laik hukukun tüm titizliklerine tabi tutulabilecek suçlu katipleri reddetmesini önerdi. 1164 yılında hukuksal tüm önerilerini Clarendon

¹⁷³ Wilfred Lewis Warren, *age*, s. 92-93.

¹⁷⁴ *The History of Wales*, William Warrington(rev.), J. Johnson, London 1788, s. 295.

¹⁷⁵ Wilfred Lewis Warren, *age*, s. 96.

Anayasaları altında birleşti ancak bu anayasaların ilan süreci II. Henry ve Becket'in arasındaki tüm ilişkiyi yıkan olaylar zincirini başlattı.¹⁷⁶

İskoçya ile olan gerginlikte şiddetini arttırarak devam etmekteydi. Aralık 1165'te Malcolm'un ölümü durumu daha da şiddetlendirdi çünkü Kral I. William olarak kendisinden sonra gelen kardeşi Malcolm'a kıyasla daha düşmanca bir tavır sergilemekteydi. Üstelik Brittany'nin sınırlarında da II. Henry'nin lordluğuna karşı tehlikeli bir komplo ve Poitou'da dükalık otoritesinin genişlemesine karşı bir direniş vardı.¹⁷⁷

II. Henry'nin Galler'e karşı artık sabrı yoktu. Rhys ile yaşanan son olaylardan sonra 1164 yılında bir ordu hazırlanması için gerekli emri vermişti. Temmuz 1165'te hazır olan büyük ordunun başında Galler'i işgal etti. Sadece karadan değil Galler'i deniz yoluyla da işgal etmek için İrlanda'dan bazı gemiler kiralamıştı. Ancak gemiler yetersizdi. Üstelik yoğun hava koşulları ve Galler'in coğrafi yapısının sertliği de planların uygulanmasını engelledi. Sonucunda II. Henry yeterli bir hazırlığı olmadığı için geri çekilmek zorunda kaldı.¹⁷⁸

1165-6 kış ayları, II. Henry'nin kolluk kuvvetlerini ve Kraliyet gelirlerini iyileştirmek için aldığı önemli önlemlerle geçmişti. Seferlerin yanı sıra idari yönetimindeki eksikleri erteleme gibi bir lüksü olmadığı için bunların takibine de ayrıca efor harcaması gerekmektedir. Bu nedenle de II. Henry, önlemlerinin nasıl işlediğini görmek için İngiltere'de kalmadı. Dört yıl boyunca geri dönemedi.¹⁷⁹

1166 yazında II. Henry yönünü Brittany'ye çevirdi. Bu bölge sınır bölgelerinde düzenin korunması konusunda II. Henry'yi uzun zamandır endişelendirmekteydi çünkü bunlar seleflerinin birkaç demesne arazisine ve kaleye sahip olduğu bölgelerdi. Bu nedenle de daha önce dük olarak bırakılan Conan'un, vârisi olan kızı Constance'ın en küçük oğlu Geoffrey ile evlenmesine karar verilmesi ile bölge de Conan'ın etkisi sona

¹⁷⁶ Wilfred Lewis Warren, *age*, s. 97.

¹⁷⁷ Aynı yer.

¹⁷⁸ L.F. Salzman, *Henry II*, s.36-37; Wilfred Lewis Warren, *age*, s.100; R.W. Eyton, *Court, Household and Itinerary of King Henry II*, Taylor and co., Holborn 1878 ,s. 82.

¹⁷⁹ Wilfred Lewis Warren, *age*, s. 100.

erdi ve Constance'ın ve mirasının koruyucusu olarak II. Henry, Brittany'nin fiili dükü oldu.¹⁸⁰

Brittany'den sonra sıra Aquitaine'e geldi. Bölge zaten eşinin çeyizi olarak II. Henry'nin kontrolündeydi ancak bölgenin yönetimi dikkat edilmesi gereken bir konuydu. Eşi Eleanor Aquitaine'deki yardımcısı olarak kabul edilen amcası Ralph de Faye'ye tamamen güvense de II. Henry önemli görevler için yabancıları atamayı tercih etmişti. 1156'da Limoges vikontunun genç varisi üzerindeki feodal vesayet hakkını kullandı ve hükümetini orada üç yıl boyunca barışı koruduğu söylenen iki Norman'a emanet etti. Amacı bölgede Anglo-Norman'ın merkezi hükümet kavramlarını ithal etmektir. 1163 yılında da Henry, Aquitaine'deki askeri kuvvetlerini komuta etmek için Salisbury'den Kont Patrick¹⁸¹ 'i atadı.¹⁸²

II. Henry'nin temsilcilerinin bölgedeki faaliyetleri hakkında net bilgiler olmasa da Canterburyli Gervase'in aktarımları bize Poitevinlerin ayaklanması hakkında bilgi verir. II. Henry'nin kısıtladığı bazı özgürlükler nedeniyle isyan eden Poitevinler cezayı Kont Patrick'e keserek onu öldürmüştür. Öyle ki çaresizlik içinde, Henry ve düşesleri arasındaki evliliği, Başpiskopos Becket hakkında görüşmeye gelen kardinal vekillerin önüne, akrabalıklarını gösteren bir soy tablosu hazırlayarak sona erdirmeye çalıştılar. Buna göre İngiliz Kralı ve kraliçesi arasındaki ilişki şu şekildeydi: İngiliz kralı William ve Morton Kontu Robert kardeştiler. William'dan I. Henry doğdu; I. Henry'den, İmparatoriçe Matilda; Matilda'dan II. Henry doğdu. Ayrıca Kont Robert'tan Poitiers Kontesi Beatrice doğdu. Beatrice'den, kont William; Kont William'dan da Kraliçe Eleanor doğdu.¹⁸³

Aquitaine'e giderek yeni başlayan isyanı engellemek isteyen II. Henry işini tamamlayamadan, Fransa Kralı Louis'in giderek artan açık düşmanlığı üzerine dikkatini Louis'e verdi. 1165 Ağustos'unda II. Henry ve Eleanor'un bir oğlu daha olunca Louis'in

¹⁸⁰ J.A. Everard, *Brittany and the Angevins: Province and Empire 1158-1203*, Cambridge University Press, Cambridge 2004, s.34-35; Wilfred Lewis Warren, *age*, s. 100.

¹⁸¹ Patrick, Ralph de Diceto'nun kayıtlarında 1167 yılında Aquitania'da İngiltere Kralı'nın ordu komutanı Patrick olarak ifade edilir. Ralph de Diceto, *Radulfi de Diceto decani Landoniensis opera historica*, William Stubbs (Ed.), Vol.1, s. 331.

¹⁸² Wilfred Lewis Warren, *age*, s. 103.

¹⁸³ William Stubbs (Ed.), *The Historical Works of Gervase of Canterbury*, Vol.I, s. 205; James Craigie Robertson(Ed), *Materials for the History of Thomas Becket*, Vol.VI, Longman, London, 1965, s.266; Wilfred Lewis Warren, *age*, s. 103.

Henry'ye karşı tutumu da değişti. Çünkü kızını II. Henry'nin oğluyla evlendirmesinin önemi giderek azalıyordu. Aynı zamanda II. Henry'nin egemenliğini Fransa'nın yarısında sağlamlaştırmayı başarabileceği ve oğlu Philip'i sıkıntılı bir krallıkla baş başa bırakabileceğine yönelik endişeleri de artmıştı. II. Henry'ye karşı beklediği atakta bulunmasını sağlayan ise 1166 yılında Becket'in Sens'e sığınması idi. II. Henry'nin papalık ile yaşadığı sorunu taze tutmak için aforoz edilmesi gerektiği ve İngiltere'nin papalık tarafından yasaklanması gerektiği yönünde mektuplarla papaya tarafını kanıtlamaya çalıştı. Aynı zamanda İskoç kralı ile de görüştü, Galler isyanını teşvik etti. Yani kısacası II. Henry'yi sınırlarında rahatsız etmek için her imkânı kullandı. Ancak II. Henry'nin güçlü bir diplomasi ile verdiği karşılık Louis'in hamlelerini boşa çıkartmaya devam ediyordu.¹⁸⁴

Kral II. Henry ve Kral Louis arasındaki kötüleşen ilişkiler, Nisan 1167'de, görünüşte önemsiz bir prestij noktasında açıkça tartıştıklarında artık alenen bilinmekteydi. Daha önce Fransa genelinde Kutsal Topraklar için para toplanması konusunda anlaşmışlardı, ancak II. Henry kendi topraklarından gelen katkıları kendi elçileri aracılığıyla göndermeyi planlarken, Louis her şeyin onun aracılığıyla gönderilmesinde ısrar ediyordu. Robert de Torigny, Lent 1167 sırasında, II. Henry'nin Grandmont'ta Toulouse kontu ile görüştüğünü aktarır. Görüşmenin nedeni büyük ihtimalle Raymond'un bir süre önce Fransa Kralı'nın kız kardeşinden boşandığı için kendisine yeni müttelikler aramasıdır. Ayrıca II. Henry, kral Louis'in yıllardır yerel din adamlarına koruma sağlayarak nüfuzuna sızdığı Auvergne'ye müdahale ediyordu. II. Henry 1164'te Louis'in müdahalesinin Aquitaine Dükalığı'nın bütünlüğüne saygı gösterme konusundaki Mayıs 1160 antlaşmasındaki sözünün ihlali olduğunu öne sürerek bu durumu protesto etmişti. 1167 yılında da genç Auvergne kontu amcası tarafından devrildiğinde, II. Henry gaspçının kendi mahkemesinde yargılanmasını istedi. Bu talebi reddildi. Bunun üzerine II. Henry, Nisan 1167'de Auvergne'ye yürüdü ve topraklarını harap etti. Louis, 1164'te II. Henry'nin protestosunun haklılığını kabul etmişti, ancak 1167'de Vexin'e baskın düzenleyerek Henry'nin Auvergne'yi işgal etmesini engellemeye çalıştı.¹⁸⁵

¹⁸⁴ Wilfred Lewis Warren, *age*, s. 104.

¹⁸⁵ Richard Howlett(Ed), *Chronicles of the Reigns of Stephen, Henry II and Richard I, The Chronicle of Robert of Torigny*, Vol. IV.,s. 229; Wilfred Lewis Warren, *age*, s. 105-106.

İkili arasındaki anlaşmazlık için bahane olarak birde Thomas Becket konusu vardı. Bu konu da II. Henry tarafından papalık ile arasında çözümlenince sıra Aquitaine isyancılarına gelmişti. İsyan karşılık II. Henry, Lusignan kalesine yürüdü ve bölgeyi ele geçirdi. Bir süreliğine ateşkes kararı alan iki kral Nisan ayında yeniden görüşmelere başladı ancak II. Henry, Louise güvenemediği için Brittany'ye giderek tüm isyancıların topraklarında büyük bir kıyım yaptı. Bölgedeki huzur iyiye bozulduğu için arabulucular iki kralı Temmuz'da La Ferte Bernard'da tekrar bir araya getirdiler, ancak isyancıların Louis'e yalvarmaları ve ona saygılarını sunmaları üzerine birde İskoç kralının elçisinin görüşmede bulunmasından dolayı II. Henry, Louis vassallarıyla birlikteyken barışı tartışmayı reddetti. Kral Louis ile uzlaşmak için yapılması gereken onu buna zorlamaktı. Bu doğrultuda II. Henry Louis'in vasallarının Normandiya sınırlarındaki topraklarında sistematik bir yıkım seferi başlattı. 1168'in sonunda, Kral Louis, savaşmaktan yorulmuştu üstelik Henry'nin saldırılarına karşı yeteri kadar güçlü karşılıkta veremiyordu. Bu nedenle Ocak 1169'da Maine'deki sınır kasabası Montmirail'de yapılacak görüşmelerde II. Henry'ye kalıcı bir barış için yaklaşımlarda bulundu.¹⁸⁶ Sürekli bir çatışma halinde geçen bu yıllar zaman zaman II. Henry için kayıplara neden olsa bile hem askeri hemde politik adımlarını güçlü atması sayesinde iktidarına yönelik zayıflatma politikalarından kurtulabilmişti.

1.4. II. Henry- Becket Tartışması ve Papalık İlişkisi

1.4.1. Thomas Becket

II. Henry, Başpiskopos Theobald tarafından, onayı ve etkisi ile İngiltere kralı olarak atandığında, Thomas, kralın şansölyesi olarak herkesten önce seçilen isimdi. İngiltere şansölyesi, krallıkta kraldan sonra ikinci sırada yer alıyordu. Şansölye, kralın şapelinin ve kralın yetkisine bırakılan sahipsiz başpiskoposluklar, piskoposluklar, başrahiplikler ve baronların sorumluluğunu ve bakımını da üstlenirdi. Hiçbir davet gerekmeden kralın tüm konseylerine katılırdı. Tüm belgeler, kâtipleri tarafından kraliyet mührü ile mühürlenir ve her şey onun tavsiyesine göre yapılırdı.¹⁸⁷

¹⁸⁶ Wilfred Lewis Warren, *age*, s. 108.

¹⁸⁷ William Fitzstephen, "Royal Chancellor (1154–62)", Michael Staunton (trans.), *The Lives of Thomas Becket*, Manchester University Press, Manchester 2001, s.48.

Thomas'ın kraliyetteki etkisi, göreve ilk atanmasıyla beraber başlamış ve belki de en baştan nasıl bir güce erişebileceğini hissettirmişti. Burada elbette kralında ona güveni esastı. İkilinin tarihteki yükselişi birdir. Kral Stephen'ın yaşadığı ve yaşattığı hezeyan güçlü bir kralı ve şansölyeyi doğurmuştu. Kral Stephen'nin hükümdarlığı süresinde yaşanan savaş ülkenin birçok yerinde düşman kaleleri ve hırsızları arttırmıştı. Doğuştan hakkı olan lortlar miraslarından mahrum bırakılmış, Flamanlı savaşçılar tarafından Kent ve çevresindeki birçok yer işgal edilmişti. Böyle bir ortamı emanet alan genç bir kralın krallığı eski durumuna getirmesi, barışı ve refahı sağlaması neredeyse imkânsız görünmekteydi. Ancak Tanrı'nın merhameti, şansölyenin tavsiyesi ve barış isteyen krallığın din adamları ve soyluları aracılığıyla, kralın taç giyme töreninden sonraki üç ay içinde, Kent'i şiddetle işgal eden Ypresli William gözyaşları içinde bölgeyi teslim etmişti. Tüm Flamanlar, ülkeyi terk etti, güvenliği sağlamak amacıyla yapılan kuleler ve surlar dışında tüm kaleler yıkıldı. Nihayetinde, İngiliz tacı düşüşünün ardından eski haline getirildi.¹⁸⁸

Thomas'ın etkisinden dolayı, İngiltere ve komşu krallıkların ileri gelenleri çocuklarını şansölyenin hizmetine vermekteydiler. Böylece dürüst bir eğitim ve doktrinlerle, şövalyelik kuşağını aldıklarında babalarına ve ailelerine onurlu bir şekilde geri dönerek başkalarını eğitebiliyorlardı. Kralda kendi oğlunu onun eğitimine vermişti. Şansölye de onu, aynı yaştaki diğer soyluların çocukları ve rütbesine göre uygun görevlileriyle bir tutarak eğitmişti. William FitzStephen onların dostluğunu anlatırken “*hristiyanlık zamanlarında hiç böylesine aynı fikirde olan iki büyük arkadaş yoktu*” der. Kral, çoğu zaman Şansölyenin evine giderdi. Bazen avlanmak için bazen yemek yemek için bazen de at binerek sohbet etmek için.¹⁸⁹

Peki İngiliz tahtında kraldan sonraki isim olan Becket kimdi? Becket, 21 Aralık 1118'de dünyaya gelmiştir. Norman kökenli olan ancak doğumundan önce Londra'ya yerleşmiş olan ebeveynleri orta sınıfa aitti. Ebeveynleri Matilda ve Gilbert idi. Babası müreffeh bir tüccardı. Ailesi tarafından çocukluğunda eğitim için Merton Manastırı kanonlarının okuluna gönderildi. Becket, Londra'ya ne zaman gelse evlerine uğrama alışkanlığı olan güçlü baron L'Aigleli Richer'in dikkatini çekmişti. Richer, onun

¹⁸⁸ William Fitzstephen, “Royal Chancellor (1154–62)”, Michael Staunton(trans.) ,*The Lives of Thomas Becket*, Manchester University Press, Manchester 2001, s.49.

¹⁸⁹ *Age*, s.46-53.

tatillerini onunla birlikte kırsalda, muhtemelen Sussex'teki Pevensey şatosunda geçirmesine izin vermişti.¹⁹⁰

Thomas'a bir şövalye gibi binmeyi, mızrak dövüşü yapmayı ve şahinle avlanmayı öğretti. Bunların ikisi de Norman soyluları arasında çok popüler sporlardı. Baron, ayrıca Thomas'a yüksek toplumda nasıl düzgün davranacağını öğretti. Bu dersler, daha sonraki yaşamında, krallar ve soylularla ilişkisinde Thomas için önemli olacaktı. Merton Manastırından sonra eğitim için Londra'da başka bir okula gitti. Oradan Paris'te birkaç yıl okumaya gitti. Latince, dini çalışmalar ve retorik öğrendi. Bunlar o günlerde öğretilen olağan konulardı. Muhtemelen çoğu genç erkeğin alabileceği kadar iyi bir eğitimdi. Bunun nedeni, o zamanlar Avrupa'da neredeyse hiç üniversite olmamasıydı. Üniversiteler, Thomas Becket'in yaşamı boyunca yeni kurulmaya başlıyordu. 1145 civarında, Becket Bologna'ya gönderilecek kadar şanslıydı, ki burası zamanında hukukta uzmanlaşmış tek okuldu.¹⁹¹

Stephen, kral olduğunda Thomas, okulu bıraktı. O zaman yirmi iki yaşındaydı, uzun burunlu ve düzenli hatlara sahip, solgun çehreli ve siyah saçlı zayıf bir adamdı. Kıbar ve zekiydi, sohbeti kolay ve cana yakındı. Biraz kekeliyorsa da konuşmada otoriterdi. Ayırt etme ve kavrayışta o kadar keskindi ki, zor soruları her zaman akıllıca çözerdi. Hafızası o kadar şaşırtıcıydı ki, kutsal yazılar ve yasal hükümler hakkında ne duyduysa, istediği zaman alıntı yapabiliyordu.¹⁹²

Okulu bırakıp eve döndüğü zamanlarda annesi öldü ve babası mali sıkıntılarla karşı karşıya kaldı. Gilbert'in kiralari gelirini sağlayan bazı mülkleri, muhtemelen 1136'da Londra Köprüsü'nü yakan büyük yangında yok olmuştu. Belki de Thomas'ın öğrenciliğini sürdürmesini sağlayan şey, annesinin desteğiydi ve şimdi babası, kendisinin geçinmesi ve hâlâ evde olan iki küçük kız kardeşinin geçimini sağlamasına yardım etmesi gerektiğini ona hissettirdi.¹⁹³

¹⁹⁰ L.F.Salzman, *age*, s. 55; Kay Brainerd Slocum, *Liturgies in Hour of Thomas Becket*, University of Toronto Press, 2004, s.17

¹⁹¹ David Hilliam, *Thomas Becket: English Saint and Martyr*, Rosen Pub. Group, New York 2005, s. 25

¹⁹² Thomas Saga, "Thomas as a young man (c. 1138–40)", Haki Antonson. (trans.) , *The Lives of Thomas Becket*, Manchester University Press, Manchester 2001, s. 42 .

¹⁹³ Howard Loxton, *Pilgrimage to Canterbury*, David and Charles publishing, Newton Abbot 1978, s.17

O zamanlar Bec manastırından terfi ettirilmiş olan saygıdeğer Theobald, Canterbury kilisesine erdemli ve onurlu bir şekilde başkanlık ediyordu. Her konuda büyük ve övgüye değer biriydi hem dünyevi hem de dini konularda uzmandı. Thomas başpiskoposun karşısına çıktığında, ihtiyatlı adam onu teftiş etti ve ilk bakışta yüzünün zeki olduğunu anlayarak onu lütuf ve şerefle karşıladı ve yanında kalmasını emretti. O andan itibaren Thomas, mahkemenin bir üyesi oldu ve kısa sürede başpiskopos tarafından kabul görmeye başladı. Theobald, Thomas'ın nezaketinin ve bilgeliğinin samimiyetini hemen fark ederek, onu sürekli olarak konseylerine çağırır ve işlerini sık sık ona emanet ederdi.¹⁹⁴

O zamanlar başpiskoposun sarayında birçok seçkin ve bilgili adam vardı ve bunlardan biri, daha sonra York Başpiskoposu olan Pont Pevequeli Roger, Thomas'a gösterilen iyiliği kıskanıyordu.¹⁹⁵ Thomas'ın, Theobald'la olan başarısını kıskanan Roger, ona bir ast gibi davrandı. Hatta başpiskoposun hizmetinden haksız yere iki kez kovulmasını bile başardı. Thomas'ı her seferinde, aleyhindeki suçlama reddedilene kadar koruyan başdiyakoz Walter idi.¹⁹⁶ Thomas, alıştığı şekilde bu gerginliklere rağmen kendini dizginleyerek, Tanrı'nın ve insanların gözünde lütuf kazandı. Bu arada izin verildiği ölçüde, kendini medeni hukuk ve kutsal kanunları incelemeye adadı, bu sayede meseleleri tartışma ve karar verme konusunda daha bilgili bulunabilecek ve dini konulardaki bilgisini genişletebilecekti. Theobald'ın Canterbury başpiskoposu olarak Roma Kilisesi'ni ziyaret etmeyi planladığı bir dava söz konusu olduğunda Thomas'da güvenilir bir kişi olduğundan ona eşlik etme hakkı kazanmıştı. Bu gezi ardından Theobald, Thomas'ın mükemmelliğinden daha da emin olduğu ve daha fazlasına layık olduğunu düşündüğü için, önce ona Oxford kilisesini bağışladı. Ve daha sonra onu sık sık dini işler için Roma'ya gönderdi.¹⁹⁷

1154 yılında Anjoulu Henry'nin II. Henry olarak taç giymesi, Thomas için de yeni bir dönemi başlatmıştı. Krallığın Kilisesi'nde, bir yanda kralın gençliği, diğer yanda saray mensuplarının Kilise'nin özgürlük hakkına karşı iyi bilinen antipatisi nedeniyle küçük bir

¹⁹⁴ Roger of Pontigny, "Early training", Michael Staunton(trans.) ,*The Lives of Thomas Becket*, Manchester University Press, Manchester 2001, s.45

¹⁹⁵ Age, s.46

¹⁹⁶David Knowles, *Thomas Becket*, Stanford University Press, Stanford 1971, s. 24

¹⁹⁷ Roger of Pontigny, "Early training", s.46

korku vardı. İlerleyen süreç bu korkuyu çok haklı kılmaktaydı. Canterbury başpiskoposu, o zaman, gelecekte korktuğu kadar şimdiki zamandan da endişe duyarak, yakın olduğu düşünülen kötülüğe karşı bir savunma planladı. Theobald’a göre sadık Thomas’ı kralın konseyleriyle tanıştırsabilirse, İngiliz Kilisesi’ne büyük bir sükûnet ve huzur sağlayabilirdi. Çünkü onun cömert ve ihtiyatlı olduğunu, Tanrı için gayretli ve yetenekli olduğunu ve dini özgürlüğü tutkuyla kışkırdığını biliyordu.¹⁹⁸

Theobald, krallık ve kilise arasında herhangi bir anlaşmazlık ortaya çıkarsa Becket’in kiliseyi korumaya yardımcı olacağına inanıyordu. Winchester piskoposu ve merhum kral Stephen’ın kardeşi Bloisli Henry de dahil olmak üzere birçok nüfuzlu kişi Becket’in şansölye olarak seçilmesini destekledi. Bu tavsiyeler üzerine, Kral II. Henry 1155’te Becket’i, kralın şansölyesi ilan etti. O artık krallıktaki ikinci en önemli kişiydi.¹⁹⁹ Şansölye Thomas, kraliyet hanesindeki en önemli dini görevliydi; manastır yazıhanesi ve kraliyet kilisesini yönetmek onun sorumluluğundaydı ve bu nedenle saraydaki kilise hizmetlerinden, sekreterlikten ve kraliyet arşivlerinden sorumluydu. Kraliyetin gezici mahkemesinde seyahat ederdi ve kralla sık sık temas halindeydi. Thomas’ın yönetimindeki görevin etkisi ve önemi, aslında onunla II. Henry arasında gelişen dostluğun doğrudan sonucuydu. Daha önceki hiçbir şansölye, sarayda büyük bir üne sahip olmayan, güvenilir bir hizmetkardan başka bir şey olmamıştı.²⁰⁰ (Bk- Resim 6)

Şansölye makamının geçmişte sık sık, satın alınmış olması Becket’in duyurulmasından sonra söylentilere neden olmuştu. 1166’da Londra piskoposu Gilbert Foliot, Thomas’ın şansölyeliği satın aldığı iddiasını ustaca kendisine karşı bir suçlamaya dönüştürmüştür. Ancak bu, neredeyse doğru değildir. Elbette böyle bir teklifin yapılmasına ilişkin iddiaların kesinlikle reddi de söz konusu değil ancak adaylığının güçlü bir şekilde desteklendiği bilinmektedir. David Knowles’de, II. Henry’nin Becket konusunda kararını hızlı ve isteyerek verdiğine dair açık kanıtlar olduğu için, para alınmış

¹⁹⁸ Roger of Pontigny, “Early training”, s.47.

¹⁹⁹David Hilliam, *Thomas Becket: English Saint and Martyr*, Rosen Pub. Group, New York 2005, s. 32.

²⁰⁰Frank Barlow, *Thomas Becket*, University of California Press, Berkeley 2004, s.42.

olsa bile bunun teklif veya rüşvet olarak değil, kralın resmi veya zımni talebiyle olduğu görüşünü savunmuştur.²⁰¹

Bürokrasi dışında askeri yetenekleriyle de göz kamaştıran bir kimlikli Thomas Becket. Toulouse seferi sırasında Cahors'ta komutan olarak bırakıldığında bir Fransız şövalyesini teke tek dövüşte devirmiş, birliklerini şahsen diğer üç kaleyi ele geçirmeye yönlendirerek şansölye olarak atanmasının ne kadar doğru bir karar olduğunu kanıtlamıştı.²⁰²

Şansölye, devlet maliyesinin tüm meseleleriyle de yakından ilgilendi. Örneğin, ülkenin harcamalarının kayıtlarını tuttu. Aynı zamanda kralın papazı olarak da görev yaptı ve piskoposların ve diğer yüksek rütbeli kilise adamlarının atanmasında çok etkiliydi. Kısacası, genel olarak neredeyse önemli herşeyde eli vardı. Doğal olarak, Becket tüm bunları yapmak için büyük bir maaşa sahipti. Evlenmemiş ve otuzlu yaşlarının ortalarında olan Thomas Becket, şansölyelikle birlikte gelen muhteşem yaşam tarzının tadını sonuna kadar çıkartmaktaydı. Gençlik yıllarında mütevaziliği ile tanınan Becket yeni makamın getirileri ile güce ve ihtişama kolay alışmıştı.²⁰³

II.Henry'nin Norman sınırlarında sefer yürüttüğü sırada, Nisan 1161'de Canterbury Başpiskoposu Theobald öldü. Neredeyse bir yıl boyunca kral, makamını boş tuttu, ancak sonunda 1162 baharında, Becket'in başpiskoposluğu almasını istediğini açıkladı. Öngörülemeyen bir şekilde, saraylı şansölyenin atanması din adamlarının çoğu için tatsız bir durumdu ancak favorisinin seçilmesine karşı çıkarak kralın gazabına göğüs germe cesaretini gösteren tek adam Hereford Piskoposu Gilbert Foliot'du. Foliot'un protestosu, Kilise'nin sadık bir kızı olarak, Becket'i görev için fazla gevşek ve dünyevi bulan İmparatoriçe Matilda tarafından desteklendi; ama II. Henry, bir kez olsun annesinin fikrini dikkate almadı. Becket, terfisinde hırsını tatmin etme şansını görmüş olmalı; şansölye olarak krallıktaki ikinci adamdı, kendisine tabiydi, genellikle kraliyet politikasını yönetiyordu, ancak her zaman kraliyet iradesinin bir ifadesi tarafından kontrol

²⁰¹ Frank Barlow, *Thomas Becket*, University of California Press, Berkeley 2004,s.43; David Knowles, *Thomas Becket*, Stanford University Press, Stanford 1971,s. 28.

²⁰² L.F.Salzman, *Henry II*, s. 57.

²⁰³ David Hilliam, *Thomas Becket: English Saint and Martyr*, Rosen Pub. Group, New York 2005,s.34.

edilmekle yükümlüydü; Başpiskopos olarak ise Kilise'nin ilahi otoritesi arkasında, onun dikte etmesi ve kralın itaat etmesi gerekecekti.²⁰⁴

İngiltere, Alman İmparatorluğunun sahip olduğu şekilde bir “imparatorluk Kilisesi” ne sahip olmasa bile, İngiliz kralı, en azından İngiltere'deki Kilise başpiskoposunun atanmasında her zaman bir söz sahibi olmayı talep etmişti. Bu isteği onun Theobald'ın ölümünden sonra yakın dostu ve güvenilir adamı Thomas'ı görevlendirmesinin nedeniydi. Thomas, efendisinin iddiaları İngiliz piskoposların manastırlar üzerindeki laik etkiyi savma çabalarıyla çelişse bile, krala titiz ve sadık bir hizmetkârdı. Boş piskoposlukların geçici denetimi ve onlara bağlı gelirlerini kolayca kabul etmişti. Yeni kazandığı servetiyle şansölye, çağdaşlarının dikkatini çeken ihtişamlı bir yaşam tarzına sahipti. Ayrıca, kralın Fransa'daki askeri operasyonlarına yönelttiği coşku birçok insanı hayrete düşürmüştü.²⁰⁵

Becket, bu görev için başta isteksizdi; ama sonunda rıza gösterdi. Bu isteksizliğine rağmen tüm yaşam tarzını değiştirdi. Lüksünden ve ihtişamından vazgeçti, sadelik içinde yaşadı ve Kilise liderinin ciddi görevlerini üstlendi. Çünkü biliyordu ki almayı amaçladığı aşırı din adamlığı yolu er ya da geç onu II. Henry ile karşı karşıya getirecekti. Özellikle onu krala bağlayan eski dostluk bağlarının kaçınılmaz olarak bozulacağına yönelik gelecek için önsezilerinden dolayı pişmanlık duyacağını öngördü ve bu durum özlemini çektiği ödülü almakta tereddüt etmesine neden oldu. Sonunda kralın ısrarı, Pisa Kardinale Henry'nin iknalarıyla birleştiğinde, Becket'in gönülsüz direnişini yendi ve Mayıs 1162'de kutsama için İngiltere'ye gitti.²⁰⁶

II. Henry için artık herşey olması gerektiği gibiydi. Hem krallık hem de Kilise yönetiminde en yakın adamı vardı, ülkenin iç ve dış sorunları tamamen çözülmüştü. Ancak bu durum II. Henry'nin hayal ettiği gibi devam etmedi. II. Henry krallığı içinde ve dışında yetkisini kurduğu halde krallığın temelinde sorunlar oluşmaya başlamıştı. Uğraşmak zorunda olduğu ilk sorun yakın dostu Thomas Becket idi. II. Henry'nin asla ihtimaller dahilinde düşünmediği hamle Becket'ten gelmişti. Mührü II. Henry'ye geri

²⁰⁴ L.F.Salzman, *Henry II*, s. 50-51.

²⁰⁵ Wim Blockmans and Peter Hoppenbrouwers, *Introduction to Medieval Europe, 300–1500*, 2nd Edition, Routledge, Abingdon 2014, s.175.

²⁰⁶ L.F.Salzman, *Henry II*, s. 51; George Philip & Son, *Historical Reader No. III, Philips' historical readers :Middle England From The Accession Of Henry II. To The Death Of Elizabeth*, Boston School Supply Company, 1884 ,s 18-19.

verdi ve kralın şansölyesi olarak görevinden istifa etti. II. Henry'nin Becket'i başpiskopos yapmasındaki bütün amacı, iki büyük makamı tek bir adamda birleştirmekti. Ancak Becket'e göre Fatih William döneminden bu yana Kilise- Devlet ilişkilerinde köklü bir değişiklik yapıldığı için başpiskoposluk mevkinde yeni bir tarza ihtiyaç vardı.²⁰⁷

Üstelik hem başpiskopos hem de şansölye olarak dini ritüeller ve sarayın yükümlülükleri arasında en nihayetinde bir seçim yapması gerektiğini bilecek kadar vizyon sahibiydi. Canterbury'deki üç selefi, Normandiya'daki Bec manastırından, Anglo-Norman krallarının adada Norman caesaro-papist dini uygulamalarını tanıtmalarına ve pekiştirmelerine yardımcı olmak için göreve getirilmişti. Onun bu göreve atanması ile süreç tamamlanmıştı. Artık Normandiya'ya bağımlı olmayan Katolik Kilisesi'nin güçlü bir kolu İngiltere'de kök salmıştı. Becket, Lanfranc, Anselm ve Theobald'ın kendi krallarıyla uzlaşma yoluyla barışı koruduklarını biliyordu ve bu büyük başpiskoposları hiçbir zaman eleştirmemiş olsa da monarşiye tavizlerin her iki tarafın da yararına olacağı günün geçtiğini hissetti. Onun görüşüne göre, geçmişte yapılan yerleşimler kesinlikle tavizler değil, laik otoritenin maneviyat üzerindeki ince kılık değiştirmiş zaferleriydi. Hildebrand'ın zamanından beri reformcu papalar, laik ve ruhani krallıkların bu şekilde bir araya gelmesine kesinlikle karşıydı ve Becket onlarla aynı fikirdeydi.²⁰⁸

John Schlight, Thomas Becket'in kendini Canterbury'nin daha önceki rahiplerinden farklı bir konumda bulmasının onun bu pozisyondaki kararlarında bir etken olabileceğini düşünmekteydi. Sonuçta ondan önce kimse şansölyelikten yetiştirilmemişti. Atamasında en büyük neden II. Henry'nin ona olan güveniydi. Kendisinden bu vazifede krallık ve kilise arasındaki uyumsuz şartları bir bütün haline getirmesi bekleniyordu. Ancak atamadaki düşünce, Thomas'ın idealleriyle çatıştı. Kraliyet baskısına rağmen Kilisenin kimliğini koruması muhalefet konumunda olmalarından kaynaklanmaktaydı. Ancak bir şansölye için bu imkansızdı. Hem iktidar hem muhalefet için savaşmak onun için bile imkansızdı. Becket tam anlamıyla bir görev adamıydı. Vazifesi neyse ona bürünürdü. Nitekim başpiskopos olan Becket önceki görevine ait her şeyi geride bırakmıştı. Buna dostu II. Henry'yi savunmak ve desteklemekte dahildi. Sağ kolu olduğu kralın tüm düşüncelerine vakıf olmasını yeni görevinde bir silah gibi kullandı. Kralın

²⁰⁷ John Schlight, *Henry II Plantagenet*, s.92; David Hilliam, *Thomas Becket: English Saint and Martyr*, s.49

²⁰⁸ John Schlight, *Henry II Plantagenet*, s.92.

kilise mahkemelerini zayıflatma niyeti ve sınırlarda ve baronlarında olduğu gibi din konusunda da kendi yetkisini sorgulayan herkesin karşılaşılabileceği durumları en iyi o biliyordu. Ancak Becket kralını tam olarak da sırtından vurmuş sayılmaz. Çünkü daha ilk atama haberini aldığı anda kralını “*Tanrı’ya bağlı kalamaz ve kraliyet iradesine itaat edemez ya da kralın düşmanı olmadan azizlerin yaşamlarına öncelik veremezdi.*”²⁰⁹ sözleriyle uyarmıştı. Şansölyelikten feragat etmesi, bu inancın yeniden teyidiydi.²¹⁰

Belki de Foliot’un Becket’in atamasından sonra ettiği rivayet edilen şu sözlerden daha iyi olanlar/olacaklar ifade edilemezdi: “*Görünüşe göre Kral bir mucize yarattı! Bir asker ve bir dünya adamından bir Başpiskopos yarattı!*”²¹¹

İstifası II. Henry’nin Angevin öfkesine yenilmesine neden olmuştu. Ne de olsa kraliyet ayrıcalıkları için Kilise karşısında II. Henry’nin en büyük destekçisi nasıl olmuştu da şimdi yeni konumunun şekline bürünüp onun karşısına geçebilmişti? John Schlight, Becket’in bu hamlesinin II. Henry cephesindeki yankısını şöyle ifade ediyor: “*Kralın zihnindeki siyah beyaz boşluklar içinde, Becket’in daha fazla tercih edilme umuduyla bunca yıldır sahte bir cephe yürüttüğü ve laik görevi şimdi reddetmesinin bir sadakatsizlik ve hatta ihanet olduğu fikri şekilleniyordu.*”²¹²

Lakin Becket ‘in bu hamlesinden önce krallığın içinde de düzeltilmesi gereken durumlar oluşmaya başlamıştı. 1163 Temmuz’unda Galler’den dönüşünde II. Henry, işlerini oldukça karmaşık bulmuş ve “Şerif’in yardımı” (Sheriff’s aid) olarak bilinen yıllık ödemeyi tahsis ederek gelirini artırmayı teklif etmişti. Bu Becket ile çatışmaya başladıkları ilk resmi konuydu.²¹³

Her şerif, kendi bölgesinin faaliyetlerinden ve orada gerçekleşen mali eylemin altı aylık raporundan sorumluydu. Bu ayrıcalık için krala “çiftlik” (farm) adı verilen yıllık bir meblağ ödedikten sonra bölgenin gelirlerini kendileri için toplamakta özgürdüler. Ancak II. Henry’nin yönetiminin ilk on yılı boyunca İngiltere üzerindeki yatıştırıcı etkisi adaya

²⁰⁹ James Craigie Robertson(Ed.), “Vita Sancti Thomae Cantuariensis Archiepiscopi et Martyris, Auctoribus Joanne Saresberiensis et Alano Abbate Tewkesberiensis”, *Materials for the History of Becket*, Vol. II, Kraus Reprint LTD, London 1965, s.305- 306.

²¹⁰ John Schlight, *Henry II Plantagenet*, s.93.

²¹¹ Henry Hart Milman, *Life of Thomas A Becket*, Sheldon & Company, New York 1860,s. 40

²¹² John Schlight, *Henry II Plantagenet*, s.93.

²¹³ L.F.Salzman, *Henry II*,s. 61.

refah getirmişti. Krala değilse bile, sonuçta şerifler, enflasyona göre daha fazla gelir elde ederken, yıllık sabit bir miktar ödediler. Bu anlamda krala verdiklerinden daha fazlasını aldıkları için baronlara benziyorlardı. Henry burada gelirini artırmak için bir fırsat gördü ve mali gerçekliğe yaklaşmak için şerifin yıllık ödemesinin hangi bölgelerde artırılabilirliğini belirlemek adına çiftliklerin durumu hakkında kapsamlı bir soruşturma emri verdi.²¹⁴

II.Henry, tüm ülkenin kendi masraflarını karşılaması için yollar aradı. Temmuz ayında Woodstock'taki bir konsey toplantısında, şeriflerin bölgelerinden aldıkları geleneksel hediyelerde başka bir potansiyel gelir kaynağı buldu. Şerifleri, bölgelerinin dürüst bir muhasebesini yapmaya teşvik etmek için, kraliyet geleneksel olarak, bölgenin büyüklüğüne ve içerdiği tımarların sayısına bağlı olarak, bölge getirilerinden yıllık ikramiye tutmalarına izin vermişti. Bunun yerine Kral hazineyi yükseltmek ve kendi gelirleriyle ilişkilendirmek istediği bölge şeriflerinin yerini koruyan kralın bakanlarına deriden iki şilin verilmesini uygun gördü ve Woodstock toplantısında, şerif yardımının krala ödenmesini önerdi. Becket, bu talebe karşı durarak bakanlara gelir için ödeme yapılmaması gerektiğini söyledi ve argümanını davanın maddi değerlerine değil, siyasi sonuçlarına dayandırdı. Ona göre kral, gönüllü bir hediye vergiye dönüştürmeye çalışarak geleneksel yetkisini aşıyordu. Bu durum başarılı olursa, krallık boyunca benzer dönüşümler için kapılar açılacaktı. Garip bir konum değişikliğiyle, başpiskopos kendisini özgürlüklerin ve krallığın “antik geleneklerinin” bir savunucusu olarak gördü. Konseyde, bunun gelir olarak tahsil edilmemesi gerektiğini söyleyerek kralın yüzüne karşı şu sözlerle direndi:

*“Biz de vermeyiz, bunu gelir olarak vermeyiz, lordum kralım, zevkinizi kurtarmak için. Ama şerifler ve şeriflerin memurları ya da hizmetkârları bize iyi hizmet verecekler ve vassallarımızı silahlarıyla koruyacaklarsa, onların yardımına katkıda bulunmaktan hiçbir şekilde kaçınmayacağız.”*²¹⁵

Ancak kral, başpiskoposun yanıtını yanlış anladı ve şöyle dedi: *“Tanrı’nın gözünde, bu gelir olarak verilecek ve kralın parşömen tomarına yazılacak; Hiç kimse*

²¹⁴ John Schlight, *Henry II Plantagenet*, s.95-96.

²¹⁵ James Craigie Robertson(Ed.), “Vita et Passio S. Thomæ Cantuariensis Archiepiscopi et Martyris, Auctore Edwardo Grim”, *Materials for the History of Thomas Becket*, V.II, Longman, London, 1965, s. 373-374; John Schlight, *Henry II Plantagenet*, s.96.

senin iraden dışında adamlarını rahatsız etmeyecekken, bana hak iddia etmeniz de doğru değil.” Başpiskopos, meseleyi önceden görerek ve onun sabrıyla gelecek nesillere zarar verecek bir âdetin getirilmesine karşı dikkatli davranarak cevap verdi: “*Yemin ettiğin o gözlerin hürmetiyle, lordum kralım, bütün topraklarımdan ya da Kilise’nin yetki alanından bir kuruş bile verilmeyecek.*” Kral sessiz kaldı, başpiskoposun cesur itirazı karşısında geri adım attı ama öfkesi dinmedi.²¹⁶

II. Henry, krallığın mali sorunlarını çözmek için çaresizce çalışırken, Thomas’ı bir engelleyici olarak gördü ve muhtemelen eylemini kendisine kişisel bir saldırı olarak yorumladı. Şansölye olarak kraliyet imtiyazlarını savunmada her zaman başı çeken Becket, şimdi onlara karşı tartışıyordu. II. Henry’nin görüşüne göre, hepsinden daha acımasız olanı, Thomas’ın II. Henry’nin kendi geleneğini alıntılama argümanını kendisine karşı kullanmasıydı. Kral, kendisini sağlam bir şekilde oturtmak için geçmişe yönelik çağrılar kullanmıştı, ancak şimdi gerektiğinde daha radikal yenilikler lehine onları bir kenara atmaya hazırdı. Ancak Becket, II. Henry’nin kendi muhafazakâr açıklamalarını sürekli olarak konseye hatırlatarak, II. Henry’nin bunu yapmasını zorlaştırıyordu.²¹⁷

İkinci çatışma ise II. Henry’nin kardeşi William’ın evliliği üzerine yaşandı. II. Henry, 1159’da Toulouse’dan geri çekilirken, Kral Stephen’ın oğlu Boulogne Kontu William çocuk bırakmadan öldü. Boulogne bölgesinin Fransa Kralı’nın herhangi bir taraftarının eline geçmesini önlemek için II. Henry, Boulogne Kontu William’ın kız kardeşi Mary’yi Romsey manastırından çıkardı. Becket’in protestolarına rağmen onu Flanders Kontu’nun oğlu Matthew ile evlendirdi. Kont William’ın dul eşi Isabel de Warenne ise hala evlenmemiş olduğundan, kral, bir zamanlar İrlanda’yı fethetmeyi teklif ettiği kardeşi William için uygun bu evliliğin bir vizyon oluşturacağına karar verdi. Bu nedenle evliliğin gerçekleşmesi için harekete geçti ancak başpiskoposun eylemiyle durduruldu ve sözleşme taraflarının yasaklanmış derecelerde akraba olduğu gerekçesiyle planladığı bu evlilik yasaklandı.²¹⁸

²¹⁶ David C.Douglas and George W.Greenaway(Ed.), *English Historical Documents 1042-1189*, Routledge, London and New York 1996,s.761.

²¹⁷ John Schlight, *Henry II Plantagenet*, s.96-97.

²¹⁸ L.F.Salzman,*Henry II*,s. 62.

Bunun yanı sıra Genç William, konuyu o kadar ciddiye aldı ki, Rouen'deki annesi imparatoriçenin sarayına çekildi ve kısa bir süre sonra hastalandı ve 30 Ocak 1164'te öldü. Becket, kralın katiplerini haklarından mahrum bırakmış, suçluları kralın adaletinden korumuş, kralın mali planlarına karşı çıkmış ve kralın kardeşinin ilerleyişi için planlarını engellemişti. Ayrıca Canterbury'nin Clare Kontu'na ve kralın diğer baronlarına karşı haklarını agresif bir şekilde iddia etmişti. Bunun dışında bir de kararının kralın mahkemesine ait olduğu iddia edilen bir kilisenin advowsonu hakkındaki bir anlaşmazlık yaşanmıştı. Thomas, Eynesford'daki bölge kilisesine bir rahip atamıştı, ancak malikenenin efendisi William, Becket'in adamını dışarı attı ve onun yerine kendi adayını getirdi. Bu tartışmalar, laik ve dini yargı yetkisi arasındaki gri alanlardan birine değindi, bir cemaate (advowson olarak adlandırılan) bir rahip atama hakkı her zaman cemaatin "sahibine" aitti. Norman fethinden önce piskoposlar, normalde kiliselerin sahibiydiler. Ancak Fatih William'ın zamanından beri birçok kilise, advowson hakkını talep eden rahipler tarafından inşa edilmiştir. Becket'in Canterbury'deki uzlaşmacı öncülleri bu iddiaya izin verdi. Böylece sıradan lortlar için, tıpkı kendi şövalyelerini, danışmanlarını ve tarım gözetmenlerini seçtikleri gibi, malikanelerinin ruhsal ihtiyaçlarına hizmet edecek olan din adamını seçmeleri bir gelenek haline gelmişti. Hildebrandine'in Kilise ve Devleti ayırma vizyonundan ilham alan Thomas, şimdi bu düzenlemeyi onaylamayı reddediyordu. Davayı kralın tahkimine sunmuş olsaydı, işler örtbas edilebilirdi. Bunun yerine, başpiskopos William'ı aforoz etti.²¹⁹

Eynesfordlu William için bu, tüm vassallarının sadakat yemininden serbest bırakılması ve II. Henry için baronlarından biriyle ilişkilerinin kesilmesi anlamına geliyordu. Kral, derebeyleri üzerindeki haklarına son derece düşküncü ve Becket'e yasağı kaldırmasını emretti. Başpiskopos, bu emri aforozunun bir dini kınama olduğu gerekçesiyle reddetti.²²⁰

Bu olay, din adamlarının dokunulmazlıkları sorununu doruğa ulaştırdı. Katipler tarafından işlenen suçların uzun bir listesi, yargıçları tarafından krala sunuldu. Salzman bize bu tartışmalardan birini detaylı bir şekilde aktarmıştır. Olay bir kanonun bir şövalyeyi öldürdüğü yönündedir:

²¹⁹ John Schlight, *Henry II Plantagenet*, s.97-98; L.F. Salzman, *Henry II*, s. 63

²²⁰ John Schlight, *age*, s.98.

“Yargıçlardan biri olan Simon Fitz-Peter, Bedford’un bir kanonu olan Philip de Broi’ye karşı özel bir şikâyetle bulundu. Kanon, bir şövalyeyi öldürmekle suçlandı ve Lincoln Piskoposu önünde yemin ederek temize çıktı, ancak Dunstaple’da ağır cezalar tutan Simon Fitz-Peter, görünüşe göre kilise mahkemesinin kararının kanıtlara aykırı olduğunu düşünüyordu. Bu nedenle onun kendi önünde yargılanmasını emretti; Philip reddetti ve tartışma sırasında yargıca karşı hakaret içeren ifadeler kullandı ve yargıç bunu krala bildirdi. Temsilcisine yapılan hakarete öfkeli olan Henry, Philip’in her iki suçlamadan da cinayet ve mahkemeye saygısızlıktan, bir mahkeme huzurunda yeniden yargılanmasını talep etti. Bu iddiayla Becket başarılı bir şekilde mücadele etti ve kralın bir kilise mahkemesi önünde yargılanmasıyla yetinmek zorunda kaldı. Mahkemeyi oluşturan rahipler, cinayet sorununun nihayet Lincoln Piskoposu önünde beraat kararıyla çözüldüğüne ve yeniden açılmayacağına karar verdiler ama kralın memuruna yapılan hakareten dolayı, Philip de Broi’nin imtiyazından vazgeçmesini ve iki yıl sürgüne gitmesini ve ayrıca tövbe ederek Simon Fitz-Peter’den alenen özür dilemesini emrettiler. Henry, cezanın saçma bir şekilde hafif olduğunu ve tüm ruhban ve meslektan olmayan yargı yetkisi sorununu kesin bir meseleye getirmeye kararlı olduğunu açıkladı.”²²¹

Ekim 1163’te Westminster’de düzenlenen bir konseyde II. Henry, piskoposların krallığın eski geleneklerine itaat edeceklerine dair yemin etmelerini kesinlikle talep etti; bu, bir kâtibin laik mahkeme önünde suçlanmasına izin verdiğini iddia etmekteydi. Kral, özellikle kendi mahkemelerinde verilen cezalarla kilise mahkemeleri tarafından verilen cezalar arasındaki eşitsizlikten rahatsız oldu. Kilise mahkemeleri tarafından verilen cezalar, kraliyet mahkemelerinkinden aynı şekilde daha az katıydı, çünkü Canon Yasası kan dökülmesini yasaklarken, Germen hukuku sakatlama ve ölüm cezasının caydırıcı değeri teorisini desteklemekteydi. Yasal yaptırımları krallık genelinde tek tip hale getirme takıntısıyla II. Henry, bu konseyde adli cezaların her zaman kendi laik mahkemeleri tarafından yapılmasını her ne kadar kilise mahkemeleri tüm konularda din adamlarının ve ruhani konularda ise meslekten olmayanların suçlu veya masum olduğuna karar vermeye devam edebilse de talep etti. Canon Yasası’nın din adamlarının laik bir mahkeme tarafından cezalandırılmasına yönelik yasağını aşmak için, kral, bir kilise mahkemesi tarafından suçlu bulunan din adamlarının kutsal emirlerden arındırılmasını ve sıradan insanlar olarak cezalandırılmak üzere laik mahkemeye teslim edilmesini önerdi. Becket’in buna yanıtı kesindi. Kralın önerdiği şeyi yapmanın, sanığı aynı suç için aşağılama ve dünyevi bir ceza olmak üzere iki cezaya maruz bırakmak olacağını savundu.

²²¹ L.F.Salzman, Henry II, s. 64.

Duruma kutsal yazıları referans gösterdi: “*Nee enim Deus iudicat his in idipsum*” (Çünkü Tanrı onları aynı şey için yargılamaz.)²²²

Başpiskoposun çifte cezaya karşı Canon Yasasını referans göstererek itiraz etmesi, II. Henry’nin reform planını bir kez daha bloke etmiştir. Başpiskoposu ve diğer rahipleri yasal argümanlarla ikna edemediğini gören II. Henry, görevinin saygınlığını ilan etmekten vazgeçti ve manevi lortların büyükbabasının geleneklerini sürdürmeye yemin etmesini istedi. Bu durumda kralın geleneğe başvurması, ilahi yasaya aykırı olan bu gelenekleri yok etmeyi kendisine hedef olarak koyan Becket’in gözünden kaçmıştı. Onun ısrarı üzerine, kilise liderleri krala, yalnızca dini çobanlar olarak kendi yükümlülükleriyle çalışmayan gelenekleri tanıyacaklarını söylediler. Onların deyişiyle, “düzenlerini koruyarak” kraliyet geleneklerine uyacaklardı. Bu ayrım, piskoposları tamamen kabul etmeye zorlamak için her zamankinden daha kararlı olan II. Henry için hiçbir şey ifade etmiyordu. Piskoposların salt bir safsata olarak nitelendirdiği ifadeyi bir kenara iterek, gazabını Becket’e çevirdi ve Thomas’ın her ikisini de şansölye iken elde ettiği Berkhamsted kalesinin ve Eye onurunun elinden alınmasını emretti ve genç Prens Henry’yi gözetiminden geri çekti.²²³

II. Henry için Westminster konseyinin en uğursuz sonucu, Becket’in İngiliz din adamlarını kendisine karşı birleştirmedeki başarısıydı. Kral ve başpiskopos arasında küçük bir kişisel tartışma şimdi Thomas’ın muhtemelen amaçladığı gibi, “uluslararası” kilisesine ve yasasına sadık evrenselci din adamları ile tikelci bir hükümdar arasındaki bir mücadeleye dönüşmüştü. II. Henry’nin ülkesinde egemenliği elde etme planı, İngiltere’deki kilisenin “yabancı” etkilerden izole edilmesini gerektiriyordu.²²⁴

Northampton dışında kral ve başpiskopos arasında yapılan bir görüşme, işleri düzeltmedi ancak Lisieux Piskoposu Arnulf’un tavsiyesi üzerine II. Henry, piskoposları Becket’ten ayırma ve onu yavaş yavaş tecrit etme politikasını benimsedi. Chichester

²²² John Schlight, *Henry II Plantagenet*, s.98; L.F.Salzman, *Henry II*, s. 64; Frederick Pollock and Frederic William Maitland, *The History of English Law*, Vol.I, Cambridge at the University Press, Cambridge 1903, s. 448; Martin- Jan Mulder (Ed.), *The Literature of the Jewish People in the Period of the Second Temple and the Talmud, Volume 1 Mikra: Text, Translation, Reading and Interpretation of the Hebrew Bible in Ancient Judaism and Early Christianity*, Brill, 1988, s.747; Mandell Creighton ve diğerleri (Ed.), *The English Historical Review*, Oxford University Press, Oxford 1892, s. 228.

²²³ John Schlight, *Henry II Plantagenet*, s.99; L.F.Salzman, *Henry II*, s.65.

²²⁴ John Schlight, *age*, s.99.

Piskoposu Hilary en başından beri gelenekleri kabul etmeye istekliydi ve Londra'dan Gilbert Foliot ve York Başpiskoposu Roger, kralın planlarını onaylamaktan çok Becket'ten hoşlanmadıkları için yardım ettiler. Londra'nın yeni kutsanmış piskoposu ve Norman rahiplerinin çoğu da Becket'i terk etti ve kralın geleneklerine uymayı kabul etti. Papa III.Alexander bile başpiskoposa II. Henry ile birlikte hareket etmesini tavsiye etti. Papa karşıtı IV. Victor'un varlığıyla tehdit edilen Alexander, onun herhangi bir direnişinin İngiliz kralının bağlılığının rakibine aktarılmasına yol açabileceğinden korkuyordu.²²⁵ Bu nedenle Thomas'a bir mektup gönderdi.²²⁶

“Her ne kadar büyük sağduyu ve dürüstlüğünüz size her zaman saygı duyumamızı sağlasa ve onurunuzu korumak için bizi her zaman endişelendirse de sağduyulu bir yönetimle kralların gazabını hafifletmeye çalışmalıyız. İngiltere'nin şanlı kralı, çok sevdiğimiz oğlumuz Henry'nin krallığının işleriyle ilgilenme konusunda ne kadar gayret gösterdiğini ve düzenlemelerinin bizim onayımızı almasını ne kadar arzu ettiğini bilirsiniz. Bu nedenle, habercileri, saygıdeğer kardeşimiz, Lisieux piskoposu Arnulf ve sevgili oğlumuz, Poitiers başdiyakozu, tüm İngiltere'nin elçiliğini York Başpiskoposuna vermemizi ve size ve tüm piskoposlara komuta etmemizi rica ettiklerinde, krallığının eski anayasalarını ve haysiyetlerini gözlemlemedik ve dilekçesini beklenmedik bir şekilde değiştirdik, ancak başdiyakozunuz Geoffrey'i ve Üstat John'u aynı şeyleri ve hatta daha fazlasını talep etmeye gönderdi ve dilekçesine sizden ve York Başpiskoposundan gelen mektuplarla eşlik etti. . Haysiyetler konusunda, siz ve diğerleri bunlara rıza göstermiş olsanız da biz onun isteğini yerine getiremedik. Ama onu bize karşı tamamen çileden çıkarmamak için ve ayrıca sizin iyiliğiniz için ve zamanın kötü yapısını göz önünde bulundurarak elçiliği yukarıda adı geçen başpiskoposa verdik. Ve prenslerin iradesine lütf gösterilmesi gerektiği için, zamanın gerekliliklerini ve Kilisenin başına gelebilecek tehlikeleri iyi düşünmenizi tavsiye ediyor ve her şekilde sağduyunuzu teşvik ediyoruz. Bu nedenle, kilise düzeninin itibarını koruyarak kralı memnun etmeye çalışın, aksi takdirde onu hem size hem de bize karşı düşürmeyesiniz ve farklı ruhtan olanların bizimle alay etmesine neden olmayasınız. Fırsat doğduğunda, onurunuzu ve Kilisenizin haklarını ve ayrıcalıklarını korumak ve artırmak için kralla her şekilde konuşmaktan geri durmayacağız.”

Hiç destek bulamayan başpiskopos Harrow'da papalık elçilerini kabul ettikten kısa bir süre sonra, görünüşte kendi isteğiyle Woodstock'taki kralın yanına gitti ve kayıtsız şartsız geleneklere boyun eğmeyi teklif etti. II. Henry, anlaşmayı bir şartla kabul etti. Ertesi ay Clarendon'daki büyük konseyde krallığın önde gelenlerinin huzurunda bu kabulü resmen onaylayacaklardı. Başpiskoposun direnişi aleni olduğundan, anlaşması da aleni olarak yapılmalıydı. Buna göre 25 Ocak 1164'te Clarendon'da büyük bir konsey

²²⁵ John Schlicht, *Henry II Plantagenet*, s.100; L.F. Salzman, *Henry II*, s. 65; Richard W. Barber, *Henry Plantagenet: a biography*, Barnes&Noble, New York 1993, s. 110.

²²⁶ *The Life and Letters of Thomas A Becket*, J.A.Giles(rev.), Vol.I, Whittaker and Co., London 1846, s.232-233.

topladı.²²⁷ Toplantının ilk birkaç günü, batıdaki Galler saldırılarının yakın zamanda yeniden başlaması, genç Henry'nin taç giyme töreni ve II. Henry'nin başlattığı mali ve adli reformlarla ilgili tartışmalarla geçti.²²⁸

Bu Clarendon Konsili'nde hem ruhani hem de meslekten olmayan meslektaşlar tam güçle hazır bulundular; Cornwall, Leicester, Hertford, Essex ve Chester, Arundel, Salisbury ve Ferrers Kontları; Brittany ve Eu Kontları; yargıç Richard de Lucy; Simon Fitz-Peter, Bohun, Mowbray, Braose, Warenne, Cheyney, Beauchamp ve Dunstanville gibi büyük ailelerin temsilcileri, hepsi, şimdi kral adına sunulan ve büyükbabası I. Henry'nin zamanında yaygın olan Kilise ile ilgili krallığın geleneklerini somutlaştıran yasalara onay verdi. Piskoposlar, görünüşe göre, ayrıcalıklarını ihlal eden herhangi bir özel düzenlemenin haklı olarak bu kategoriye ait olduğunu inkâr ederek, daha sonra kaçınılabilecek olan, belirli belirsiz ve tanımsız “eski geleneklere” itaat sözü vermeye çağrılacaklarını ummuşlardı.²²⁹

Kral -muhtemelen önceden hazırlanmış bir plana göre- ataları tarafından uygulanan krallığın eski geleneklerinin, büyükbabasının günlerini hatırlayacak kadar yaşlı baronları tarafından kaydedilmesini emretti. Bitmiş belge, ertesi gün Thomas'a sunuldu²³⁰. Başpiskopos belgeyi okudu. Görünüşe göre tamamen şaşırmış bir şekilde, belgeyi açıkça mühürlemeyi reddetti, bunların İngiltere'de şimdiye kadar elde edilen uygulamalar değil, “zararlı yenilikler” olduğunu ve ayrıca konumunun bu tür kanon ihlallerini kabul etmesini yasakladığını belirtti. Bu nedenle, onay için mührünü vermedi. Böyle bir belgeyi doğrulama sözü vermediğini, ancak bir zamanlar karşı çıktığı görülen efendisi kralı, sözlü olarak soylularının huzurunda onurlandırabileceğini söylemekteydi. Anlaşmanın şu anda Clarendon Anayasaları olarak bilinen son kaydı, yalnızca “Krallığın yukarıda bahsedilen gelenek ve ayrıcalıklarının” Clarendon'daki krallığın başpiskoposları, piskoposları, kontları, baronları, soyluları tarafından onaylandı.²³¹

²²⁷ Richard W. Barber, *Henry Plantagenet: a biography*, s. 110

²²⁸ John Schlight, *Henry II Plantagenet*, s.100.

²²⁹ L.F.Salzman, *Henry II*, s. 66.

²³⁰ “Clarendon hükümleri, II. Henry'nin Döneminde Hukuk ve Anayasa başlığı altında verilmiştir”.

²³¹ Richard W. Barber, *Henry Plantagenet: a biography*, s. 111; William Stubbs(Ed.), *The Historical Works of Gervase of Canterbury*, Vol.I, Longman, London 1879,s. 180; Mary Bateson, *Medieval England 1066-1350*, G. P. Putnam's Sons, New York 1905, p.195.

John Schlight, bizlere şu soruyu sorar: “*Bu anayasalar, II. Henry’nin iddia ettiği gibi, büyükbabasının uygulamalarını gerçekten temsil ediyor muydu, yoksa Becket’in Clarendon’da okuduklarını duyduktan sonra onları etiketlediği “zararlı yenilikler” miydi?*” Ancak dönem belgelerinde daha doğrusu yazılı emirlerdeki yetersizliklerden dolayı bu soruya net bir cevap vermek mümkün değildir.²³² Becket, Clarendon’u geride bıraktı öyle ki bu aşağılamadan sonra kendisini ilahi hizmetin ifasından bir süreliğine askıya alacak kadar ileri gitti.²³³

Clarendon’da bir İngiliz kralı ilk kez krallık çapında bir yazılı yasa çıkarmaya çalışmıştı. Ancak sonraki yüzyıllarda bu kraliyet yasasını kuşatacak olan övgüler, o zamanlar II. Henry’ye pek yardımcı olmadı, çünkü Anayasalar, Becket ve İngiliz Kilisesi’nin önemli bir kısmı ile uzlaşma olasılığının sonunu temsil ediyordu. Becket’in yazılı Anayasalara tepkisi dehşet vericiydi, ancak o anda Woodstock’ta bunlara uymayı kabul ettiğinden ve anlaşması belgeye yazıldığından, onları mühürlemeyi reddetmekten başka yapabileceği çok az şey vardı. Bu nedenle Clarendon Anayasalarının bir kopyasını aldı. Bunu Papa’ya şahsen götürmeyi ve II. Henry’nin talepleri hakkında şikâyetle bulunmayı amaçladı. Zaten II. Henry’nin kendisini kullandığını ve İngiltere’de kalırsa hayatının tehlikeye girebileceğini fark eden Thomas, iki kez Fransa kıyılarına ulaşmaya çalıştı, ancak ikisinde de biri hava koşulları ve bir kez de korkak bir denizci mürettebatı tarafından geri çevrildi.²³⁴

Kralın memurlarından biri olan John Marshal, Sussex’teki Pagham malikanesinin mülküne dokunmak için başpiskoposun mahkemesinde dava açtı, iddiasında yenilgiye uğrayarak, anayasanın krala başvurmaya izin veren bölümünden yararlandı ve kendisine adaletin uygulanmadığına yemin ederek bir başvuruda bulundu.²³⁵ Başpiskopos’un, buna göre 14 Eylül 1164’te Westminster’deki savunmaya katılması ve cevap vermesi emredildi. O gün Becket hastaydı ve Kent şerifinden dört şövalye gönderdi ve kendisinin hasta olduğuna dair tanıklık yaptırdı ve John’un davasının bir mecaz ya da ilahi kitabı üzerine aldatıcı bir şekilde yemin ettiği için bir kenara bırakılması gerektiğini iddia etti.

²³² John Schlight, *Henry II Plantagenet*, s.103.

²³³ L.F.Salzman, *Henry II*, s. 69.

²³⁴ John Schlight, *Henry II Plantagenet*, s.105; David Hilliam, *Thomas Becket: English Saint and Martyr*, s. 57.

²³⁵ L.F.Salzman, *Henry II*, s. 70.

Kral, Becket'in hastalık savunmasının yalan olduğuna yemin etti, şövalyelere saldırdı, onları dinlemeyi reddetti ve Northampton'daki davayı dinlemek için yeni bir gün olarak 6 Ekim'i seçti.²³⁶

II. Henry, konseyi, şansölye olarak görev yaptığı süre boyunca zimmete para geçirmekle suçlayarak başpiskoposu küçük düşürmek için bir fırsat olarak kullanmaya çalıştı. Örneğin, II. Henry bunu Eve ve Berkhamstead'deki kalelerin muhafızı olarak söyledi. Becket kirayı kendine saklamıştı. Suçlamaya yanıt olarak Becket, parayı Londra Kulesi ile birlikte kaleleri onarmak için harcadığını söyledi. Buna karşılık II. Henry, hiçbir zaman onarım talebinde bulunmadığını belirtti. Toplam 300 poundu kendisine geri vermesi için Becket'e baskı yaptı. O günlerde bu çok büyük bir meblağdı. Ve elbette, Becket sahip olduğu her şeyi kaybetmişti, bu yüzden muhtemelen ödeyemedi. Bu sırada Kral ve başpiskopos görüşmedi. Kral bir üst odada, başpiskopos ve tayfası aşağıda kaldı ve piskoposlar ve ileri gelenler aralarında bir aşağı bir yukarı gidip geldiler.²³⁷

Piskoposların oyu ne olursa olsun, baronlar büyük çoğunlukta idi ve İngiliz baronları, bir rahibin gururunu hafifletme fırsatı için asla üzülmediler: Becket'i suçlu ilan ettiler. Kralın insafına kalmak, keyfi bir para cezasına tabi olmak anlamına geliyordu. Teorik olarak bu, tüm mallarını krala bıraktığı anlamına gelmekteydi. Ancak pratikte el koyma, ülkenin farklı yerlerinde değişen sabit bir meblağ için değiştirilebiliyordu: Londra vatandaşı için para cezası yüz şilin, ayrıcalıklı Kent bölgesinden bir adam için sadece kırk şilindi. Ancak bu durumda, mahkeme keyfi olarak yerleşik gelenekten ayrıldı ve tam müsadere cezası verdi. Aslında hüküm hakkında karar vermek bir şeydi, İngiliz Kilisesi başkanına karşı hüküm vermek başka bir şeydi.²³⁸

Northampton'daki konferansın sonucunu bekleyen saray kapısının etrafında toplanan İngiliz kalabalığı tarafından alkışlanan, Becket İngiliz halkı arasında güçlü bir desteğe sahipti. II. Henry ayrıca başpiskoposa karşı güçlü bir hareketin Fransız kralı ve

²³⁶ L.F.Salzman, *Henry II*, s. 70; Richard W. Barber, *Henry Plantagenet: a biography*, s. 116.

²³⁷ William Fitzstephen, "The Council of Northampton (6–12 October 1164)", Michael Staunton (trans.) *The Lives of Thomas Becket*, Manchester University Press, Manchester 2001, 100; David Hilliam, *Thomas Becket: English Saint and Martyr*, s. 61

²³⁸ William Holden Hutton, *Thomas Becket, Archbishop of Canterbury*, I. Pitman & Sons, London 1910, s. 103-104; L.F.Salzman, *Henry II*, s. 71.

Roma papasıyla olan ilişkileri üzerindeki etkisini de düşünmek zorundaydı. Yine de tüm bu düşüncelerin arkasında, II. Henry'nin karakterinin, muhtemelen kendisinin bile tam olarak farkında olmadığı, ancak dış gözlemcilerin fark edip bildirdiği bir özellik yatıyordu. Gerald'ın, “*Bir zamanlar nefret ettiği kişiyi neredeyse hiç sevmeydi*” diye yazdığı aktarılır.²³⁹

Kral, Becket'in geri çekildiğini ve seyirciler tarafından kendisine yapılan hakaretleri duyduğunda, haberlerin yurtdışında kötü bir izlenim bırakacağını bilerek başpiskoposa karşı bu tür davranışları yasaklayan bir bildiri yayınladı. Ayrıca Becket'in firar etmesi konusunda da endişeliydi. Becket, Kasım 1164'te Flanders'a indi. Artık sürgün hayatı başlamıştı.²⁴⁰

Başpiskoposun kanalı geçtiği gün, II. Henry'den bir elçilik de oraya gitti: York'tan Roger, Londra'dan Gilbert, Chichester'dan Hilary, Exeter'den Bartholomew ve Worcester'dan Roger. Yanlarında iki rahip vardı: Ilchesterlı Richard ve Oxfordlu John. II. Henry'nin Papa'ya şikayetini taşıdılar. VII. Louis'e kötü ve yalan yere yemin etmiş haini, başpiskoposunu kınayan bir mektup göndermişti: şimdi de kanun kaçağını İngiltere'ye geri göndermesini emretti.²⁴¹

Bu mektup şöyledir:²⁴²

“İngiliz Kralı Henry, Normanlar ve Akitanyalılar Dükü ve Angevin Kontu'ndan lordu ve arkadaşı Fransızların ünlü Kralı Louis'e selam ve sevgiler. Canterbury Başpiskoposu olan Thomas'ın, krallığının baronlarının tam bir konseyi tarafından mahkememde açıkça bana kötü ve yalancı bir hain olarak yargılandığını ve açık hain adı altında, elçilerimin yapacağı gibi, kötü bir şekilde ayrıldığını bilin. Bu nedenle, bu tür suçlar ve ihanetlerle ün salmış bir adamın ve onun adamlarının krallığınızda kalmasına izin vermemenizi rica ediyorum. Lütfen bu büyük düşmanımın sizden herhangi bir yardım veya tavsiye almasına izin vermeyin, çünkü benim krallığımda düşmanlarınıza hiçbir şey vermem veya verilmesine izin vermem. Bunun yerine, bu büyük düşmanımın bana yaptığı rezaletin intikamını almam için bana yardım et ve gerekirse senin için yapmamı istediğin gibi onurumu geri kazan.”

²³⁹ John Schlicht, *Henry II Plantagenet*, s.106-107.

²⁴⁰ Richard W. Barber, *Henry Plantagenet: a biography*, s. 121.

²⁴¹ William Holden Hutton, *Thomas Becket, Archbishop of Canterbury*, I.Pitman&Sons, London 1910,s.112

²⁴² Richard Winston, *Thomas Becket*, Alfred A.Knopf, New York 1967,s.203.

Louis, adaletle, başpiskoposu kimin tahttan indirdiğini sordu ve Thomas'ın geri dönüş talebini reddetti. II. Henry'nin York Başpiskoposu, Chichester, Londra Piskoposları ve Worcester ve diğerlerinden oluşan Sens'deki papa büyükelçiliği de başarısızlıkla karşılaştı. Papa, Becket kendi davasını açıklamak için gelene kadar hiçbir şey yapmayacağını belirtti. Thomas, vardığında Papa'nın daha önce görmediği Anayasaların bir kopyasını çıkardı. Doğal olarak, bunların Kilise ve Aziz Petrus'un haklarının dayanılmaz ihlalleri olduğu ilan edildi.²⁴³

1169 sonbaharında II. Henry, papaya karşı daha sert önlemler almaya karar verdi. Krallığının yasak altına alınabileceğinden haklı olarak korktu ve bunu önlemek istedi. Kararnamelerin keskinleştirilmiş ve Clarendon Anayasalarına eklenen çeşitli versiyonları vardır. Ülkeye papadan ya da başpiskopostan bir yasak getiren herkese hain muamelesi yapılacaktı ve herhangi biri, din adamı olsun ya da olmasın, böyle bir yasağa uyarsa, tüm akrabalarıyla birlikte sürgüne gönderilecekti. Hiç kimse papaya yazmayacak, ona ya da başpiskoposa başvuramayacak ve hiç kimse İngiltere'yi izinsiz terk etmeyecekti. Papa'ya ya da başpiskoposa iyilik yapan herkes tüm mal varlığını kaybedecekti. Son olarak, İngiltere'nin her yerindeki kasaba ve kırlarda on beş yaşından büyükler, bütün bu kararnamelere riayet edeceklerine yemin edeceklerdi.²⁴⁴

Görünüşe göre bu kararnameler, büyük ölçüde göz ardı edildi ve belki de hiçbir zaman tam olarak uygulanmadı. Ama kendi içlerinde İngiltere ile papalık arasındaki bağları koparmayı amaçladılar.²⁴⁵ Kasım 1169'da Henry ve Becket arasında bir görüşme ayarlandı. Bu, Paris'in kuzeyindeki Montmartre'de gerçekleşecekti. Bu toplantıda Henry, aslında "İngiltere'nin eski yasaları" hakkındaki taleplerini geri çekmeyi teklif etti. Zahmetli dinsel sorundan kurtulmak isteyen ve yasaktan her zaman korkan II. Henry, rahatsız edici gelenekleri geri çekerek ve Kiliseye neredeyse tam bir özgürlük garanti ederek kilise karşıtı kararnamelerini yumuşattı. Birçok koşul ve nitelik vardı. Müzakerelerin sonunda, ne olduğu hala tam olarak belli değildi. Ancak, II. Henry'nin

²⁴³ L.F.Salzman, *Henry II*, s. 79-80.

²⁴⁴ David Knowles, *Thomas Becket*, Stanford University Press, Stanford 1971, s. 124; James Craigie Robertson(Ed.), "Vita, Passio et Miracula St. Thomæ Cantuariensis Archiepiscopi, Auctore Willelmo, Monacho Cantuariensi", *Materials for the History of Thomas Becket*, V.I, Longman, London, 1965, s. 53-54.

²⁴⁵ David Knowles, *Thomas Becket*, Stanford University Press, Stanford 1971, s.125

Becket'i başpiskopos olarak yeniden görevlendirmeyi ve sürgünü sırasında kaybettiği maaşlar için bir tür tazminat ödemeyi teklif ettiği belirtiliyor. Becket barış öpücüğü istediğinde anlaşma tamamlanmış görünmekteydi. Orta Çağ'da, bu öpücük jesti, alışılmış olarak bir pazarlık yapıldığında değiş tokuş edilirdi. Görünüşe göre kalıcılığı ima eden bu manevi garantiden, insan yapımı bir sözden çok daha fazla korkan İngiliz hükümdarı, reddetti ve müzakereler bir kez daha kesildi.²⁴⁶

Sonunda III.Alexander, 19 Ocak 1170'de, Montmartre'daki toplantıdan meseleleri bir sonuca bağlamak için Rouen başpiskoposu Rotrou'yu ve Nevers piskoposu Bernard'ı görevlendirdi. II. Henry, başpiskopos Thomas'ı İngiltere'ye geri götürecekt ve yeniden hanesini kurması için eklenen bin markla tüm mülkünü geri verecekti. Thomas, kendi tarafında kilisenin özgürlüğünü kurtararak tam bir teslimiyet sunacaktı. Kral reddederse, bir yasak getirilecekti. Kral, boyun eğerse, makul bir aradan sonra, anayasadan vazgeçmesi istenecekti. Durum papalık için umut verici görünüyorsa, aforoz edilen kişiler aklanacak ve işler kötüye giderse yeniden aforoz edilecekti. Kral barış öpücüğünü vermezse, II. Henry yerine başpiskopos genç Henry'den bir öpücük kabul etmeye ikna edilecekti. Alexander, aynı anlamda II. Henry'ye daha fazla papalık kontrolünü kabul etmesi koşuluyla bağışlanacağına söz verdiğini Foliot'a yazdı.²⁴⁷ Böylece başpiskoposun sürgünü, 2 Kasım 1164'ten 2 Aralık 1170'e kadar neredeyse tam altı yıl sürdü.²⁴⁸

Geri döndüğünde Thomas için hiçbir şey iyi gitmiyordu: Başpiskoposluk hâlâ kralın elindeydi ve Ranulf de Broc ve görevlilerinin, İngiltere'ye gelmeden önce mektubunda belirttiği gibi hala mülkünü yağmaladıklarına inanılıyordu. Barış sağlanıp geri dönüyor olmasına rağmen içinde iyi hisler yoktu. Thomas, sadece "Tanrı'nın isteği yerine gelsin" diyerek başına gelecekleri hissediyor olmasına rağmen dönmekteydi. Paris piskoposuna İngiltere'ye ölmek için döndüğünü söylemesi bunun göstergesiydi.²⁴⁹

²⁴⁶ David Hilliam, *Thomas Becket: English Saint and Martyr*, Rosen Pub. Group, New York 2005, s. 75; John Schlight, *Henry II Plantagenet*, s.122.

²⁴⁷ David Knowles, *Thomas Becket*, Stanford University Press, Stanford 1971, s.125-126

²⁴⁸ Age, s.106

²⁴⁹ Frank Barlow, *Thomas Becket*, University of California Press, Berkeley 2004, s.219

Dönüşünün ardından Becket'ten York başpiskoposunun ve genç kralın taç giyme törenine katılan iki piskoposun affedilmesi ve aforoz cezalarının geri çekilmesi istendi. Bu Becket için sorun teşkil ediyordu. Zayıf görünmek ya da krala boyun eğmek istemiyordu. Papa'nın görüşünü almak zorunda kalacağını söyledi. Ayrıca piskoposlar, üzerindeki bu tartışma kralı kızdırmaya devam ederse, büyük olasılıkla tehlikede olduğunu hissetti. Bu arada, York başpiskoposu ve diğer iki piskopos, Noel'i Bayeux yakınlarında geçirmekte olan kralla görüşmek için Manş Denizi'ni geçmişlerdi. Eski komünlerinden ve Becket'in davranışlarından şikâyet ettiler. Ayrıca krala, Becket hayatta olduğu sürece asla huzuru olmayacağını söylediler.²⁵⁰

Becket, yılbaşında kral ve konseyle görüşmek için Winchester'a yola çıktı. İlk geceyi Rochester'da, sonraki geceyi Winchester Piskoposu'nun Southwark'taki evinde geçirdi. Ancak burada kendisine Canterbury'ye dönmesi emredildi. Dönüş için yanına beş ya da altı silahlı adamdan oluşan küçük bir refakatçi grubu aldı. Bu muhafızların varlığı düşmanları tarafından büyütülmüş ve kralın kalelerini ele geçirmek için büyük bir orduyla ortalıkta dolaştığı iddia edilmişti ancak böyle bir korumaya ihtiyacı vardı. Çünkü açıkça hayatına karşı tehditler yapılıyordu. Bunların başını Saltwood'daki Broc'lar çekmekteydi. Şarabına el koydular, korularında avladılar, geyiklerini avladılar ve köpeklerini çaldılar ve en sonunda da yük atının kuyruğunu kestiler. Becket, hakarete sabırla katlanabilecek bir adam değildi ve Noel Günü'nde katedralde vaaz verdi ve öldürülme olasılığına değindikten sonra düşmanlarını öfkeli bir şekilde kınadı ve Robert de Broc'u ve diğer birkaç suçluyu aforoz etti. Eylemin haberi, hemen Noel'de Bayeux yakınlarındaki Bur-le-Roi'de olan Kral II. Henry'ye iletildi. Barışın bu yeni ihlali II. Henry'yi çileden çıkarttı.²⁵¹

Angevin öfkelerini kontrol etmekte zorlanan II. Henry öfkelerini kontrol edemedi ve o meşhur sözler dudaklarından döküldü:

²⁵⁰ David Hilliam, *Thomas Becket: English Saint and Martyr*, Rosen Pub. Group, New York 2005, s.79

²⁵¹ L.F.Salzman, *Henry II*, s. 95.

*“Adam ekmeğimi yedi ve iyiliklerimle alay ediyor. Bütün kraliyet ailesini ayaklar altına alıyor. Mahkememde ne kadar vefasız korkaklar var ki, kimse beni bu aşağılık rahipten kurtaramayacak!”*²⁵²

Dört şövalye, -William de Tracy, Hugh de Moreville, Reynold Fitz-Urse ve Richard le Breton-, başpiskoposun öldürülmesiyle kralın beğenisini kazanmaya kararlıydı. Hemen ata binerek kıyıya yöneldiler ve rüzgârın da yardımıyla 28 Aralık Pazartesi günü Saltwood Kalesi’ne ulaştılar. Bu arada Henry, başpiskoposun idamını talep eden Engelger de Bohun ve William Mauvoisin kadar ileri gitmeyi reddederken, onun tutuklanmasına karar vermişti. Dört şövalye, kralın Becket’in ölümünü emrettiğini açıkça ilan ederek, komşu kalelerin garnizonlarından hatırı sayılır bir kuvvet topladılar ve 29 Aralık Salı günü, Canterbury’ye girdiler. Bölgenin yetkililerini kendilerine yardım etmeye ikna edemeyince, onları müdahale etmemeleri konusunda uyardılar ve saraya doğru yola çıktılar.²⁵³

Şövalyeler öfkeyle *“Kralın ve krallığın haini Thomas Becket nerede?”* diye seslendiler. *“Ben buradayım ama krala hain değil, bir rahibim. Neden beni arıyorsunuz?”*²⁵⁴ Becket’in son sözleri ölümden korkmadığı oldu şövalyeler ona saldırdı ve en son darbe şövalyelerden birinin ayağını Becket’in boynuna dayayarak kılıcını Becket’in kafasına sokup beynini katedralin zeminine dökmesi oldu. Şövalye zaferini kutladı: *“Hain bir daha ayağa kalkmayacak.”*²⁵⁵ (Bk. Resim – 7)

1.4.2. Papalık ile İlişkiler

II. Henry, 1170 yılında sadece üç ay İngiltere’de kalabildi. Bu sırada papa, kralın İngiltere’ye geçtiğini duyunca, kralı barış konusunda uyarmak için İngiltere’ye elçiler göndereceğini belirtti. Kral da elbette bu süreci ülke meselelerini halletmek için verimli geçirdi. İlk olarak yerel yönetimle ilgili sıkıntılara yönelik aldığı duyumların doğruluğunu adamlarına teyit ettirerek şerifler arasında yolsuzluk olduğunu ortaya çıkartmıştır.

²⁵² Richard Winston, *Thomas Becket*, Alfred A. Knopf, New York 1967,s.346

²⁵³ L.F.Salzman, *Henry II*,s. 96-97.96-97

²⁵⁴ William Holden Hutton, *Thomas Becket, Archbishop of Canterbury*, I.Pitman&Sons, London,s. 261

²⁵⁵ David Hilliam, *Thomas Becket: English Saint and Martyr*,Rosen Pub. Group, New York 2005,s. 88

Becket'in şansöyellikten istifa etmesinin üzerinden bir süre geçmesine rağmen yerini doldurabilecek nitelikte biri henüz bulunmamıştı. Onun boşluğunda yerel yönetimde şerifler eyaletlerdeki haklarını ele geçirdiler. Ancak yönetimdeki boşluğun haddinden fazla kontrolden çıkmasına II. Henry asla izin veremezdi. Bir şansöyenin eksikliği yüzünden kurmaya çalıştığı istikrarını ve halkı üzerindeki gücünü kimsenin sarsmasına tahammül gösteremezdi. Bu nedenle de İngiltere'ye varır varmaz Windsor'da bir konsey topladı ve burada şeriflerin faaliyetleri hakkında soruşturma emri verdi. "Inquest of Sheriffs" (Şeriflerin Soruşturulması) olarak bilinen bu soruşturma tamamlanana kadar tüm şerifleri görevlerinden uzaklaştırdı. Soruşturmayı yürütmek için atanan komisyon üyelerine, şeriflerin ve diğer yerel yetkililerin 1166'dan beri kralın talimatlarını yerine getirme şeklini kapsamlı bir şekilde incelemeleri talimatı verildi. Onlara aramaları gereken belirli suistimallerin bir listesi verildi.²⁵⁶

Kent, Sutheria, Middlesex, Berkshire, Oxfordshire, Buckinghamshire, Bedford, Canterbury Abbot, Chertese Abbot, Clare kontu, Abrancis William, Dammartin Manesier, Badidfi'nin oğlu Gerold, Pinken William'ın Gilbert, Helton'un oğlu, Nielson'ın oğlu William, Martin'in oğlu William, Hospitali'den Ralph, II. Henry tarafından gönderilen güneydeki gezgin baronlardı. Bu baronlardan şeriflerin ne kadar ve hangi toprakları satın aldığı veya işgal ettiğini sormaları istendi. II. Henry, şeriflerin mi yoksa yerel lortların mı kendi inisiyatifleriyle vergi miktarını artırdığını ve ekstra geliri kendilerine mi sakladığını öğrenmek istedi. Ayrıca hüküm giymiş suçluların tüm mallarının değeri hakkında tam bir soruşturma yapmaları söylendi böylece Clarendon'a göre mallarına el konulmalı ve kraliyet hazinesine teslim edilmeliydi.²⁵⁷

Bu soruşturma, Haziran ortasında Londra'da II. Henry'ye bildirildi. Memurların on beşi farklı bir adamla değiştirildi. Yeni şerifler, yönettikleri bölgelerin yerlileri değillerdi, daha çok yerel bölgelere gönderilen merkezi Maliye Bakanlığı'nın üyeleriydiler ve bu nedenle kendi çıkarları yerine önce tacın çıkarlarına bakmaları beklenebilirdi. II. Henry, yerel görevlileri merkez mahkemesine daha yakından

²⁵⁶ John Schlight, *Henry II Plantagenet*, s.123; William Stubbs; (Ed.), *The Historical Works of Gervase of Canterbury*, Vol.I, Longman, London 1879,s. 216.

²⁵⁷ William Stubbs; (Ed.), *The Historical Works of Gervase of Canterbury*,s. 216-218.

bağlayarak, şeriflerin konumlarını kalıtsal olarak görme yönündeki yayılma eğilimini kontrol etmeyi amaçlamıştır.²⁵⁸

II. Henry'nin İngiltere'de yapması gereken diğer iş oğlunun taç giyme töreniydi. Becket'in yokluğu yüzünden sorun yaşadığı İngiliz Kilisesi, krallıkta gerginliğe neden olmaktaydı. Tahtta olduğu sürece bu durumu kontrol etmek için II. Henry'nin bir avantajı olsa da mirasını tehlikeye atarak herşeyi sıfırlamak istemiyordu. Bu nedenle veliaht oğlu genç Henry'nin taç giymesinin doğru bir karar olduğunu düşündü. Papa Alexander 1161'de krala, genç prensin herhangi bir piskopos tarafından taçlandırılabilmesi için izin vermiş olmasına rağmen Becket'in etkisiyle bu kararını iptal etti. York veya Londra'da herhangi bir piskopos bu töreni gerçekleştiremezdi çünkü bu tören Canterbury kilisesinin taç giyme töreni olmalıydı.²⁵⁹

1170 yılında II. Henry, ciddi şekilde hastalandı ve ölümün eşiğine geldi. Öyle ki Galya krallığının her yerinde öldüğü söylendi. Sağlık durumu hakkında detaylı bilgi verilmedi. Ancak bu durum, onu vasiyetini ilan etmeye yöneltmişti. Vasiyetine göre büyük oğlu Henry'ye İngiltere krallığını, Normandiya Dükalığını ve Anjou ve Maine bölgesini vermişti. Küçük oğlu John'da ona emanet edilmişti. Richard'a Aquitaine Dükalığı'nı, Geoffrey'e ise Kont Conan'ın kızıyla evlenerek Brittanya bölgesini verdi.²⁶⁰

Bu hastalıkla birlikte zaten düşündüğü şeyi eyleme dönüştürmesi gerektiğine inandığından oğlu genç Henry, kilisenin iddialarına rağmen York Başpiskoposu tarafından taçlandırıldı. II. Henry, töreni York başpiskoposu tarafından yaptırıldığında kendisini tartışmasız bir şekilde yanlışa soktuğunu ve yalnızca geleneğe değil, aynı zamanda papanın açık yasağına da aykırı davrandığını çok iyi biliyordu. II. Henry'nin bu hamlesine karşın Becket cephesinden cevap gecikmedi ve birçok piskopos aforoz edildi, Thomas Becket bölümünde belirttiğimiz gibi bu misillemlerin ardından II. Henry, Becket

²⁵⁸ John Schlight, *Henry II Plantagenet*, s.124.

²⁵⁹ James Craigie Robertson(Ed.), "Vita et Passio S. Thomæ, Cantuariensis Archiepiscopi et Martyris, Auctore Willelmo Filio Stephani", *Materials for the History of Thomas Becket*, Vol.III, Longman, London, 1965,s.103; Roy C.Strong, *Coronation:from the 8th to the 21st century*, Harper Perennial, London 2006,s.59.

²⁶⁰William Stubbs (Ed.), *Gesta Regis Henrici Secundi Benedicti Abbatis*, Vol.I, Longmans, London 1867,s.67.

ile uzlaşmaya karar verdi. Bu uzlaşma ile genç Henry ve eşi Becket tarafından yeniden taçlandırılacaktı.²⁶¹

Kayıtlar aslında genç Henry'nin ilk taçlandırılmasından sonra yeniden taçlandırılmasının en başından planlanan bir şey olduğundan bahsetmektedir. Çünkü ilk törende genç Henry eşi Margaret ile taçlandırılmamıştı. Lakin anlaşmaya rağmen ikinci taçlandırma, Becket tarafından yapılamadı çünkü 1170 yılında İngiltere'ye dönmesinin peşine öldürülmüştü. Onun yerine 1172 yılında Rouen başpiskoposu tarafından genç Henry ve eşi Margaret, İngiltere'nin gelecekteki kralı ve kraliçesi olarak taçlandırıldılar.²⁶²

Becket'in ölüm haberi, II. Henry'ye ulaştığında keder ve pişmanlıkla sarsıldı. Üç gün boyunca kendini kapattığı ve çevresindekilerin onun akıl sağlığından hatta hayatından endişe duyduğu şöyle aktarılmaktadır²⁶³:

*“Sevgili efendimiz ve babamız Alexander’a, Tanrı’nın lütfuyla, Katolik Kilisesi’nin yüce rahibi, Lisieuxlu Arnulf, tam bir bağlılık ve itaatle selamlar. Kralımızla bir araya geldiğimizde ve kilise ve krallıkla ilgili büyük meselelerle uğraştığımıza inanıldığımızda, Canterbury Lordu’nun ani bir söylentisi içimizi acıklı bir üzüntüyle doldurdu... kralımız şaşkınlığından sonra, acı iniltilerine geri döndü. Ne yiyecek aldı ne de teselli kabul etti ancak tehlikeli bir üzüntü ile kasıtlı yıkımını ilan etmeye inatla kararlı görünüyordu...”*²⁶⁴

Öfkeyle dilediği dilek veya doğrudan bir kriz anıyla alınmış bir karar II. Henry'ye eski bir dostu kaybettirdiği gibi inşa etmek için uğraştığı ilişkileri de sarsmıştı. Bu cinayet, Hristiyan dünyada öfkeye ve Fransızların durumu siyasi avantaja çevirmesine neden olmuştur.²⁶⁵

²⁶¹ Roy C.Strong, *Coronation:from the 8th to the 21st century*, Harper Perennial, London 2006,s.60; Wilfred Lewis Warren,age, s.111

²⁶² Wilfred Lewis Warren,age, s.111; *The Chronicle of Florence of Worcester*, Thomas Forester(trans.) , Henry G.Bohn, London 1854,s.299

²⁶³ James Craigie Robertson(Ed.), “Epistolae”, *Materials for the History of Thomas Becket*, Vol.VII, Longman, London, 1885, s. 438 ;Wilfred Lewis Warren,age, s.112

²⁶⁴ Frank Barlow(Ed.), *The Letters of Arnulf of Lisieux*, Vol.LXI, Offices of the Royal Historical Society, London 1939,s.122-123

²⁶⁵James Craigie Robertson(Ed.), “Epistolae”, *Materials for the History of Thomas Becket*, s. 438 ;Wilfred Lewis Warren,age, s.112

Kral Louis, derhal papaya bir mektup yazarak bu cinayetin cezalandırılması gerektiğini söylemiştir:²⁶⁶

“Annesini utandıran oğul, insani dindarlık yasasından uzaklaşır... Tanrı'nın azizine karşı ayaklanan kötülük, kılıcını Mesih'in öğrencisine sapladı ve Canterbury Kilisesinin ışığına acımasız dan öte utanç verici bir şekidel öldürdü. Bu ayrıntılı bir adalet gerektirir. Canterbury Başpiskoposunun intikamı için Aziz Petrus'un kılıcı serbest bırakılsın...”

Blois Kontu Theobald'da papaya durumu detaylı bir şekilde anlatan bir mektup gönderir. *“Sarayın köpekleri kendilerini kralın bakanı olarak tanıtarak masumun kanını döktüler”* der. Ve papayı intikama davet eder. *“...masumun kanı sana feryat eder ve intikam ister. Bu nedenle kutsal babamız katı bir intikam ile neşelen...”*²⁶⁷

Lakin bütün bu II. Henry'yi cezalandırma girişimi başarısız oldu. Papa o kadar telaşlıydı ki, kendi adamlarıyla bile sekiz gün boyunca bir görüşme düzenleyemedi ve genellikle İngilizlerin ona erişiminin olması yasaklandı ve tüm işleri askıya alındı. On beş günün sonunda kralın elçileriyle görüşmeyi kabul ederek İngiltere piskoposlarına verilen aforoz ve uzaklaştırma cezasını onayladı ancak kralı kişisel olarak aforoz etmedi sadece kralın kiliseye girmesini yasakladı ve onun alçakgönüllülüğünü görmek ve kabul etmek için elçilerini krala göndereceğini de sözlerine ekledi.²⁶⁸

II. Henry, 1170 baharında kriz boyutuna ulaşan bir sorunu çözmek için İrlanda'ya gitmişti. Leinster kralı Dermot, 1167'de onu krallığından mahrum etmeye çalışanlara karşı yardım istemek için ona gelmişti. İrlanda seferi sırasında İrlandalı piskoposların çoğu, II. Henry'nin müdahalesini memnuniyetle karşıladı. İngiltere'de normal kabul edilen türden bir kilise hükümeti kurmak için yerel geleneklere karşı çok az başarı ile mücadele ediyorlardı. II. Henry, İrlanda kilise yasasında reform yapmak için Kasım 1171'de Cashel'de bir piskoposlar konseyi topladı ve piskoposlar, sonunda İrlanda

²⁶⁶ William Stubbs(Ed.), *Chronica Magistri Rogeri de Houedene*, Vol.II, Longmans, London 1868,s.18.

²⁶⁷ *Age*, s.21-22.

²⁶⁸ Wilfred Lewis Warren,*age*, s.113; James Craigie Robertson; (Ed.), “Epistolae”, *Materials for the History of Thomas Becket*, s. 477-478.

Kilisesi'nin Roma pratigine uygun hale getirileceğine olan güvenlerini ifade ederek papaya mektup gönderdiler.²⁶⁹

Sert hava koşulları, 1171-2 kışında İrlanda ile iletişimi engellediği için II. Henry, affını görüşmek üzere gönderilen papalık elçilerinin Normandiya'ya vardığını Şubat ayına kadar öğrenemedi. 17 Mayıs'ta Savigny'de ve beş gün sonra Avranches'te elçilerle konferanstaydı. Elçiler tarafından Papa'nın Kilise ile uzlaşması için sunduğu şartlar hakkında bilgilendirildi. Şartlar beklenenden fazla sıkıntılı olduğu için II. Henry, bu koşulları kabul etmektense İrlanda'ya döneceğini ilan ederek kesinlikle rıza göstermeyi reddetti.²⁷⁰

Ancak Norman piskoposları, ona durumun ciddiyetini açıkladılar ve boyun eğmekten başka çaresi olmadığına onu ikna ettiler. Papalık elçileri, 21 Mayıs 1172 Pazar günü Avranches'te Kral ve piskoposlarıyla bir araya geldiler ve II. Henry, Canterbury Başpiskoposu'nun öldürülmesinde herhangi bir suç ortaklığı yapmadığı konusunda tanıkların huzurunda aklandı. Elçilerin bildirdiğine göre;

*“Önce kutsal incillere elçilerin talebi üzerine değil, kendi özgür iradesiyle elini koyarak eski Canterbury Başpiskoposu Thomas'ın ölümüyle ilgili vicdanını kutsal hafızadan temizledi ve bunu kendisinin ne emrettiği ne de istediği üzerine yemin etti ve ölüm haberini işittiğinde çok üzüldü. Ama yaşananların kendisinden dolayı yapılmış olmasından korkuyordu.”*²⁷¹

Uzlaşmada II. Henry şunları beyan etti:

“Henry, İngiliz Kralı, Normanlar ve Akitanyalılar Dükü ve Angevin Kontu, sevgili ve sadık Bartholomeos Exeter Piskoposu'na selam olsun.

Tanrı'nın lütfuyla, Normandiya'ya yolculuğumu tamamladığımı bilin ve Tanrı'nın lütfuyla barış ve sükûnet içinde kurulmuş denizdeki tüm topraklarımı ve geldiğim günden beri adamlarım ve sadık halkımı büyük bir sevinçle dolu buldum.

Sonra lortlarıma elçilere gittim ve ilk başta onları sert ve görünüşte boyun eğmez bulmama rağmen, yine de herkesin umuduna bireyin

²⁶⁹ Wilfred Lewis Warren, *age*, s.115; Francis Pierrepoint Barnard(Ed.), *Strongbow's Conquest of Ireland*, Putnam, New York 1888, s. 54.

²⁷⁰ L.F.Salzman, *Henry II*, s. 122; Edward G.Gallagher(Ed.), *The Law of Suretyship*, American Bar Association, 2000, s.12; Wilfred Lewis Warren, *age*, s. 115; I.S.Robinson, *The Papacy, 1073-1198: Continuity and Innovation*, Cambridge University Press, Cambridge 1990, s.185

²⁷¹ John Tate Appleby, *Henry II*, s. 191; James Craigie Robertson(Ed.), “Epistolae”, *Materials for the History of Thomas Becket*, s.521 .

beklentilerine karşı olamazlardı. Aşağıdakilerden daha net bilineceği üzere krallığım bizim aramızda yeniden düzenlendi.

Çünkü, onların isteği üzerine, gelecek Pentikost Bayramı'ndan itibaren bir yıl boyunca gözlemlemeye karar verdiğim şeyler bunlardır. Kudüs topraklarını savunmak için Tapınakçıların iki yüz şövalyesini destekleyeceğim kadar para vereceğim. Papa'ya serbestçe şikayetlerde, başvurularda bulunulması mümkün olacak, böylece şüphelendiğim kişiler krallığı terk etmeden önce herhangi bir şüphem olsa dahi o yolculukta kendiminkini tercih etmeyeceğime yemin ederim. Ve ülkenin kiliselerine karşı benim zamanımda getirilen âdetleri bırakacağımı ve Canterbury Başpiskoposunun ellerinden alınan malları, tıpkı başpiskoposun İngiltere'den ayrılmasından bir yıl öncesinde olduğu gibi tamamen geri vereceğim. Başpiskopos yüzünden mülksüzleştirilen her iki cinsten – din adamı olsun ya da olmasın- insanlara huzurumu ve mallarını geri vereceğim. Ve bunu, tüm günahların bağışlanması için efendimin Papa adına gözetmemi emrettiler.”²⁷²

Bu beyan açıkça ölü bir adama yenilmektir. Anlaşmayı tekrarlaması için II. Henry, 30 Mayıs Salı günü Caen'de toplanan konseye çağrıldı. Bu konseyde Kral, ileri gelenlerin huzurunda bir kez daha gerekli sözleri verdi. Buna ek olarak, İngiliz piskoposlarını Clarendon Anayasalarına uyma yemininden kurtardı ve gelecekte böyle bir yemin talep etmeyeceğine söz verdi. Konseyde genç Henry'de babasının yanında yer alarak yemin etti ve yukarıda bahsedilen onu azletme âdetleri hakkında ant içti.²⁷³

Avranches Uzlaşması (Compromise of Avranches) olarak bilinen bu anlaşma, Kilise ile Devlet arasında bir konkordato düzenlenebilecek çizgileri önermekten biraz daha fazlasını yaptı hem papa hem de II. Henry için bir konkordatonun mümkün olduğu konusunda hemfikir olmaları ve açık çatışmayı önlemek için ayrıntılı düzenlemelerin detaylandırılmasını belirli sorunlar üzerinde sonraki müzakerelere bırakmaları yeterliydi. Uzlaşma koşulları altında Kilise, kraliyet otoritesinden bağımsız bir kilise mahkemeleri sistemini korudu. Bu kilise mahkemeleri sistemi, Kilise reformuna kadar varlığını

²⁷² James Craigie Robertson(Ed.), “Epistolae”, *Materials for the History of Thomas Becket*, s.518-519

²⁷³ *Age*, s.519-523.

sürdürdü. II. Henry, uzlaşma ile kendi zamanında krallığının kiliselerine karşı getirilen tüm geleneklerden vazgeçmeyi kabul etti.²⁷⁴

1.5. İrlanda Meselesi

Canterbury Başpiskoposunun öldürülmesi, tüm Hristiyan âlemini derinden sarsmıştır. Bu ölümün Çarmıha Gerilme'den bu yana olan en korkunç şey olduğunu düşünen ciddi bir kesim bile vardır. Bunun nedeni belki de doğal dünyanın, İsa'nın çarmıha gerilmesinden ve Becket'in öldürülmesinden sonra aynı şekilde karşılık vermesidir. Rivayetlere göre gündüz sakin olmasına rağmen, o gece dalgalar yükselmiş ve rüzgâr o kadar şiddetli esmişti ki, o bölgelerde uzun zamandır böyle bir şey görülmemiştir. Böylece bir mucize olarak kabul edildi. Sanki doğa şartları suçun dehşetinden rahatsız olmuş gibiydi. Doğrudan emirlerle olmasa da kesinlikle Hristiyan bir kralın kışkırtmasıyla hareket eden insanlar tarafından böyle bir olayın vuku bulması evrensel bir korkuya neden olmuştu. Papa'nın aldığı karar ne olursa olsun II. Henry'nin Başpiskopos Thomas'ı öldürmekten suçlu olduğundan kimsenin şüphesi yoktu.²⁷⁵

Zaten sınırlarını genişletmek için tahta çıktığı ilk günden beri İrlanda hedefleri içindeydi. Becket'in ölümü bu adımı atmak için tam zaman olduğu sinyalini ona artık vermişti. İrlanda ve İngiliz kiliselerinin birleşmesi uzun zaman önce amaçlanmıştı ve dönemin papasından onay alınmıştı. Becket olayından dolayı bu amaca hizmet etmek üzerindeki papalık öfkesini azaltmaya yardımcı olacaktı. Çünkü kendisini papaya kanıtlamak zorundaydı. İrlanda'nın kendi içerisinde yaşadığı durumlarda bu seferi desteklemekteydi.²⁷⁶

Bu topraklar zaten II. Henry'den önce de İngiliz krallarının listesinde yer almaktaydı. Fatih William'ın oğlu William Rufus, kayalıklardan İrlanda'yı seyrederken, *"Bu ülkeye saldırmak için, krallığımın gemilerini buraya çağırdım, buraya bir köprü yapacağım."* dediği, onu dikkatle dinleyen ve o sırada İrlanda'ya giden prensin de bu

²⁷⁴ Edward G.Gallagher(Ed.), *The Law of Suretyship*, American Bar Association, 2000, s.12; Wilfred Lewis Warren,age,s. 115; I.S.Robinson, *The Papacy, 1073-1198:Continuity and Innovation*, Cambridge University Press, Cambridge 1990,s.185

²⁷⁵ Michael Staunton, *The Historians of Angevin England*, Oxford University Press, Oxford 2017, s.296; John Tate Appleby, *Henry II*, s.183

²⁷⁶ John Schlight, *age*, s.131

sözleri Leinster kralına aktardığı rivayet edilir. Bu sözleri duyan kral “*gayri meşru kral Tanrı’yu memnun edeceğini mi söyledi*” diye sormuştur. Böyle bir şey demediğini duyunca da “*Bu adam sadece insanlara güveniyor, ilahi güce değil bu nedenle onun gelişinden korkmam*” demişti.²⁷⁷

İrlanda politik olarak İngiltere’ye daha doğrusu eski günlerdeki İngiltere’ye benzemektedir. Newburghlu William, İrlanda’nın tıpkı İngiltere eski geleneğine göre birkaç krallığa bölündüğünü ve en geleneksel krallara sahip olduğunu gözlemlemiştir. Orkney adaların efendisi olan Romalılar için bile erişilmez olan İrlanda, hiçbir zaman yabancı yönetime boyun eğmemiştir.²⁷⁸

Ada, iklimi, sağlığı, otlakları ve balıkçılığıyla haklı bir üne sahipti. Tek başına İrlanda, Atlantik’i Hebridlerden İspanya’ya sınırlayan bir imparatorluğun simetrisini kırdı ve imparatorluğun şöhreti, Norman fatihlerinin mirasçıları için çekiciydi. 1166’dan önce İrlanda, İngiliz müdahalesinden pratik olarak muaftı ve kendi işlerini ilkel şiddet yöntemleriyle çözmekteydi. Salzman’ın deyimiyle en yakın komşuları olan Gallilere pek çok açıdan benzeyen İrlandalılar, sosyal ölçekte daha da kavgacı ve daha az gelişmişlerdi.²⁷⁹

Leinster Kralı Dermot MacMurrough, 1121’de saltanatının başlangıcından bu yana, savaşta payına düşenden daha fazlasına sahipti; sınırları komşuları pahasına genişletildi ve rakip reislerin kıskançlığı ve nefreti, kendi tebaasının sevgisini kazanmadan edinilmişti. 1152’de Tiernan O’Rourke’nin güzel ama orta yaşlı karısı Dervorgille’i kaçırmıştı; bu kaçış, romantik bir tutkudan çok Tiernan’a karşı üzerinde çalışılmış bir hakaret gibi görünüyordu. 1166 yılında bu olayını intikamını almak için bir koalisyon yapıldı. Leinster Kralı Dermot MacMurrough, İrlanda’nın Yüksek Kralı Rory O’Conor ve Meath Lordu Tiernan O’Rourke tarafından İrlanda’dan sürülmüştü. Dermot, krallığını yeniden kazanmasına yardım etmesi için Aquitaine’deki II. Henry’ye gitmişti.²⁸⁰

²⁷⁷ George F. Warner (Ed.), *Giraldi Cambrensis Opera, De Principis Instructione Liber*, Vol.VIII, Kraus Reprint Ltd, London 1964,s.291-291.

²⁷⁸ Richard Howlett(Ed.), *Chronicles of the Reigns of Stephen, Henry II and Richard I*, Vol.I, Longmans, London 1884,s.166-167.

²⁷⁹ L.F.Salzman,*Henry II*,s. 103.

²⁸⁰ *Age*, s. 103-105.

II. Henry, o sırada Aquitaine'deki isyancıları bastırma çabalarıyla ona herhangi bir yardımda bulunamayacak kadar meşgul olmasına rağmen, Dermot'un sadakatini almış ve böyle bir maceraya atılmak isteyebilecek tebaalarından herhangi birinin yardımını alması için ona yetki vermişti. "Strongbow" olarak bilinen Pembroke Kontu Clareli Richard, Dermot'un davetine cevap verebilecek en güçlü adamdı. Güney Galler'de büyük mülkleri vardı ve orada büyük bir ordu kurmayı başarmıştı. Dermot, yardımı karşılığında ona hem kızı Eva'yı hem de Leinster Krallığı'nın ardıllığını vaat etti. Strongbow, Ağustos 1170'de binden fazla askerle İrlanda'ya indi. Bu arada Dermot, diğer İngiliz ve Galli maceracıların yardımıyla krallığını geri kazanmıştı. Strongbow'un gelişiyle daha da büyük şeylere talip oldu ve müttefikler Waterford ve Dublin'i ele geçirdi.²⁸¹

Dermot, verdiği söze sadık kalarak Strongbow'a kızını verdi ve o öldüğünde, Mayıs 1171'de Strongbow unvanının ve topraklarının vârisi oldu. II. Henry, şimdi vatandaşlarından birinin kendisini II. Henry'nin tasarladığı bir ülkede bir kral olması gerektiğinden endişelendi ve Strongbow'un gelip eylemlerini ve niyetlerini açıklamasını emretti. Kont, II. Henry'nin izniyle İrlanda'ya gittiğini ve İrlanda toprakları için ona saygı ve bağlılık yemini etmeye hazır olduğu haberini gönderdi. II. Henry, daha sonra İrlanda'ya gitmeye ve durumu kendi başına araştırmaya karar verdi.²⁸²

İrlandalılar, durumu kontrol edemeyeceğinden kontrolü ele geçirmek için bir sefer düzenledi ve 16 Ekim 1171'de Milford Haven'dan yola çıktı. II. Henry'nin müdahalesine direnilmedi. Richard de Clare (Strongbow), Leinster'ı kralın bir tımarı olarak tutmak için teslim etti.²⁸³

İrlanda'nın yüksek kralı olduğunu iddia eden adam Connaught'un kralı Rory, İngiltere kralının üstünlüğünü resmen kabul etti ancak 1175'e kadar uzak durdu. II. Henry İrlanda'dayken teslim olmayı reddetse de sonunda bunun daha iyi olacağını düşündü. 1175 Windsor Antlaşması'nda tanımlandığı gibi, bağlılığının şartları katı değildi. Kendisini kişisel bir yükümlülük altına sokan İngiltere'nin "adamı", kralı oldu, ancak antlaşmada topraklarını İngiltere kralının feodal vassalı olarak elinde tutacağına dair bir

²⁸¹ John Tate Appleby, *Henry II*, s. 184

²⁸² *age*, s. 185

²⁸³ Wilfred Lewis Warren, *age*, s. 114.

öneri yoktu. Antlaşmanın belirttiği gibi topraklarını “*lort kral, İrlanda’ya girmeden önce olduğu gibi tam ve barışçıl bir şekilde*” elinde tutacaktı.²⁸⁴

İrlandalı piskoposların çoğu, II. Henry’nin müdahalesini memnuniyetle karşıladılar. Nesiller boyunca İngiltere’de normal kabul edilen bir tür kilise hükümeti kurmak için yerel geleneklere karşı çok az başarı ile mücadele ediyorlardı. Ada artık kralın huzurunda sakindi ve barış nimetlerinin tadını çıkardı. Bu nedenle, II. Henry, Tanrı Kilisesi’nin görkeminin ve bu bölgelerde Mesih’in onurunun ilerlemesi için coşkuyla hareket ederek, İrlanda’nın tüm din adamlarını Cashel’de toplanmak üzere bir konseye çağırdı. Orada, o ülkenin insanların kötü yolları ve kötü yaşamları hakkında bir kamu soruşturması yapıldı ve kanıtlar, görevi gereği meclise başkanlık eden Lismore elçisinin mührü altında dikkatle yazıya döküldü. Bu nedenle, evlilik sözleşmelerine, ondalık ödemelerine, kutsal binalara saygı gösterilmesine ve bu binalara düzenli katılıma değinen, hâlâ geçerli olan birçok tanrısal anayasayı yürürlüğe koydu. Bu kanunları kral, İrlanda Kilisesi’ni her bakımdan Anglikan Kilisesi’nin disiplinine asimile etmek amacıyla yayınladı. Warren’in söylemiyle, II. Henry, güçlü bir laik otoritenin Kilise için değeri hakkında daha iyi bir reklam bulamazdı.²⁸⁵

Konsey biter bitmez II. Henry, İrlanda piskoposları ve prensleri tarafından kendisine sunulan işlemlerin ve Llandaff Başdiyakozunun elleriyle papaya sunulan teslimiyetin bir açıklamasını gönderdi. Aynı zamanda, İrlanda’nın fethinin ilk teklif edildiği sırada, 1155’te yayınlanan Papa Adrian’ın övgü mektubunun bir onayını Alexander’dan almaya çalıştığı anlaşıyordu. Alexander bu teyidi kabul etmedi ama II. Henry’ye, piskoposlara ve İrlanda krallarına mektuplar yazdı ve II. Henry’nin üstünlüğünün adanın barışını ve daha iyi yönetimini sağlayacağına dair umudu olduğunu belirtti.²⁸⁶

Aslında II. Henry, Norman prensleri, İrlanda şefleri ve kendisi arasında akıllıca bir güç dengesi yarattı. Tek bir darbe bile indirmeden ayrılıkçı hareketi yok etti, kendi gücünü ve prestijini artırdı ve Papa’ya, kendisini Becket cinayetinden aklamak için

²⁸⁴ Wilfred Lewis Warren, *age*, s. 115- 201; William Stubbs(Ed.), *Chronica Magistri Rogeri de Houedene*, Vol.II, Longmans, London 1868,s.84.

²⁸⁵ Francis Pierrepont Barnard(Ed.),*Strongbow's Conquest of Ireland*, Putnam, New York 1888,s. 54; Wilfred Lewis Warren, *age*, s. 115.

²⁸⁶ L.F.Salzman, *Henry II*,s.114.

ihtiyaç duyduğu tüm mühimmatı verdi. II. Henry'nin İngiliz otoritesini Güney İrlanda'ya tanıtması tam olarak 750 yıl sürecekti. Sekiz yüzyıl sonra, kuzeydeki yerli İrlandalılar, hala İngiliz egemenliğinin doğasından hoşnut değillerdi. Kral, Nisan 1172'ye kadar İrlanda'da kaldı ve adaya yönelik siyasi ve dini hükümlerinin iyi bir başlangıç yapmasını sağladı. Noel'i Dublin'de, kendisi için şehrin duvarlarının dışında inşa edilen yeni bir sarayda kutladı. Mart'ta Wexford'a taşındı ve burada Kıta'da sorunların yeniden doğmakta olduğuna dair rahatsız edici haberi aldı. Anakaradaki düşmanları, ona karşı birleşmek için yokluğundan yararlanmıştı. Ancak bu sefer, resme yeni bir faktör girmişti: II. Henry'nin kendi oğulları Aquitaine'de Richard ve Brittany'de Geoffrey, İngiliz kralına karşı yeni ittifakta yer aldılar. Zorluklar arttıkça II. Henry, dikkatini bu yeni geliştiricilere verebilmek için Becket cinayetini çözmenin artık her zamankinden daha zorunlu olduğunu fark etti. Sonuç olarak İrlanda'dan ayrıldı, Galler ve İngiltere'den hızla geçti. O kadar hızlı bir şekilde Normandiya'ya geçti ki, Louis onun için *“İngiliz kralı at ya da tekneyle gelmektense kanatlarla geliyor gibi görünüyor”* yorumunu yaptı.²⁸⁷

Sınırları içerisindeki sıkıntılar yüzünden II. Henry, Connaught'u fethedene kadar İrlanda'da kalma planlarından vazgeçti. Ancak elde ettiklerinin yokluğu ile kaybolmasını istemediği için ayrıldıktan sonra ülkenin hükümeti için hükümler hazırladı. Bu kararlardan ilki bölgede sorumlu olacak kişiydi. Bunun için Meath'in tamamını verdiği Hugh de Lacy'yi seçti. Onu yirmi şövalyeden oluşan bir garnizonla Dublin şehrinin komutasına verdi ve orada bir kale inşa etmesini emretti. Ardından onu genel valiliğe eşdeğer bir konum olan İrlanda Yargıcılığına getirdi. Clareli kont Richard'ın Leinster bölgesinden geriye kalanları tutmasına izin verildi. Bu önlemlerle İrlanda'da Anglo-Norman garnizonları kurdu ve İngiliz modelinden sonra feodal kullanım hakkı getirdi. II. Henry'nin bölgede verdiği en önemli karar, Dublin'in Bristol'den İngiliz yerleşimciler tarafından sömürgeleştirilmesini sağlamaktı.²⁸⁸

“Henry, İngiliz Kralı, Normanlar ve Akitanyalılar Dükü ve Angevin Kontu, başpiskoposlara, piskoposlara, başrahiplere, kontlara, baronlara, yargıçlara, yetkililere ve Fransız, İngiliz ve İrlandalı, tüm topraklarındaki sadık adamlara, selam olsun.

²⁸⁷ John Schlight, *Henry II Plantagenet*, s.133-134; Ralph de Diceto, *Radulfi de Diceto decani Londoniensis opera historica*, William Stubbs(Ed.), Vol.1, Longman, London 1825, s.351.

²⁸⁸ John Tate Appleby, *Henry II, The vanquished king*, s. 189.

Bilin ki, bu tüzük ile benim Dublin şehrimi Bristol'deki adamlarıma onlar tarafından yerleşmek üzere verdiğimi ve bahsettiğimi ve bu tüzükle teyit ediyorum. Bu nedenle, Bristol adamlarının Bristol'de ve tüm ülkemde sahip olduğu tüm özgürlükler ve özgür geleneklerle, orada yaşamalarını ve onu benden ve mirasçılarımın iyi ve barış içinde, özgürce ve tam ve onurlu bir şekilde tutmalarını istiyorum ve kesin olarak emrediyorum."²⁸⁹

Sonraki yedi yıl boyunca II. Henry, İrlanda'yı hemen hemen kendi haline bıraktı. Bu süre zarfında Lacy, kaleler inşa ederek ve yerlilere karşı sert ama uzlaştırmacı bir tavırla İngiliz yerleşiminin konumunu güçlendirmeye devam etti. Lakin başarısı, Connaught kralının kızıyla olan evliliğiyle birleştiğinde bir tehdit olarak algılanmıştı. 1184'te görevden alındı. II. Henry, bu bölgeyi zaten aile dışıdan kişilere bırakmak yerine kendi kanından birinin olması için hazırlıyordu ve adayı belliydi. 1177 gibi erken bir tarihte küçük oğlu John'u İrlanda kralı yapma niyetini ilan etmişti. Ancak yaşı küçük olduğu için 1185 yılına kadar II. Henry'nin bu niyeti beklemek zorunda kalmıştı. Mart 1185'te, kendisinin şövalye ilan edildiği yaşta oğlu John'u şövalye ilan etti ve onu bir ordu ve deneyimli yöneticilerden oluşan altmış gemilik bir donanmayla İrlanda'ya gönderdi.²⁹⁰

John, Dublin ve Leinster'ı ele geçirdi ama adamları Donnell O'Brien tarafından büyük bir katliamla yenildi. John, bu yenilginin faturasını kendi beceriksizliğine değil bölgenin yetkilisi Hugh de Lacy'ye kesti ve onu İrlanda krallarının kendisine haraç veya rehine göndermesini engellediği iddiası ile kral babası II. Henry'ye şikâyet etmek için İngiltere'ye geri döndü.²⁹¹

II. Henry'nin bu iddialara inanmaması mümkün değildi. Hugh de Lacy'nin yerini Strongbow almıştı. 1186 yılında öldüğü haberi alındığında ise II. Henry'nin kalıcı kurtuluşa sevindiği belirtilir. Ancak Warren, bu durumu talihsizlik olarak yorumlamaktadır. Çünkü Hugh de Lacy'nin İrlanda'daki politikasını, Normanlara ve yerli İrlandalılara barış ve uzlaşma getirme konusunda gerçek bir umut taşıyan tek politika olarak görmektedir. Aynı yılın başlarında, Papa III.Urban, II. Henry'nin İrlanda kralı olarak John'un taç giyme töreni talebini kabul etmişti ve hatta ona altından ve

²⁸⁹ J.T.Gilbert(Ed.), *Historic and Municipal Documents of Ireland*, Longmans, London 1870,s.1.

²⁹⁰ John O'Donovan (Ed.), *Annals of the Kingdom of Ireland by the Four Masters*, Vol.III, Hodges, Smith and Co, Dublin 1856, s.67; L.F. Salzman, *Henry II*,s.118; Wilfred Lewis Warren, *age*,s. 204

²⁹¹ John O'Donovan (Ed.), *Annals of the Kingdom of Ireland by the Four Masters*, s.68.

tavuskuşu tüyleriyle süslenmiş bir taç göndermişti. Bu nedenle John, Ağustos ayında Lacy'nin büyük tımarını kralın eline almak için İrlanda'ya gönderildi ancak daha denize açılmadan önce kardeşi Geoffrey'in ölüm haberi üzerine geri çağrıldı. Saltanatının geri kalan üç yılında II. Henry, dikkatini İrlanda'ya veremeyecek kadar İngiliz ve dış ilişkilerle meşguldü.²⁹²

II. Henry'nin İrlanda politikası ancak bir başarısızlık olarak kabul edilebilir. Belki de tek büyük başarısızlığıydı ve kesinlikle çok ciddi sonuçlar doğurmuştu. Warren'in ifade ettiği gibi, İrlanda, Henry'nin gönülsüzce girdiği, ucuza tahliye etmeye çalıştığı ve kurtulmayı umduğu bir taahhüttü.²⁹³

1.6. Genç Kralın İsyanı ve Büyük Savaş

II. Henry yukarıda belirttiğimiz gibi 17 Nisan 1172'de İrlanda'dan ayrılmıştı ve Mayıs'ın ikinci haftasında, kendisine eşlik eden en az yirmi beş gemiden oluşan bir ekiple Portsmouth'tan Barfleur'a geçmişti. Görüşmelerin ardından II. Henry 30 Mayıs Salı günü Caen'de toplanan konseye çağırılmıştı. Bu konseyde alınan kararlarla papalık ile arasındaki sorunları çözerek büyük oğlu genç Henry'nin Fransa Kralı Louis'in kızı olan karısı Margaret ile taç giyme töreni için hazırlıklarına devam etmişti. Genç Henry aslında daha önce taç giymişti ancak Becket ile olan olaylardan dolayı bu törenin yenilenmesine karar kılınmıştı. 27 Ağustos 1172'de Margaret ve kocası genç Henry Rouen Başpiskoposu Rotrou ve Evreux ve Worcester Piskoposları tarafından Winchester Katedrali'nde birlikte taç giydiler.²⁹⁴(Bk- Resim 8)

1172 yılı yazı II. Henry için oğullarının görevlendirilmeleri ile geçen bir yazdı. İkinci oğlu Richard, artık on beş yaşındaydı. Daha önce ağabeyi Henry'nin İngiltere eş-kralı olarak taç giydiği yaşta olduğu için II. Henry onun bu yaşını Richard'ı Aquitaine Dükü yaparak kutladı. Bu kararın arkasında ise eşi Eleanor olduğu iddia edilmektedir. Çünkü bahsi geçen bölge Eleanor'un çeyizidir ve tam anlamıyla yönetiminden vazgeçmek istemese de oğlu ile birlikte düklüğü kontrol etmeyi amaçlamaktadır.

²⁹² Wilfred Lewis Warren, *age*, s. 205; L.F.Salzman, *Henry II*, s. 121; Richard Huscroft, *Tales From The Long Twelfth Century*, Yale University Press, New Haven And London 2016, s.207

²⁹³ Wilfred Lewis Warren, *age*, s. 206.

²⁹⁴ L.F.Salzman, *Henry II*, s. 122-124; James Craigie Robertson (Ed.), "Epistolae", s.519-523.

Takvimler 11 Haziran 1172'e geldiğinde Richard, önce Poitiers'deki St. Hilary Manastırı'nda başrahip koltuğuna oturultuldu ve eline Aquitaine Düklerinin bayrağının asılı olduğu bir mızrak verildi. Ardından Limoges'teki Saint-Martial Manastırında altın bir taç giyerek Aziz Valerie'nin yüzüğü ile şereflendirildi ve resmen Aquitaine Dükü ilan edildi.²⁹⁵

Genç Henry taç giyme töreni ardından ise Kasım ayında babasının emriyle, istemese de İngiltere'den Normandiya'ya geçti. Burada eşiyle birlikte Kral Louis'i ziyaret ettiler. Çünkü Fransa kralı büyük bir arzuyla kızını görmek ve genç kral ile konuşmak istemişti. Bu ziyaret tahtın içine çekileceği bir iktidar savaşına dönüşecek sohbetlerle dolu geçmişti. Kral Louis, genç Henry'ye babasından ya İngiltere'nin ya da Normandiya'nın tam egemenliğini talep etmesi gerektiği düşüncelerini aşılamıştı. Babası bunu yapmazsa, Louis genç Henry'ye karısıyla birlikte Fransa'ya dönmesini de söylemişti.²⁹⁶

Salzman bu görüşmenin genç Henry'nin hayallerine sponsor olduğunu belirtir. Çünkü genç kral, babasının sıkı kontrolünden dolayı daralmıştı. Üstelik sözde eş-kral ilan edilmesine rağmen krallığı olmayan ve hatta yeterli geliri bile olmayan bir kraldı.²⁹⁷

1173 yılında, kral Noel Günü'nde sarayını Anjou'daki Chinon'a taşıdı. Karısı Eleanor da onunla birlikteydi. Oğlu ve gelinini ise Normandiya'ya çağırmişti. Noel kutlamalarının ardından iki Henry, altı yaşında olan John'un, Savoy efendisi Maurienneli güçlü Kont Hubert'in kızı ve varisi Alais ile evlenmesi için pazarlık yapmak üzere Montferrand'a ve ardından Limoges'e gitti. Görüşmede kral oğlunun evliliği için beş bin mark gümüş vermeyi kabul etti karşılığında Humbert, John'u Maurienne varisi yapacaktı. Sözleşme imzalanıp tanık olunduğunda, Kont Humbert daha bir bebek olan kızını büyüütülmesi için Kral II. Henry'ye verdi.²⁹⁸

²⁹⁵ Daniel F.Callahan, "Eleanor of Aquitaine, the Coronaiton Rite of the Duke of Aquitaine and the Cult of Saint Martial of Limoges", *The World of Eleanor of Aquitaine*, Marcus Bull and Catherine Leglu (Ed.), The Boydell Press, Woodbridge 2005,s. 29; Alison Weir, *Eleanor of Aquitaine, By the Wrath of God, Queen of England*, Pimlico, London 2000,s. 199; John Tate Appleby, *Henry II, The vanquished king*, s. 193

²⁹⁶William Stubbs(Ed.),*Gesta Regis Henrici Secundi*, Vol.I, Longmans, London 1867, s.34; L.F.Salzman, *Henry II*, S.125

²⁹⁷ L.F.Salzman, *Henry II*, s.125

²⁹⁸ John Tate Appleby, *Henry II, The vanquished king*,s. 196; William Stubbs(Ed.),*Gesta Regis Henrici Secundi*, Vol.I, s. 35-36.

Ancak daha sonra Mauria Kontu, Limoges'te kızına kralın arazisinden ne ve ne şartlarla verildiğini bilmek istedi. Bunun üzerine kral, Chinon, Loudunet ve Mirabel kalesini tüm mallarıyla birlikte vereceğini açıkladı. Bu genç kralın bir süredir bastırdığı öfkesinin patlamasının nedeniydi. Anjou Kontu olarak kendisine ait olan bu kaleleri hiçbir şekilde kardeşine teslim etmek istemedi ve babasının bunu yapmasına izin vermedi.²⁹⁹

Kendisine Normandiya'nın verilmesini ve sahip olduğu bölgelerde bir otorite kurulmasına izin verilmesini istedi. Bunu Fransa Kralı'nın ve babasından nefret eden İngiltere ve Normandiya kontlarının ve baronlarının danışmanlığında yaptı. Ve akli kendi iradesinden o kadar uzaklaştı ki, onunla barışçıl bir şekilde konuşamadı. Baba ve oğul o kadar şiddetli bir şekilde tartıştılar ki, kimse aralarında barış sağlayamazdı.³⁰⁰

Babasının taleplerini reddi, annesi Kraliçe Eleanor tarafından da hararetle körüklenen bir küskünlüğüne yol açtı. Eleanor'u eşine karşı isyanında destekleyen ise amcası Ralph de Faye idi. Nihayetinde Eleanor oğlunu isyana teşvik etti. Üstelik sadece onu değil diğer oğulları Aquitaine Dükü Richard, İngiltere'nin küçük oğlu Geoffrey, annelerinin tavsiyesi üzerine babaları yerine ağabeylerini takip etmeyi seçmişti. Ralph de Diceto bu ayaklanmanın Kral daha İrlanda'da iken tasarlandığını söylemektedir. Ralph de Faye, Hugo de Sainte More ile birlikte ve tabi ki kraliçeninde kışkırtmaları ile prence herhangi birinin kral olmasının ve toprakları üzerinde gereken egemenliği kullanmamasının uygun olmadığını söylemekteydiler. Bütün bu söylemler, Fransa kralının desteği ve kral babasının kendine ait toprakları kardeşine verme sözüyle birleşince nihayetinde tanrısızların öğüdüyle ruhunu babasından uzaklaştırmıştı.³⁰¹

Sonunda, 5 Mart'ta genç kral kaçtı ve Fransa kralı Louis'in sarayına sığındı. Noel'den kısa bir süre sonra, Eleanor'da, II. Henry ile tartışmış ve ardından Richard ve Geoffrey'i alarak Aquitaine Düküğü'ne kaçmıştı. Bunun üzerine Rouen Başpiskoposu Rotrou ona uzun bir mektup yazdı. Mektupta özetle; işler daha da kötüye dönmeden oğullarıyla birlikte krala itaat ederek geri dönmeleri, bunu yapmadığı takdirde dini

²⁹⁹ William Stubbs(Ed.), *Gesta Regis Henrici Secundi*, Vol.I,s. 41; L.F.Salzman, *Henry II*, s.125

³⁰⁰ John Tate Appleby, *Henry II, The vanquished king*,s.197; William Stubbs(Ed.), *Gesta Regis Henrici Secundi*, Vol.I,s.41.

³⁰¹ Ralph de Diceto, *Radulfi de Diceto decani Lundoniensis opera historica*, William Stubbs(Ed.), Vol.1, Longman, London 1825, s.350-355; L.F.Salzman, *Henry II*,s. 126.

kısıtlamalar ile karşılaşacağı yazmaktadır. Ancak mektuba aldırmayan Kraliçe Eleanor, oğullarını ağabeylerinin yanına gönderdi ve kendisi de bir erkek kılığında onları takip etmeye çalıştı. Ancak kocasının muhafızları tarafından yakalandı. II. Henry, vârisi ile anlaşmak için Paris'e elçiler gönderdi. Louis'e gönderilen elçiler ondan genç Henry'yi geri göndermesini istediler. Elçilerin talebine Louis şöyle tepki verdi: “*Kim benden böyle bir talepte bulunuyor?*” Elçiler; “*İngiltere Kralı*” diye cevap verdiler. “*Ne saçmalık*” diye yanıtladı Louis ve devam etti; “*İngiltere kralı burada, babası hala kral gibi görünebilir, ancak bu yakında düzeltilecek, çünkü tüm dünya krallığı oğluna bıraktığını biliyor.*”³⁰²

İlmek ilmek işlediği krallığında ihanet II. Henry için ikinci kez yine hiç beklemediği bir yerden gelmişti. Elbette oğullarına karşı sonsuz bir güven içerisinde diyemeyiz özellikle de yaşlarına rağmen oğullarına verdiği unvanları ve görevleri sadece görüntüde tutması ve onlar için kısıtlı bir gelir sunması evlatlarına şüphesiz bir güven taşımadığını kanıtlamaktaydı. Lakin yine de bu beklediğinin dışındaydı. Fransa kralının böyle bir isyan için imkanlarını seferber etmesi kesinlikle anlaşılırdı sonuçta bazı anlaşmalarına rağmen iki kral ebedi düşmandı. Ama karısı Eleanor'un ihaneti için ‘işte nedeni budur’ denebilecek kayıtlarda açıkça gördüğümüz bir bilgi ne yazık ki yoktur. Belki de Galli Gerald'ın belirttiği gibi sadece ilahi bir cezaydı, II. Henry'nin başına gelenler.³⁰³

Eleanor'un kocasının zinalarından dolayı böyle bir ihanete girdiğini söylemekte pek mümkün değildir. En azından günümüze kalan kayıtlarla buna bir kesinlik veremeyiz. Üstelik Henry'nin iki gayri meşru oğluda onunla olan evliliği öncesinde olan çocuklardır. II. Henry'nin şehvet düşkünü olduğu söylentileri yaygındır ancak Newburghlu William, Henry'nin ancak karısı çocuk doğuramayacak duruma geldikten sonra zinaya düştüğünü belirtmektedir. Son çocukları John, doğduğunda II. Henry henüz kırk yaşındaydı. Karısı Eleanor ise elli yaşın üzerindeydi.³⁰⁴

³⁰² Wilfred Lewis Warren, *age*, s. 118; John Tate Appleby, *Henry II, The vanquished king*, s.197; Richard Howlett (Ed.), *Chronicles Of the Reigns of Stephen, Henry II and Richard I: Historia Rerum Anglicarum of William of Newburgh*, Vol.I, Longman, London 1884, s.170 ; J.P. Migne(Ed.), *Patrologiae Cursus Completus, Petri Blesensis*, Vol.207, 1904, s. 448-449.

³⁰³ Giraldi Cambrensis, *Opera*, George F. Warner (Ed.), Vol.VIII, Longmans, London 1861, s. 303.

³⁰⁴ Richard Howlett (Ed.), *Chronicles Of the Reigns of Stephen, Henry II and Richard I: Historia Rerum Anglicarum of William of Newburgh*, Vol.I, Longman, London 1884, s. 280; Wilfred Lewis Warren, *age*, s. 119.

Eleanor'un, II. Henry'nin krallığı boyunca karakterinin aksine varlığı ile ilgili ciddi bilgilere ulaşmak zordu. Genelde Noel zamanı veya bazı gezilerde II. Henry'ye eşlik ettiğini bilmekteyiz. 1173'te kocasına karşı entrikaları ve erkek kılığında tutuklanması ise II. Henry'nin saltanatı sırasında kaydedilen tek kayda değer olaydır. Eleanor'un II. Henry ile evliliğinde kaybettiği gücü oğulları aracılığıyla yeniden kazanmaya çalıştığı nettir. Özellikle de oğlu Richard'ı 1170'de Poitou kontu ve gelecekteki Aquitaine lordu olarak atandığında, sonunda beklediği fırsatı bulmuş gibi görünüyordu. Yakalanması onu Henry'nin on altı yıl boyunca tutsağı yapmıştı.³⁰⁵

II. Henry, Genç Henry'nin Fransa kralına sığınması üzerine Fransa sınırındaki kaleleri teftiş etmek için aceleyle Normandiya'ya gitti. Önce Vexin'deki baş kalesi olan Gisors'a gitti ve erzak stokunun iyi olmasını ve garnizonunun olası bir belaya karşı uyarılmasını sağladı. Sonra, kalelerin iyi bir savunma durumunda olduğundan emin olmak için Dükaliğin her tarafına gitti. Ayrıca İngiltere, Aquitaine ve Brittany'deki kalelerinin bekçilerine, tetikte olmaları konusunda emirler gönderdi.³⁰⁶

Kral Louis ilkbaharda Paris'te bir konsey topladı ve Genç Henry ve kardeşlerine babalarına karşı savaşlarında ve İngiltere krallığını kazanmalarında tüm gücüyle yardım edeceğine yemin etti. II. Henry, düşmanlarının büyük bir toplantısında genç kral, İngiliz kralının yenilgisinden sonra onlara toprak sözü vererek babasının ada ve kıta düşmanlarıyla bir ittifak kurdu.³⁰⁷ Genç Henry, II. Henry'nin baskın yönetiminden hoşnutsuz olan kişilerin yoğunlaşması için takdire şayan bir merkezdi. Uzun boylu, son derece yakışıklıydı. Babasıyla olan mücadelesinde elbette Kral Louis'in yardımına güvenebilirdi. II. Henry'nin feodal karşıtı yasalarıyla etkileri azalan daha kanunsuz İngiliz lortları da ona destek olmuşlardı. Bunların içerisinde Norfolk Kontu Hugh Bigot, diğer kont Chesterlı Hugh, genç Leicester Kontu, Derby Kontu Ferrers ve Roger Mowbray vardı. Toprakları II. Henry'nin kıtasal sınırları içinde kalan hoşnutsuz lortlarda hatırı sayılır miktardaydı. Ponthieu, Evreux, Eu ve Meulan Kontları, Normandiya mabeyinci William de Tancarville ve Guy de Lusignan bu isimler içerisindeydi.³⁰⁸

³⁰⁵ Wilfred Lewis Warren, *age*, s. 121.

³⁰⁶ John Tate Appleby, *Henry II, The vanquished king*, s.198.

³⁰⁷ John Schlicht, *Henry II Plantagenet*, s. 141.; John Tate Appleby, *Henry II, The vanquished king*, s.200.

³⁰⁸ L.F.Salzman, *Henry II*, s.126.

Genç Henry'yi destekleyenler içerisinde kralla bir sorunu olmayan sadece ona bağlılık yemini ettiği için olan kişilerde vardı. Bu isimlerden en önemlisi William Marshal idi. Becket'in rakibinin küçük oğlu ve zamanının en parlak şövalyelerinden biriydi. William, John Marshal ve Salisburyli Sybil 'in küçük oğullarıydı.³⁰⁹ İsyancı Poitou halkına karşı Kral II. Henry'nin ordusuna katılmış ve keşif sırasında ağır yara almış ve esir düşmüştü.³¹⁰ Kraliçe Eleanor tarafından fidye karşılığı teslim alınarak, kraliyet ailesine hizmet etmeye devam etmişti.³¹¹ William, o kadar yiğit ve sadıktı ki kral, oğlunu ona emanet etti. Bu görev onu II. Henry ve oğlu arasında sürekli bir çatışma içerisinde bırakmıştı. Ancak II. Henry'nin çatıştığı ya da sorun yaşadığı kişilere rağmen sadık insanlara düşkünlüğünü bilmekteyiz. Daha önce de yargıç görevinde kendinden önceki kralla hizmet eden kişileri işlerinde iyi oldukları için ödüllendirmişti. William Marshal'da bu kişilerden biriydi ve hayatı boyunca tam dört kralla hizmet etmişti.³¹²

Oğlunun bu hareketine karşılık, Kral II. Henry'de İngiliz ileri gelenlerinin güçlü desteğine güvenebilirdi. Cornwall, Surrey, Arundel, Essex, Northampton ve Salisbury kontları, Pembroke'tan Strongbow olarak bilinen Richard, Gloucesterlı William, Büyük yargıç, "Sadık" Richard de Lucy tarafından yönetilen baronluk II. Henry'nin güvenebileceği isimlerdi. Kilisenin desteği de yaşanan son olaylara rağmen güçlü bir şekilde yaşlı kraldan yanaydı. Elbette bazı istisna isimler vardı; Durham Piskoposu ve Lisieuxlu Arnulf bu isimlerden başı çekenlerdi.³¹³

Pozisyonunu daha da güçlendirmek için II. Henry bir süredir ertelediği boş piskoposluk makamlarına atamalar ile ilgilendi. Canterbury Başpiskoposluğunun da derhal doldurulması gerekmektedir. Altı piskoposluk boştu. Üstelik bunlar içerisinde hem Bath hem de Lincoln yedi yıldır piskopossuzdu. II. Henry bir yıldan fazla süredir boş olan makamların gelirlerini hazineye yönlendirdiği için atamaların gecikmesini sorun etmemektedir. Ancak kardinallerin bu makamlar ile ilgili talebi netti üstelik böyle bir

³⁰⁹ David Crough, *William Marshal: Knighthood, War and Chivalry, 1147-1219*, Routledge Press, London 2002, s. 12; L.F.Salzman, *Henry II*, s.127

³¹⁰ Thomas Leckie Jarman, *William Marshal First Earl of Pembroke and Regent of England(1216- 1219)*, Basil Blackwell, Oxford 1930, s.6-7; Andrea Hopkins, *A Chronicle History of Knights*, Barnes&Noble, 2014, s.37.

³¹¹ Sidney Painter, *William Marshal, Knight-Errant, Baron and Regent of England*, University of Toronto Press, London 2001, s.29-31; Thomas Leckie Jarman, *William Marshal First Earl of Pembroke and Regent of England(1216- 1219)*, s.7

³¹² Nigel Bryant, *The History of William Marshal*, The Boydell Press, Woodbridge 2016, s.47.

³¹³ L.F.Salzman, *Henry II*, s.127-128.

ayaklanmada desteğini aldığı kiliseyi karşısına böylesine bir nedenle yeniden almak istememesi doğaldı. Bu nedenle altı boş İngiliz piskoposluğunu doldurdu ve sadık başdiyakozlarını terfi ettirme fırsatını yakaladı. Ancak bu atamalarda yetki tamamen kendisinde değil kendi taraftarını doğrudan görevlendiremeyeceği için görevlendirmelerde özgür bir seçim uygulanmıştı.³¹⁴

II. Henry bazı tedbirler alsa bile bu isyanı başlarda çokta ciddiye almamıştı. Dicetolu Ralph'ın aktardığına göre; o sıralarda Rouen'de ikamet ediyordu. Her zamankinden daha sık avlanarak, şikayetlerini sunanlara sabırla cevap vererek, neşeli yüzünü göstererek tamamen hoşgörülüydü. Çocukluk yıllarından beri yetiştirdiği, şövalye ilan ettiği, daha önce evinde tuttuğu kimseler, Fransa kralının ve prenslerin iradesine göre, düşüşünün genç oğlunun egemenliği altında olacağına inanarak, her gün ondan uzaklaştı.³¹⁵ Kendisini terk edenlerin günbegün artması II. Henry'ye nihayetinde olayı ciddiye alması gerektiğini göstermişti.

Artık gerekli hazırlıkları yaptığını düşünen Genç Henry ve destekçileri harekete geçti. Savaş, Genç Kral'ın üzerinde hak iddia ettiği topraklarda ve her şeyden önce Normandiya ve İngiltere'de kazanılacak veya kaybedilecekti. Sonuçta ikisinden birinin bile kaybı II. Henry'nin gücüne ciddi bir zarardı. Haziran ayının sonlarına doğru Flanders Kontu Philip büyük bir orduyla Normandiya'yı işgal etti ve Aumale'yi kuşattı. Yaklaşık bir hafta sonra genç Henry ve kardeşleri, Kont Philip ve kardeşi Kont Matthew'a katıldılar ve Neufchatel'deki Driencourt kalesini kuşattılar. Genç Henry'nin şövalye ilan edilmesi muhtemelen savaşın hazırlanmasında önemliydi. Arkadaşlarının biri genç Henry'ye şövalye olarak onun tarafından yönetilirlerse daha cesurca savaşacaklarını önerdi. Genç kral hemen kabul etti ve dedi ki: *“Gerçekten, gelmiş geçmiş ve gelecek en iyi şövalye, en çok şeyi yapan ve yapacak, Tanrı'nın izniyle beni kılıçla kuşatacak”*. Şövalyelik onurunu sadık yoldaşı ve silah sanatında eğitmeni William Marshal'ın ellerinden aldı.³¹⁶

Driencourt kuşatması, iki hafta sürdü. Çatışma sırasında Kont Matthew ağır yaralandı. Kale alındıktan kısa bir süre sonra yaraları yüzünden öldü. Philip,

³¹⁴ L.F.Salzman, *Henry II*, s. 128; John Tate Appleby, *Henry II, The vanquished king*, s. 201; James Craigie Robertson(Ed.) “Epistolae”, s. 553.

³¹⁵ Ralph de Diceto, *Radulfi de Diceto decani Londoniensis opera historica*, s. 373-374.

³¹⁶ Thomas Leckie Jarman, *William Marshal First Earl of Pembroke and Regent of England(1216-1219)*, s.10; John Tate Appleby, *Henry II, The vanquished king*, s. 203; Wilfred Lewis Warren, *age*, s. 125.

Driencourt'un düşmesinden sonra, Eu yoluyla Flanders'a döndü çünkü Eu Kontu John genç Kral'a katıldı ve bölgesini ona devretti. Aynı zamanda genç Henry, Driencourt'ta savaşın ilk tadına varırken, Kral Louis, Verneuil'i büyük bir orduyla kuşatarak Normandiya için çok daha ciddi bir tehdit oluşturmuştur. Verneuil, II. Henry'nin sınırdaki en güçlü tahkimatlarından biriydi. İyi tahkim edilmiş kaleye ek olarak, kasaba, her biri bir hendek ve güçlü bir duvarla çevrili üç bölgeye bölünmüştü. Bölgelerin savunmasında Kral'ın İrlanda'dan kendisine yardım etmesi için geri çağırdığı Lacyli Hugh ve Beauchampli Hugh komutadaydılar ve sert bir direniş göstermekteydiler.³¹⁷

Bu sırada Leicesterli kont Robert ve Tancarville'den William, bulabildikleri tüm parayı topladılar ve Normandiya'ya geçiş izni için Londra'daki yargıçlara gittiler. Krala bağlılık yemini ettiler, ancak Normandiya'ya ulaştıklarında genç Henry'ye katıldılar. Leicester Kontu, İngiliz baronlarından genç Kral'ı seçen ilk kişiydi. II. Henry'nin yargıç başkanı ve onun en sadık destekçilerinden biri olan adamın oğlu olduğu gerçeği göz önüne alındığında, onun ihaneti daha şaşırtıcıdır. İhanetine karşılık İngiltere'deki geniş mülklerine el konuldu, hisseleri satıldı ve adamları ağır para cezasına çarptırıldı ve aynı şekilde Tancarvilleli William'ın topraklarına da el konuldu.³¹⁸

II. Henry, anında harekete geçerek Leicester Kontu'nun terk edilmiş Breteuil kalesini yaktı. İki ordu 8 Ağustos'ta karşılaştığında Louis elçiler gönderdi ve ertesi güne kadar bir ateşkes sağladı ve bu ateşkese güvenen Henry, Conches'e çekildi. Ertesi gün Louis, eski anlaşmaya uygun olarak bölgenin teslim edilmesini istedi ve onu ateşe verdi. Bu ihaneti II. Henry tarafından büyük bir katliamla karşılık gördü ve Louis ve adamları Fransa'ya kaçtı. Artık çatışmanın merkezi, Breton soylularının Fougères Ralph ve Chester Kontu altında yükseldiği Brittany'ye kaydı. Düşmanlarına karşı II. Henry, William de Humez komutasındaki Brabantine paralı askerlerinden güçlü bir kuvvet oluşturdu ve isyancıları yenilgeye uğrattı. Hasculf de Saint Hilaire, William Patric ve diğerlerini ele geçirdi ve kuvvetin geri kalanını Dol kalesine sürdü. Fougèresli kont Hugh ve Ralph, direnişe son vererek, 29 Ağustos'ta teslim oldular. Seksenden fazla rütbe ve mevki sahibi kişi yakalandı. Brittany'deki isyan böylece bastırılmış oldu.³¹⁹

³¹⁷ John Tate Appleby, *Henry II, The vanquished king*, s. 204-205.

³¹⁸ Age, s. 205.

³¹⁹ L.F.Salzman, Henry II, s. 132-133.

Brittany'deki isyanın bastırılması Fransa Kralı için ciddi bir güç kaybı olduğundan II. Henry ile görüşmek ve barış şartlarını değerlendirmek için elçi gönderdi. Talebine karşılık 25 Eylül 1173 de iki kral ve II. Henry'nin üç oğlu geleneksel toplantı mekanları Gisors'ta bir araya geldiler. II. Henry isyan hareketlerine rağmen oğullarıyla ilişkisinde oldukça yapıcı ve affedici davrandı. Sunduğu anlaşma şartları bunun kanıtıydı. En büyük oğluna İngiltere'deki kraliyet mülklerinin ve oradaki dört kalenin gelirlerinin yarısını vermeyi teklif etmişti. Ya da eğer genç kral Normandiya'da kalmayı seçerse oranın gelirlerinin yarısı ve üç kaleyi alabilecekti. Richard'a ise Aquitaine'nin gelirlerinin yarısını ve dört kaleyi teklif etti. Brittany bölgesini ise Geoffrey'e vereceğini belirtmişti. Ancak Fransız kralı barışın bu şartlarla yeniden tesis edilmesini istemediği için prenslerin anlaşmayı kabul etmesini engellemiştir. İngiltere'nin işgali için tüm hazırlıkları yapan Leicester Kontu da tartışmayı canlı tutmak için küstahça elinden geleni yaptı.³²⁰

Yazın sonlarında büyükbabası Kral David'e verilen Northumberland üzerindeki iddiasından asla vazgeçmeyen İskoç Kralı William bir ordu topladı ve İngiltere'yi işgal etti. William Galloway'ın muazzam sayıda son derece çevik, sol tarafında bıçaklarla kuşanmış, okları uzaktan atma yetisi olan, çok uzaklara doğru bir şekilde atabilecekleri mızraklar taşıyan adamlara sahipti. Durham piskoposu Hugh'a ait sınırdan geçişi güvence altına alarak İskoçya kralı İngiltere'yi harap etmeye, kırsal bölgeyi ateşe vermeye ve sayısız ganimet toplamaya başladı. Öyle bir vahşetle saldırmaktaydılar ki İngiliz kimliğine olan öfkeleri yüzünden kroniklerde hamile kadınları tutsak tutup çocuklarını karınlarından koparıp aldıkları rivayet edilmektedir.³²¹

Bu istila haberi üzerine Richard de Lucy ve Bohunlu Humphrey, İskoçları karşılamak için kuzeye yürüdü. Berwick'i yaktılar ve ülkeyi o kadar harap ettiler ki, kendi silahı ile vurulan William ateşkes istemek zorunda kalmıştı. Ateşkesin üzerine istikamet başka bir tehlikeydi. Leicester Kontu Robert, Breteuil'den kaçtıktan sonra Flanders'a gitmişti ve burada büyük ihtimalle Kont Philip'in de yardımıyla bir ordu kurmuştu.³²²

³²⁰ John Tate Appleby, *Henry II, The vanquished king*, s. 209; William Stubbs (Ed.), *Gesta Regis Henrici Secundi Benedicti Abbatis*, Vol.I,s.59

³²¹ John Tate Appleby, *Henry II, The vanquished king*, s. 209; Ralph de Diceto, *Radulfi de Diceto decani Londoniensis opera historica*, s. 376.

³²² John Tate Appleby, *Henry II, The vanquished king*, s. 210.

Kont Robert ve ordusu Wissant'tan yola çıktı ve 29 Eylül 1173'de Walton'a ulaştı. Ona eşlik eden kişi ise çok sayıda Flaman asker getiren Norfolk'tan kont Huge idi. İki kont, Haughley kalesini kuşattı. 13 Ekim'de kaleyi ele geçirip yaktılar ve fidye için tuttukları otuz şövalyeyi aldılar.³²³

Çatışmaların ardından Kont Robert ve karısı Chester Kontu ile birlikte hapsedilmek üzere Falaise'e gönderildi. Leicester Kontu'nun bu şekilde bertaraf edilmesiyle, II. Henry'nin adamları dikkatlerini Norfolk Kontu ve Flemings'e çevirdi. Derhal yeniden bir ordu tahsis edildi. Ancak kont Hugh o kadar çok paralı Flaman askerine sahipti ki doğrudan bir saldırı kayıp ilanı demek olabilirdi. Bu nedenle kaleyi kendi içine hapsederek onları aç bırakma tekniği uygulandı. Ancak bu da uygulamada karşı tarafın zekasını geçemediği için iki taraf arasında bir ateşkes sağlandı. Leicester Kontu'nun yenilgi haberi, Kral Louis ve genç Henry için ciddi bir darbe olmuştur.³²⁴

Böylece 1173 yılı, yaşlı kral için olumlu bir şekilde sona erdi ve Fransa ve İskoçya krallarıyla yapılan ateşkes, 31 Mart 1174'te Paskalya'nın sonuna kadar barışı sağladı. Ancak Nisan ayının başlamasıyla birlikte mücadele yeniden başladı. İskoç kralı sınırı geçti ve Wark'ı kuşattı ve Bamborough'a kadar baskın düzenledi. Ancak daha sonra Wark kuşatmasını terk etti ve çabalarını Carlisle üzerinde yoğunlaştırdı. Ona, 1172'de sürgün edilen ve İngiliz mülklerinden mahrum bırakılan Norman baronu Roger Mowbray ve Adam de Port katıldılar. Üstelik ordusu içinde Flaman paralı askerleri de vardı. Bu sırada II. Henry, 1174 baharında Maine ve Anjou'nun sadakatinden emin olduktan sonra, Poitou'ya girmiş ve Mayıs'ta oğlu Richard'ın birliklerini Saintes'de ezici bir yenilgiye uğratmıştı.³²⁵

II. Henry için herşey yolunda gidiyor olsa da düşmanları pes etme taraftarı değildi. Kral Louise ve genç kral Henry bu sefer de Rouen'e saldırı düzenlemişti. Bu saldırıya II. Henry, sadece Brabantine paralı askerleri değil Gallerden de getirdiği bir dizi şövalye ile yola çıkarak hızlıca yanıt verdi. Fransa kralı için tarih kendini çok kısa sürede tekrarlamıştı. Bir yıl önceki Verneuil kuşatması sonucunda Louis nasıl bir yetersizlik gösterdiyse Rouen kuşatmasında da aynı durumdaydı. Ateşkes ve barış talebi sonucunda

³²³ Ralph de Diceto, *Radulfi de Diceto decani Lundoniensis opera historica*, s. 377; John Tate Appleby, *Henry II, The vanquished king*, s. 210-212.

³²⁴ John Tate Appleby, *Henry II, The vanquished king*, s. 213-214.

³²⁵ L.F.Salzman, *Henry II*, s. 136-137.

müzakereler 8 Eylül'de Gisors'ta başladı. Ancak Richard hâlâ Poitou'da babasına meydan okurken bu anlaşma ertelendi ve II. Henry savaşçı oğlunun peşine düştü.³²⁶

Ne Fransa kralı ne genç kral ne de onlardan herhangi biri Richard'a hiçbir şekilde yardım etmeyeceğine dair yemin ettiler. II. Henry oğlunun peşinden Poitou 'ya geldi ancak oğlu onunla yüzleşmeye cesaret edemedi. Üstelik daha önce aldığı kaleleri ve surları da terk etti ve onları babasına karşı tutamayacağını kabullendi. Fransa kralı ve kardeşinin ateşkes ilan ettiğini ve kral babası ile anlaşmaya çalıştığını öğrendiğinde kral babasından yardım istedi. Oğlunun bu çaresiz yardım talebinden dolayı kral savaşı sonlandırdı ve oğlu ile bir barış anlaşması yaptı. Bu anlaşma, İngiltere Kralı ile oğlu Richard arasında Ekim Pazartesi günü Poitou'da yapıldı.³²⁷ 29 Eylül de ise diğer oğulları ile bir görüşme ayarladı ve barış antlaşması imzaladılar. Genç kralın yandaşları, ona yemin ettikleri bağlılıktan serbest bırakıldılar ve kralın lütfuna geri alındılar ve savaş patlak verdiğinde olduğu gibi topraklarına tam olarak sahip oldular. Ayrıca isyan sırasında inşa edilen veya güçlendirilen tüm kaleler eski durumlarına geri döndürülecekti.³²⁸

Genç Kral Henry'ye Normandiya'da iki kale ve yıllık 15.000 Angevin parası verildi; Richard, Poitou'da stratejik önemi olmayan iki şato ve o eyaletin gelirlerinin yarısı, Geoffrey ise Brittany Kontu Conan'ın kızı Constance'ın mirasının yarısı ve onunla evlendiğinde tamamına sahip olacaktı. Aynı zamanda genç kral, en küçük kardeşi John'a Nottingham ve Marlborough kalelerinin ve İngiliz gelirlerinden belirli bir miktarın yanı sıra Normandiya, Anjou ve Maine'deki kalelerin ve kiraların bahşedilmesini kabul etti. Sonunda, aralık ayında Kral William, II. Henry'nin vassalı olarak ve İskoçya'yı İngiliz kralı altında tutmayı taahhüt ederek Falaise'deki hapishaneden serbest bırakıldı. Bu anlaşmanın yerine getirilmesini sağlamak için Edinburgh, Roxburgh, Berwick, Jedburgh ve Stirling kaleleri II. Henry'ye teslim edildi. 1174'ün sonunda II. Henry tamamen muzaffer buldu ve düşmanlarının zorlu kombinasyonu kesinlikle paramparça oldu.³²⁹

³²⁶ L.F.Salzman, *Henry II*, s. 143-144.

³²⁷ William Stubbs (Ed.), *Gesta Regis Henrici Secundi Benedicti Abbatis*, Vol.I, Longmans, London 1867, s.76

³²⁸ *age*, s.77-78; L.F.Salzman, *Henry II*, s. 144.

³²⁹ William Stubbs (Ed.), *Gesta Regis Henrici Secundi Benedicti Abbatis*, Vol.I, s.77-78; L.F.Salzman, *Henry II*, s. 144.

1.7. II. Henry- Oğulları ve Ölümü

Genç kralın isyanının ekonomik etkileri, geniş kapsamlıydı. Bu olaya dahil olanlar, ismen isyandan önceki konumlarına geri döndüler. Ancak Salzman bu toprakların sistematik olarak tahrip edildiğini, kalelerin alevlere verildiğini ve karartılmış harabelerin bir nesil için hikâyeyi anlattığını söylemektedir. İngiltere söz konusu olduğunda, bu etkiler daha yerel ve daha az kapsamlıydı. Mowbraylı Roger Lincolnshire'in kuzeybatı ucundaki Trent Nehri boyunca Axholme adasında bir kale inşa etmek için yapılan ateşkesten faydalanmıştı. Böylece Warwixshire, Leicestershire ve Yorkshire'da geniş toprakları olan en güçlü baronlardan biri haline gelmişti. Ancak savaş sırasında Mowbray'in Kirkby Malzeard ve Axholme kaleleri yıkılmıştı. Thetford ve Brackley ve iki Kentish kalesi olan Allington ve Saltwood 1174'ün sonundan önce dağıtılmıştı ve Geoffrey de Turville'in Weston kalesi de aynı kaderi paylaşmıştı. Gelecek yıl Groby ve Tutbury'nin devrilmesine tanık oldu; Kont Ferrers'in damadı Gervase Paine'l'in kalesi Dudley yerle bir edildi ve sahibi isyandaki payı nedeniyle 500 mark, komşusu ve silah arkadaşı Hamo de Masci, aynı zamanda 300 mark para cezasına çarptırıldı. Huntingdon ve Leicester'in kaleleri, kralın güçlerine tekrar direnemez hale getirildi ve büyük İngiliz askeri mimar ve mühendis Elnoth, Framlingham Kalesi'nin duvarlarının düzleştirilmesini ve çukurun doldurulmasını denetlemek için bölgeye gönderildi.³³⁰

Stratejik nedenlerle, Flaman işgalcilere başarıyla direnen Durham Piskoposu, Walton'daki kale ve ayrıca Bennington kalesi ve Northallerton kalesini 2000 mark ödeyerek kurtardı. Savaşın masrafları II. Henry'nin mali durumunu ciddi şekilde zorlamış olmalıydı. Sadece İskoç sınırındaki seferler için bile Ranulph de Glanville ve Robert de Stuteville'in birliklerine 2000'den fazla para ödediğini ve Kıta'da istihdam edilen paralı askerlerin maliyetinin çok ağır olması gerektiği bilinmektedir. Alınan birçok önemli mahkûmun fidyelerinden büyük ama oldukça belirsiz bir meblağ elde edilmiş olabilirdi ve para cezası şeklinde daha fazla katkı da sağlanması mümkündü.³³¹

18 Mart 1176'da Westminster'de düzenlenen bir sinodda, York Başpiskoposu Roger'ın, Canterburyli Richard'ı elçinin sağ kolunu onur koltuğundan devirme çabaları,

³³⁰ L.F.Salzman,*Henry II*, s. 145; John T. Appleby, *age*, s. 215.

³³¹ L.F.Salzman,*Henry II*, s. 146.

utanç verici bir arbedeye yol açtı. Temsilci, sinodu öfkeyle reddetti ve resmi konumunu korumak için zorlukla ikna edildi. Bu sıralarda Kraliçe Eleanor'dan boşanma konusunda II. Henry tarafından seslendirildiğine inanılan popüler söylenti doğruysa da bu konuda da bir sonuç yoktu.³³²

Bu sefer kralın dikkatini başka iki evlilik daha çekmiştir. Maurienneli Kont Hubert'in genç kızı öldükten sonra II. Henry, en sevdiği oğlu John'a gelin olarak başka bir vâris bulmak zorunda kaldı ve sonunda Gloucester Kontunun büyük mülklerinin topraksız prens için uygun bir yer olacağına karar verdi. Kontun, ikisi zaten Hertford Kontu ve Evreux Kontu ile evli olan üç kızı vardı ve II. Henry şimdi tüm mal varlığının kalan kızı Isabel'e ödenmesi ve onun nişanlanması gerektiği konusunda kont ile görüşmelerinde anlaşma sağlamıştı.³³³

II. Henry, kendisini bu anlaşmanın ardından Richard'ın evlilik meseleleri sorusuyla karşı karşıya buldu. Richard'a uzun zaman önce Kral Louis'in kızı Alais ile evlenme sözü verilmişti ve o zamanın olağan uygulamasına göre müstakbel kayınpederinin sarayında yetiştirilmişti. Alais şimdi yirmi yaşındaydı ve Fransa Kralı evliliğin gerçekleşmesi için baskı yapıyordu ve 1177'de Roma'dan bir papalık elçisi ile Henry'nin anlaşmayı yerine getirmeyi reddetmesi halinde topraklarını bir yasak altına koyma talimatı gönderildi. O yılın Ağustos ayında Henry Normandiya'ya geçti ve gelecek ay Rouen'de elçiyle bir araya geldi ve 21 Eylül'de Ivry'de Kral Louis ile bir toplantı düzenledi. Bu toplantıda, Richard'ın Alais ile evlenmesi sözü gayri resmi bir şekilde yenilenmiş gibi görünüyordu, ancak Henry'nin bunu yerine getirmeye niyeti yoktu. Nedeni ise rivayetlere göre Alais'in Henry'nin metresi olması idi. Üstelik ona bir çocuk doğurduğu da söylenirdi. Alais, güzel favorisi öldüğünde, ünlü Rosamund Clifford'un yerini almıştı.³³⁴

Ivry'deki toplantının daha önemli bir etkisi, o zaman iki kral arasında, Kutsal Topraklara haclı seferine birlikte gitmeyi kabul eden anlaşmaydı. Henry'nin muhtemelen Kudüs'e gitmek gibi en ufak bir niyeti yoktu; gerçekten de bunu yapmak, oğullarının

³³² George Gresley Perry, *A History of the English Church*, Vol. 1, Murray, London 1890, s. 270; L.F.Salzman, *Henry II*, s. 149.

³³³ L.F.Salzman, *Henry II*, s. 151.

³³⁴ L.F.Salzman, *Henry II*, s. 152; Mary McAuliffe, *Clash of Crowns*, Rowman & Littlefield Publishers, 2012, s. 78.

kendilerini kanıtladıkları gibi sadakatsiz ve ilkesiz gençleri arkasında bırakmak, Kutsal Toprakların kaderiyle özel bir ilgi duymuş olsa bile, delilik olurdu. II.Henry'nin muaf tutulduğu şartlar Becket'in öldürülmesinin suçu, Filistin'deki savaşçıların desteklenmesi için büyük bir meblağ ödenmesini ve üç yıl boyunca bir haclı seferine kişisel katılımını içeriyordu. Bu yükümlülüklerden ilkinin 1177'de erkenden yerine getirmiş gibi görünüyordu. Salzman, Essex Kontu ve diğer İngiliz şövalyeleri, Flanders Kontu Philip ile Doğu'ya gittiğinde, William de Braose'un "*kralın sadakalarını Tapınakçılara taşımak için*" gönderdi dediğini aktarır.³³⁵

Fransa'ya dönüşünde kral oğlunun nekahat döneminde olduğunu gördü ve Kasım ayında ertelenen taç giyme töreni gerçekleşti. Genç Henry de törende olanlar arasındaydı. Ancak bu tarihten önce Kral Louis, felç geçirdi ve dokuz aylık hastalıktan sonra 18 Eylül 1180'de öldü. Bu dönem İngiltere içinde önemli isimlerin ölüm dönemi idi. Büyük yargıç Richard de Lucy, 1179 Temmuz'unda kendi kurduğu Lesnes manastırında ölmüştü; Papa III. Alexander Ağustos 1181'de öldü ve sonraki Kasım'da York Başpiskoposu Roger hayatını kaybetti. Louis'de ölünce II. Henry eski bir düşmanını kaybetti. Louis, zayıflığı ve yetersizliği ile İngiliz kralı için bir güç kaynağı olmuştu. II. Henry, Fransa'ya karşı hiçbir zaman saldırgan bir politika izlemedi ancak iddiaları çatıştığında, Fransız kralının saldırısını yenmek ya da diplomasisini alt etmekle yetindi. Ama genç Philip'in içinde çok daha çetin bir düşman büyüyordu ve ne aldatılabiliyor ne de zorlanmadan sahadan atılabiliyordu.³³⁶

1176'dan itibaren II. Henry'nin oğulları sürekli savaş halindeydi, bazen asi vassalları bastırmak için birbirlerine yardım ediyor, bazen de kendi aralarında kavga ediyorlardı. Özellikle Richard, küstahlığının ve ahlaksızlığının onu tebaası arasında son derece sevilmeyen biri haline getirdiği Poitou'da sürekli savaşıyordu. 1183'ün başlarında, Richard'ın Poitou için genç Henry'ye saygı göstermeyi reddetmesi üzerine, genç Henry, kardeşi Geoffrey ile birlikte hoşnutsuz Poitevinlilere katılıp Richard'a savaş açtığında, bir krize girdi. Kral II. Henry, Richard'ın yardımına geldi ve oğullarının askerleri tarafından vurulmaktan kıl payı kurtulduğu Limoges'e ilerledi. Asi prensler, babalarının şefkatine güvenerek, amaçlarına uygun olduğunda çekinmeden bozdukları, elçilerine

³³⁵ L.F.Salzman, *Henry II*, s. 153.

³³⁶ *Age*, s. 158-159.

kötü muamelede bulunarak ve yandaşlarını yağmalayarak bir dizi ateşkes elde ettiler. Geoffrey, paralı askerlerine ödeme yapmak için Limoges'teki St. Martial tapınağını soydu ve genç kral, planlarının yanlış gittiğini fark ederek, aynı türbede haclı seferine gitmek için yemin etti. Babası onu düşüncesizce yemininden vazgeçmeye ikna etmeye çalıştı, ancak projeye niyetli olduğunu görünce cömertçe onu donatacağına söz verdi. Cömert teklifi, plandan vazgeçerek ve babasının sevgisini gösterdiği tek dini ev olan Grammont Manastırını soyup yağmacı bir baskın yaparak geri ödedi.³³⁷

Mayıs 1183'ün sonuna doğru genç kral hastalandı. Çıktığı turda ateşi çok yükseldiği ve kısa sürede dizanteriye dönüştüğü için Martel'de durmak zorunda kaldı. Hastalığının ölümle sonuçlanabileceğini fark ederek babasını çağırdı, ancak doğal olarak bir tuzaktan şüphelenen II. Henry, oğluna sevgisinin bir göstergesi olarak safir bir yüzük göndermesine rağmen yanına gitmedi. 11 Haziran'da genç kral öldü ve son nefesini verirken dini bir şekilde tövbe etti ve sadık William Marshal'ı daha önce yemin ettiği iki yıllık haclı seferine katılması için görevlendirdi.³³⁸

10 Haziran 1184'te II. Henry, iki yıllık bir aradan sonra bir kez daha İngiltere'ye geçti. Sonrasındaki altı ay, büyük ölçüde, Şubat ayında ölen Başpiskopos Richard'ın halefinin seçimiyle geçmişti. Sonunda, Canterbury rahipleri tarafından birkaç isim önerildikten sonra, Worcester Piskoposu Baldwin 16 Aralık'ta seçildi.³³⁹

Mayıs 1186'da köklü bir çöpçatan olan II. Henry, İskoçya Kralı William'ın Beaumont Vikontu Richard'ın kızı Ermengarde ile evlenmesini ayarlamıştı. Evlilik 5 Eylül'de Woodstock'ta gerçekleşti. II. Henry'nin düğün hediyesi Edinburgh Kalesi idi. Ancak kutlamalardan önce iki kral birlikte kuzeye yürüdüler ve gaspçı Galloway Lordu Uctred'in oğlu Ronald'ı Henry'ye boyun eğmeye zorladılar. Ancak II. Henry'nin eski rakibi İskoçya ile ilişkileri bu şekilde tatmin ediciyken, onunla Fransa Kralı Philip arasında artan bir sürtüşme vardı. Genç kralın dul eşi Margaret ve Philip'in diğer kız kardeşi Alais'in Richard ile evliliği nedeniyle çeyizle ilgili sorular birkaç kez sert bir şekilde tartışılmıştı. Mayıs 1187'de, Philip ile anlaşmaya varmak için etkisiz bir çabadan sonra, II. Henry savaşa hazırlandı. Fransız kralı, Richard ve John'u Chateauroux'da

³³⁷ L.F.Salzman, *Henry II*, s. 160.

³³⁸ L.F.Salzman, *Henry II*, s. 161; Matthew Stickland, *Henry the Young King*, Yale University Press, London 2016, s. 1.

³³⁹ L.F.Salzman, *Henry II*, s. 162.

kuşattı ve II. Henry onları kurtarmaya gelmek zorunda kaldı. Ancak Filistin'in kaderiyle ilgili endişeleri ve özellikle Avrupa'da barışı arzulayan Papa III. Urban'ın araya girmesiyle meydan savaşı önlendi. İki taraf arasında 23 Haziran'da iki yıllık bir ateşkes kararlaştırıldı.³⁴⁰

Hemen ardından Philip, Richard'ı babasına karşı kullanmayı umarak, Richard ile arkadaşlığını geliştirmeye başladı. Richard yemi yuttu ve Philip ile birlikte gitti, babasının itirazlarını görmezden geldi ve hatta Chinon'daki hazinesini yağmaladı; ama bir süre sonra aklı başına geldi ve biatına geri döndü. Ocak 1188'de II. Henry, kız kardeşi Alais ve Richard'ın evliliği hemen kutlanmadıkça ve Gisors kalesi Fransa'ya teslim olmadıkça, Philip Normandiya'yı işgal etmekle tehdit ettiğinden İngiltere'ye dönmeye hazırlanıyordu. II. Henry hemen onunla her zamanki yerde, Gisors yakınlarında Fransa ve Normandiya sınırlarında duran büyük bir karaağaçta buluşmaya karar verdi. Ancak Temmuz 1187'de Selahaddin tarafından Gerçek Haç, Papa III. Urban'ın ölümüne ve bir sonraki Ekim'de Kudüs'ün düşmesine neden olan bir felaketti. İki kralda, neredeyse tek bir anlaşmayla, haçlı seferine çıkmaya yemin ettiler, Henry ve Philip bir örnek oluşturdular ve tüm farklılıklarını bir kenara bıraktılar.³⁴¹

II. Henry Le Mans'ta, kıtadaki tüm egemenliklerinde alınacak bir örşün toplanması için emir verdi. Haçlı seferine bizzat gitmeyenlerin hepsi mallarının onda birini verecekti. Şahsen hizmet etmek isteyenler, kendi teçhizatları için adamlarının ve topraklarının ondalıklarını alabilirdi. Bu kararname yayınlanır yayınlanmaz II. Henry, aceleyle İngiltere'ye gitti ve 30 Ocak'ta Winchester'a yöneldi. İki hafta sonra genellikle Selahaddin'in örşü³⁴² olarak bilinen Haçlı ondalığının toplanmasına ilişkin düzenleme İngiltere'ye uygulanabilir hale getirildiğinde, Geddington'da bir konsey toplandı. İskoçya Kralı, hükümdarının liderliğini takip etmeye zorlandı ve Başpiskopos Baldwin, Gerald de Barri eşliğinde Galler'deki haçlı seferini vaaz etmek için gönderildi.³⁴³

Bu sırada Philip, 18 Kasım'da Bonmoulins'de II. Henry ile yeni bir toplantı düzenledi. Richard ve Philip toplantı için bir araya geldiler ve babasına Fransız kralıyla

³⁴⁰ L.F.Salzman, *Henry II*, s. 164.

³⁴¹ *Age*, s. 165.

³⁴² Ayrıntılı bilgi için bkz: Ekonomi bölümü.

³⁴³ Christopher Tyerman, *Bir Haçlı Seferi Nasıl Planlanır? Yüksek Orta Çağ'da Akıl ve Dinî Savaş*, Murat Çaylı(çev.), Selenge Yayınları,, İstanbul 2021, s. 99; L.F.Salzman, *Henry II*, s. 166.

yolda karşılaşmasının tamamen tesadüfi olduğunu açıklasa da II. Henry'nin şüphesi kısa sürede haklı çıktı. 18 Ocak 1189'a kadar sürecek bir ateşkes üzerinde anlaşmaya varılmıştı, ancak sona ermesiyle Philip ve Richard saldırıyı yenilediler. Sağlığı tamamen bozulan II. Henry, ilkbaharda Le Mans'ta kaldı ve oradan William Marshal'ı ve Hereford Başdiyakozunu Kral Philip ile görüşmek üzere Paris'e gönderdi; ancak Richard ve kurnaz bakanı William Longchamp'ın çabalarıyla görüşme boşa çıktı. Sağlığında hafif bir iyileşme, II. Henry'nin 28 Mayıs'ta La Ferte Bernard'da rakipleriyle şahsen görüşmesini sağladı; burada Richard'ın kardeşi John'un haçlı seferine çıkması talebi II. Henry tarafından yalnızca doğrudan bir olumsuzlukla değil aynı zamanda Alais ile evlenmesi ve Richard'ın iddia ettiği eyaletlere sahip çıkması gerektiği için reddildi.³⁴⁴

Kasabanın dışında çıkan şiddetli çatışmalar sırasında, kasabanın valisi Tourslu Stephen, binaları saldırganlar için tehlikeli koruma sağlayacak bir banliyösünü ateşe verdi. Ne yazık ki rüzgâr aniden yön değiştirdi ve güçlü bir şekilde eserek alevleri şehrin içine doğru sürdü. Konumlarının sıkıntılı olduğunu bilen Kral II. Henry ve şövalyeleri, kaçış için güvenli bir bölge aradılar. Ardındakilerden bir şekilde önde olan ve William Marshal ona döndüğünde kralı hızla yakalayan Richard'ın liderliğindeki bir süvari kuvveti tarafından takip edildiler. Kont Richard, bir nedenle savunma zırhını bir kenara atmıştı ve kendisini Mareşal'in insafına kalmış olarak görerek onu öldürmemesini için yalvardı. “*Ben değil! Şeytan seni öldürebilir!*” diye karşılık verdi şövalye ve mızrağını indirerek kontun atına vurdu ve Richard'ı yere indirdi. Richard hemen adamlarını geri çağırdı ve takibi bıraktı. II. Henry, küçük bir tepede bir süre durup alevler içindeki sevgili memleketine bakarak, öfkeyle söylendi.³⁴⁵

II. Henry, ölüm döşeginde yatarken, onu terk edip Richard'a bağlılık yemini edenlerin listesi önüne getirildi. Görevliye isimleri okumasını söyledi, ancak liste de en çok sevdiği oğlu John'un da adının geçmesi II. Henry için bir yıkımdı. Okuyucuyu susturdu ve “Yeter!” diye haykırdı. Kalbi kırık ve acıdan kıvranan büyük kral, iki gün boyunca hezeyan içinde “*Yenilen krala yazıklar olsun!*” diye mırıldandı ve oğullarına

³⁴⁴ L.F.Salzman, *Henry II*, s. 168.

³⁴⁵ L.F.Salzman, *Henry II*, s. 169-170; Richard Barber, *Henry Plantagenet*, The Boydell Press, Woodbridge 2003, s. 230; Thomas Leckie Jarman, *William Marshal First Earl of Pembroke and Regent of England (1216- 1219)*, Basil Blackwell, Oxford 1930, s. 22; Sidney Painter, *William Marshal, Knight-Errant, Baron and Regent of England*, University of Toronto Press, London 2001, s. 68.

lanetler yağdırdı. Bu son günlerin tek kurtarıcı özelliği, Geoffrey’in babasına gösterdiği bitmek bilmeyen şefkatti.³⁴⁶

Yine de babası öldüğü sırada Geoffrey bile ortalıkta yokmuş gibi görünüyordu ve orada bulunan birkaç hizmetçi, almaya değer taşınabilir her şeye el koyma fırsatını değerlendirerek, kralın cesedini yarı çıplak ve bakımsız bir şekilde bıraktı, ta ki William Trihan’a gelene kadar, ona İngiltere’ye tanıtılmasında “Courtmantel” lakabını kazandıran kısa Angevin pelerinlerinden biri giydirildi. Böylece, 6 Temmuz 1189’da II. Henry hayatını kaybetti. II. Henry hiçbir zaman kralların dışsal görkemine ve koşullarına pek aldırış etmemişti. Bu nedenle son günlerinde yanında bulundurduğu bu tür kraliyet amblemleri ya Le Mans’ta kaybolmuş ya da ölümü sırasında çalınmış gibi görünüyordu. Böylece cenaze töreni için cübbe giydirilirken taç, yüzük ve asadan oluşan kraliyet nişanının yansımaları yoktu. Avrupa’nın krallarının en büyüğü olan kişi, pek tanınmayan bir vassaldan daha az törensel bir ihtişamla toprağa verildi.³⁴⁷

1.8. II. Henry’nin Karakteriyle Bıraktığı Etki

Anlaşılabacağı üzere II. Henry kendi döneminde hem aktif hem de bazen pasif rol oynamıştı. Çünkü dönem itibarıyla yeni girişimlerin yapıldığı ve de Henry’nin İngiltere’ye yeni bir şekil vermeye çalıştığı gözlemlenmektedir. Bu nedenle II. Henry’nin karakterinin de buna etki ettiğini söyleyebiliriz. Genel anlamda hem fiziksel hem de kişisel bir analiz yapacak olursak II. Henry, görünüşü dikkate alındığında bir avcıya benzetilebilirdi. Kızıl saçlı, mavi gözlüydü. Büyük ve yuvarlak bir kafası vardı. Gözleri yuvarlak, mavi ancak öyle öfkeli bakardı ki karşısındakini korkudan titretebilirdi. Sesi gözlerine bu öfkede eşlik edencesine gürdü. Geniş bir göğsü ve kalın güçlü elleri vardı. Bir kralın saygınlığına sahip olsa da tavırları ve tarzı sıradan bir avcıdan farksızdı. Şahin taşımadığı sürece asla eldiven takmazdı, çok nadir otururdu. Öyle ki onun sadece ata bindiğinde ya da yemek yediğinde oturduğu düşünülürdü. Sık sık topraklarında habersiz kontrollere çıkarak kimsenin arkasından iş çevirmesine fırsat tanımazdı. Kıyafet konusunda oldukça gösterişsizdi. Tam bir orman sevdalısı idi. Düzenli olarak oruç

³⁴⁶ L.F.Salzman, *Henry II*, s. 172-173.

³⁴⁷ L.F.Salzman, *Henry II*, s. 173-174.

tutmasa ve sürekli aktif bir hayat yaşamasa yediği etler onu ağırlaştırabilirdi dahi denilebilir. Ancak o sıradan krallar gibi sarayında oturup kendisine bilgi sunulmasını asla beklemezdi. Eyaletleri dolaşır, yargıç olarak ve şerif olarak görevlendirdiği herkesi en ince detayına kadar sürekli incelerdi. Bloisli Peter, onu “*Hiç kimse öğütte daha kurnaz, konuşmada daha ateşli, tehlikelerin ortasında daha güvenli olamaz*” diyerek anlatır.³⁴⁸ Walter Map için ise II. Henry, sessizliğe tahammülsüzdü ve bu konuda Hristiyan aleminin çoğunun canını sıkacak kadar merhametsizdi.³⁴⁹

Anlatılanlar gözünüzü korkutabilir ve bunlar düşünüldüğünde, hayallerinizdeki II. Henry’nin çok küstah, acımasız bir kral olması garipsenmez. Ancak II. Henry, kendisini böyle tanımlayan kişilerin son sözlerinde tüm bunlara rağmen çok mütevazı ve herkese çok iyi yaklaşan, anlayışlı bir kral olarak geçer. Öyle ki Walter Map, şöyle diyor: “*Tüm kusurlarına rağmen çok iyi ve herkese karşı hoş birisidir. Bu kusurlara sahip bir kişinin hiç bu kadar iyi bir mizaca ve sevecenliğe sahip olması beklenmediği halde.*”³⁵⁰

Göreve başladığı ilk andan itibaren askeri operasyonlara katılmasına ve av tutkusuna rağmen şiddet yanlısı değildi ve okumaya meraklıydı. Daha önce bahsettiğimiz Toulouse seferi gibi seferleri düşünüldüğünde büyük ordusunun ve gücünün ilk amacının karşı tarafı anlaştırmaya ikna etmek olduğunu zaten biliyoruz. II. Henry, asla ilk düşüncesi kan dökmek olarak hareket eden bir kral değildi. Yanında güçlü şövalyeler bulundurmasına rağmen dedesi I. Henry gibi entelektüel sohbetlerden haz ederdi. Üstelik yakınında tuttuğu çoğu şövalyede sadece bir askerden daha fazlasıydı. Baş yargıçlık görevine getirdiği kont Robert, Richard de Lucy ve oğlunun hizmetine atadığı William Marshal gibi isimler güçlü savaşçı kimliklerinin yanı sıra siyasetten anlayan, zeki adamlardı.³⁵¹

Gallerli Gerald, yiyecek ve içeceklerden uzak durmasına, sade giyinmesine ve özel hayatında tutumlu olmasına rağmen, “yabancılar karşı geniş ve toplum içinde savurgan”

³⁴⁸ Giraldi Cambrensis, *Opera*, James F.Dimock(Ed.), Vol.V, Longmans, London 1867,s. 302; James Craigie Robertson (Ed.), “ Petrus Blesensis ad Walterum Archiepiscopum Panormitanum actio Gratiarum et Descriptio Regis Angliæ”, *Materials for the History of Becket*, Vol. VII, Longman, London, 1965, ss. 571- 575; Wilfred Lewis Warren, *Henry II*, s. 207.

³⁴⁹ Walter Map, *De Nugis Curialium*, Montague Rhodes James(Ed.), The Clarendon Press, Oxford 1914, s. 241.

³⁵⁰ Walter Map, *De Nugis Curialium*, s. 241.

³⁵¹ Kont Robert, Richard de Lucy ve Willaim Marshal ile ilgili detaylı bilgi için bkz: Francis James West, *The Justiciarship in England, 1066- 1232*, Cambridge U.P., Cambridge 1966; Sidney Painter, *William Marshal, Knight-Errant, Baron and Regent of England*, University of Toronto Press, London 2001.

olduğunu belirtir. Walter Map'e göre, sık sık gizlice de olsa cömertçe sadaka verdiğini ve Bloisli Peter, hizmetçilerine karşı cömertliğini övmektedir. Walter Map bir anısını şöyle aktarır: *“Onunla birlikteydim. Kraliyete ücretsiz sağlanan bir filo ile kanala geçtiğimizde, bir fırtına donanmayı dağıttı. Tanrı'nın lütfuyla güvenli bir şekilde kendisine ait gemi dışındakilerin hepsi kıyıya sürüldü. Ertesi gün kral, denizcileri çağırdı ve her birinin kayıplarını maliyet yüksek olmasına rağmen telafi etti.”*³⁵²

İşte adaletli ve savaşçı bir kralın ardında bıraktığı etki böyleydi. Bu tarihi karakter, İngiliz ulusunu yeniden şekillendirdi.

³⁵² Walter Map, *De Nugis Curialium*, s. 242; Giraldi Cambrensis, *Opera*, James F.Dimock(Ed.), Vol.V, s.304.

İKİNCİ BÖLÜM

İNGİLİZ DEVLET YAPISININ OLUŞUMU

2.1. İngiliz Hükümet Modeli

İngiltere hükümetiyle ilgili ifadelerde kral, öncelikli konuydu. Çünkü hükümet kralın kendisiydi. Onun adına yapılır onun baskın gücünü temsil ederdi. Krallığın mülklerini büyük bir lort gibi yönetirdi. Tabi ki bir lorda kıyasla o Tanrı'nın vekiliydi tüm tebaası önünde yüceltilerek taç giymiştir. Kendi tercihleri doğrultusunda sınırsız bir güç ile krallığı yönettiği düşünülse de bu en baskın kral için bile mümkün değildir. Kanunlara uymak, adaleti yerine getirmek ve tebaasının taleplerine karşı hareket etmek zorundaydı. Yazılı belgelerde bu ifadelere referans edilirken bugün ki formda bir anayasal kanun yoktu. Monarşi açıkça uygun ve geleneksel hükümet biçimi gibi görünüyordu. Britanya topraklarında kökene inildiğinde bile krallardan söz edilirdi. Bu nedenle monarşi asla bir tehlike olarak görülüyordu. Eğitimli insanlar, siyaset teorisinin standart metinlerini ve fikirlerini bilmelerine ve monarşiden başka hükümet biçimlerinin de olduğunu farkında olmalarına rağmen, başka bir yönetim için iddialarda bulunmaya gerek duymuyordu.³⁵³

Orta Çağ yönetiminde monarşi bir bel kemiği ve dönemi kapsayan bir özelliktir. Kökenleri ve nitelikleri açısından bir tanımla sınırlandırmak ve genellemek için çeşitlidir. On ikinci yüzyılın İngiliz krallığı çeşitli unsurlardan oluşuyordu. Her şeyden önce kral, halkının koruyucusu ve askeri lideriydi. Eski kral anlayışı yaşamasa da savaşta zafer kazanması bir kralın başarısının hala en büyük kanıtıydı.³⁵⁴

I.Henry'nin ardından ülkenin düştüğü anarşi döneminden ulusu çıkartan II. Henry idi. Ulusun konsolidasyonu II. Henry'nin büyük eseri idi. Bu başarı ona bilgelik, ustaca cesaret, yasal ve yargısal bir zihinsel güç kazandırmıştı. Geniş bir alana yayılan bölgenin prensi olarak eğitimi, halkının iyiliği için kendi görüşlerine küçük yerel çıkarların girmesini engelledi. Stephen dönemindeki başarısızlıklar, onun için büyük bir dersti. Her

³⁵³ Alfred Lawson Brown, *The Governance of Late Medieval England*, Edward Arnold, London 1989, s. 5-6.

³⁵⁴ Wilfred Lewis Warren, *Henry II*, s. 241.

şeyden önce güçlü bir hükümet ve iyi bir düzen istiyordu. Bu nesnelerin peşinden koşarken, büyükbabasını ve büyük büyükbabasını model aldı ve başlattıkları politikayı daha büyük ve daha sistematik ayrıntılarla geliştirdi. Kiliseye tabi olma çabalarında büyük dedesinin yasalarına karşı çıkmış gibi görünse de onun politikasının birçok noktada gerçekten aynı olduğu görülecektir.³⁵⁵

Glanvill, II. Henry'nin dönemini şu sözlerle yüceltir:

“Kraliyet gücü sadece krala ve krallığa ayaklanan asiler ve uluslara karşı silahlarla donatılmaz aynı zamanda tebaanın ve barışçıl halkların yönetimi için yasalarla da donatılmalıdır. Öyle ki, bizim şanslı kralımız hem barış hem de savaş zamanında görevini o kadar başarılı yerine getirebilir ki, dizginsizlerin ve kontrol edilemezlerin kibrini gücün sağ eliyle ezerken alçakgönüllü ve uysallar için adaleti eşitlik değneği ile daha makul bir hale getirirdi. Böylece hem düşmanlarıyla yaptığı savaşlarda galip gelebilir hem de tebaasıyla ilişkilerinde kendisi her zaman tarafsız bir konumda gösterebilirdi. Hiç kimse, en mükemmel kralımızın, düşmanlarının kötü niyetine karşı savaş zamanında silahlı savaşı ne kadar iyi bir şekilde ne kadar güçlü ne kadar ustaca uyguladığından şüphe etmez. Çünkü onun methi tüm dünyaya ve kudretli işleri dünyanın bütün sınırlarına kadar ulaştı. Barışın müellifi ve sevdalısı olan O'nun, barış zamanında tebaasına ne kadar adaletli ve ne kadar merhametli ne kadar basiretli davrandığı da tartışılmaz. Çünkü Majestelerinin mahkemesi o kadar tarafsızdır ki, hiçbir yargıç adalet yolundan ayrılmayı veya herhangi bir bakımdan hakikat yolundan ayrılmayı cüret edecek kadar utanmaz veya cüretkâr değildir.”³⁵⁶

Günümüzde devlet- toplum ve hükümet kombinasyonu birbirini belirleyen bir eğilimdedir. Orta Çağ'daki hükümet türü, hüküm sürmeye çalıştığı toplum türü tarafından belirlenirdi. Orta Çağ hükümetinin amacı, toplumu kontrol altında tutarak sadece onu yönetmekle ilgiliydi. Hükümette güçlü yönetici bir kesim oldukça etkiliydi ama asıl bel kemiği kraldı. Warren'in benzetmesiyle bir bahçıvandı. Ağacı budayabilir ve de kesebilirdi ancak sadece elindekini kullanırdı. II. Henry, büyükbabasının yaptığı gibi yönetme niyetini gizlemedi. Her fırsatta, I. Henry'nin zamanında alışıl gelmiş olanın, doğru ve doğru olanın mihenk taşı olduğunun bilinmesine izin verdi. Battle Abbey

³⁵⁵ Wilfred Lewis Warren, *Henry II* s. 241.

³⁵⁶ G.D.G.Hall and M.T.Clanchy (Ed.and Trans.), *The Treatise On The Laws And Customs Of The Realm Of England Commonly Called Glanvill*, Clarendon Press, Oxford 1965, s.1-2 .

vakanüvisi, politikayı kısa ve öz bir şekilde “*ataların zamanının restorasyonu*” olarak tanımladı; *Dialogus de Scaccario*’nın yazarı, “*büyükbabasının altın günlerini yeniliyor*” diyerek II. Henry dönemini tanımlamaya çalışır.³⁵⁷

Prensipte, gaspçı olarak adlandırılan Stephen tarafından verilen tüm hibelerin geçersiz olduğuna dair açık bir politika vardı; ancak pratikte alıcılarla bazı uzlaşmalar politik olarak kaçınılmazdı. Kargaşa zamanının arızı sonuçları, söz konusu olduğunda daha az zaman gerekliydi ve gasp edilen kraliyet mülkünün ve imtiyazlarının amansız takibi, kendi haklarını savunamayan tebaa haklarının iade edilmesinin karşılığıydı. Yoksulların yakarışlarının dinlenmesi, saltanatının ilk yıllarında Henry’nin büyük bir uğraşıydı ve şikayetlerin çözüme kavuşturulması, onun için katı adalet için bir ün kazandı. Çağdaşların güçlü monarşinin gerekçesi olarak gördükleri ve muhtemelen Battle Abbey vakanüvisinin “ataların zamanları” ile kastettiği şey budur. Restorasyon hakkında cevaplanması zor sorular, kraliyet hükümetinin idari kurumlarına ne kadar zarar verildiği ve kraliyet otoritesinin kendisinin ne kadar ciddi şekilde zayıflatıldığıdır. Stephen’ın saltanatının tarihçileri, kraliyet hükümetinin çöküşünün çarpıcı örneklerini verir; ama kanıtlarını yorumlamak kolay değildir. Mevcut kanıtlar, hükümetin Stephen yönetiminde iş başında olduğunu görmemize izin vermese de II. Henry’nin karşı karşıya olduğu durumu değerlendirmemize izin vermek için madeni para ve hazine ile ilgili yeterli bilgi vardı.³⁵⁸

Walter Map, *De Nugis Curialium* adlı eserinde mahkemeyi Augustinus’un “*Zamanda varım ve zamandan konuşuyorum ancak zamanın ne olduğunu bilmiyorum*” sözlerine istinaden yorumlamakta ve onun karmaşıklığını şöyle ifade etmektedir: “*Mahkemede olduğumu ve mahkemeden bahsettiğimi söylerim ancak ne olduğunu anlamadığımı da söyleyebilirim.*”³⁵⁹

³⁵⁷ *Chronicle of Battle Abbey*, Mark Antony Lower (trans.), J.R. Smith, London 1851, s. 213; Richard Fitzneale, *Dialogus de Scaccario*, Arthur Hughes, C.G. Crump and C. Johnson (Ed.), Clarendon Press, Oxford 1902, s. 77; Wilfred Lewis Warren, *The Governance of Norman and Angevin England, 1086-1272*, Stanford University Press, Stanford 1987, s. 96.

³⁵⁸ Wilfred Lewis Warren, *The Governance of Norman and Angevin England, 1086-1272*, s. 96; Stephen dönemindeki para ve hazine hakkındaki detaylı bilgi için bakınız: Mark Blackburn, “Coinage and Currency”, *The anarchy of Stephen’s reign*, Edmund King (Ed.), Clarendon Press, Oxford 1994, ss. 145-207.

³⁵⁹ Walter Map, *De Nugis Curialium*, M.R. James (Ed. and Trans.), Clarendon Press, Oxford 1983, s. 500-501.

Walter Map'e göre mahkeme geçicidir, çeşitlidir ve üyeleri sürekli değişir. Bunu da şöyle açıklamaktadır;

*“Eğer bir yıl boyunca bunun dışında kalırsak, döndüğümüzde bizi yeni bir yüz karşılar ve biz kendimiz yeniyiz ve yabancılar tarafından devrilen yerlileri ve hizmetkarları tarafından devrilen efendileri buluruz. Çünkü biz, yalnızca lort kralı memnun etmeye çalıştığı ölçüde, onunla belirli bir ilişki içinde olan bir çoğunluğuz.”*³⁶⁰

Warren'e göre Walter'ın böyle görmesi doğaldır çünkü *curia regis* birçok şekilde ve aynı anda birçok yerde kendini göstermiştir. Yargıç mahkemesi veya gezici bir adalet mahkemesi, *curia regis*'in bir kurumu değildir, *curia regis*'in ta kendisidir. *Curia regis*, net bir ifade ile kralın veya kral adına hareket eden vekilinin olduğu her yerdedi. II. Henry'nin, saltanatının otuz dört yılında Noel'i yirmi dört farklı yerde geçirdiği düşünüldüğünde *curia regis* Londra veya Westminster da toplanırdı şeklinde kesin bir yer belirtmek imkansızdır.³⁶¹ II. Henry'nin tüm zorluklara rağmen hareketini devam ettirmesi bir nevi kraliyet Eyre'sinin etkisidir. Onun bu hareketli yapısını Bloisli Peter, çalışkanlığına ve görevlendirdiği kişileri düzenli olarak kontrol etmesine bağlar ve bununla övünür; *“...Çünkü o, diğer krallar gibi sarayında yatmaz, eyaletleri dolaşarak herkesin, özellikle de başkaları üzerine hâkim olarak atadığı kişilerin işlerini inceler.”*

362

İşte II. Henry'nin amacı, başlangıçta İngiltere'de kralın yokluğunda etkili bir şekilde yönetebilecek bir hükümet yaratmaktır. Kişisel yönetimin feodal çağında, toplumdaki en güçlü siyasi bağın hâlâ vassalın efendiye bağlılığı olduğu dönemde II. Henry'nin bu amacı gerçekleştirmesi onu orta çağın en büyük devlet adamlarından biri yapmaktadır. Aslında onun İngiltere'deki çalışmaları, saltanatının kalıcı bir anıtı idi. ³⁶³

³⁶⁰ Walter Map, *De Nugis Curialium*, s.501.

³⁶¹ Wilfred Lewis Warren, *Henry II*, s. 301; Örneğin; 1154 Noel'i Bermondsey'de, 1158 Noel'i Worcester'da, 1171 Noel'i İrlanda'da geçirmiştir. G.Q.Bowler, *The World Encyclopedia of Christmas*, McClelland&Stewart, Toronto 2000, s.58.

³⁶² Wilfred Lewis Warren, *Henry II*, s. 301; Peter of Blois, *Petri Blesensis Bathoniensis Archidiaconi Opera Omnia*, J.A. Giles(Ed.), I.H.Parker, Oxonii 1847, s.194.

³⁶³ Robert Stuart Hoyt, *Europe in the Middle Ages*, Harcourt, Brace, New York 1957, s. 270.

2.2. II. Henry Döneminde Hukuk ve Anayasa

II. Henry'nin saltanatı, İngiliz hukuk ve anayasa tarihi açısından ayrı bir öneme sahiptir. Bu dönem bir evrim, sorunların çözümlendiği bir geçiş dönemidir. Salzman, bu dönemi mimarideki bir geçişe benzetir. Norman veya Romanesk 'ten Gotik'e geçiş olduğu gibi sözlü gelenek ve göreneklerden de yazılı yasa ve formüle geçişin yaşandığı bir dönemdir. Burada Saxon kanı, Norman ile İngiliz halkını oluşturmak için harmanlanırken, Saxon yasası da Roma yasalarını ve Kanonistlerin yani kilise hukukçularının İngiliz yasalarını oluşturma teorilerini özümsemektedir. II. Henry'nin zamanında İngiliz yasası, biçimlendirilmiş ve amacı doğrultusunda kararlılık içerisinde geliştirilmiştir. II. Henry 'nin örgütlenme konusundaki yeteneği ilerleyen yüzyıllar içerisinde İngiliz hukukunun, daha da gelişmesine bir temel olmuştur.³⁶⁴ Bu dönem, hem İngiltere'nin tamamına hukuk ve adalet getiren bir dizi ulusal hukuk kurumu hem de İngiltere'nin neredeyse tamamı üzerinde geçerli olan bir hukuk kuralları bütünü sağladığı için İngiliz 'Ortak Hukuk'un(Common Law) varlığını tanımının ilk kez mümkün olduğu dönemdir.³⁶⁵

II. Henry'nin yaptıklarının çoğunun, büyükbabası I. Henry'ye kadar uzanan öncülleri vardı, ancak II. Henry'nin bu öncüllere uyguladığı yeni eğilimler ve hayal gücü, onu büyük bir yenilikçi yaptı. Güçlü merkezi otoriteyi ve kraliyet ayrıcalığını kullanarak dizginleri eline aldı. Öyle ki kurduğu sistem, 1189'a kadar Batı Avrupa'nın en mükemmeli olarak tanımlandı. Ancak şunu da belirtmek lazım ki bu hukuki değişikliklerin çoğu bir mevzuat olmadan gerçekleşmiştir. II. Henry döneminde mevzuat kabul edilebilecek çok az kanun mevcuttur. Taç giyme töreninde, genel anlamda büyükbabası I. Henry tarafından verilen özgürlükleri doğrulayan bir tüzük dışında mevzuatına ilişkin kabul edilebilecek abide 1164'te yayınlanan Clarendon Anayasalarından oluşmaktadır. Ardından 1176'da Northampton Hükümleri (Assize of Northampton) ceza yargılamasında büyük bir reform başlattı. 1181'den itibaren de eski askeri gücü yeniden düzenleyen ve böylece feodalizme karşı bir denge kuran Silahlandırma Hükümleri (Assize of Arms) yayınlanmıştır. 1184 yılı ise kralın

³⁶⁴ L.F.Salzman, *Henry II*, s.175.

³⁶⁵ Paul Brand, "Henry II and Creation of the English Common Law", *Henry II: New Interpretations*, Christopher Harper-Bill and Nicholas Vincent (Ed.), The Boydell Press, Woodbridge 2007, s. 215.

ormanlarındaki haklarını ilk kez tanımlayan Woodstock Hükümlerinin (Assize of Woodstock) yayınlanmasıyla yasal devrimi tamamlamıştır. Geri kalan değişiklikler, II. Henry ve bakanları tarafından sözlü ya da bir kraliyet fermanı ile yapılmıştır.³⁶⁶

Daha önce de söylediğimiz gibi II. Henry, bilge bir kraldı. Elindeki imkanları nasıl kullanması gerektiğini çok iyi analiz eder ve ihtiyacına uygun adamları seçip yerlerine yerleştirmeyi iyi bilirdi. Bu nedenle onunla ilgili konularda karşımıza Glanvill, Richard fitzNigel, Thomas Becket, Walter Map, Roger Hoveden gibi isimlere rastlamamız bir tesadüf değildir. Sağlıklı para ekonomisi ve imparatorluğunun sağladığı geniş kapsamlı ilişkileri sayesinde Avrupa'nın en iyi beyinlerini getirterek onlardan en iyi şekilde faydalanmıştır. İngiliz hukuk sistemine dair en detaylı kayıtları da bu sayede bilmekteyiz. Dönemini anlatan iki büyük kitap, bizlere saltanatının yasal faaliyetini göstermektedir. Bunlardan birincisi, *Dialogus de Scaccario*'dir. Kraliyet maliyesinin işlemlerini ayrıntılı olarak açıklayan bu eser, Londra Piskoposu ve Maliye Bakanı Richard FitzNeal tarafından yazılmıştır. İkincisi de 1180 yılında baş yargıç olan Ranulf Glanvill'e atfedilen *Tractatus de legibus et consuetudinibus Regni Angliae*'dir. Hukukçular tarafından "Glanvill" olarak bilinen bu kitap, saltanatın son yıllarında, 1187-9'da yazılmıştır. Bu eser, bize kraliyet mahkemesinin işleyişinin ayrıntılarını verir. Glanvill'in yer verdiği yasalar çoğunlukla arazi yasalarıdır. Çünkü kraliyet mahkemesinin esas ilgilendiği konu topraktır. Glanvill tarafından tutulan bu kayıtlar Angevin Çağı'nı anlaşılır kılmıştır.³⁶⁷

Glanvill'e atfedilen *Tractatus de legibus et consuetudinibus Regni Angliae* adlı eserin girişindeki uyarı akılda tutulmalıdır. Çünkü bu uyarı, bize yukarıda belirttiğimiz düzenlemelerin çoğunlukla sözlü veya fermanla yapıldığını ve dönemin şartlarını göze alarak bu dönemi incelememiz gerektiğini vurgular: "*Hem yazıcıların bilgisizliği hem de aynı yasa ve kuralların kafa karıştırıcı çokluğu nedeniyle, çağımızda bölgenin yasalarının ve yasal kurallarının tamamen yazıya indirgenmesi kesinlikle imkansızdır.*"³⁶⁸

³⁶⁶ Bryce Dale Lyon, *A Constitutional and Legal History of Medieval England*, Harper Publishing, New York 1960,s. 279; F.W.Maitland, *The Constitutional History of England*, Cambridge at the University Press, Cambridge 1963,s. 10- 13.

³⁶⁷ Bryce Dale Lyon, *age*,s. 279; F.W.Maitland, *The Constitutional History of England*,s. 14.

³⁶⁸ G.D.G.Hall and M.T.Clanthy (Ed.and Trans.),*The Treatise on the Laws and Customs of the Realm of England Commonly Called Glanvill*, Clarendon Press, Oxford 2002,s.3.

Aslında II. Henry'nin maddi hukuk kuralı olarak nitelendirilen herhangi bir yeni kural yayınlayıp yayınlamadığı hukuk tarihçileri için bir şüphedir. Maitland ve Pollock için II. Henry, her zaman yasayı uygulayacak yeni araçlarla meşgul olmuştur ancak bu, yeni yasa oluşturduğunun kesin kanıtı değildir. Onlar için teoride yasada bir değişiklik yoktu ancak kesinlikle İngiltere'nin tüm yasası hem biçim hem de içerik olarak değiştiriliyordu. Bunun nedeni de yazılı kanıtın eksikliği idi. Tebaasının itaatini istediği yeni yasalar korunmuştu ancak yargıçlarına verdiği bir talimat, resmi bir belgede yer almayabilirdi.³⁶⁹

II. Henry'nin hukuki uygulamalarda düzenlemeye gitme niyetini uzun vadeli bir amaç taşıyor olarak nitelendirmek bu nedenle çok doğru olmaz daha doğrusu bunun amaçlandığına dair bir kanıt yoktur. Ancak net olan şey, bozulan düzende acil bir iyileştirme şartıdır ve bu durum İngiltere hukukunda bir temele neden olmuştur. Milsom'un da dediği gibi *“Büyük yasal kararlar nadirdir; ancak acil sorunları çözmek için alınan önlemler genellikle büyük sonuçlar doğurur.”*³⁷⁰

II. Henry'nin zamanından itibaren yerel mahkemelerin önemi azalmaya başladı; kralın kendi mahkemesi, giderek daha fazla tüm insanlar ve tüm davalar için bir ilk derece mahkemesi haline geldi. Bunun sonucu, tüm ülkede ortak olan hukukun hızlı bir şekilde gelişmesiydi; yerel varyasyonlar kademeli olarak bastırılmış ve ülke ortak bir yasaya sahip olmaya başlamıştır. Bu ortak yasa, tümü tek bir okulda eğitilmiş, yasanın profesyonel yöneticileri olan gezici yargıçlar tarafından tüm ülkede uygulanmaktadır.³⁷¹

Toprak mülkiyetiyle ilgili davalar, gezici yargıçlar aracılığıyla bölgelere taşınan kralın mahkemelerine geçtiğinde, tüm İngiltere için ortak olan yeni bir yasa sonuçlandı. Kendine maletmenin kraliyet korumasına yönelik yeni prosedürleri, jürileri ve yargıçları arazi mülkiyeti konusundaki anlaşmazlıkların altında yatan gerçekleri araştırmaya zorladığında, önemli bir arazi hukuku gelişti.³⁷²

³⁶⁹ Frederick Pollock and Frederic William Maitland, *The History of English Law*, Vol.I, Cambridge at the University Press, Cambridge 1903,s. 136.

³⁷⁰ S.F.C. Milsom, *The Legal Framework of English Feudalism*, Cambridge University Press, Cambridge 1976, s.178.

³⁷¹ F.W.Maitland, *The Constitutional History of England*, Cambridge at the University Press, Cambridge 1963,s. 13.

³⁷² Ralph V.Turner, *Judges, Administrators Common Law in Angevin England*, The Hambledon Press, London 1994, s. 1

II. Henry'nin kraliyet adaletine olan düşkünlüğü kuşkusuz ki iki yönlü bir gelişim sağlamıştı. Merkezi kraliyet yargı yetkisine yapılan her düzenleme, yerel feodal yargı yetkisinin azalması ve buna bağlı olarak da gelir artışı anlamına geliyordu. İyi bir kraliyet adaleti, şüphesiz kraliyetin hazinesini doldurmanın kesin ve en hızlı yoluydu.³⁷³

Bu nedenle II. Henry, yeniden düzenleme işine, büyükbabasının başlattığı işi üstlenerek başladı. Hükümdarın salt keyfi gücünün yerine tek tip bir yönetim sistemi oluşturarak, çeşitli çatışan otoriteleri düzene sokmak için eskiden kalma tüm mahkemeler ve tüm içinden çıkılmaz hukuk, gelenek ve prosedür karışıklığıyla ilgilenilmesi ve reforma gidilmesi zaruri idi. I. Henry yönetimindeki iki mahkeme, Maliye ve Curia Regis, krallığın tüm mali ve adli işlerini kontrol ediyordu. Maliye yukarıda da belirttiğimiz gibi oldukça önemliydi. Hatta ulusal hayatta Curia Regis'ten daha öndeydi, çünkü kralın gücü basitçe hazinenin durumuyla ölçülüyordu.³⁷⁴

Kraliyet huzurunda veya kraliyet adına düzenlenen herhangi bir mahkeme, bir curia regis (kraliyet mahkemesi) idi. Angevinler döneminde kraliyet mahkemesindeki başlıca değişiklik, kralın adına hareket eden mahkemelerin sayısındaki artıştı. II. Henry döneminin sonuna doğru curia regis üç kraliyet mahkemesi geliştirmişti. Çünkü yeni kraliyet mahkemesine gelen dava sayısı, bir merkezi mahkeme için çok fazlaydı. Piramidin tepesinde, her zaman olduğu gibi, kralı ilgilendiren meseleler kadar en güçlü adamlar arasındaki davaları da dinleyen büyük konsey vardı.³⁷⁵

Curia Regis, maliye'de de yer alan aynı hane halkının büyük memurlarından ve kral tarafından hukuk öğrenimi için seçilen birkaç adamdan oluşuyordu ancak bu mahkemede "Baronlar" olarak değil, "Yargıçlar" olarak biliniyorlardı ve üstlerinde baş yargıç bulunurdu. Curia Regis'in ele aldığı davalar, doğal olarak daha çok kralın çıkarlarını ilgilendiren konulardandır. Yerel mahkemelerden gelen temyizler, tahkime boyun eğmeyecek kadar güçlü olan vassallar, krala dava açma ayrıcalığını satın alan

³⁷³ Yasaların maliyeye getirileri için bakınız: "II. Henry Döneminde Ekonomi" Başlığı; L.F.Salzman, *Henry II*, s.176; Bryce Dale Lyon, *A Constitutional and Legal History of Medieval England*, Harper Publishing, New York 1960, s. 2

³⁷⁴ Alice Stopford Green, *Henry the Second*, s. 68

³⁷⁵ Bryce Dale Lyon, *A Constitutional and Legal History of Medieval England*, s. 280.

baronlar ve örf ve âdet mahkemelerinin ötesinde olan ve kralın kendisinin adil bir yargılama yapması gereken durumlar bu mahkemenin davalarıydı.³⁷⁶

Kralın mahkemesi, olağanüstü davalar için olağanüstü bir mahkemeydi. Örneğin; 1163'te II. Henry ve büyük konseyi, Saint Albans başrahibi ile Lincoln piskoposu arasındaki bir anlaşmazlık ile ilgilenmiştir. Lincoln piskoposu, çeşitli Anglo-Sakson krallarının tüzüklerinin geçerliliğinin St. Albans Manastırı lehine mühürlü olmadığını düşünmüştür. Bu doğrultuda da tazminat olarak St. Albans manastırından Stanrige (Tinghuste) adlı on poundluk bir malikaneyi almıştır. Bunun dışında panayır ve piskoposluk evleri ile bir de araziye almıştır. Başrahip ise bütün bunlara karşı koyabilmek için yeterli diplomatik bilgiye sahip değildi. Ancak konu II. Henry'nin konsilinde tartışıldığında II. Henry, tüzük bilgisiyle herkesi şaşırttı. Ve büyükbabası I. Henry'nin tüzüğünden dolayı Lincoln 'un iddia ettiği gibi mühürlerin geçersiz olmadığına karar kıldı ve kararını şu sözlerle ilan etti.³⁷⁷

“Lincoln 'un adamları, mühürlenmemiş ayrıcalıkların hiçbir önemi olmadığını söyleyerek ne hakkında mırıldanıyorlar? Bakın! Büyükbabam I. Henry'nin mührü, teyidi tüzüğünde yer alan tüm bu orijinal tüzüklerin mührüdür... Onun saltanatında onun isteği üzerine yapılan her şey öyle bir geçerliliğe sahiptir ki, hiçbir sebeple feshedilemez.”³⁷⁸

II. Henry'yi İngiltere ötesinde adaletiyle anılan bir krala çeviren 1177 yılında Kastilya ve Navarre Kralları arasında hakemlik yapmasıdır.³⁷⁹ II. Henry'nin Kastilya ve Navarre kralları arasındaki hakemliğine Mart 1177'de Londra Konseyi'ndeki yirmi yedi soylu tanık olmuştur. Bu isimler arasında Londra Piskoposu Gilbert, Hereford Piskoposu Robert, Wrocester Piskoposu Roger, Norwich Piskoposu John ve krallığın sayısız kontları ve baronları vardı.³⁸⁰ Bu anlaşmazlık, büyük konseyin önünde sıradan bir savunma gibi ele alındı ve alışlagelmiş bir karar verildi. Buna göre iki taraf için de haklı oldukları iddia edilen konularda kendilerine iade yapılması gerektiği hükmü verildi. Kastilya Kralına

³⁷⁶ Alice Stopford Green, *Henry the Second*, s. 70.

³⁷⁷ Thoma Walsingham, *Gesta Abbatum Monasterii Sancti Albani*, s.155; Giraldi Cambrensis, *Opera*, Longmans, London 1861, s. 34-35; George Garnett, *Conquered England: Kingship, Succession and Tenure 1066-1166*, Oxford University Press, New York 2007, s. 302; Bryce Dale Lyon, *A Constitutional and Legal History of Medieval England*, s. 280.

³⁷⁸ Thoma Walsingham, *Gesta Abbatum Monasterii Sancti Albani*, s.151

³⁷⁹ S.H.Steinberg (Ed.), *Historical Tables: 58 B.C. -A.D.1972*, Macmillan, 1979, s.48.

³⁸⁰ William Stubbs(Ed.), *Gesta Regis Henrici*, Vol.I, Longmans, London 1867, s.144-145; Jose Manuel Cerda Costabal, “ “Assembled as one man”: the councils of Henry II and the political community of England”, *Anos 90, Porto Alegre*, Vol.26, 2019, s.7.

Navarre kralı ve amcası tarafından babasının öldüğü zaman sahip olduğu tüm mal varlığının geri verilmesine; Navarre Kralı'na Kastilya kralı tarafından Kral Cassell'in elinden aldığı kalenin iade edilmesi gerektiğine karar verildi. Bu tür davaları karara bağlamak için büyük konsey bariz bir mahkemeydi.³⁸¹

Curia regis'de sistem, kuralları yeniden oluşturulduğu için yeni yasal çözümlerle birlikte bu mahkemede adalet diğer tüm mahkemeler hatta İngiltere dışındaki tüm mahkemelerden daha adil bir şekilde sağlanabilmekteydi. Net bir tarih verilmese de bunda II. Henry'nin krallığının ilk yıllarında yayınlanan fermanı The Great Assize'nin (Büyük Hükümlerin) Norman kralları tarafından kurulan sıkıntılı "tanıma" sistemini geliştirmiş olması etkiliydi. Öyle ki mülkiyet hakkına itiraz edilen bir kişinin, yerel mahkemelerdeki tüm yargılamaların, seçilmiş on iki kişinin "tanıması" kararı verilinceye kadar durdurulması yönünde bir emir çıkarmak için Curia Regis'e başvurmuş olması yeterliydi. Yeni sistem ile Curia Regis, tüm krallık için bir temyiz mahkemesi niteliği kazanmıştı. Görevleri tersine çeviren değişiklikler sayesinde "sunum" ve "tanıma" jürilerinde yer alan kişiler, günümüz jüri sistemine dönüşmüştü.³⁸²

Bu on iki kişiden oluşan jüri, görevleri ceza vermek olan Anglo-Sakson "doomsmen" (hükümçüler) den sayıları dışında her konuda farklıydılar. Her ne kadar günümüz jüri sistemine dönüştüğü belirtilse de birebir olarak modern jüriden de elbette farklıdır. Modern jüri sistemi tamamen konudan uzak kişilerden oluşurken Orta Çağ jüri üyeleri, ihtilaf konusu olan durum hakkındaki bilgilerine göre seçilen kişilerdi. Kovuşturma veya savunma için değil tarafsız olarak sadece olayın gerçeğinin tanıklarıydılar ve davada kendilerine sunulan yanıltıcı argümanlara göre değil kişisel bilgilerine göre yanıt verirdi. Özel durumları belirlemek için nesiller boyunca soruşturma jürileri atanmış olsa da jürinin yasal bir araç olarak kullanılması kesin olarak II. Henry'nin eseridir.³⁸³ Ancak tarihsel gelişimine ve Henry döneminde kurumsallaşarak

³⁸¹ William Stubbs(Ed.), *Gesta Regis Henrici*, s.151; Bryce Dale Lyon, *A Constitutional and Legal History of Medieval England*, s. 280

³⁸² Alice Stopford Green, *Henry the Second*, s. 73-74.

³⁸³ L.F. Salzman, *Henry II*, s. 179-180.

birçok hukukçu tarafından jürinin başlangıcının II. Henry kabul edilmesine rağmen II. Henry'nin bu sistemi, Haçlıların feodal mahkemelerinden taklit ettiği rivayet edilir.³⁸⁴

Kralın daha önce de belirttiğimiz gibi zaman zaman düzenlenen ve daha büyük sorunların çözüldüğü konseylerinden curia regis 'i ayıran Kralın Kürsüsü (King's Bench) olarak anılmasıdır yani merkezi bir mahkeme olmasıdır. Bu mahkemede davacılar, Kralın ya da yargıçların huzuruna çıkmalarının emredildiği bir yazı alırlar. Kral, mümkün olduğunca daha doğru söylemek gerekirse İngiltere'de olduğu zamanlarda bu mahkemelere başkanlık ederdi. Westminster, bu mahkemenin yapıldığı yerdirdi ancak bu zaman zaman değiştirilebilirdi.³⁸⁵

Gezgin yargıçların bölgeleri ziyaretleri sistemli bir hal almıştır. Saltanatın ilk yıllarından itibaren, baş yargıç Richard Lucy, kraliyet kalesi valisi Essexli Henry ve şansölye Thomas Becket gibi isimler düzenli olarak kontluklardaki davalarla ilgilenmekteydiler. I. Henry'nin döneminde kraliyet yargıçlarının birden fazla kontluğu ziyaret ettiği ve buralarda oturumlar düzenlediği bilinse de General Eyre ülkedeki tüm kontlukların ziyareti için sistematik bir düzenlemedir. Hem medeni hem de cezai yargı yetkisine sahip olan ve kraliyet adaletini kırsal bölgeye getiren kraliyet yargıçı grupları II. Henry'nin eserlerinden bir diğeridir.³⁸⁶ Eyre'deki yargıçlar kontluğa geldiğinde, tüm kontluk onların huzuruna gelmelidir; her mülk sahibi orada olmalı veya mazeret göndermelidir, her yüz, her bölge, on iki kişilik jüri tarafından, her bölge reeve (bölge heyet başkanı) ve dört adam tarafından temsil edilmelidir. II. Henry dönemine bakıldığında 1176'da Northampton'a on sekiz yargıcın; 1179'da yirmi bir yargıcın görevlendirildiği görülür.³⁸⁷ Bu değişimin nedeni, sistemin planlandığı gibi çalışmaması idi. Muhtemeldir ki yargıçlar, kendi çıkarlarına göre hareket etmeye başlamışlardır. Bu nedenle de 1176'da atamalar iptal edilmiş ve beş yargıçtan oluşan merkezi bir kraliyet

³⁸⁴ Jüri Sistemi ile ilgili detaylı bilgi için; Halil Yavaş, "Orta Çağ İngiltere'Sinde Yargı Sisteminde Jüri Uygulamasının Kökeni ve Kurumsallaşması", *II. International Ankara Multidisciplinary Studies Congress*, Ankara 7-8 June 2021, s.25.

³⁸⁵ Frederick Pollock and Frederic William Maitland, *The History of English Law*, Vol.I, Cambridge at the University Press, Cambridge 1903,s. 154-155.

³⁸⁶ Frederick Pollock and Frederic William Maitland, *The History of English Law*, Vol.I, s. 155; Paul Brand, "Henry II and the Creation of the English Common Law", *Henry II: New Interpretations*, Christopher Harper-Bill and Nicholas Vincent (Ed.), The Boydell Press, Woodbridge 2007,s. 216.

³⁸⁷ F.W.Maitland, *The Constitutional History of England*, Cambridge at the University Press, Cambridge 1963,s. 69; Frederick Pollock and Frederic William Maitland, *The History of English Law*, Vol.I, Cambridge at the University Press, Cambridge 1903,s. 155.

mahkemesi kurulmuştur. Bu daimî mahkemeye bağlı dört bölge kurulmuş ve her bir bölge için beş kişiden oluşan bir yargıç komisyonu atanmıştır. Böylece eyrelerin düzenlemesi ve yargıç kadrosu düzenli olarak değişse de üstlerinde daimî bir merkezi mahkeme bulunan gezici mahkemelerin temel özelliği düzeltilmiştir. II. Henry, ayrıca hem İngiltere Krallığında hem de Normandiya Dukalığında tartışmalı meselelerin ele alınmasını kolaylaştıran writs (mahkeme emirleri) sistemini geliştirmiştir.³⁸⁸

2.2.1. Clarendon Tüzüğü

Başta da belirttiğimiz gibi belirli bir kanun veya yönetmelik tüzüğünün yayınlandığı ve usulüne uygun olarak kaydedildiği durum azdır. Bunlardan ilki kabul ettiğimiz 1164 yılında Kilise-Devlet ilişkilerini tanımlamak için hazırlanan Clarendon Tüzüğüdür. Bakıldığında II. Henry'nin yenilikleri içerisinde kilise mahkemeleri ve din adamlarının ayrıcalıkları konusunda kararlar yoktur. Kilise hukukunun gelişimindeki büyük aşamaya, 1139 ile 1142 yılları arasında, yani Kral Stephen'ın saltanatı sırasında, Bolognolu bir keşişin eseri olan *Decretum Gratiani* damgasını vurdu. Eski ve modern, gerçek ve sahte, dini konseylerin kararnameleri, büyük bir hukuk sistemi içinde detaylandırılıyordu. Klasik Roma hukuku, bu yeni sistem için bir modeldi. Sonraki çağlar boyunca, kilise mahkemeleri tarafından uygulanan Kanon Yasası'nın, tüm İngilizler için yaşamın en önemli işlerinden bazılarını düzenlediği bilinmektedir. Sadece din adamlarının disiplinini değil aynı zaman da evlilikler ve vasiyetlerle ilgili tüm meseleler de onun payına düşmekteydi. Üstelik on ikinci yüzyılda kilise, sadaka yoluyla Tanrı'ya ve azizlere verilmiş olan topraklarla ilgili tüm davaların kendi mahkemesinde görülmesi gerektiğini savunmuş ve bu ilkeyi de yerleştirmiştir.³⁸⁹

Stephen döneminde kimsenin tartışmadığı bu konu, II. Henry tarafından idari ve hukuki açıdan ele alınması gereken bir konu olmuştu. Nedeni bu toprakların sadaka mı yoksa miras mülkü mü olduğu sorusudur. Adil yargılamada gerek kilise gerekse devlet

³⁸⁸ Renata Pilati, "İngiltere Krallığı", *Orta Çağ(Katedraller & Şövalyeler & Şehirler)*, Umberto Eco(Ed.), Leyla Tonguç (Çev.), Alfa yayınları, İstanbul 2014,s. 92; L.F.Salzman,age,s. 183.

³⁸⁹ F.W.Maitland, *The Constitutional History of England*, Cambridge at the University Press, Cambridge 1963,s. 11; Pınar Ülgen, "Magna Charta Libertatum'a Hazırlık: Clarendon Yasaları", *4. Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Kongresi Bildiri Tam Metin Kitabı*, Ankara 2019,s. 302; Frederick Pollock and Frederic William Maitland, *The History of English Law* , Vol.I,s. 145; Alice Stopford Green, *Henry the Second*,s. 85.

kendi davalarında yargıç olmamalıydı. Çünkü suç işleyen ve bir kilise mahkemesinde mahkûm edilen bir din adamı, neredeyse cezasız bırakılabilirdi. II.Henry'nin hükümdarlığı başladığından beri de Roma'ya yapılan dava başvurularında muazzam bir artış olmuştu. İnanç veya ahlaktan tamamen ayrı ve çoğunlukla mülkiyetle ilgili davalar, karar için yabancı bir mahkemeye havale edilmekteydi. Adil yargılama şüphesinin yanı sıra kilisenin anarşi döneminde kayda değer bir güç ve zenginlik kazanması da II. Henry'yi hukuk sisteminde düzenlemeye gitmeye iten nedenlerdendi. Sonuçta elinde bu kadar güç barından kilisenin devlet otoritesi için daha sıkı denetlenerek kontrol altında tutulması gerekliydi. Nihayetinde II. Henry 1164 'de Clarendon'da toplanan konseyde Kilise ve devlet arasındaki ikili yargılamaya neden olan konuları da kapsayan bir yasa ilan etti. Bu doğrultuda ilk adım olarak aynı yıl *Assize Utrum* denilen hüküm ile kilisenin hak iddia ettiği toprakların mirasla mı yoksa sadaka yoluyla mı edinildiğine karar verilmekteydi.³⁹⁰

Clarendon'ın 1166 tarihli hükümleri, bölgelerin mali incelemesini, suçlarının sunum yoluyla sert bir şekilde temizlenmesiyle birleştirecek olan yargıçlara yönelik talimatlar biçimindedir. Clarendon yasaları, adli ilişkilerde monarşinin yeni rolünü oluşturan belgelerin ilkidir. 1164 Clarendon hükümleri tarafından ise, şeriflerin ve gezgin yargıçların ülke çapında kötü niyetli kişileri dikkatli bir şekilde aramaları emredilmiştir. Bu tür davaları, kralın mahkemelerinin yargısına bırakmak ve şeriflere suçluları tutuklama ve denetleme yetkisinin verilmesi, özel feodal mahkemelere de ağır bir darbe vurmuştur. Bu sayede yasalara uyan halkın da güvenliği arttırılmıştır. Bu güvenliği, daha da arttırmak için kral her bölgede hapisanelerin kurulmasını ve kaçak suçluların listelerinin derlenmesi için de bir emir vermiştir.³⁹¹

Clarendon Tüzüğü'nün metni ve maddeleri ise şu şekildedir;³⁹²

³⁹⁰ Pınar Ülgen, "Magna Charta Libertatum'a Hazırlık: Clarendon Yasaları", s.302; Frederick Pollock and Frederic William Maitland, *The History of English Law*, Vol.I, s. 145; Alice Stopford Green, *Henry the Second*, s. 85; G.O.Sayles, *The Medieval Foundations of England*, Methuen & Co. London 1948, s. 339.

³⁹¹ J.E.A. Jolliffe, *The Constitutional History of Medieval England*, Adam&Charles Black, London 1948, s. 212; L.F. Salzman, *Henry II*, s. 184-185.

³⁹² Ernest F. Henderson(Ed.) "Constitutions of Clarendon", *In Select Historical Documents of the Middle Ages*, George Bell and Sons, Londra 1896, ss.11-16; Pınar Ülgen, "Magna Charta Libertatum'a Hazırlık: Clarendon Yasaları", s.304-306

1164 yılında Alexander'ın papalığının 4. yılında, İngiltere kralı II. Henry'nin 10. yılında bu mutabakat ve soruşturma, kral II. Henry'nin atalarının saygınlığı, özgürlüğü ve geleneklerinin bir kısmının gözlemlenmesi ve krallıkta tutulması için yapılmıştır. Ve din adamı ve kralın adaleti arasındaki uyuşmazlıklarla krallığın baronları, gümrük ve onurlarla ilgili olarak soruşturma, başpiskopos ve piskoposların din adamları ve krallığın baronları ve şeriflerinin huzurunda yapıldı.

1. Rahip olmayanlar veya rahipler veya katipler arasında kiliselerin advowson ve takdimi hakkında bir tartışma çıkarsa lort kralın mahkemesinde değerlendirilip sonuca bağlanacaktır.

2. Lort kralın kiliselerinin mülkü, onun onayı ve tavizi olmadan hiçbir zaman verilemez.

3. Krallığın yargıcı tarafından çağrılan ve herhangi bir şeyle suçlanan katipler, kralın mahkemesine gelmelidir ki onun orada olma sebebine cevap verebilsin. Ve o, kilise mahkemesinde buna cevap vermelidir. Böylece kralın yargıcı kutsal kilise mahkemesinde ilişkilerin ne şekilde taşınacağını görmek için gönderilmelidir. Kâtip, suçlu bulunursa ya da itiraf ettirilirse kilise, onu daha fazla korumamalıdır.

4. Bu durumda krallıktan kralın izni olmadan çıkmak, başpiskoposlar, piskoposlar ve halk için yasal değildir. Ve eğer kral, lütfederse ve de dışarı çıkarlarsa ki onların hiçbirinin gidiş, kalma ya da geri dönüşlerinin olmayacağına ve de kral veya krallığın zarar görmeyeceğine dair güvence verilmelidir.

5. Aforoz etme sırasında kalıcı olarak bir rehine verilmemelidir ve yemin de ettirilmemelidir; fakat sadece kilisenin mahkemesinden önce teminat ve teslim güvencesi, kendilerine ait olarak mutlak hale getirilebilir.

6. Rahip olmayanlar, piskoposun huzuruna gelen güvenilir tanıklar ve yasal suçlamalar ile suçlanmamalıdır. Ve eğer cezalandırılırlarsa hiç kimse, onları suçlamayı istememelidir. Piskopos tarafından talep edilen şerif, bölgenin on iki yasal erkeğinin piskoposun yanında yemin etmesini sağlamalıdır ki; onlar, bu konuda vicdanlarına göre gerçeği tezahür ettireceklerini göstermelidirler.

7. Kralın elinde bulunan malikane hizmetkarlarından hiç kimse, aforoz edilmemelidir. İçlerinden birinin toprakları, -baştaki kral değilse- yasaklanmamalıdır. Eğer o, kralın toprağında ise ve onun adaleti altındaysa ve de eğer krallık olmazsa ona göre adalet istenmelidir. Bu şekilde kralın mahkemesine ait olanlar feshedilmelidir. Ayrıca dini mahkeme ile ilgili olanlara ilişkin olarak her ikisinin de tedavi edilebilmesi için gönderilmelidir.

8. Temyiz ile ilgili konularda piskoposun başpiskoposa kadar gidilebilir. Eğer başpiskopos, adaleti sağlama konusunda başarısız olursa, onlar, sonuçta krala onun emriyle ihtilafın Başpiskopos mahkemesine sona erdirilebilmesi için gidilmesi gerekir; ancak Kralın rızası olmadan daha ileriye gidilmemelidir.

9. Bir kâtip ile rahip olmayan biri arasında kavga çıkarsa veya rahip olmayan ve herhangi bir kiracılıkla ilgili bir konuda kâtip arasında kâtipin kilise mülküne bağlamak istediği herhangi bir kiracı ile ilgili uyuşmazlık olursa meslekten olmayanın ücretle işten çıkarılması konularında on iki tane yasal adamın soruşturması kralın adalet şerif kararı ile kendisinin adaletinin huzurunda kiracının kilisenin mülküne mi yoksa mesai ücretine mi ait olup olmadığı belirlenmelidir. Ve kilise mülküne ait olduğu kabul edilirse dini mahkemede dava açılmalıdır; ancak her ikisi de aynı piskopos veya baron sahibine bağlı olanlar değilse mesai ücretine tabi ise, kralın mahkemesine dava açılmalıdır ve kralın mahkemesine bu durum rica edilir. Ama her ikisi de aynı piskopos veya barondan önce kefil olursa bu ücretin garantisi, dava mahkemesinde kabul edilmelidir; bu şekilde yapılan soruşturmaya göre mülkün ilk sahibi olan kişi, dava kanıtlanıncaya ve suçu kabul edilinceye kadar mülk edinme haklarını kaybetmemelidirler.

10. Kim şehre veya kaleye kralın malikanesine Piskopos tarafından çağrılırsa herhangi bir suçtan dolayı onlara cevap vermelidir. Onu göz altına almak kesinlikle doğrudur. Fakat o, kralın baş şerifinin ki kasabanın kanunun çağrılara cevap vermesi ile onu zorlamasını istemesine kadar aforoz edilmemelidir. Ve eğer kralın hizmetkârı bu konuda ihmal edilirse, bu durum kralın merhametinde olmalı idi. Ve de piskopos, bundan sonra kimi ziyaret ederse etsin dini adaletle suçlanırdı.

11. Krallıktaki başpiskoposlar, piskoposlar ve kralı başta tutan bütün insanlar, bir baronluk gibi kralın mülküne sahiptirler ve kralın adaletine ve hizmetçilerine cevap

verirler ve tüm gümrük ve görevleri krala saygılı şekilde yerine getirirlerdi. Diğer baronlar gibi onların da kral veya mahkeme kararlarında baronlarla birlikte, yaşam veya uzuv kaybı için bir karar verilinceye kadar bulunmaları gerekirdi.

12. Bir başpiskopos bir manastır ya da kralın aleyhine manevi bir durum olduğunda, buradaki karar, onun elinde olmalıdır. Buradaki tüm gelirleri kazandıklarından elde etmesi gerekir. Ve kilisenin sağlanmasına gelince, kral, kilisenin daha önemli kişilerini çağırmalıdır. Kralın kendi kilisesinde, seçim, kralın rızasıyla ve bu amaç için çağırdığı krallıkta bulunan kişilerin danışmanı ile yapılmalıdır. Ve orada kutsanmadan önce seçilen kişi, krala, hayatı, üyeleri ve dünyevi onurları ve de emrini koruduğu için saygı ve nezaket gösterecektir.

13. Krallığın soylularından biri bir başpiskopos, piskopos ya da başpiskoposu görevden aldıysa, kralın şahsen ya da aileleri aracılığıyla adalet yapmaya zorlamaları gerekir. Ve eğer şans eseri bir kimse haklarının efendisine hakaret ederse başpiskoposlar, piskoposlar ve başpiskoposlar, onu krala memnuniyet vermeye zorlamaları gerekirdi.

14. Bir kilise ya da mezarlık, kralın adaletine aykırı olarak, kiliselerin içinde ya da kilisede bulunup bulunmadıklarına bakılmaksızın, kralın haksızlığına uğramış olanların mezar taşlarını tutmazdı.

15. Bono verilmesiyle veya bono vermemesi gereken borçlarla ilgili ricalar, kralın yetki alanına girerdi.

16. Rustiklerin oğulları, doğdukları bilinen topraklarında efendinin izni olmadan bir düzen kuramazlardı.

17. Dahası söz konusu kraliyet adetlerinin ve onurlarının bir kaydı, yukarıda belirtilen başpiskoposlar ve piskoposlar, saygın ve sayısız baronlar, krallığın soyluları ve yaşlıları ve de efendisi kral Henry ile birlikte bereketli Meryem'in Arınma gününden önceki dördüncü gün Clarendon'da yapıldı. Dahası kutsal ana kilisenin, lort kralının ve bu yazıya dahil olmayan krallığın baronlarının pek çok ve büyük adetleri ve de onurları vardı. Ve onlar, kutsal kiliseye, krala, mirasçılara ve krallığın baronlarına karşı korunabilirlerdi ve sonsuza dek göz ardı edilemez şekilde gözlemlenebilirlerdi.

*1166 Clarendon Hükümleri ise;*³⁹³

1. İlk olarak, yukarıda bahsedilen kral Henry, tüm baronlarla barışın korunması ve adaletin gözlenmesi üzerine çalışmıştır. Bu durumda, on iki tanesi kanun adamı olan pek çok yüzlükler, dört tanesi kanun adamı olan her bir bölgenin onların doğru söyleyeceklerine dair yemin etmelerine bağlı olarak kralın kral olduğu andan itibaren hırsız, katil veya hırsız olarak suçlanan kişi hırsız ya da katil olarak anılıp anılamayacağına karar verilecektir. Ve yargıçların bunu kendilerinden önceki şeriflerle soruşturmasına izin verilebilir.

2. Kral, kral olduğundan itibaren hırsız katil olarak anılanların yeminiyle bulunan o, onun tutuklanmasına izin verir ve ona kral olduğundan itibaren hırsız katil olmadığına dair yemin ettirir ve bilindiği kadarıyla bu yemin 5 şiling değerindedir.

3. Efendisi onun tutuklanmasından sonraki 3 gün içinde onu rehin olarak isterse, kanunları yapana kadar kölelerinden ve de ondan vazgeçmesine izin verilebilir.

4. Ve bir hırsız ya da katil, yukarıda belirtilen yemin üzerine alındıklarında eğer onların alındıkları ülke içinde adalet yeterince hızlı yerine getirilmezse; şerifler, akıllı bir adam aracılığıyla en yakın yargıca haber vermelidirler ki böylesi kişiler alınmışlardı. Ve de yargıçlar şeriflere bu adamların nereye getirilmesini istedikleri konusunda geri haber vermemelilerdir. Şerifler, onları yargıçlardan önce getirmelilerdi. Ve onlar, bu kişilerin alındığı yerler olan kasabalarda ya da yüzlüklerden getirilmelidir ve ülke adına kayıt yapacak iki yasal adam ve neden alındıklarıyla ilgili yüzlerce kişi, orada yargıçtan önce kanunları uygulamalarına izin verilsin.

5. Ve bu yukarıda belirtilen kurul kararıyla ilgili yemini üzerine tutuklananların bu durumunda, hiç kimse, kralın dışında köle ya da yargıç ya da mahkemeye sahip olamaz ve kral tüm kölelerin sahibidir.

6. Ve onları tutuklayan şeriflerin onları davet olmaksızın yargıçtan önce getirmelerine izin verilsin. Ve haydutlar, katiller ve hırsızlar şeriflere teslim edildikleri zaman onlar da gecikme olmadan doğrudan onları kabul ederler.

³⁹³ Pınar Ülgen, "Magna Charta Libertatum'a Hazırlık: Clarendon Yasaları", s.306-309.

7. Ve hapishanelerin olmadığı farklı ülkelerde eğer yakındaysa ya da böylesi durumlar, kralın hizmetlilerinin tahminine göre kralın parasından kralın birkaç kalesinin içinde ya da kent içinde yapılmalıdır.

8. Kral, ayrıca hepsinin bu yemini etmek üzere mahkemelerine getirilmeleri gerektiğini belirtir. Öyle ki hiç kimse, onun sahip olabildiği bir mahkemenin ya da adaletin dokunulmazlığına göre uzak olamaz fakat onlar bu yemini etmek üzere gelmelidir.

9. Orada hiç kimsenin kale içinde kalmasına ya da kalesiz kalmasına izin verilmesin. Ayrıca şeriflerin mahkemeye girişlerini yasaklayan ya da frank rehinelere bakmak için onun toprağına girmesini de Wallingford onurunda yasaklayan bütün rehinelere el altından izin verelim ve de özgür rehinelere adı altında şeriflerden önce onları gönderelim.

10. Ve şehirlerde hiç kimsenin adamlarının olmasına ya da eğer onlar arandığında onun yargıktan önce taahhüt veremeyeceğini belirtelim ya da ona frank rehinesi arasında kalmasına izin verelim.

11. Şehir içinde veya mahallede ya da kalede içerde ya da dışarıda hiç kimse ya da o olmaksızın ayrıca Wallingford onuruna şerifin topraklarına girmesini yasaklayan veya soyguncusu, katili ve hırsız olarak suçlanan veya aynı kişilerin limanlarını almak ya da ormanla ilgili olarak yasadışı olmakla suçlanan o, (kral), onları (soygunları) almalarına (soyguncular, vb.) yardım etmelerini emreder.

12. Soyulmuş olan veya çalınan mallara sahip olmayı düşünen halktan kötü niyetli biri tanıklık ederse, herhangi bir emri yoksa ve de herhangi bir kişi alınacaksa, ona kanunla ilgili bir şey uygulamayalım. Ve eğer ondan sahip olduğu mülklerden dolayı şüphe duyulursa, ona ait mülkiyetin suya gitmesine izin verelim.

13. Ve eğer herhangi birinin yüzlükler ve kanun adamlarının huzurunda soygun, cinayet, hırsızlık veya onları işleyenlerin itirafını yapması istenirse ya da onları işlenmesinin kabulü ve sonradan bunu inkâr etmek isterse, ona kanun uygulanmasına izin vermeyelim.

14. Ayrıca kral, eğer çok kötü tanıklık yapıyorlarsa ve halka açık ve utanç verici bir şekilde birçok insanın ifadesiyle karartılmışlarsa, kralın topraklarını terk etmelerini ister ve böylece sekiz gün içinde rüzgâr onları tutmazsa denizi geçmeleri gerektiğini ve de yasalarca imtiyazlı olmalarını diler. Ancak kralın rahmeti olmadıkça uzun bir süre İngiltere'ye dönmemelidirler. Orada eğer geri dönerlerse, yasa dışı bırakılmalı ve haydut olarak kabul edilmeliler.

15. Kral, serseri veya bilinmeyen bir şahsın herhangi bir sahipsiz hayvan gibi kent dışında başka bir yerde eğlenmesini yasaklamalıdır ve orada, hasta olmazsa veya atı olmadıkça bir geceden daha fazla ağır lanmayacaktır; aksi halde açık bir kanıt gösterilmesi gerekir.

16. Ve eğer birden fazla gece orada kalacaksa efendisi onun rehineliğini kaldırmaya gelinceye kadar ya da kendisi rehinelere iyi bir şey teminat verinceye kadar onu yerleştiren de tutuklanacaktır.

17. Ve herhangi bir şerif, soygun veya cinayet ya da hırsızlık nedeniyle bazı kişilerin ülkeden başka bir ülkeye kaçtıklarıyla veya bunların barındırılması, haydutlar için veya kralın ormanı ile ilgili olarak, başka bir şerife haber verecek olursa, o (bilgilendirilen şerif) onları tutuklar. Gerçekte kendisinin ya da başkaları tarafından bu tür insanların ülkesine kaçtığını öğrenmiş olsa bile onun tutuklar ve göz altında tutar.

18. Ve tüm şeriflerin ülkelerinden kaçacak olan tüm kaçakların listesini yapalım ve bunu ülke mahkemelerinden önce yapalım. Onlar, bu adamların isimlerini ilk geldikleri zaman yargıçlardan önce yazarak getirmeliler. Böylece tüm İngiltere'de aranabilir ve onların köleleri kralın hizmetine girmeleri için ele geçirilebilir.

19. Kral, şeriflerin onların ülke mahkemeleriyle onlardan önce gezici yargıçların çağrılarını kabul ettikleri zamandan itibaren ister ki; onlar da ülke mahkemelerine toplansınlar ve bu kuruldan itibaren ülkeye son zamanlarda gelenleri bulsunlar. Ve de onlar yargıçlardan önce ortaya çıkmaları için rehine adı altında bunları göndersinler ya da yargıçlar gelene kadar ve sonradan yargıçlardan önce onları oluşturana kadar göz altında tutsunlar.

20. Ayrıca Lort kral, keşiş, kanon veya herhangi bir manastır evine daha alt sınıftan kişileri kabul ettiği için yasak koyar. Ölümüne hastalanmadıkça tanıklığı bilinene kadar yasaklar.

21. Ayrıca kral, herhangi birinin İngiltere’de onun toprağını ya da yargı yetkisini ya da aforoz edilmiş ya da Oxford’da dışlanmış olan dinden dönmüş olanlardan herhangi birinin evini ya da bölümünü kabul etmesini yasaklar. Ve eğer birileri onları kabul ederse, kendisi kralın insafına kalacaktır. Ve içinde bulundukları ev, kasaba olmadan taşınmalı ve yakılmalıdır. Ve her bir şerif, bunu devam ettireceğine dair yemin etmiştir. Ve o, tüm hizmetçilerinin ve baronların görevlileri ve tüm şövalyeler ve ülkenin serbest kiracılarının aynı yemini etmesini sağlayacaktır.

22. Kral, bu kalabalığın onu memnun ettiği sürece krallığında tutulmasını ister.

Bütün bu kurallara rağmen II. Henry Clarendon’da bir dereceye kadar başarısız oldu. Başpiskoposun öldürülmesi hem dünyayı hem onu sarstı ve iddia ettiği bazı noktalardan vazgeçmek zorunda kaldı. Yine de esas olarak başarılı kabul edilebilecek bir nokta vardı. Kraliyet sarayının istikrarlı ve güçlü hale gelen eylemiyle, tam olarak bir çizgi olmasa da zamansal ve manevi alanlar arasında bir çizgi çizildi. Ancak II. Henry’nin tanımlamaya çalıştığı çizgi tam olarak bu değildi ve ölümünden sonra bir asırdan fazla bir süre geçmesine rağmen hala tartışmalı bir sınır bölgesi idi.³⁹⁴

Düzen kurma çalışmalarında II. Henry’nin kraliyet hükümeti altında *Novel Disseisin* (yeni mala el koyma- mülkiyet hakkı) boyutu da gelişmiştir. Özellikle hükümdarlığın ilk üç yılında restorasyon iddiaları ile ele alınan kraliyet fermanları, *novel disseisin* için kraliyet faaliyeti bağlamını yaratmıştır ve *novel disseisin* yeni kraliyet yargı yetkisini rutinleştirmiştir. Bu doğrultuda 1166 Clarendon Konseyinde II. Henry ilk *novel disseisin* hükümlerini yayınlamıştır. Hükümün ilkesi hiçbir özgür insanın toprağının haksız yere ve yargısız bir şekilde gasp edilmeyeceğidir. Bu şekilde toprağı gasp edilen kimse *novel disseisin* emrini alarak çare elde edebilirdi. *Novel disseisin* emri, davacının, yazılı emrini almak için, kraliyet yargı yetkisine uygun seçilmiş davaları talep etmesini gerektiriyordu, çünkü davacı, senyoral adaletin başarısız olduğunu iddia ettiğinde,

³⁹⁴ F.W.Maitland, *The Constitutional History of England*, Cambridge at the University Press, Cambridge 1963,s. 11.

kraliyet müdahalesi yargı yetkisi ilkesine göre haklı bir müdahale idi. Kraliyet yargıcının önünde toplanan jüri yeminli bir şekilde davacı lehine karar verirse davacıya arazisi iade edilirdi.³⁹⁵

Novel Disseisin hakkındaki en detaylı bilgilere Henry de Bracton'un *De legibus et consuetudinibus Angliae* adlı eseri sayesinde sahibiz. Haksız şiddet nedeniyle kaybedilen mülkiyetin hükmüyle *novel disseisin* nasıl restore edilmelidir? Disseisin sonrasında ilk olarak nasıl bir çare aranmalıdır, onu hemen reddetmenin yasal yolu ve şekli nasıldır? Gibi soruların cevabını tüm detaylarıyla Bracton aracılığı ile verebiliyoruz. Bracton bize bu hüküm için uykusuz birçok gecenin geçirildiğini rivayet eder.³⁹⁶

Bracton, *novel disseisin*'in kısa bir formuna da yer vermektedir. Özetlersek; buna göre haksız şekilde gasp edilen kişi şikayetinin ardından bölgenin on iki özgür ve kanuni kişinin o mülkü ve davacı ve davalının isimlerinin açıkça belirtildiğini görmesini sağlamalıdır. Açılan dava titiz bir soruşturma ile özenli bir şekilde takip edilerek gecikmeden şerife teslim edilmelidir.³⁹⁷

2.2.2. Şeriflerin Soruşturulması ve Northampton Hükümleri

1170 yılına gelindiğinde ise Clarendon Hükümlerinin idaresi, özellikle müsadereler ve para cezalarıyla ilgili bölümlerin idaresi, çok fazla şikâyetle neden olmaktaydı. Yargıçlar gibi şerifler de görevlerini kendi çıkarları için kullanmaya başlayınca bir düzenleme yapılması için II. Henry tarafından *Şeriflerin Soruşturulması* (Inquest of Sheriffs) emredildi. İddialara göre şerifler bir yandan güçlerini daha fazla şantaj yapmak için kullanmak ve diğer yandan hazineye vadesinden daha az ödeme yapmakla suçlanmaktaydılar. Bu nedenle tüm şerifler askıya alınarak ayrıntılı bir şekilde soruşturuldular. Soruşturmaya göre son dört yıl içinde şeriflere ve diğer memurlara ya da ileri gelenlere ve onların vekilharçlarına ödenen tüm paralar, yasal izinle ya da izinsiz talep edilip edilmediğine dair bir bildirimle birlikte yazılacaktı. Hükümlü veya kaçak suçluların mallarının değeri ve evlilik yardımı için ödenen miktarlar da iade edilecek ve

³⁹⁵ Joseph Biancalana, "For Want of Justice: Legal Reforms of Henry II", *Columbia Law Review*, Vol.88, No.3 (Apr. 1988), s. 466; Bryce Dale Lyon, *A Constitutional and Legal History of Medieval England*, Harper Publishing, New York 1960,s. 290-291.

³⁹⁶ Henry de Bracton, *De legibus et consuetudinibus Angliae*, Vol.3, Yale University Press, New Haven 1915, s. 18- 25.

³⁹⁷ Age,s. 57.

şerifler tarafından kabul edilen rüşvetler veya verdikleri sus paraları not edilecekti. Soruşturma ayrıca Orman Kanunu'nun ihlallerini ve onu yöneten yetkililerin davranışlarını da kapsayacaktı. Bu soruşturma ile mali yılın ortasında neredeyse tüm şerifler görevden alınmıştır ve vakaların çoğunda kralın mahkemesiyle bağlantılı olan kişiler değiştirilmiştir. Şerif olarak yerel ileri gelenler yerine maliye ve mahkeme saflarından adamların ikame edilmesiyle yönetim becerisi arttırılmış ve gasp ve gereksiz etki kullanımı riski de azaltılmıştır.³⁹⁸

1176'da yayınlanan Northampton Hükümleri (Assize of Northampton) ise, 1166'da yayınlanan Clarendon hükümlerinin yeniden yorumlandığı ve genişletildiği hükümlerdir. Bu hükmün önceki maddeleri Clarendon hükümlerine tekabül eder, ancak öngörülen ceza daha şiddetlidir ve şeriflerin daha az yetkisi vardır. Yeni olan maddeler ise toprak, çeyiz ve benzeri konulardaki mülkiyetler hakkındadır.³⁹⁹

İkinci mülkiyet hükmü de 1176'da düzenlenen Northampton Konseyinde başlatılmıştı. Bu *Mort D'ancestor* hükmüydü. Yani ataların ölümünün hükmü idi. *Mort d'ancestor* hükmü Northampton Hükümleri dördüncü maddesinde şu şekilde belirtilmiştir:

*“Bir kiracı ölürse, mirasçılar babasının sağ ve ölü olduğu gün, mülkü paylaşp mallarını alsınlar, sonra efendilerine haber verip mülk karşılığında yapmaları gereken yardımları ve yapmaları gereken diğer şeyleri yapsınlar. Eğer mirasçı reşit değilse mülkün efendisi saygısını alıp gerektiği kadar onu gözetiminde tutsun. Ve malın kendisine ait olan kısmı ölen kişinin karısına kalsın. Eğer efendi, mirasçıların taleplerini reddederse lort kralın yargıçları on iki yasa adamı tarafından bu konuda soruşturma yapsın. Kraliyet mahkemesinde jüriye sorulan soru ölen kişinin hayatta ve öldüğü anda topraklara kimin sahip olduğudur. Mülk kişi öldüğü sırada onunsa varislerine iade edilsin.”*⁴⁰⁰

Bu hüküm ile feodal adalete de saldırılmıştır çünkü genelde böyle davalarda davalı ölen kişinin efendisi olurdu ve toprağı ele geçirirdi.⁴⁰¹

³⁹⁸ L.F.Salzman, Henry II, s. 187-188-189; William Alfred Morris, *The Medieval English Sheriff to 1300*, Manchester University Press, 1927, s.113.

³⁹⁹ William Stubbs(Ed.), *Select Charters and Other Illustrations of English Constitutional History*, s. 143

⁴⁰⁰ Age, s. 144

⁴⁰¹ Bryce Dale Lyon, *A Constitutional and Legal History of Medieval England*, Harper Publishing, New York 1960, s. 291.

Glanvill, bu hükmün “yapmaları gereken diğer şeyleri yapsınlar” ifadesini saygı gösterme emrini tartışırken yineler. Ancak bir farkla mirasçı efendinin iradesine rağmen mirası alabilir:

“Reşit olan mirasçılar, atalarının ölümünden hemen sonra miraslarında kalabilirler; çünkü lortlar hem mülkü hem de varisi ellerine alabilseler de bunu mirasçılara zarar vermeden nazikçe yapmaları gerekir. Hatta mirasçılar, yardım(relief) ve diğer kanuni hizmetleri yapmaya hazır olmaları kaydıyla, gerektiğinde efendilerinin şiddetine karşı da direnebilirler.”⁴⁰²

Bazı durumlarda Lort da mirasçının saygısını veya herhangi bir yardımını kabul etmeyebilirdi. O zaman mirasçı, güvencede bulunmalı ve saygın adamlar tarafından efendisine sık sık önerilmelidir; eğer efendi ısrarla onu almak istemiyorsa, o zaman varis efendisini lort krala veya yargıçlarına şikâyet edecek ve bir yazılı emre sahip olacaktır. Emir şöyledir: ⁴⁰³

“Kraldan şerife selam olsun. N. 'e, şu ya da bu kasabada sahip olduğu ve kendisine sahip olduğunu iddia ettiği mülk için R. 'nin saygısını ve makul yardımını adil ve gecikmeden almasını emredin. Bunu yapmazsa, neden böyle yapmadığını anlatması için onu, belli bir günde benim veya yargıçlarımın huzuruna çıkarmak için güvenilir habercilerle çağırın.”

Eynsham Cartulary adlı eserde yüksek kıdemli bir lordun saygıyı kabul etmediğinde sonraki vassalın saygıyı kabul ettiğine dair bir olaya yer verilmiştir. Olayın çözümü II. Henry dönemi içerisinde gerçekleşmemiş olsa da bu kayıtlar açısından iyi bir örnektir. Erdington malikanesi bir süre Eynsham Kilisesinin mülkiyetinde kalmış ardından Lincoln piskoposu Remigius'a bırakılmıştır. Ölümü ardından lort kral II. Henry burayı St. Walericli Bernard'a teslim etmiştir. Bernard Eynshamlı başrahip Godfrey'e saygılarını sunmasına rağmen reddedilince Lincolnlu ikinci piskopos Robert onun saygısını almıştır. ⁴⁰⁴

Mülkiyet hakkına yönelik son olarak dul kadının çeyizini alması gerektiğine dair önemli bir düzenleme ortaya konmuştur. Çeyiz emri, yalnızca çeyizleri olmayan dullara açıktı. Çeyiz emri, Northampton Hükümlerinin dördüncü bölümünün yukarıda

⁴⁰² G.D.G.Hall and M.T.Clanchy (Ed.and Trans.), *The Treatise On The Laws And Customs Of The Realm Of England Commonly Called Glanvill*, s. 82; Joseph Biancalana, “For Want of Justice: Legal Reforms of Henry II”, *Columbia Law Review*, Vol.88, No.3 (Apr. 1988), s. 485.

⁴⁰³ G.D.G.Hall and M.T.Clanchy (Ed.and Trans.), *The Treatise On The Laws And Customs Of The Realm Of England Commonly Called Glanvill*, s. 108-109.

⁴⁰⁴ H.E.Salter(Ed.), *Eynsham Cartulary*, Vol.I, Clarendon Press, Oxford 1907, s. 61-62.

belirttiğimiz hükmünün uygulanması için bir araç olarak icat edilmiştir. Kraliyet yetkilileri, dul kadının payını, bir damat tarafından gelinine evlilik sırasında yapılan bir hibe olarak tasarladı. Bu çeyiz kavramı, kraliyet yetkililerinin bir dulun çeyizini, dul kadının efendisi ve garantörü rolündeki kocanın varisi ile birlikte kullanım süresi terimleriyle düşünmelerini sağladı. Bu da eğer bir dul kadının çeyizi hiç yoksa bir kraliyet yetkilisinin senyör adaletinin başarısız olduğunu düşünmesine neden olmaktaydı. Bu geçici çeyiz kavramı, muhtemelen bir zamanlar kocanın efendisinin mahkemesine getirilen bazı çeyiz taleplerinin, kocanın varisinin mahkemesine ve nihayetinde kralın mahkemesine getirilmesine neden oldu. Öyle ki kraliyet yargıçları düzenli olarak çeyiz iddialarını ve dulların çeyizde çok fazla toprak tuttuğu iddialarını da duymaya başladılar. Makul çeyiz adı verilen bir dula verilen kabul edilebilir maksimum miktar, üçte birlik paydır.⁴⁰⁵

Glanvill, iki çeyiz emrinin bilinen en eski metinlerini sunar: biri dul kadın çeyizinin tamamını değil de bir kısmını aldığında kullanılacak hak emri, diğeri de çeyizinin hiçbirine sahip olmadığında kullanılacak bir emirdir.⁴⁰⁶

Çeyize ait arazi için hak fermanı;

“Kral’ın selamıyla. R. ’nin dul eşi M. ’ye, filanca kasabadaki çeyizi olduğunu ve tüm hizmetler için yılda on şilinlik hizmetle ve N. ’nin ondan alıkoyduğunu iddia ettiği tek bir toprak parçası konusunda gecikmeden tam olarak gereğini yapmanızı emrediyorum. Bunu yapmazsanız, şerif, artık bu konuda temerrüde düşmekten şikâyet etmesine gerek olmadığını söyleyecektir.”

Henüz hiçbirine sahip olmadığı bir çeyiz için emir;

“Kraldan şerife selam olsun. N. ’ye haklı olarak ve gecikmeden, R ’nin karısı olan M. ’nin makul çeyizini, adı geçen kocası R. ’nin hediyesi olduğunu iddia ettiği ve kendisinin hiç sahip olmadığı filanca kasabada yaptırmasını emret, kadın onu haksız yere kendisinden esirgediğini iddia ediyor. Bunu yapmazsa, neden yapmadığını göstermek için, onu güvenilir habercilerle belirli bir günde benim veya adaletlerimin huzuruna çağırın.”

⁴⁰⁵ Joseph Biancalana, “For Want of Justice: Legal Reforms of Henry II”, *Columbia Law Review*, Vol.88, No.3 (Apr. 1988), s. 514.

⁴⁰⁶ G.D.G.Hall and M.T.Clanchy (Ed.and Trans.),*The Treatise On The Laws And Customs Of The Realm Of England Commonly Called Glanvill*,s. 61-66.

1179 'da sunulan *son sunumun hükmü (assize of darrein presentment)* ise kiliselerin advowson⁴⁰⁷ hakkındaki davaları ile ilgiliydi. Bir advowson'un mülkiyet davası kralın mahkemesinde "advowson hakkı emri" olan kraliyet fermanı ile başlatılırdı. Bu *novel disseisin* ile arazi için hak emriyle bir nevi eş değerdı. Kilise boşsa ve iki kişi advowson hakkında tartışıyorsa, bir miktar geçici, bir miktar sahiplik hükmünün verilmesi çok gerekli idi. Özellikle aynı yıl yapılan Lateran Konsili'nden sonra bu özellikle gereklidir, çünkü kilise birkaç ay boş kalırsa piskoposluk piskopos boşluğunu dolduracaktır. Yeni hüküm ilkesi basitçe şu şekilde ifade edilir: "Son sefer sunan, bu sefer de sunsun; ancak bu, herhangi bir hak sorununa halel getirmeksizin."⁴⁰⁸

II. Henry'nin bu dört küçük hükmü (The petty assize) özellikle toprak ve mülkiyet üzerineydiler ve II. Henry'nin saltanatının önemli yasal yenilikleriydi.⁴⁰⁹ Özellikle Novel Disseisin ve Mort d' Ancestor tarafından başlatılan çalışma, *Grand Assize veya Assize of Windsor* ile muhtemelen 1179'da mantıklı bir şekilde tamamlandı. Windsor'daki büyük bir konsey toplantısında ilan edilen Grand Assize, davalıya, bölgeden bir şövalye jürisi tarafından mücadele ve tanınma arasında seçim yapma şansı vermektedir. Bütün bu hükümlere göre mülkiyetle ilgili herhangi bir dava, malikaneden kraliyet mahkemesine devredilebilirdi. İlanlarıyla birlikte, on ikinci yüzyılın son yarısında kraliyet yargı yetkisindeki genişlemenin çoğu netleşmiştir. II. Henry 'nin görevlileri bu yazıları şekillendirirken laik normlardan ve kanonist fikirlerden ve kendi deneyimlerinden yararlanmışlardır.⁴¹⁰

2.2.3. Silahlandırma Hükümleri ve Orman Hükümleri

1179 Grand Assize, II. Henry'nin adıyla bağdaştırabileceğimiz Ortak Hukuk (Common Law) prosedürünün son kesin reformudur⁴¹¹ ancak 1181'de Silahlandırma

⁴⁰⁷ İngiliz hukukunda, bir kilisenin veya dini menfaatin himayesi hakkı, bir kiliseye veya başka bir menfaat için bir din adamının aday gösterilmesiyle kullanılan bir hak." C. Sloane, "Advowson", *The Catholic Encyclopedia*, Vol I, The Encyclopedia Press, New York 1907,s. 169. ss 169-170; P.M. Smith, "The Advowson: The History and Development of a Most Peculiar Property", *Ecclesiastical Law Journal*, 5(26), 2000, ss. 320 – 339.

⁴⁰⁸ Frederick Pollock and Frederic William Maitland, *The History of English Law*, Vol.I, s. 148.

⁴⁰⁹ Joseph Biancalana, "For Want of Justice: Legal Reforms of Henry II", *Columbia Law Review*, Vol.88, No.3 (Apr. 1988), s. 534.

⁴¹⁰ L.F.Salzman, *Henry II*, s. 190; R.C.Caenegem, *The Birth of the English Common Law*, Cambridge University Press, Cambridge 1988,s. 81

⁴¹¹ L.F.Salzman, *Henry II*, s. 191.

Hükümleri (Assize of Arms) ve 1184'te Orman Hükümleri (Assize of Forest veya Assize of Woodstock) yayınladı ve yasalar “Kral ve tebaası arasında bir iletişim aracı olarak” daha fazla önem kazandılar. Toprak ve mülkiyet haklarına yönelik çalışmaları dışında Silah Hükümleri (Assize of Arms) ile askeri reformlar uygulanmıştır. Amaç, feodal vergilere etkili bir güç takviyesi olarak eski “fyrd”ı (anglo-sakson döneminde milis) yeniden yaratmaktır. Tedbir, II. Henry tarafından yönetilen kıta topraklarına da uygulanmıştır ve hükümlerin uygulanmasında jüri sisteminin uygulanacağı da belirtilmiştir. Bu hükümlere göre;⁴¹²

1. Her şövalye ücret (knight's fee) sahibinin bir zırh yelek, miğfer, bir kalkan ve bir mızrağı olmasına izin verin. Ve her şövalyenin, ülkesindeki şövalye ücreti kadar şövalyeye, miğfere, kalkana ve mızraklara sahip olmasına izin verin.
2. Ayrıca, 16 mark değerinde mal veya kira tutan her özgür kişinin bir zırh yelek, bir miğfer, kalkan ve bir mızrağı olmasına izin verin. Ayrıca, 10 marklık malı veya kirası olan her hür kişinin bir aubergel⁴¹³, demir başlığı ve bir mızrağı olmasına izin verin.
3. Ayrıca, tüm kasabalılar ve tüm özgür kişilerin üzerinde kapitone yelekler ve bir demir başlık ve bir mızrak bulunur.
4. Ayrıca, her biri, Aziz Hilary Bayramı'ndan önce bu silahlara sahip olacağına ve İmparatoriçe Maud'un oğlu olan Kral II. Henry 'ye biat edeceğine ve bu silahları emrine göre ve efendi krala ve krallığına bağlı olarak hizmetinde taşıyacağına yemin etsinler. Ve bu silahları elinde bulunduranların hiçbiri onları satmasın. Bir lort, adamlarını ne müsadere veya hediye yoluyla ne de kefil olarak veya başka bir şekilde onlardan mahrum bırakmasın.
5. Bu silahları taşıyan biri ölürse, silahları varisi için kalsın. Ancak varis silahı kullanacak yaşta değilse, ihtiyaç doğması halinde, onu gözetiminde tutan kişi için, silahlarının velayeti de aynı şekilde olsun ve varis silah taşıyacak yaşa

⁴¹² David C.Douglas(Ed.) , *English Historical Documents*, Vol. 2, Oxford University Press, New York 1953, s.416; L.F.Salzman,*Henry II*,s.191; Alan Harding, *The Law Courts of Medieval England*,Barnes and Noble, New York 1973, s. 56

⁴¹³ Deriden yapılan Roma zırhı olan Lorica'nın daha az ayrıntılı ve daha az maliyetli versiyonudur. David C.Douglas(Ed.) , *English Historical Documents*, Vol. 2, s.416

gelene kadar onları lort kralın hizmetinde kullanabilecek bir adam bulsun ve sonra onları alsın.

6. Bu hükme göre sahip olması gerekenden daha fazla silahı olan her kasabalı, onları satsın ya da başkasına versin ya da başka bir şekilde, onları İngiltere kralının hizmetine sunacak bir adama ihsan etsin. Ve hiçbirinin bu hükme göre sahip olması gerekenden fazla silah bulundurmasına izin vermeyin.
7. Maddeye göre, hiçbir Yahudi'nin zırhlı yelek veya aubergel bulundurmasına izin vermeyin, ama kralın hizmetinde kalabilmeleri için onları satmasına ya da vermesine ya da başka bir şekilde elden çıkarmasına izin verin.
8. Lort kralın emri dışında hiç kimsenin İngiltere'den silah taşımaya izin vermeyin; ayrıca onları İngiltere'den çıkaracak birine silah satmasına da izin vermeyin.
9. Yargıçlar, yasal şövalyeler ve uygun gördükleri kadar çok sayıdaki yüz ve kasabanın diğer özgür adamları tarafından bir zırhlı yeleğe sahip olmasını gerektirecek kadar değerli mallara sahip olanlara yemin ettirilsin. Eğer bu silahlara sahip olması gereken kişi yemine temsil gereken zamanda mahkemeye katılamazsa yargıçlar tarafından ona bir zaman tayin edilsin.
10. Yargıçlar geçecekleri tüm bölgelerde bu silahlara sahip olmayanların lort kral tarafından tutuklanacağını ilan etsin ancak hiçbir şekilde onların topraklarını ya da mallarını kral almayacaktır.
11. 16 marka veya taşınır bir mülke sahip olmayan özgür kişiler hakkında yemin etmesin.
12. Yargıçlar, canına ve mal varlığına değer verdiği için, hiç kimsenin onu İngiltere'den çıkarmak niyetiyle herhangi bir gemi alıp satamayacağını, kereste ihraç edemeyeceğini veya İngiltere'den ihraç edilmesini sağlayamadığını tüm bölgelerde yargılasın. Ve kral, özgür bir adam dışında hiç kimsenin silah yemini için kabul edilmemesini emreder.

Norman kralları, ormanlar olarak bilinen sahiplenilmemiş ormanlık alanlar, bozkırlar ve fundalıklar üzerinde kraliyet hakları olduğuna dair bazı doktrinler kesinlikle iddia edildi. Özellikle I. Henry, baronlarının spor alanları üzerinde yargı yetkisini

kullanmak, onların haklarını göz ardı etmek ve Orman Kanunu'nun keyfi düzenlemelerini uygulayarak kiracılarını baskı altına almak için iddialarını oldukça genişletmişti. Stephen, I. Henry tarafından yaratılmış olan tüm bu ormanlardan vazgeçmeye ve tacın iddialarını William Rufus'un ölümü sırasında var olanlarla sınırlamaya zorlanmıştı. Ancak II. Henry, büyükbabasının iddialarını, bütünüyle olmasa da yavaş yavaş yeniden ileri sürmüştü. II. Henry'nin kişiliğinden bahsetmiştik. II. Henry dur durak bilmeyen bir sporcuydu, Angevin öfkesini ve ruhunu sakinleştirmenin yolunu avlanmakta buluyordu. Avcılığa bu kadar değer vermesi belki de buna nedendi zira II. Henry için en iğrenç suçların başında kraliyet koruma alanlarında kaçak avlanma yer alıyordu.⁴¹⁴

Bu nedenle II. Henry'nin saltanatının başından beri yargıçlar, zaman zaman Orman yasasını ihlalleri araştırmak ve suçluları cezalandırmakla görevlendirilmişlerdi. Ancak 1184'te Woodstock'ta bu hüküm yayınlanana kadar kesin bir yasa hazırlandığı görülmemiştir. O dönemde ormanın yetki alanına giren arazinin büyüklüğü hakkında kesin bir tahminde bulunmak mümkün olmamakla birlikte, oldukça büyüktü ve ülkenin sosyal ve ekonomik yapısının ayrılmaz bir parçasını oluşturuyordu. Ormanlar idari amaçlar için dört gruba ayrılmış ve her gruba iki kâtip ve iki şövalye orman yargıçları olarak atanmıştır. Kral ayrıca sarayının iki üyesini geyik eti bekçisi olarak atadı ve dört bölümün her birine vert⁴¹⁵ ve onlara tüm kraliyet ormancıları ve baronlar veya şövalyeler tarafından atanan ormancılar üzerinde yetki verdi. Yönetimini denetlemek için bir görevliler hiyerarşisi vardı: orman yargıçları, bekçiler, usta ormancılar, verderer (kraliyet orman görevlisi) ve orman koruyucular mevcut görevlilerdi. Bu idari yeniden düzenlemeyi başlatan kral, daha sonra tüm orman yargıçlarının ve atanan bekçilerin ormanın hükümlerini korumak için yemin etmelerini istedi. 1184 yılında yürürlükte olan orman kanunu hükümleri Woodstock Assize'de yer alan hükümlerdi. 16 maddenin yer aldığı Woodstock hükümlerinden birkaç şöyledir:⁴¹⁶

⁴¹⁴ L.F.Salzman, *Henry II*, s. 191-192.

⁴¹⁵ Hayvanları besleyen bitki örtüsü, Toby Purser, *Medieval England 1042-1228*, Heinemann, Oxford 2004, s. 80.

⁴¹⁶ Charles R.Young, *The Royal Forests of Medieval England*, University of Pennsylvania Press, 2015, s. 27; David C.Douglas(Ed.), *English Historical Documents*, Vol. 2, Oxford University Press, New York 1953,s.417-420.

“Bu, Maud’un (Matilda) oğlu Lort Kral II. Henry’nin ormanla ve İngiltere’deki geyikleriyle ilgili hükmüdür; Woodstock’ta İngiltere’nin başpiskoposlarının, piskoposlarının, baronlarının, kontlarının ve ileri gelenlerinin tavsiyesi ve onayı ile yapıldı.”

1. İlk önce, kral birinin bu avlanma hakları veya ormanları konusunda kendisine karşı herhangi bir şekilde ihlalde bulunmasını yasaklar ve av hakları ve ormanları konusunda kendisine karşı suç işleyenlere şimdiye kadar onların malları uğruna merhamet ettiğine güvenilmemesini diler. Çünkü eğer biri bundan sonra ona karşı suç işlerse ve bundan mahkûm edilirse, dedesi Kral I. Henry zamanında olduğu gibi suçludan tam adaletin yerine getirilmesini ister.
2. Kefil olarak kral veya yasal kefil olarak hareket edebilecek başka bir kişi olmadıkça, ormanlarında herhangi birinin yay, ok veya tazı veya mızrak bulundurmasını yasaklar.
3. Kral II. Henry’nin ormanında yasal olarak bulunan hiç kimsenin kendi ormanını ziyan edecek veya yok edecek herhangi bir şey vermesini veya satmasını yasaklar. Nezaketle, ihtiyaç duyduklarını ormanlarından almalarına izin verir, ancak bu, israf edilmeden ve kralın ormancısının gözetiminde yapılmalıdır.
4. Krallık ormanının sınırları içinde ormanı olan herkesin ormanlarına uygun ormancılar yerleştirmesini emretti; Bunlar için, ormanın ait olduğu kişiler kefil olarak hareket etsinler ya da ormancılar efendi kralla ilgili herhangi bir şeyi ihlal ederlerse telafi edebilecek uygun kefaletler bulsunlar.
5. Lort kral, onun ormancıları, şövalyelerin ormanına ve kraliyet ormanı sınırları içindeki diğer ormanı olanlara, ormanların tahrip edilmemesi için özen göstermelerini emretti. Buna rağmen ormanlar tahrip edilirse, ormanları tahrip olanlar iyi bilsinler ki, tazminat başkalarından değil, kendi şahsiyetlerinden veya topraklarından alınacaktır.
6. Lort kral, tüm ormancılarının, yeteneklerine göre, yaptığı gibi, ormanın hükümlerini korumaya yemin etmelerini ve şövalyeleri veya diğer değerli adamları lort kralın onlara ormanları ile ilgili olarak verdiği hiçbir şey nedeniyle taciz etmemelerini emretti.

7. Kral, bir görevlinin geyik eti veya ormanları konusunda ihlalde bulunmasını yasaklamaktadır. Ormancılara, izinsiz bir giriş olursa, kesin olarak emir verdi: kuralı ihlal edenleri tutuklamaktan çekinmeyecekler.
8. Kral, başpiskoposların, piskoposların, kontların, baronların, şövalyelerin, mülk sahiplerinin ve tüm halkın orman görevlisinin çağrısına kulak vermelerini ve lort kralın ormanlarıyla ilgili yalvarışlarını duymalarını ve eğer lort kralın merhametine düşmekten kaçınırlarsa, diğer işlerini eyalet mahkemesinde yapmalarını emretti.
9. Kral, on iki yaşına ulaşan ve avın yetki alanına giren her erkeğin, kralın ve aynı şekilde orada toprak sahibi olan katiplerin huzurunu koruyacağına dair yemin etmesini emretti.
10. Kral, bundan sonra kimsenin, orman içinde veya dışında, hayvanların sık olduğu veya avlanmaya alıştıkları her yerde, yakalamak amacıyla hiçbir şekilde geceleri vahşi hayvanları avlamamasını emretti, eğer bunu yaparlarsa bir yıl hapis cezasına ve keyfine göre bir para cezası veya fidye ödenmesine mahkûm edileceklerdir.

II. Henry'nin hükümdarlık dönemi, özellikle hukuku açıdan Fransa ve Almanya göz önüne alındığında feodal baronları şaşırtabilecek bir sisteme sahipti. Onun temel ilkeleri hukuk ve ceza davalarına dayanmaktaydı. Glanville'deki ilk ilke "kraldan veya baş yargıçtan bir emir olmadan hiç kimse efendisinin yönetiminde herhangi bir bağımsız mülk için açıklama yapmak zorunda değildir". Bunun açıklaması oldukça basittir. Bir vassalın unvanı sadece kral tarafından sorgulanabilirdi. İkinci ilkede ise kralın sadece özgür insanlarda değil serfler üzerinde de tek yargı yetkisine sahip olması gerektiğine dayanmaktaydı. Glanville bu ilkeyi kısaca ifade etmemiştir. Clarendon yasaları ağır cezalarla ilgili birçok ayrıntıya sahiptir. Örneğin; "İster şatonun içinde ister dışında, Wallingford'un şerefine bile olsa, şeriflerin sarayına ya da topraklarına girmesini yasaklayacak hiç kimse olmasın."⁴¹⁷

⁴¹⁷ M.T.Clanchy, *England and its rulers*, BarnesNoble, Totowa 1983,s. 143 ; G.D.G.Hall and M.T.Clanchy (Ed.and Trans.),*The Treatise On The Laws And Customs Of The Realm Of England Commonly Called Glanvill* s. 148; William Stubbs(Ed.), *Select Charters and Other Illustrations of English Constitutional History*, s. 171.

Genel anlamda bu ilkelerin hiçbirisi mutlaka anti-feodal değildi. Çoğu tarihçi, II. Henry'nin hukuka karşı tutumunda açıkça anti-feodal olmadığı konusunda hemfikiridir. Biyografisini yazan W.L. Warren şöyle yazıyor:

*“II. Henry, içinde yaşadığı toplumu yok etmeden feodal karşıtı olamazdı; toprak sahibi olmak ve efendi ile insanın karşılıklı yükümlülükleri, diğer insanlara olduğu gibi ona da toplumsal düzenin doğal çerçevesi gibi görünüyor.”*⁴¹⁸

II. Henry, on dokuzuncu yüzyıldan bu yana, en azından İngiltere'nin ortak hukukunun kurucusu olarak kabul edildi. R. C. van Caenegem, onu, “içgüdüsel olarak hareket eden bir avukat, yeni yargı biçimlerinin usta mucidi deha bir adam” olarak tanımlar.⁴¹⁹

2.3. II. Henry Döneminde Ekonomi

Krallığın ekonomisi, kamusal alanda önemli bir rol oynamaktaydı ve bir ulusun kaderi, bir bireyinki kadar para temeline dayanmaktaydı. Bu gerçekçilik durumu, özellikle II. Henry'nin hükümdarlığı süresince geçerli olmuştur.⁴²⁰ II. Henry, taç giymesinin ardından yoğun bir çalışma temposuna girmişti. Atamalar ve sınırlara yönelik adımların içerisinde ilgilenmesi gereken ve halkının refahını en çok etkileyecek konu parasal sorunlardı. Stephen'ın dönemi sırasında ekonomideki düzensizlik korkutucu bir boyuta yükselmişti. Bu sorun karşısında alınacak uygun önlemler konusunda II. Henry'nin ilk adımı soylularına danışmak oldu. Bu doğrultuda krallığındaki ilk icraatlarından biri olan yasadışı inşa edilen kalelerin yıkılması veya krallığa bağlanmasının bu parasal sorunlar için iyileştirici bir hamle olması amaçlanmıştı. Önceki kralın müsrifçe ve ihtiyatsızca bahsettiği hibeler ve kaleler geri alınarak krallıkta bol miktarda sahte madeni paranın dolaşmasına neden olan bu hırsız inlerini ortadan kaldırmıştı. Stephen döneminde para, taşış ve diğer yöntemlerle sefil bir duruma

⁴¹⁸ Wilfred Lewis Warren, *Henry II*, s.375.

⁴¹⁹ R.C.Caenegem, *The Birth of the English Common Law*, Cambridge University Press, Cambridge 1988,s. 100; M.T.Clanchy, *England and its rulers*, BarnesNoble, Totowa 1983,s. 150

⁴²⁰ L.F.Salzman, *Henry II*, s.194.

düşürüldü. Bu durum ticareti büyük ölçüde engelledi. Bütün bunlardan dolayı yapılabilecek en doğru şey yeni bir madeni paranın basılmasıydı.⁴²¹

Hoveden, bu paranın basılış tarihini 1156 yılına dayandırır. Holinshed Kroniği ise 1158 yılını işaret eder ve kralın “basels” adlı verilen kuşkusuz yabancılar tarafından getirildiği düşünülen ve Basle’de basılan İngiliz kuruşundan daha düşük değerdeki sikkelerin dolaşımının durdurulmasını emrederek yürürlükten kaldırdığını söylemektedir.⁴²²

II. Henry tarafından miras alınan mali yönetim sistemi, özünde, I. Henry’nin saltanatının sonraki yıllarında işleyen ve Stephen’ın sürdürmek için elinden geleni yaptığı sistemdi: Winchester’da bir kraliyet hazinesi, ödemeleri hazinede hesaplama ve krala eşlik eden, ihtiyaç halinde hazineden yararlanan ama aynı zamanda doğrudan gelirler alan bir gezgin meclis. Ancak bu sistemde hazine I. Henry’nin hazinesinin sadece bir gölgesi gibiydi. White, Richard FitzNigel’e göre, bu konudaki uzmanlığın uzun iç savaş yıllarında neredeyse yok olduğunu söylediğini aktarır.⁴²³

II. Henry dönemi, İngiliz sikkelerine ve maliyenin işleyişine yönelik ana kaynaklardan birisi olan *Dialogus de Scaccario*’da, maliyenin iki bölümden oluştuğundan bahsedilir. İlki fiilen hazinenin başkentten uzak bir yerde hareket eden ve ödenen parayı işleyen *alt maliye*’dir. Ayrıca Domesday Book’u tutan belirli sandıklar ve nerede olursa olsun, hazinenin günlük işleri için gerekli olan birçok rulo ve çeteleyi içerir. *Üst maliye* ise hesapların işlem gördüğü ve en yüksek becerinin talep edildiği kısımdır.⁴²⁴

Üst maliye veznedar ve muhasebecinin üyesi olduğu bir hesap mahkemesidir. Yani mali meseleler için kralın mahkemesi de denebilir. Bu mahkemeye kralın kendisi başkanlık edebilirdi ve diğer mahkemeler gibi bu mahkemenin de kayıtları tutulurdu. Üst maliyeyi bir mahkeme gibi düşünmek konuyu daha anlaşılır kılabilir. Mahkemeyi

⁴²¹ Rogers Ruding, *Annals of the Coinage of Great Britain and its Dependencies from the Earliest Period of Authentic History to the Reign of Victoria*, Vol. 1-2, J.Hearne, London 1840,s. 170.

⁴²² Roger of Hoveden, *The Annals of Roger de Hoveden*, Henry T.Riley(trans.), Vol.I, H.G.Bohn, London 1853,s.255; Raphaell Holinshed, *Holinshed’s Chronicles of England, Scotland and Ireland*, Vol.II, J.Johnson, London 1807,s.114; John Yonge Akerman, *An Introduction to the Study of Ancient and Modern Coins*, John Russell Smith, London 1848,s. 195

⁴²³ Graeme J.White, *Restoration and Reform, 1153-1165*, Cambridge University Press, Cambridge 2000,s. 131.

⁴²⁴ Richard Fitzneale, *Dialogus de Scaccario*, Arthur Hughes, C.G.Crump and C.Johnson(Ed.), Clarendon Press, Oxford 1902,s. 44; Graeme J.White, *age*,s.131.

oluşturan görevlilerden ilki yargıçtır. Kralın temsilcisi olarak görev yapan ve Curia Regis'in ve maliyenin başkanı olan kişidir. II. Henry döneminin üçte ikisinde bu görevi Leicester Kontu Robert ve Richard de Lucy yerine getirmişti. Saray halkından Steward (Vekilharç) ve Kâhya maliyede yer almazdı. Ancak Şansölye, Veznedar, Muhasebeci ve Mareşal maliyede koltuğu olan kişilerdi ve kralın emriyle *maliye baronları* olarak bilinirlerdi.⁴²⁵

Maliye personeli içerisinde tuhaf bir pozisyonu işgal eden iki memur vardır. Bunlar ne alt ne de üst maliyeye bağlı değildirler. Sadece ödemelerin hafifletilmesiyle bağlantılı olarak ortaya çıkarlar ve rahip olamayan kişiler olarak görevlerini serjeanty yoluyla ve doğrudan kraldan alarak yerine getirirlerdi.⁴²⁶

II. Henry, 1158 ve 1180'de İngiliz sikkelerinde iki kez reform yaptı, darphaneleri yeniden düzenledi ve her iki durumda da dolaşımdaki gümüş sikkelerin kapsamlı bir şekilde değiştirilmesini emretti. İlk reform ile amaç, değeri düşük olan paraları tedavülden çıkarmak ve tek tip bir para birimi oluşturmaktır. Bu reformun vergilerden ve kiralardan elde edilen geliri artırdığı ve ticarete katkı sağladığı söylenebilir. Ancak başarısındaki oran süzgecin altındadır ve paraların tasarımı da işçilik konusunda zayıftır. Yine de bu süreç, II. Henry'ye büyük bir deneyim kazandırmıştı ve getirdiği uzmanlarla 1180'deki ikinci reformunu gerçekleştirmişti. Bu reformda ilk olarak Tourslu Philip Aymer'in tasarımına dayanan yeni bir tür olan *short-cross* (kısa haç) paralar basıldı ve bu paralar 1247'ye kadar kullanıldı. Yeni tasarlanan paraların dışında krallıktaki fazla darphane sayısı da otuzdan ona düşürüldü. 1189 yılında ise bu darphanelerin sayısı ciddi anlamda azalmıştı. Merkezileştirilmiş darphaneler, geç Anglo-Sakson döneminden beri İngiliz kentsel manzarasının normal bir özelliği olan bireysel paracılar a ait dağınık küçük atölyelerin yerini aldı. 1180'de bu paracılar, madeni paranın kârların idaresi sırasındaki geleneksel rollerini kaybetmişlerdi ve artık darphaneler kral tarafından ödenen yeni bir tür memurun kârları topladığı ayrı borsalara sahip olmuşlardı.⁴²⁷ (Bk- Resim 9)

⁴²⁵ Richard Fitzneale, *age*, s. 14-15.

⁴²⁶ Richard Fitzneale, *age*, s. 22.

⁴²⁷ Martin Allen, "Henry II and the English Coinage", *Henry II: New Interpretations*, Christopher Harper-Bill and Nicholas Vincent (Ed.), The Boydell Press, Woodbridge 2007, s. 257; Wilfred Lewis Warren, *Henry II*, s.265; John Gillingham, "Problems of Integration within the Lands Ruled by the Norman and Angevin Kings of England", *Fragen der politischen Integration im mittelalterlichen Europa*, 2005, s.127.

1158 reformunun geçici bir önlem olmasına rağmen başarılı olması beklenirdi. Ancak başarı konusunda oldukça zayıf bir önlem olduğunu daha önce belirtmiştik. Bunun kanıtlarından biri de maliyedeki şerif hesaplarının yıllık denetimlerinin tutulduğu kayıtlardı. 1180 reformuna kadar bu kayıtlardaki ögelerin sayısında üç-dört kat artış görünmüştü. Ramsay, *A history of the revenues of the kings of England*, adlı eserinde yıl yıl bu yıllık gelirlerdeki değerlerin değişimlerine yer vermiştir.⁴²⁸

Ancak bu kayıtlardaki değerlerin doğruluğu tam anlamıyla kabul edilmez. Zaten Warren, bu kayıtlarla şeriflerin normal gelir kalemlerine ne derece borçlu olduğunun muğlaklığını belirtir. *Pipe Rolls* kayıtları, II. Henry'nin saltanatının ikinci yılından itibaren düzenli olarak tutulmuştur. İlk yıl kayıtlarına ise *Red Book of the Exchequer*'in 2. Cildinde rastlayabiliyoruz. Kent, Wiltesira, Herefordsira, Gloucestresira, Essex, Nordfolke, gibi birçok bölgenin 1154-1155 kayıtları bu kitapta bulunmaktadır.⁴²⁹

Maliyenin yeniden örgütlenmesinde II. Henry, büyükbabasının zamanında bu görevi üstlenen Ely Piskoposu Nigel'i tercih etmişti. Leicester Kontu Robert gibi adamlarla çalışmak konusunda rahatsız olan Nigel'i uzun görüşmeler sonunda ikna eden II. Henry, bu atama ile maliyenin titiz rutinine kavuşmasını sağladı. Nigel görevini büyük bir titizlikle yapan biriydi. Görev süresince şeriflerin kontrollerini daha sıkı yaptı ve Pipe Rolls kayıtlarının daha düzenli olmasını sağladı. Göreve başladıktan birkaç sene sonra ölmesine rağmen maliyeyi I. Henry zamanındaki verimliliğine geri döndürmeyi başarmıştır.⁴³⁰

İngiliz eyaletlerinin çoğunda krala malikanelerinin çiftliklerinde ödenmesi gereken çeşitli yıllık meblağlar, bölgenin savunulmasının tahmini getirisi ile birlikte şerifin sorumlu olduğu bir toplu miktar olarak belirtilir. Toplam tutar test edilen gümüşün ağırlığı olarak ödenebilirdi ve şerif tarafından ödenen madeni paralar, bir tahlil ile belirlenen ağırlıkta alınırdı. II. Henry döneminde maliyede bu şekilde başka bir borç ödenmezdi ve bu sistemin kökeni I. Henry zamanına dayanmaktaydı.⁴³¹

⁴²⁸ James Henry Ramsay, *A history of the revenues of the kings of England 1066-1399*, Vol. I, Clarendon Press, 1925, s. 191; Wilfred Lewis Warren, *Henry II*, s.266.

⁴²⁹ Wilfred Lewis Warren, *Henry II*, s.266; Hubert Hall, *The Red Book of the Exchequer*, Vol.II, Eyre and Spottiswoode, London 1896, ss.648-651

⁴³⁰ L.F.Salzman, *Henry II*, s.195; Wilfred Lewis Warren, *Henry II*, s.266.

⁴³¹ Richard Fitzneale, *age*,s.28.

Dahası, şeriflerin bu işlemlerde bir yanlışlık yapıp yapmadıklarının da kontrolü dikkatli olarak yapılmalıydı. Bir şerifin hesaplarının kontrolü, Richard FitzNigel'in deyimiyile *çatışma* sayman ve şansölyenin kâtibi tarafından gerçekleştirilirdi. Maliyeye farklı şekillerde ulaşan, farklı hesaplarda yapılan ödemeler ve şeriflerden talep edilen ödemelerin düzenli bir şekilde yapılması maliye görevlisinin işinin bir parçasıydı.⁴³²

Kralın malikane topraklarındaki meseleleri sürekli sorgulama dürtüsünü ortadan kaldıran uygulama, şeriflerin bu topraklardaki yönetim için yıllık sabit bir sözleşme yapması idi. Maliye, sermayenin boşa harcanmaması ve malikanelerde stokların uygun şekilde yapılması için bağımsız soruşturmalar yapabilirdi. Bunun nedeni, kralın şerifleri aracılığı ile bölgedeki topraklardan malzeme ve taşıma masraflarından faydalanabilmesidir. Maliye, kraliyet hanesinin departmanlarından gelen tüm belgeleri kontrol ettikten sonra çiftliklerden kesinti yapılmasına izin verebilirdi.⁴³³

Dialogus de Scaccario'da maliye oturumlarının nerede yapıldığını belirten kesin ifadeler yoktur. Ancak I. Henry zamanındaki gibi yılda iki kez Paskalya ve Michaelmas'ta maliyenin toplanmaya devam ettiği bilinmektedir. Yeri ise çok keskin bir netliği olmamakla birlikte Winchester yerine Westminster'dır.⁴³⁴

Maliyenin fiili işleri, *Dialogus*'da detaylı olarak anlatılmaktadır. Buradan öğrendiğimize göre çalışma sistemini şöyle açıklayabiliriz: öncelikle her oturumdan sonra maliye bir sonraki oturum için gerekli ön adımları atmalıdır. Sayman'ın katipleri, maliyeden aldığı Pipe Rolls'lar ile halen yürürlükte olan tüm borçları kapatır. Baronlar gelecek oturum için bu hesapların her biri için ne kadarını hizmete çağıracaklarını belirleyebilmek adına her bölgeyi ayrı ayrı alırlardı. Eyre'deki Yargıçların Rolls'ları oluşturulup, orada krala borçlu olduğu kaydedilen meblağlar benzer şekilde değerlendirilir. Her bölgenin şerifine hitaben, duruma göre çiftliği ve belirlenen meblağlar ile birlikte Paskalya ya da Michaelmas'da Mali Müşavirine acilen gelmesini gerektiren bir tebligat düzenlenirdi. Paskalya'da hesabın yarısını ödemek zorundaydı, Michaelmas'ta ise tüm tutar ondan talep edilirdi. Bütün bu davetler, Şansölye'nin kâtibi tarafından yazılır, Büyük Maliye Mührü ile mühürlenir ve onları teslim etmekten sorumlu olan üst maliye bakanına teslim eden Mareşal'e verilirdi. Daveti alan şerif ödemeyi

⁴³² Wilfred Lewis Warren, *Henry II*, s.268.

⁴³³ *age*, s.268.

⁴³⁴ Richard Fitzneale, *age*,s.44-45; Graeme J.White, *age*,s. 131.

toplantı zamanına kadar erteleme hakkı olan derebeyleri dışında aciliyet belirtildiğinde tahsil ederdi. Erteleme hakkı söz konusu olduğunda bunun için şerif, lordun veya kahyasının bölge mahkemesi önünde zarar görmeden bedeli tutacağına dair sözünü almalıydı.⁴³⁵

Şerif'e ayrıca tüccarlara ve alacaklılara ödeme yapması, kralın kişisel ihtiyaçları için doğrudan hazineye para göndermesi veya kralın mülklerinde onarım ve inşaat çalışmaları yapması gibi işler için de talimat verilmiş olabilir. Onarım ve bina inşaatları söz konusu olduğunda bağımsız değerlendiriciler işi incelemek ve maliyetini rapor etmek zorundaydı, çünkü kralın ona ne kadar harcanması gerektiğini önceden belirleme yetkisi vermesi mümkün değildi.⁴³⁶

Gloucestershire'a ait Pipe Roll'da şerifin hesaplarından şöyle bir örnek verebiliriz: *Stephen de Turon'un krala gönderdiği şarap ve kumaşla, kralın hazinesini İrlanda'ya taşıyacak gemileri bulmak ve bu gemilerin denizcilerine, £29 10s 1d (29 pound 10 şilin 1 pence) verilmesi, kralın emriyle yetkilendirilmiştir.*⁴³⁷

Şerif, sorumlu olduğu çiftliği için davete karşılık verirken bazı durumlarda ve zamanlarda kasabalara veya kraliyet malikanelerine uygulanan toplu vergileri de karşılamak zorunda kalabilirdi. Bu durumda borcun tamamını toplaması zaman alacağı için kendisine ödenmesi gereken bakiye düzenli olarak verilirdi. Şerifin bir diğer görevi de borçlu kişilerin taahhüt edilen borçlarını tahsil etmektir. Bunun için resmi olarak sorumlu tutulmasa da takibini yapmak konusunda sorumluydu. Bu borçlarda ödeme her türlü yapılabilirdi. Kral satılabilecek her şey için teklifleri kabul etmekteydi. Bunlar; reşit olmayan bir kişinin vesayeti, bir mirasçının evliliği olabilirdi. Bu durumlarda alıcı, krala ya da vekiline gelir ve bir pazarlık yapar ve meclis bunu ince bir ruloya kaydeder ve şerifin celbine girmesi için maliyeye bir not gönderirdi.⁴³⁸

Borçluların genellikle taksitle ödeme yapmalarına veya ödemeyi birkaç yıl ertelemelerine izin veriliyordu; ama hesaplaşma günü geldiğinde şerif ya borcunu tahsil edecek ya da borçlunun menkul kıymetlerine haciz koyacaktı. Eğer şerif, borca karşılık

⁴³⁵ Richard Fitzneale, *age*, s.47-48.

⁴³⁶ Wilfred Lewis Warren, *Henry II*, s.268-269.

⁴³⁷ Pipe Roll Society, *The Great Roll of the Pipe for the fifth year of the reign of King Henry the Second*, Wyman and Sons, London 1894, s. 119.

⁴³⁸ Wilfred Lewis Warren, *Henry II*, s. 269.

bir menkul bulamazsa borçlu iflas ettiğine yemin eder ve bu maddeyi yerine getiremediği için mazur görülürdü. Bu tabi ki borcun tamamen silinmesi demek değildir. Büyük bir sabır ile hazine bu borcu takibe alarak ödenmesi için oluşabilecek imkanları beklerdi. II. Henry'nin tahttaki 6. yılından bir örnekte Yorkshire şerifinin notlarında Bulmerli Bertram'ın £14 borcundan bir kısmını ödedikten sonra öldüğü belirtilir.⁴³⁹ Saltanatın 10. yılında Pipe Roll kayıtlarında bu isme yeniden rastlamaktayız. Bertham'ın William FitzJohn'un eski cezai borçlarından £9 6s 8d (9 pound 6 şilin 8 pence) borcu ödenmiştir.⁴⁴⁰

Krallığın gelir kaynağının ilki çeşitli bölgelerin çiftlikleridir; bunlar, bölgelerin şeriflerinin veya çiftçilerinin kontrolleri altındaki toprakların sorunları için bir araya getirdikleri sabit meblağlardır. Bazı durumlarda, bir bölge herhangi bir nedenle şerifsiz olabilir, bu durumda bir veya daha fazla muhafız atanır ve bunlar konulara ayrıntılı olarak cevap verir ve hizmetlerinin karşılığı olarak ödeme alırlar. Ancak 1174'te şeriflerin yerine muhafızların ikame edilmesiyle Kraliyet' in ağır bir yıllık kayba uğradığı Londra kayıtlarında göze çarpan bir gerçektir.⁴⁴¹

II. Henry ve Thomas Becket arasındaki tartışmaları başlatan “şerif yardımının” ödenmesiyle ilgili konu, daha önce de belirttiğimiz gibi Woodstock Konsilinde (1163) tartışılmıştır. Bu konseyde II. Henry'nin şerif yardımı olarak bilinen topraktan yapılan alışlagelmiş bir ödemeyi hazineye devretme teklifi ikili arasındaki tartışmaların başlangıcı kabul edilmekteydi. II. Henry'nin amacı, Becket'in başpiskopos olarak atanmasıyla kaybedilen fonları geri almaktır. Bunun için şerif yardımı olarak bilinen bir hide (ölçü birimi) toprak için iki şilinlik bir ödemeyi hazineye aktarmak istedi. Bu teklife karşılık Becket, bu para kaybının şerifler tarafından başkasının malını gasp ederek ya da hazineyi dolandırarak tazmin edileceğini iddia ederek karşı çıkmıştı. Bu şeriflerin kontrolünü zorlaştıracak bir eylem olabilirdi. Şerif yardımıyla ilgili detaylı örneklerden birine Abingdon Kroniğinde rastlamaktayız:

“Başrahip Ingulfus, yaşı ilerlediği ve kontluğa gidemediği için Berkshire şerifine yardımları için yılda 100 şilin ödemeye alışmıştı. Zaman

⁴³⁹ Wilfred Lewis Warren, *Henry II*, s. 270.

⁴⁴⁰ Pipe Roll Society, *The Great Roll of the Pipe fort he fifth year of the reign of King Henry the Second*, Vol.7, Wyman and Sons, London 1894 ,s. 12.

⁴⁴¹ John Horace Round, *The Commune of London and other studies*, A.Constable, Westminster 1899,s. 232; L.F. Salzman, *Henry II*,s.196.

geçtikçe şerif bunu bir adet haline getirdi sanki bir kira ödemesiymişçesine manastırdan düzenli olarak yüz şilin almaya devam etti. Ancak başrahip Kiliseye zarar verdiğini düşünmeye başladığı için bu ödemeyi yapmayı erteledi. Nedeni sorulduğunda bu kötü uygulamanın kilisesine karşı kullanılmasını istemediğini söyledi çünkü eski zamanlarda böyle bir ödeme yoktu. Kralın emriyle işin aslı sorgulandı. Ve II. Henry'nin büyükbabası I. Henry zamanında böyle bir uygulama olmadığı için II. Henry, başrahip lehine karar verdi. Ve şilinlerin ödenmesini veya gelecekte herhangi birinden alınmasını yasakladı.” ⁴⁴²

Sabit olan tek gelir kaynağı, çiftlikler olsa da yasal işlemlerde hatırı sayılır miktarda hazineye para sağlamaktaydı. Common ya da Orman yasasına erişim için verilen para cezaları, kasabalardan alınan vergiler, kralın mahkemesinde bir davayı birleştirmek için gereken izin ödemesi vb. hepsi küçük ama toplamda önemli miktarlardı. Tabi bunların dışında Salzman, varlıklı kişilere kralın keyfi para cezaları da verdiğini belirtir. ⁴⁴³

İngiliz ekonomisinin temel özelliği, toprak mülkiyetinin malikane sistemi tarafından düzenlenmesinden dolayı kırsal olmasıdır. Arpa ve yulaf yerel ekonomik yapıda önemli bir rol oynasa da ekilebilir alanlardaki ana tahıl ürünü buğdaydı. Benzer şekilde, süt hayvancılığı önemli olmasına rağmen, dönemin sonlarına doğru koyun yetiştiriciliğinin artması, yün ticaretinin İngiliz ekonomisi üzerindeki artan etkisini yansıtıyordu. ⁴⁴⁴

12. yüzyıl boyunca nüfusun büyük çoğunluğu kırsalda yaşasa da gelişen pazar-panayır kültürünü ticari faaliyetlerde önemli bir fırsata çeviren kasabaların sayısı da yeterli düzeydeydi. Genel olarak, kasabalar nüfus büyüklüğü açısından büyük değildi, yalnızca York, Lincoln, Norwich, Winchester ve Londra gibi daha önemli şehir merkezleri, daha büyük nüfusları içeriyordu. On üçüncü yüzyıla gelindiğinde ise pazar ve panayırların etkisi ile birçok yeni kasaba kurulmuştu. Özellikle kırsal kesimlerde kurulan

⁴⁴² David Charles Douglas and George W.Greenaway(Ed.), *English Historical Documents 1042-1189*, Routledge, London and New York 2007, s. 826; Frank Barlow, *The Feudal Kingdom of England: 1042-1216*, Routledge, London and New York 1999, s. 243; Joseph Stevenson (Ed.), *Chronicon Monasterii De Abingdon*, Vol.II, Longman, London 1858, s.230; Michael Green, *St.Thomas Becket*, Gracewing Publishing, Herefordshire 2004, s. 38

⁴⁴³ L.F.Salzman, *Henry II*, s. 198-199.

⁴⁴⁴ Nick Barratt, “Finance and the Economy in the Reign of Henry II”, *Henry II: New Interpretations*, Christopher Harper-Bill and Nicholas Vincent (Ed.), The Boydell Press, Woodbridge 2007, s. 244-245.

pazarlar, ürün dağıtım ve toplama ya da değiştirme sisteminin, önemli bir parçasıydılar. Kurulan pazar kasabaları sayesinde fazla mısır satılabiliyor ve başka ürünlerle değiş-tokuş yapılabiliyordu.⁴⁴⁵

Helen Douglas-Irvine'nin Orta Çağ pazarları ve panayırılarıyla ilgili kısa anlatılara yer verdiği kitabında II. Henry zamanındaki *Smithfield At ve Sığır Pazarı* 'ndan bahsedilir. Anlatıyı şu şekilde özetleyebiliriz:

“Londra kapılarının hemen dışında, banliyöde, belirli bir alan, düz bir alan aslında ve bu adına yansıyan Smith bölgesi. Her cuma, daha önemli bir durum olmadıkça içinde satılık soylu atların bir gösterisi olur. Kasabadaki kontlar, baronlar ve birçok vatandaş onları görmek ve satın almak için gelir. Bir tarafta, sahiplerine uygun hızlı, ön ve arka ayaklarını sanki birlikte kaldırıp indiren atlar vardır. Diğer tarafta henüz alışmamış iyi cinsli taylar, bir başka tarafta yük beygirleri, güçlü ve diri atlar, soylu, boyunları kalkık, pahalı süvari atları... Belirli bir sıralama ile alıcıların incelemesine sunulurlar. Bu pazarda atları birbirinden ayırt edebilmek için bir maç düzenlenir. Hangisi daha hızlı hangisi daha güçlü hangisi normal bu yarış ile belirlenirdi. Alanın başka bir bölümünde, kırsal kesime uygun mallar, hayvancılık aletleri, domuzlar, inekler, öküzler ve yünlü sürüleri kendi başlarına durur. Orada saban, yük arabası ve arabaya uygun kısıraklar vardır. Kral bazı durumlarda bu pazarlara ve panayırlara özel koruma sağlardı. II. Henry Nottingham sakinleri için şöyle bir tüzük yayınlamıştır...Cuma akşamından Pazar akşamına kadar, kralın çiftliği dışında, Nottingham pazarına gelenlerin hiçbirisi hacze maruz kalmayacaktır.”⁴⁴⁶

Pazarların mutlaka kral tarafından seçilen zaman ve yerde olması gerekmez. Ancak yine de belirli bir zaman ve yerle sınırlandırılmaları ve kral tarafından verilen bir imtiyaza sahip olmaları önemlidir. Örneğin; II. Henry, Robert de Berkeley'in haftanın herhangi bir gününde pazar kurmasına izin vermiştir. Bu izin sayesinde kasabada her salı Berkeley Malikanesi bir pazar kurmaktaydı. Yeni pazarların kurulması da benzer şekilde kontrol altına alınmıştır.⁴⁴⁷

⁴⁴⁵ Nick Barratt, age, s. 245; Pınar Ülgen, “Geç Ortaçağ Avrupasında Pazar ve Panayır İlişkinin Ticaret Hayatındaki Rolü ve Türk-İslam Dünyasındakilerle Karşılaştırılması”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C.5, s.21, (Bahar 2012),s.361.

⁴⁴⁶ Helen Douglas-Irvine, *Extracts Relating to Medieval Markets and fairs in England*, Macdonald&Evans, London 1912, s. 24-26.

⁴⁴⁷Richard H. Britnell, *The Commercialisation of English Society,1000-1500*, Manchester University Press, Manchester and New York 1996,s. 17; John Smyth, *The Berkeley Manuscripts*, (Ed.) J.Maclean, Vol. III, J.Bellows Gloucester 1885, s. 82.

II. Henry dönemindeki ekonomik gelişmelerin en dikkat çekenlerinden biri kabul edebileceğimiz olay ise Yahudi cemaatlerinin kentsel alanlara yerleştirilmesidir. Yahudi topluluklarının Hristiyanlık döneminin başlarından beri özellikle Galya'daki varlıkları bilinmektedir. Bununla birlikte Normandiya'da Rouen'de 11. yüzyılın başlarında bir topluluk kurdukları düşünülür ki Rouen'in bir ticaret merkezi olması dolayısıyla Rouenli şarap ve balina eti satan tüccarlarla birlikte Yahudilerin de ticaret için Londra'ya gelmiş olması mümkündür. Ancak yine de ülkede kalıcı bir yerleşimde bulundukları söylenemez. Yahudilerin İngiltere'deki varlıkları kilisenin “tefecilik” politikasından kaynaklanıyordu. Kiliseye göre bir kredinin geri ödenmesinde her türlü ilave yasaktı. Kilisenin Hristiyanlara uyguladığı bu yasak Yahudiler için yeni bir iş imkânı oluşturmuştur. Devlette bu konuda Yahudi tefeciliği ile bir ortaklık içerisine girmiştir. Kilisenin Yahudileri rezil olarak damgaladığı tefecilik dışındaki tüm işlerden uzak tutmasına destek çıkan devlet, ölen tefecinin de tüm mal varlığına el koyma hakkına sahipti. Bu nedenle bir Yahudi yalnızca tefeci olabilirdi ve mülkü de her zaman potansiyel olarak kralındı. Ancak kral iyi bir Hristiyan olarak tefecilik yapamazdı. Buna karşılık Yahudi'nin her zaman malını ikiye katlama imkânı söz konusuydu. Yahudi'nin hem krala hem de halka karşı yararlı olduğu tek işlevi yerine getirmesi ve ticaret dünyasındaki rolü için olabildiğince zengin olması gerekmektedir. Bundan dolayıdır ki “Yahudi kadar zengin” ifadesi bir atasözüne dönüşmüş ve on ikinci yüzyıl İngiltere'sinde onu “bir banka kadar zengin” olarak tanımlamıştır. Bütün bunlar, Yahudileri İngiltere'nin başlıca kredi kaynağı haline getirmiştir.⁴⁴⁸

Edward'lar döneminde önemi daha da artan yün ticareti de Flaman kumaş pazarlarına girmek için ihracata odaklanarak hızlı bir gelişim göstermekteydi. I. Henry zamanında Flanders ile yün ihracatını içeren bir ticaretin olduğu bilinse de Stephen dönemi bu ticaret ağını zayıflatmıştır. II. Henry bu ticaretin yeniden ivme kazanmasını sağlamıştır ve II. Henry ve oğullarının dönemi yün ihracatında önemli gelişmelerin yaşandığı bir dönem olmuştur.⁴⁴⁹ Yünün ihraç edilmesi İngiliz ekonomisine iki yönlü bir artıydı. İlki, meralar için daha fazla koyunun yetiştirilmesi İngiltere'ye akan sıcak parayı

⁴⁴⁸ Nick Barratt, age, s. 245; H.G. Richardson, *The English Jewry under Angevin Kings*, Metheun, London 1960,s.1; Joseph Jacobs, *The Jews of Angevin England*, G. P. Putnam's Sons, New York & London 1893,s. xiii- xvi.

⁴⁴⁹ T.H.Lloyd, *The English Wool Trade in the Middle Ages*,Cambridge University Press, Cambridge 2005, s.6

arttırmıştı. İkincisi ise Flanders ile ticaretin gelişimi ile ihraç yapan kıyı kasabalarının hızlı bir şekilde büyümesidir. Bir diğer büyük getirisi olan ticaret unsuru ise şaraptı. Akitanyalı Eleanor ile evlenerek Gaskonya bölgesini krallığın Fransa'daki toprakları arasına katması İngiltere'ye önemli bir şarap kaynağı kazandırmıştı. Bu bölge Bordeaux şehrinin 1453 yılında kaybedildiği döneme kadar önemli şarap merkezi olarak kalmıştır. Bütün bunlar dikkate alındığında pazarlar, Yahudiler ve yün-şarap ticareti on ikinci yüzyıl İngiliz ekonomisinin ana bileşenleri olarak kabul edilebilir.⁴⁵⁰

Tarım ve ticaretten başka Yahudi tefecilerin ölümleri üzerine mallarının krala geçmesi gibi piskoposun ölümü de kralın hazinesini sulardı. Her ne kadar ahlaki açılardan bu durum sorgulansa da boş piskoposlukların ve manastırların mallarına el konulması oldukça kazançlıdır. Örneğin; Glastonbury Manastırının bir buçuk yıllık brüt geliri, 600 sterlin üzerindedir. Miras haklarını üzerine yapılan ödemelerde krallığın kasasına yüklü miktarda gelir sağlamaktaydı. Mirasçının reşit olmaması toprakları doğrudan kralın koruması ve yönetimine bırakırken, bir bedel karşılığı bir akrabasına da verilebilirdi. Ölen toprak sahibi yerine gelen kişi ölüm vergisi ödemek zorundaydı.⁴⁵¹

Para cezaları ve özellikle vergiler, gelirden tahmin edilebilir bir artış unsurdur. Hatta II. Henry'nin krallığının özellikle ilk on bir yılında gelirin çoğunluğunu sağlayan vergilerdi. Bu dönemde iki hasat vergisi, şövalyelerin ücretlerine ilişkin vergiler, üç ortak hüküm ve çeşitli bölgelerden gelen hediyeler ve yardımlar mevcuttur. Tarihi geçmişi Sakson zamanlarına uzanan *Danegeld*⁴⁵² vergilerden biriydi. Bu vergiye göre her bir hide toprak için iki şilinlik bir ödeme yapılmaktaydı. Danegeld sabit bir meblağ olmasına rağmen bazı kişilerin muaf tutulması azalmasına neden olmaktaydı.⁴⁵³ Danegeld'in 1162'de sonlandırılmasının ardından hasat vergisi olarak bilinen değerlendirme yönteminden yararlanmak için başka bir girişimde bulunulmaması, Angevin döneminde

⁴⁵⁰ Nick Barratt, age, s. 245; M.Özgür Elmacıoğlu, “On birinci ve on dördüncü yüzyıllar arasında kuzey Avrupa ticareti”, *Orta Çağ'a Yeni Yaklaşımlar*, Zeynep Kocabıyıkoglu Çeçen(drl), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2019, s.79

⁴⁵¹ Pipe Roll Society, *The Publications of the Pipe Roll Society*, Vol.30, London 1909 ,s. XXIV; L.F. Salzman, *Henry II*, s. 201.

⁴⁵² 991 tarihinde Çatal Sakal Svein ve müttefiki Olaf Trygvanson'un Anglo-Saksonları İngiltere'nin güneyinde bozguna uğratması üzerine Başpiskopos Siric'in tavsiyesi ile Danimarkalılara 10.000 pound Danageld ödenerek saldırılar durdurulmuştu. Günah Çıkarıcı Edward tarafından kaldırılan bu vergi Fatih William tarafından tekrar yürürlüğe konmuştur. Halil Yavaş, *Siyasi ve Sosyo- Kültürel Yönleriyle Vikingler*, Motto, İstanbul 2019, s. 468.

⁴⁵³ Graeme J.White, age, s. 150; Sydney Knox Mitchell, *Taxation in medieval England*, Archon Books, 1971, s. 5; L.F.Salzman, *Henry II*, s. 203.

para toplama aracı olarak mülke dayalı vergilendirmenin çok tercih edilmediğini düşünmemize neden olmaktadır.⁴⁵⁴

Bir başka vergi ise *Tallage*'dir. Bu vergi danegeld'in 1163'te ortadan kaldırılmasından sonra, yardımlardan(auxilium) ve hediyelerden hem kırsal hem de kentsel tüm kiracılardan sık sık alınan bir vergi olarak uygulanmıştır.⁴⁵⁵ Bu vergi, iki sınıfa ayrılır. İlki genellikle hem kraliyet hem de soylu olan tüm mülklerin (demesne) serflerine yapılan yardım, normal tallage olarak adlandırılır; ikincisi, öncelikle bu mülklerdeki özgür kişilerden alınan yardımlardır ve bu kategoriye kraliyet malikanesindeki yardımlar da dahildir. İki vergide aynı zaman aralığında alınmıştır ve ortak özelliklere sahiptirler. Normal tallage, Lort'a mülkünden yılın belirli bir tarihinde ödenecek olan yıllık bir vergidir. Michaelmas'da lort ve kiracı arasındaki bir anlaşma ile miktarı belirlenir. Villein⁴⁵⁶'ler ile sınırlıdır. Diğer tallage, kral tarafından kendi topraklarından alınan, zaman zaman özgür kişiler tarafından ödenen, mülkün belirlenmiş bir değerlemesine dayanmamıştır.⁴⁵⁷

Bu tallage vergileri arasındaki fark, sadece ödeyen kişilerin farklı olması değil aynı zamanda birinin genellikle yıllık, diğerinin ise bazı zamanlarda alınıyor olmasıdır. Bu iki verginin ortak bir kökeni, büyük bir ihtiyaç nedeniyle herkes tarafından ödenen feodal topluluk üzerindeki yardımı temel almış olması muhtemeldir.⁴⁵⁸

Şu ana kadar bahsettiğimiz vergiler, daha çok toprak üzerinden alınanlardı. Ancak bunların dışında II. Henry döneminde uygulanan ve hem askeri sorunları hem de gelir sorunlarını çözmek amacıyla geliştirilen şövalye ücretlerine yönelik vergiler de vardı. *Scutage*, 12. yüzyılın başlarında ortaya çıktı ve ücret başına belirli sayıda şilin ödenmesinin askerlik hizmetini paraya çevirdiği başka bir genel verginin temeli oldu.⁴⁵⁹ Şövalye görev süresinin yükümlülükleri askeri ve askeri olmayan olarak kabul edilebilir. Askerlik yükümlülükler, sahada kişisel hizmet ve uygun koşullar altında scutage'dır.

⁴⁵⁴ Nick Barratt, age s. 253

⁴⁵⁵ Nick Barratt, age, s. 253; Stephen Dowell, *History of Taxation and taxes in England from the earliest times to the year 1885*, Vol.I, Longman, London 1888,s. 50.

⁴⁵⁶ Orta Çağ İngiltere'sinde toprak karşılığında aidat ve hizmet ödediği bir lort veya malikaneye tamamen tabi olan feodal bir kiracı.

⁴⁵⁷ Sydney Knox Mitchell, age,s. 236

⁴⁵⁸ age, s.237.

⁴⁵⁹Sydney Knox Mitchell, age,s. 4.

Askeri olmayanlar ise, üç düzenli feodal yardımdır. Bunlar lordun en büyük kızının evlenmesi, en büyük oğlunun şövalye ilan edilişi ve şahsının fidyesi olarak vesayet, devlete kalan mülk, evlilik gibi yükümlülüklerdir. Örneğin; feodal gelenek gereği II. Henry, en büyük kızının evliliği vesilesiyle askeri kiracılarından bir “yardım” isteme hakkına sahipti ve 1168’de bu haktan yararlanarak, taleplerini askeri sınıfların dışında kalan birçok kişiyi de kapsayacak şekilde genişletmişti.⁴⁶⁰

Fatih William’ın zamanından beri, şövalye hizmetiyle Anglo-Norman krallığında mülkleri baş kiracı olarak elinde tutan baronlar, kraliyet ordusunda hizmet etmek için şövalyelerin kotalarını kendi maliyetleriyle sağlamanın yıllık sorumluluğunu karşılamaktaydılar. Bu baronlar, yavaş yavaş mülklerinin bir kısmını, gerekli şövalye hizmetini yerine getirecek ve sırayla benzer alt haklara sahip olan savaşçılara vermişlerdir. 12. yüzyılın ortalarında, şövalye ücreti askerlik hizmetinin bölgeselleştirilmesi ile Anglo-Norman feodal örgütünün temel birimi haline gelmişti. Yine de şövalye hizmetinin ve ona bağlı kurumların net bir resmi ancak 1155 ila 1216 döneminde şekillenmeye başlamıştır. Bu nedenle de 1156 yılından önce scutage’in olmadığı düşünülebilir ancak başlangıçta askerlik hizmetinden muaf olmak isteyen kiracıdan toplu bir miktar olarak alınmış olabilirdi ve bu I. Henry zamanındaki şövalye ücretine dayanmaktaydı ve II. Henry tarafından tam anlamıyla geliştirilmişti.⁴⁶¹

Scutage için talep edilen miktar, şövalye ücreti için belirttiğimiz gibi bir ila iki mark arasında değişiyordu ancak daha büyük miktar, bir “şövalyenin” ya da silahlı adamın kırk günlük ücretine tam olarak eşitti ki bu bir şövalye ücretinin kiracısının hizmet etmek zorunda olduğu süre idi.⁴⁶²

Scutage’in ilk uygulaması, başrahiplerin ve piskoposların şövalye ücretlerinden alınan 1 sterlinlik vergidir. II. Henry’nin kardeşi Geoffrey’e karşı yürütülen seferberlik yılı 1155-1156 yılları idi. 1156-1157 yılı, Ramsay tarafından finansal açıdan sakin bir yıl olarak kayıt edilmiştir. Bu yılda sadece Abbotsbury başrahibinden Galler’e yapılan keşif gezisi için iki marklı bir scutage’in dışında Rolls’lara kayıt edilen ekstra bir vergi

⁴⁶⁰ L.F.Salzman, *Henry II*, s. 204; James Fosdick Baldwin, *The Scutage and Knight Service in England*, The University of Chicago press, Chicago 1897, s.1.

⁴⁶¹ James Fosdick Baldwin, *age*, s.2; Sydney Knox Mitchell, *age*, s. 5; Thomas K.Keefe, *Feudal Assessments and the Political Community Under Henry II and His Sons*, Universtiy of California Press, 2021, s.1.

⁴⁶² L.F.Salzman, *Henry II*, s.204.

görünmediğini aktarır. Başrahip bu nedenle tahsil edilmesi gereken yalnızca bir şövalye ücretinden sorumludur. Bir diğer uygulaması ise 1159 Toulouse seferi için gönderilen hediyelerdi. Bu yıl mali açıdan İngiliz tarihinde Toulouse 'un Büyük Scutage'ı olarak bilinen verginin toplanmasıyla da bilinir. Daha doğrusu Ramsay'ın ifadesiyle büyük tallage'ı olarak adlandırılır çünkü keyfi taleplerin yasal taleplerden daha ağır bastığını söylemektedir. Bu nedenle de Rolls kayıtlarında bu ödemeler *dona* yani hediye olarak özgür irade ile verilmiş olarak girilmiştir. Bu meblağlar, bir dereceye kadar scutage olarak değerlendirilmiştir. Ancak yasal temeli zayıftır. Toprağı olsun olmasın tüm sınıflar katkıda bulunmaya çağırılmıştır ve baronlara kıyasla din adamlarına daha ağır bir vergilendirme uygulanmıştır. Öyle ki ücret başına 2 mark olmasına rağmen şövalye hizmeti borcu olmayan başrahipler ek bir meblağ ödemek zorunda kalmışlardır.⁴⁶³

Yıllık kayıtlara bakıldığında Baldwin, çeşitli bağışların toplam miktarını 12000 pound olarak hesaplarken scutage'in yaklaşık 2440 pound olduğunu belirtir. Din adamlarının ise düzenli ödediği scutage sadece 1101 marktır. Bu nedenle Baldwin, scutage'i 1159 yılının özel vergisinin sadece küçük bir parçası olduğunu belirtir. Toulouse seferi gibi büyük bir seferde paralı askerlerin paranın ödenmesi için bundan çok daha fazlasına ihtiyaç vardır. Ve Kilise adamları eski geleneklerden uzak gördükleri bu uygulamanın sadece keyfi bir soygun olduğunu belirterek şikayetçi olmuşlar ve bunun suçu dönemin şansölyesi Becket'e yüklenmiştir. Ancak bu tam olarak doğru değildir nitekim daha önce de kasabalar, kontluklar ve şeriflerden alındığı gibi din adamlarından da özel "hediyeler" alınmıştır.⁴⁶⁴

1166 yılına gelindiğinde ise düzgün bir şekilde sözde hiçbir vergi alınmamıştır. Bu yıl İngiltere Hukuk tarihinde I. Henry döneminde kurulan ancak kesintiye uğrayan yargı devrelerinin yeniden canlandırılışına işaret etmektedir. Bu yıl boyunca başlatılan yasal ve idari yeniliklerle krallığın gelirlerinde ciddi bir artış görülmüştür. Bu dönemde gezgin yargıçlara ve şeriflere hazine kayıtlarını daha düzenli tutmak ve gerçekten yapılması gereken ödemelerin yapılıp yapılmadığını anlamak için bir görev verilmiştir. Bu doğrultuda da ilk adım, derebeylere doğrudan başvurmak olmuştur. Kral tarafından bu baronlara topraklarındaki alt kiracıları, borçlu oldukları şövalye hizmeti miktarını ve

⁴⁶³ Graeme J.White, *age*,s.15; James Henry Ramsay, *age*, s. 69-71.

⁴⁶⁴ James Fosdick Baldwin, *age*,s.22-23.

kiracıların adlarını listeleyen mühürlü belgelerin gönderilmesi emredildi. Burada kıtas I. Henry'nin ölümü idi. Derebeyleri I. Henry'nin öldüğü dönemde kaç şövalye tımar ettiklerini, I. Henry'nin ölümünden beri kaç şövalye tımar ettiklerini ve gerekenden daha az şövalye tımar edilmiş ise krala borçlu olunan hizmet kotasını yerine getirmek için kaç şövalyenin özel kaynaklardan silahlandırılması ve donatılması gerektiğini tüm detayları ile bildirmeleri istenmişti. *Cartae Baronum* olarak bilinen belgeler, maliyede düzenlenen iki transkript ile saklı kalmıştır. Bu belgelerin vergilendirme ve kraliyet- baron ilişkileri açısından önemi büyüktür. Ancak ilginç bir şekilde İngiliz tarihinde ihmal edilen kaynaklardan biri olmuştur.⁴⁶⁵

Daha önce örnek olarak verdiğimiz 1168 yılında II. Henry'nin kızının düğünü için toplanan para, düğünden çok kıtadaki siyasi ve askeri sorunlarla ilgiliydi. Poitevin ve Breton isyancılarının Fransa Kralı Louis ile ittifak halinde olmasından dolayı her an çıkabilecek bir savaşa hazırlık şarttı. Bu noktada *Cartae Baronum* 'un vergi konusundaki etkisini görmekteyiz. Çünkü scutage olarak toplanan bir ödeme olmasına rağmen II. Henry, *Cartae Baronum*'daki bilgileri kullanarak toplanan bedelde değişiklik yapmıştı. Baron, malikanesinde şövalye hizmetinde krala borçlu olduğundan daha fazla alt tımarlarına borçlu ise yardıma katkısı gerçekte tımarladığı toplam şövalye ücreti üzerinden hesaplanmıştı. Bu gayet mantıklı bir sistemdi. Çünkü derebeylerin askeri yükümlülükleri saygılarını sundukları sırada sabitlenmişti ancak *servitia debita*⁴⁶⁶'yı tespit ederken verilen tımarların büyüklüğü bazıları için yalnızca bir husustu. Bunları vergi ve yardımları değerlendirmek için temel olarak kullanmak uygun olsa da Warren'in ifadesiyle tamamen hakkaniyetten uzaktı.⁴⁶⁷

1166 yılına ait *Cartae*'den II. Henry döneminin on ikinci yılına ait Pipe Rolls kayıtlarından kanıtlar elimizde mevcuttur. John Marshal öldüğünde tımarlarının oğulları John ve Gilbert'a aktarıldığı bilinmektedir. John'un ve Gilbert'ın bu miras için 100 pound ödediği Pipe Rolls kayıtlarında geçmektedir. Wiltshire şerifinin aynı yıl 22 pence

⁴⁶⁵ James Fosdick Baldwin, *age*, s.86; Wilfred Lewis Warren, *Henry II*, s. 275; Paul Dalton, *Conquest, Anarchy and Lortship Yorkshire, 1066-1154*, Cambridge University Press, Cambridge 2002, s. 231; Nick Barratt, *age*, s. 251.

⁴⁶⁶ "Feodal düzenlemede askerlik hizmeti kelimenin tam anlamıyla hizmet borcu. Kral toprakları için bir lordun borçlu olduğu bir şövalye kotası kabul eder." Jim Bradbury, *The Routledge Companion to Medieval Warfare*, Routledge, 2004, s. 278

⁴⁶⁷ Wilfred Lewis Warren, *Henry II*, s. 278-279.

“Baronların Şövalye Beyannamesini (Cartae Baronum)” muhafaza etmek için harcadığı da kayıt edilmiştir. ⁴⁶⁸

Bu vergilendirmede sıradan baron ile kilise baronunun değerlendirmesi farklılık göstermekteydi. Baron öncelikle I. Henry’nin ölümüyle oluşturulan şövalye ücreti ve ikinci olarak da o zamandan beri oluşturulan sayıya göre değerlendirilirdi. Kraliyete karşı olan yükümlülüğü için gerekenden daha az şövalye ücreti vermediği sürece servitium debitum dikkate alınmazdı. Kilise baronu ise ilk olarak servitium debitum’u ve ikinci olarak da yükümlülüğündeki şövalye sayısına göre değerlendirilirdi. II. Henry’nin ne kadar zeki olduğunu biliyoruz. Bu değerlendirme farkında da kesinlikle büyükbabası I. Henry’nin izinden giderek baronların yardımlardaki sorumluluğunu arttırmak için mevcut şövalye ücretlerinin ödenmesini talep etmişti. Ancak yine de her zamanki gibi temkinliydi. Kilise’nin bu değerlendirmeye itiraz etmesi oldukça muhtemeldi. Nitekim Becket ile yaşadıkları sorunlar yüzünden Kilise ile vergi konusu yüzünden karşı karşıya gelmek en son isteyeceği şeylerden biriydi. Bu nedenle de pratikte servitium debita üzerinden ödeme kabul edip geri kalanı karşılıksız bir borç olarak bırakmaya razıydı. ⁴⁶⁹

Cartae’lerin bir avantajı da kralın derebeylerinden yardım toplamaktan vazgeçmek zorunda kaldığı zamanlarda bile onların sadakatine sahip olduğu sürece maliyeye kimden tahsil edeceğini söylemesi yeterliydi. Üstelik alt tımarlar hakkındaki detayları, bilgileri barındırması da krallığın bir varisten yardım istemesi, onu vesayete göndermesi ya da pazarlık yapması gereken zamanlarda değerinde bir fiyat koymasını sağlamaktaydı. Bu belgeler hak ettikleri değeri görmemiş olmalarına rağmen hükümeti, kraliyetin derebeylere tımar olarak verilen topraklar üzerindeki kalan haklarından daha fazla yararlanarak donatmalarını sağladığı için önemliydi. ⁴⁷⁰

Yargı yetkilerinin yeniden canlandırılması ve maliyenin güçlendirilmesi için diğer adım Clarendon Hükümleri idi. Bu hükümler ile birlikte ceza yargısının idaresini geliştirmek ve bunun Kraliyete mali getirisini arttırmak amaçlanmıştır. Clarendon ile şerif ve bölge yargıçlarına; cinayet, soygun veya hırsızlık yaptıklarından şüphelenilenler ve bu tür suçluları barındırdığından şüphelenilen kişiler hakkında araştırma soruşturması

⁴⁶⁸ Pipe Roll Society, *The Great Roll of the Pipe for the fifth year of the reign of King Henry the Second*, Vol.9, Wyman and Sons, London 1888, s. 72, 74,95; Thomas K.Keefe, *age*, s. 12.

⁴⁶⁹ Wilfred Lewis Warren, *Henry II* s. 279-280.

⁴⁷⁰ *age*, s. 280-281.

yapmaları emredildi. Soruşturmaları sunum jürileri aracılığıyla yapacaklardı. Bu jüriler, krallığın birçok yerinde mevcut olan eski bir kurumlardı. Bölgelerinde işlenen tüm suçlara yemin ederek tanıklık eden hundred(yüzler) den on iki kişi ve temsilcilerinden oluşuyordu.⁴⁷¹

Şerifler, imtiyaz sahiplerinin iddia ettikleri hak ve imtiyazlara bakılmaksızın soruşturmalarını yürütecek, şüphelileri yakalayacak, tutuklayacak ve yargılayacaklardı. Başka bir deyişle, imtiyaz haklarından yararlanan lortlar ve kontluklar gibi ayrıcalıklı toplulukların, normalde olduğu gibi, şerifi bu işle ilgiliyken dışlamaları yasaklanmıştı ve tutuklanan suçlular üzerinde yargı yetkisi talep etmelerine izin verilmemiştir. Daha sonra jürileri tarafından suçlanan ve ağır suçtan mahkûm olanlar, mallarını krala teslim etmek zorundaydılar. Suçlunun toprakları efendisine geri verilirdi ancak malları şerif tarafından satılarak gelirleri kralın hazinesine ödenirdi.⁴⁷²

Sonuç olarak Clarendon Hükümlerinin idaresi, gezici yargıçların eline geçmişti ve genel Eyre'yi yargı sistemine yerleştirmişlerdi. Şerifler, yargıçlar bölgeye geldiğinde yeterli bilgiye sahip olmaları için hazırlamada idari bir rol üstlendi. Clarendon Hükümleri ilanından birkaç ay sonra, yargıçlardan biri olan Richard de Lucy ve Essex kontu Geoffrey de Mandeville, genel teftiş turuna çıktılar. Bu teftişin kayıtların Pipe Rolls 12 'nin Lincolnshire bölgesine ait kayıtlarında ayrılan özel bir başlık ile görmekteyiz. *De Placitis Comitatus Gaufridi et Ricardi de Luci* başlığı altında sırayla borçlar yazılmıştır.⁴⁷³ Örneğin;

Hugo Malet'in 20 şilin borcu var.

Tomas de Laceles'in 2 mark borcu var.

Picot de Hotton'un 1 mark borcu var ...

Orman Kanunu'nun ihlali nedeniyle gasp edilen muazzam meblağlar da krallığın gelir kaynaklarından biriydi. Uygulanan para cezalarının toplamı 13.450 sterlin, New

⁴⁷¹ James Henry Ramsay, *age*, s.86, Wilfred Lewis Warren, *Henry II*, s.282

⁴⁷² Wilfred Lewis Warren, *Henry II*, s.283

⁴⁷³ Wilfred Lewis Warren, *Henry II*, s. 284; Nick Barratt, *age*, s. 252; Pipe Roll Society, *The Great Roll of the Pipe fort he fifth year of the reign of King Henry the Second*, Vol.9 , Wyman and Sons, London 1888 ,s. 7.

Forest 2000 sterlinin üzerinde ve Yorkshire 1600 sterlin, Bedfordshire ve Buckinghamshire, Wiltshire, Dorset ve Somerset ve Oxfordshire ormanlarının tümü 1000 sterlin üzerinde gelir getirmiştir. 1163 yılında baş ormancı Alan de Neville, Midlands boyunca orman kanunlarına karşı işlenen suçlar hakkında çok kapsamlı bir soruşturma yürütmüştür. Yasaları finansal ve ekonomik açıdan kilit konulardan bire bir abartı olarak düşünülebilir ancak Clarendon veya yeni mülklere el koyma veya mort d'ancestor için standartlaştırılmış yazılı prosedürlerin geliştirilmesinin kraliyet gelirini artırmaya yönelik doğrudan bir girişim olduğu ve yasal reformların mali etkisinin olduğu bir gerçektir. Çünkü adaletin kazançları doğrudan maliyenin eline geçmektedir.⁴⁷⁴

1166'dan önce Maliye, yalnızca kontluk çiftlikleri, demesne(mülk) gelirleri ve çeşitli feodal vergiler ve tazminatlarla ilgili olduğundan nispeten küçük belgeler üretmişti ancak 1166'dan sonra, Maliye'nin Eyre gelirlerini ve adli süreçler için artan sayıda ödemelerin yanı sıra tallageler, scutageler ve diğer değerlendirmelerden elde edilen getirileri denetlemesi gerektiğinden, Pipe Rolls kayıtları hızla genişlemiştir.⁴⁷⁵

1170 yılında İngiltere'ye kısa süreli dönen II. Henry'nin yerel yönetimdeki yanlış uygulamalar için özel bir komisyon kurarak şeriflerini soruşturması "Inquest of Sheriffs" Şeriflerin Teftişi" olarak bilinir. Bu teftiş ile 1170 Michaelmas'ın da yirmi şerif görevden alınmış ve yerine yeni kraliyet görevlileri getirilmişti. Nick Barratt, bu durumu yerel önde gelenlerin kullanılmasından bir kopuş olarak değerlendirir ve maliyeyi kraliyet ile yerel temsilcileri arasındaki önemli bir bağlantı olarak görür. Onun deyimi ile Henrician (Henry'nin saltanatının) mali yönetiminin bel kemiği o'dur.⁴⁷⁶

II. Henry döneminin İngiliz mali sistemine kattığı bir başka genel vergi ise mevcut tüm vergileri birleştiren bir vergidir. İlk kez 1188'de *Saladin tithe (Selâhaddin Öršü)* adıyla uygulanmıştır. Bu vergi, şövalye ücreti üzerinden alınan arazi vergisi, kraliyet ailesinin hesabı tarım ürünleri aracılığı ile toprak sahibinden, ticari malları ve parası aracılığıyla kentli ya da kasabalıdan alınan tüm taşınırları kapsayan genel bir vergi biçimiydi. Bu verginin alınma nedeni ise Selahaddin'i Kudüs'ten kovmak için düzenlenen ikinci haçlı seferinin başlamasıdır. Benzeri, Avrupa'nın birçok yerinde ilk

⁴⁷⁴ Wilfred Lewis Warren, *age*, s.285; L.F.Slazman, *age*, s. 205; Nick Barratt, *age*, s. 252.

⁴⁷⁵ Nick Barratt, *age*, s. 253.

⁴⁷⁶ *age*, s. 254.

haçlı seferi masrafları için kiliselerde kurulan sandıklarla halktan toplanan taşınır mallar vergisidir. II. Henry, haçı aldıktan sonra Geddington'da toplanan ulusal Konsey'de haçlılar dışında kalan herkesten haçlı seferi için kira ve taşınır malların onda birini toplamaya karar vermiştir.⁴⁷⁷

Ondalığın toplanacağı kararname hükümlerinde herkesin o yıl içerisinde kirasının ve taşınır malının onda birini yardım olarak vermesi gerektiği belirtilir. Ancak şövalyelerin silahları, atları ve giysileri ile din adamlarının mücevherleri hariç tutulmuştur. Verginin toplanmasının hükümde kilise temsilcileri, tapınak şövalyeleri, hospitalierler, kral, baron ve din adamlarının huzurunda yapılması gerektiği belirtilir. Ayrıca bir kişinin vermesi gerekenden az vergi verdiği durumlarda bölgeden dört ya da altı kişinin seçilerek durumun incelenmesi emredilmiştir. Vergiden muaf olan kişilerde hükümde sefere bizzat katılacak din adamları ve şövalyeler olarak belirtilir. Bu verginin kraliyetin gelirlerine büyük etkisi olduğunu söylemek doğru olmaz. Çünkü bu ondalık ile taşınır malların hibe yoluyla vergilendirilmesi sadece bir süre için uygulanmıştır.⁴⁷⁸

II. Henry'nin yaşamının son birkaç yılı, oğulları ve Fransa'dan Philip Augustus'a karşı savaşlarıyla geçmişti. Ancak buna rağmen İngiltere'den Kıta'ya para transferleri için kesin rakamlar mevcut olmasa da Maliye'de denetlenen yıllık gelirin 1181-1182'den sonra sürekli olarak 20.000 £ 'u aştığı açıktır. Örneğin; 1181-1182 geliri 20,853£ 11 s. 2d. olarak kayıt edilmiştir. 1182-1183 arasında ise 22,199£ 16 s. 12 d. olarak muhasebeleştirildiği belirtilir.⁴⁷⁹

Warren'e göre Avrupa'ya bir yöneticinin gücünün gelir miktarıyla hesaplanabileceğini kanıtlayan II. Henry idi. Galli Gerald da şu soruyu sorarak II. Henry dönemindeki gelirin durumunu yine kendisi cevaplayarak açıklamak istemiştir: *Kral II. Henry ve oğulları bütün girdikleri savaşlara rağmen bu kadar çok hazineye nasıl sahip olabilir? Sebebi şu olabilir, kira gelirlerini geçici gelirle arttırmaya özen göstermişler ve temel kaynaklarından çok yan kaynaklara güvenmişlerdir.*⁴⁸⁰ Yani tarım ve ticaretin yanı sıra para cezaları ve vergiler ile gelir artışını bir düzene oturtabilmiştir.

⁴⁷⁷ Stephen Dowell, *age*, s. 59-60

⁴⁷⁸ *age*, s. 61.

⁴⁷⁹ Nick Barratt, *age*, s. 255; James Henry Ramsay, *age*, s. 151,154.

⁴⁸⁰ Wilfred Lewis Warren, *Henry II*, s. 273; *Giraldi Cambrensis, Opera*, George F. Warner (Ed.), Vol. VIII, Longman, London 1891 ,s.316.

2.4. II. Henry ve İngiliz Ulusu

*Tamamen insan olan kral...*⁴⁸¹

II. Henry'nin yönetimi sırasında İngiltere'de toplum, üç gruba ayrılmıştır denebilir. İlk sınıf olan askeri sınıf, başta kral olmak üzere yarı bağımsız kontlardan bir kısmı şövalyelere ödeme olarak verilen toprakların sıradan kiracısına kadar uzanıyordu. İkinci sınıf tüccarlar ve yatırımcılardır. Şehirlerde ve limanlarda yaşayan, zengin meclis üyelerinden sıradan çıraklığa kadar uzanmaktadır. Üçüncü sınıf ise köylülerdi. Küçük toprak sahipleri ve özgürlüğü kısmen kısıtlı ama birine de yük olmayan çiftlik işçisi ve işe alınan hizmetkarları içermektedir. Din adamlarının dördüncü bir sınıf oluşturduğu düşünülebilir ama onlar, gerçekte rahip sınıfından olmayanlarla aynı üç bölüme ayrılmaktadırlar.⁴⁸²

Dialogus de Scaccario'da yer alan soru- cevapların birinde öğrenci şöyle bir soru sorar ustasına; *“Bahsedilenlerden, bir şövalyenin ya da başka herhangi bir sağduyulu görevlinin kral tarafından herhangi bir gücü ve yetkisi olmasa bile şerif veya bir icra memuru yapılabileceğini düşünüyorum.”* Usta bu soruya şu şekilde cevap verdi: *“Bu saygınlık ayrıcalığı, halkın gücüne borçludur, öyle ki, krallıkta herhangi bir adamın hizmet edebileceği her ne olursa olsun, kral için gerekli görünüyorsa, özgürce seçilebilir ve kraliyet hizmetlerine atanabilir.”*⁴⁸³

II. Henry, insanların en erişebildiği krallardandı. Sarayın dışında vatandaşlarının onun etrafında toplanıp onunla rahatça konuşmalarına izin verirdi. Mahkemesinde neredeyse her zaman onu arayan herkese gayri resmi bir huzura kabul vermeye hazırdı.⁴⁸⁴ Koşullar, ne olursa olsun II. Henry döneminin en can alıcı özelliklerinden biri de buydu. Onun halkıyla arasındaki ilişkiyi geçebilecek bir ilişki yoktu. Buna lort ve vassal ilişkisi de dahildi. II. Henry dönemi, feodal yapının ötesine geçerek merkezi hükümet ile bölge halkı arasında asla parçalanmayacak bağlar kurdu. Eyalet şövalyeleri kralın parlamentosuna katılmadan çok önce kralın mahkemelerinde yer aldılar. Adli davalarda ve idari soruşturmalarda jüri üyesi, ulak ve mahkemeye mazeret sunan kişi, şerif, şerif

⁴⁸¹ L.F.Salzman, *Henry II*, s.235

⁴⁸² *age*, s.212-213.

⁴⁸³ Richard Fitzneale, *Dialogus de Scaccario*, (Ed.) Arthur Hughes, C.G.Crump and C.Johnson, s. 125

⁴⁸⁴ L.F.Salzman, *Henry II*, s.214.

yardımcısı ve icra memuru ve eyaletin özgür insanları olarak İngiliz hükümetinde yer aldılar.⁴⁸⁵ Hükümetin bir özelliği olarak seçim ve temsiliyet, II. Henry ile başlamıştır ve II. Henry tarafından jüri yüceltilirken şerifler, şüpheyile yaklaşılan ve kontrolleri düzenli yapılan bir grup haline gelmişlerdir.⁴⁸⁶

Warren'e göre bunun iki önemli sonucu vardı: Birincisi Kilise'nin ve diğer yöneticilerin yerel yönetimin sorunlarını çözmeye çalıştığı memur bürokrasisinden kaçınılmış olmasıydı. Burada sunum jürisi ile tiranlığa ve kilise yetkililerinin kötü niyetli kovuşturmasına karşı bir koruma amaçlanmıştı. İkinci olarak ise kraliyet ve özgür adamların ittifakı, İngiltere'de krallığı parçalara ayırabilecek güçlerin gelişmesini engellemişti. Böylece büyük tımarlar ve bölgeler krallığı asla gölgede bırakamazdı. Yani İngiliz kralları içerisinde II. Henry'nin adına yıldız eklenmesinde etkili olan şey bugünkü İngiliz ulusunun oluşumuna katkısı idi.⁴⁸⁷

Bir krallık için en büyük tehlikelerden biri monarşiye zarar veren büyük baronlukların varlığıdır. Erken Norman İngiltere'si için bu durum hep tetikte beklenmesi gereken bir cepheydi. Fatih William ve oğulları, büyük kıtasal oluşumları engellemeye çalışmış ve kalelerin izinleri dışında inşasını kati suretle yasaklamıştı. Baronların bazılarını bir onur unvanı olarak kullandıkları kont ile adlandırarak üstün kılsalar da bölgelerinde kontrolleri hep krallığın elindeydi. Ancak bu kontrolü sağlamak ince bir ip üzerinde yürümek kadar dikkat gerektiren bir işti. Nitekim Stephen ve Matilda arasındaki yarışta oluşturulan kontluklar, William döneminde sınırlandırılan kale inşasında kontrolü bozmuştur. 1135'te sekiz olan kontluk sayısı, 1154'te yirmiyi aşmıştı. Öyle ki Stephen'ın döneminde kontu olmayan sadece beş bölge vardı. Bunlar; Kent, Hampshire, Berkshire, Middlesex ve Shropshire idi.⁴⁸⁸

Stephen'in güçsüz yönetiminde I. Henry'nin döneminin baskın karakterinin izlerini görmek mümkündür. Tarihin tablosu güçlü kralların ardından sarsılan iktidar görüntüleri ile doluydu. İngiliz tarihi de bir istisna değildi. İngiliz monarşisine şekil ve güç veren I. Henry yine de krallığı ayrılmaz bir şekilde birbirine bağlayamamıştı.

⁴⁸⁵ Wilfred Lewis Warren, *Henry II*, s. 362.

⁴⁸⁶ Albert Beebe White, *Self-government at the King's Command*, Greenwood Press, Westport 1974, s. 89

⁴⁸⁷ Wilfred Lewis Warren, *Henry II*, s. 362; Naomi D.Hurnard, "The Jury of Presentment and the Assize of Clarendon", *The English Historical Review*, Vol.56, No.223,(July 1941), s.409.

⁴⁸⁸ R.H.C. Davis, *King Stephen, 1135-1154*, Longman, London 1977, s. 129; Wilfred Lewis Warren, *Henry II*, s. 363.

Sadakatinden şüphe duyduğu aileler üzerinde kurduğu acımasız düzen, iç savaşın ana hatlarını geride bırakmıştı. Bunlar, yükselmek için fırsat kollayan aileler idi. I. Henry'nin kendini örnek alan güçlü ve zeki torunu yerine Stephen gibi birisi daha krallığın başına geçmiş olsaydı Warren'in de belirttiği gibi bugün İngiltere tarihinden bahsederken krallar yerine kontluk topluluklarının tarihinden bahsediyor olabilirdik. Uğursuz olarak itham edilen 19 yılın ardından kazananlar, sadece kargaşadan beslenen silahlı soyguncu adamlardı ki bu neden, daha önce de belirttiğimiz gibi II. Henry'nin varis olması ile her sınıftan kişiyi memnun etmişti. Zaten anne tarafından I. Henry gibi büyük bir kralın torunu, baba tarafından Kudüs'ün Angevin krallarıyla ilişkili soyu ve kendisine varis ve bol miktarda toprak kazandıran eşi sayesinde zamanının diğer prensleri içerisinde rakibi yoktu.⁴⁸⁹

Stephen veya Matilda tarafından yaratılan kontluklar ya II. Henry tarafından tanınmadı ya da sahipleri öldüğünde zaman aşımına uğramalarına izin verildi. Yenilerinin yapılmamış olması, kontların sayısının giderek azalmasına neden oldu. 1154'te yirmi dört kontluktan, büyük savaşın başlangıcında sayı, on altıya düşmüştü; saltanatının sonunda ise geriye sadece on iki kontluk kalmıştı. Ancak bunu yaparken II. Henry, halkı olan bu kontluklara karşı daha insaflıydı. Atalarının topraklarının bütünlüğüne ve aile servetlerine karşı dedesine göre daha yapıcı, Stephen'a göre daha kontrolcüydü. Stephen ve Matilda arasındaki iç savaştan kaynaklanan ihtilaflı iddialarda, dikkate değer bir tarafsızlıkla ve gerektiğinde makul tavizlerle karara bağlamıştı. Yargı reformlarında mal sahibinin haklarının korunması, feodal imtiyazdan kalıtsal toprak mülkiyetine geçişe yardımcı olan bir güvenlik sağlamıştı.⁴⁹⁰

Kraliyet kontrolü ve görevlileri ile baronlarının etrafını çepeçevre sarmıştı. Ekonomik güçleri gibi siyasi etkileri de sınırlandırılarak kamusal alandaki konulara yönelmelerini yasaklanmıştı. Stubbs'a göre kralın tüm hayatı boyunca sürdürdüğü politika, anti-feodal bir politikadır.⁴⁹¹ Ancak Stubbs'ın II. Henry'nin politikasını anti-feodal olarak değerlendirmesi anakronizmdir. Ne de olsa II. Henry'nin içinde yaşadığı toplumu yok etmeden anti-feodal olması mümkün değildi çünkü toplumun

⁴⁸⁹ Frank Merry Stenton, *The First Century of English Feudalism, 1066-1166*, Clarendon Press, Oxford 1963, s. 248; Wilfred Lewis Warren, *Henry II*, s. 364

⁴⁹⁰ Wilfred Lewis Warren, *Henry II*, s. 364-367.

⁴⁹¹ Wilfred Lewis Warren, *Henry II*, s. 368; William Stubbs, *The Constitutional History of England*, vol.I, Clarendon Press, 1903, s.508

yükümlülükleri feodal özelliğe sahipti. Toprak sahibi olmak demek efendi ile halkı arasındaki karşılıklı yükümlülüklerin toplumsal düzen içerisinde doğal olarak var olmasıydı. Lortluk haklarının takibi, tanımlanması ve kullanılması, II. Henry'nin kendi egemenliğinde temel unsurlardı. Bu düzen içerisinde hükümetin tercihi, imtiyazları gasp edebilecek güçlü baronlar üzerinde bir vergilendirme hakkını zorlamak değil, feodal lortluğun kârlarını ve feodal beyliğin olanaklarını sömürmekti.⁴⁹²

Zaten II. Henry ve onun haleflerinin gibi geniş ve karmaşık denetimler kullanan hiçbir hükümet ne egemenlik doktrini olmadan ne de mutlak iktidarın mantıklı öncüllerinden yoksun olarak bu güce gerçekten sahipmiş gibi davranmaya yönelik tutarlı bir alışkanlık ve halkı tarafından bu kadar büyük bir hoşgörü olmaksızın uzun süre kendi yolunu sürdüremezdi. Bu, hükümetin tamamına yayılmış, garantisi olmayan bir gücü çünkü mevcut teoriden veya geçmiş uygulamadan elde edilecek herhangi bir şeye ihtiyacı yoktu.⁴⁹³

Kasabalardaki ticaret topluluklarının çıkarlarını teşvik ederek baronluğun ekonomik gücüne karşı bir denge yaratma çabası hakimdi. Bununla birlikte II. Henry, kasabaların artan ekonomik önemini takdir ederek *talage* olarak bilinen eski yardımlardan ve hediyeylemlerden oluşan bir vergi sistemini geliştirmişti. Böylece kraliyetin kazancını ve etkinliğini arttırmıştı. Ancak bunu her zamanki gibi büyük bir titizlik içinde uygulamıştır. Zaten kurulmuş olan ticaret ayrıcalıklarının, lonca örgütlerini onaylamaya hazır; ama Warren'e göre kasabalara, istedikleri shire hükümetinden özerklik verilmesine karşı çıkıyordu. Uzun vadede II. Henry'nin yeni ticari sınıfların iddialılığını ciddiye alması, muhtemelen bir bütün olarak krallık topluluğuna faydalı olmuştu. Çünkü II. Henry'nin kraliyet hükümeti, yerel yönetimlerden kaynaklanan sıkıntılı siyasi durumları kontrol edebilecek güce erişmeden bölgelerine idari özerklikler vermemişti.⁴⁹⁴

Talage, Danegeld ve Selâhaddin Örsü gibi vergilendirmelerdeki aksaklıklardan dolayı feodal gelirlere yönelmekten geri durulmamıştır. Ama II. Henry döneminde feodallerin ve toplumun örgütlenmesinin hatırı sayılır ölçüde azaldığı ya da anti-feodal olmasa bile tam anlamıyla bir feodal de olmadığı inkâr edilemezdi. Kalelere el konulması,

⁴⁹² Wilfred Lewis Warren, *Henry II*, s. 375; Robert S. Hoyt, *The Royal Demesne in English Constitutional History: 1066-1272*, Cornell University Press, 1950, s.117

⁴⁹³ John Edward Austin Jolliffe, *Angevin Kingship*, A&C. Black, London 1963, s.13.

⁴⁹⁴ Wilfred Lewis Warren, *Henry II*, s. 376; Robert S. Hoyt, *age*, s.117.

askeri değişiklikler, mahkemelerin güncellenmesi, baronların gücünü kıran durumlardı. Bütün bunlar, Warren'in de ifade ettiği gibi feodalizmin "toprak hukukuna gömülü bir fosil" olmasının bir nedeniydi. II. Henry'nin reformları ile hükümet çalışmalarında topluluğun kaynaklarına yönelim olmuş ve krallığın çıkarları düşünülürken halkın çıkarları da göz önünde bulundurularak feodal ilişkilerin neden olduğu mesafe aşılmıştı.⁴⁹⁵

Sadece ekonomik olarak değil bu dönemde krallığın savunulmasında da feodalite tarzından uzaklaşılın gelişmeler yaşanmıştır. II. Henry, baronlar tarafından bir görev süresi koşulu olarak sağlanan şövalye hizmetinin yerine sadece paralı askerlerle değil İrlanda savaşı bitmeden önce yayınladığı Assize of Arms ile tüm halkın silahlandırması yoluyla da feodal düşünceden yeterince ayrıldığı kabul edilebilir. Bu hüküm ile tüm erkeklerin sahip olması beklenen askeri teçhizat belirlenmiş ve kralın hizmetinde silah taşıyacaklarına yemin etmeleri istenmişti. Halktan krala olan bağlılıkları ve sevgileri bakımından hizmet talep etmek, doğal bir durumdur.⁴⁹⁶ Stubbs'a göre bu hükmün "ulusal savunma için feodal vergilerden daha güvenli bir güç yaratmayı amaçladığı" iddia edilebilirdi. Ancak Prestwich, ulusal savunmanın, 1181'de önemli bir konu olmadığını belirtir. Ve buradaki amacın orduların sayısını arttırmak için bir araç olarak kullanmaktan çok yasalara uyan adamların iyi silahlanmış olmasını sağlamaya çalışarak yerel barışı korumasını geliştirmeye çalışıldığını düşünür. İki görüşe de hak vermek mümkündür. Zira bu hüküm, hem feodal vergi ve sistemden daha güvenilir ve geneldir hem de İngiliz halkını ayırım olmaksızın belirli koşullarla silahlandırarak güvenlik konusunda herkesin görev bilincine sahip olmasını amaçlamıştır.⁴⁹⁷

Ayrıca Silahlandırma Hükümlerinde yer alan hiç kimsenin İngiltere'den bir gemiyi çıkarmaması veya satmaması ve de kereste ihraç etmemesi gerektiği yönündeki madde, II. Henry'nin donanma konusuna da hâkim olduğunu gösterir. Ancak Salzman, bizi şu konu da uyarmaktadır: "Donanma derken bugün ki savaş gemileriyle ilgili bir kraliyet gücünün varlığı veya tasarısını düşünmeyin!" Dönemin mevcut deniz örgütü, Cinque Ports ile sınırlıdır ve bu federasyonun kökeni belirsizdir. Lakin Hastings ve Dover

⁴⁹⁵ Wilfred Lewis Warren, *Henry II*, 378-379.

⁴⁹⁶ Wilfred Lewis Warren, *Henry II*, s. 379; Michael Powicke, *Military Obligation in Medieval England*, Clarendon Press, 1962, s. 54; Michael Prestwich, *Armies and Warfare in the Middle Ages: The English Experience*, Yale University Press, New Haven 1996, s.75.

⁴⁹⁷ Michael Prestwich, *Armies and Warfare in the Middle Ages: The English Experience*, s.121.

ile muhtemelen Sandwich, Hythe ve Romney'in diğer üç limanının İtirafçı Edward döneminde ortak ayrıcalıklara ve sorumluluklara sahip olmasıyla birbirine bağlı olduğu açıktır.⁴⁹⁸

Southampton limanı, Normandiya ve Batı'nın şarap ihraç eden bölgelerine göre durumunun doğal avantajlarından, değerli şarap ticaretinden ve Winchester kraliyet şehrine yakınlığından dolayı İngiltere'nin önde gelen ticari limanıydı. Zenginlik konusunda Londra, Winchester'ı servetle geride bırakmış olmasına rağmen, ikincisi hala hazinenin eviydi, kralın resmi konutu olarak Westminster'ın rakibi ve önde gelen ticaret merkeziydi.⁴⁹⁹

Ancak burada bazı muafiyetler de bulunmaktaydı. Bunlar, kralın tüzüğü ile bu alandaki aidatların ödenmesinden muaf tutabilecekleri kadar krallığın kontrolü altındaydılar. Bu muafiyetler, Cinque Ports baronlarının birkaç ayrıcalıklı bölgenin adamlarının ve de bazı büyük dini evlerin kiracılarının en değerli ayrıcalıklarının arasında idiler. Normanların Londra'nın gelişimi üzerindeki etkisi nedeniyle özellikle ilgi çeken ticaret ayrıcalığı, Rouen vatandaşlarına II. Henry tarafından verilen bir ayrıcalıktı. Buna göre yabancı tüccarların en çok tercih ettiği Dowgate iskelesine sahip olma hakkı verilmiştir. Ayrıca İngiltere'deki pazarlara da katılma izni verilmiştir. Henüz Normandiya Dükü olduğu zamanlarda verdiği bu hakları 1174' te yeniden onaylamıştır.⁵⁰⁰

II. Henry, askeri teknik, idari yöntem ve adli araçlardaki gelişimiyle, baronluk tiranlığını evcilleştirmiş ve büyük tımar sahiplerini disiplin ve hukuk sınırları içine almıştı. Ancak monarşik sorun çözümsüzdü. Baronların isyanına karşı II. Henry'nin kesin zaferi, bir anlamda sonraki krallar için sorun haline geldi. Kral ve baronlar arasındaki güç dengesi, aslında bir anayasanın kaba bir ikamesi olan kraliyet tiranlığına karşı bir tür güvence olmuştu. II. Henry, bu güç dengesini alt üst ederek kraliyet çıkarlarının özel arayışının yolunu açmıştı. Baronluk, bağımsızlığı için eski tarz mücadele fiilen sona ermişti; ama monarşiye kısıtlamalar getirmek için yeni bir mücadele daha başlıyordu. Warren, Angevin hükümetine yönelik gerçek itirazların, II. Henry'nin kendi zamanında açık bir ifadeye ulaşmadığını belirtir.⁵⁰¹ Ancak bu konuyla ilgili olabilecek bir hikâye,

⁴⁹⁸ Salzman, *Henry II*, s.219-220.

⁴⁹⁹ *Age*, s.222

⁵⁰⁰ *Age*, s.224; Peter Stone, *The History of the Port of London*, Pen&Sword History, Yorkshire 2017 ,s.49.

⁵⁰¹ Wilfred Lewis Warren, *Henry II*, s. 382.

bugün İngiliz devlet yapısını oluşturan isimler içerisinde neden II. Henry’yi de anmamız gerektiğini bize kanıtlamaktadır. Gallerli Gerald’ın aktardığı bu hikâyeye içerisinde yer alan şartlar Magna Carta’nın içeriğini öngördüğü için önemlidir.⁵⁰² Bu hikâyeye şöyledir: “Lincolnshire şövalyesi Roger de Estreby, ovalarda tek başına ilerlerken bir ses duyar. Bu ses, kendisine Tanrı adına derhal Kral II. Henry’yi yedi emir konusunda uyarmasını söyler. Bu görevi yerine getirirse yedi yıl onurlu bir şekilde yaşamak ile mukafatlandırılacaktır. Aksi takdirde dört yıldan fazla yaşamayacak ve utanç içerisinde ölecektir. Bu emirler şöyledir: ⁵⁰³

- I) Taç giyme sırasında Tanrı’nın Kilisesi’ni korumakla ilgili verdiği üç söz.
- II) Krallığın adil yasaları ile ilgili olanlar.
- III) Suçlu olduğu halde kimse yargılanmadan idama mahkûm edilmesin.
- IV) Herhangi bir mirasın hakkının yerine getirilmesi.
- V) Adaletin özgürce ve bedelsiz yerine getirilmesi.
- VI) Görevlilere verilen hizmetler.
- VII) Yahudilerin topraklardan kovulması, paralarının bir kısmının aileleri ile yaşayabilmeleri için verilmesi.

1215 tarihinde yani II. Henry döneminden çok sonra çıkan Magna Carta, kraliyet hükümetinin kusurlarını, bu hükümetin kendisinin aşıladığı yüksek standartlarla kınarken, bunu halkına haksızlığa uğradığında sığınması gereken yerin hukukun üstünlüğü olduğunu öğreten II. Henry idi. II. Henry’nin bu paradoksu, onu farklı kılmaktaydı. O, reformları sayesinde krallığın topluluğunun yaratılmasına kesin olarak katkıda bulunmuştur. Salzman’ın dediği gibi “yarım düzine eyalet işini yönetirken kendi sarayını yönetemeyen yani diğer bir deyişle tamamen insan olan bir kraldı”. ⁵⁰⁴

Anjoulu Henry İngiltere tahtına çıktığında, Normanlar ve Saksonlar hala farklıydı ve onun hükümdarlığı döneminde, iki ırkın kaynaşması, tek bir kompakt halk olan İngiliz

⁵⁰² “Hakkı ya da adaleti hiç kimseye satmayacağız, hiç kimseyi bundan mahrum bırakmayacağız...”, “Özgür bir kimse yasalara göre yargılanmadan tutuklanamaz ya da hapse atılamaz”, Magna Charta seu Magna Charta Libertatum, Çiğdem Dürüşken(çev.), Alfa, İstanbul 2017, s.37

⁵⁰³ *Giraldus Cambrensis, Opera*, Vol.VIII, (Ed.) J.S.Brewer, J.F. Dimock and G.F.Warner, Longman, London 1964, s.183-186

⁵⁰⁴ L.F. Salzman, *Henry II*, s.234-235; Wilfred Lewis Warren, *Henry II*, s. 379-396.

ulusuyla kaynaşana kadar asla durmayan bir süreç başlattı. II.Henry, korkunç bir kargaşanın ardından kral olmuştu. Sıradan insanlar, korkunç bir baskıya maruz kalmıştı. Zorbalık ancak Saksonların Normanlardan her zamankinden daha fazla nefret etmesine neden olabiliirdi; zorba ve köle arasındaki birleşme imkânsız görünüyordu. Bununla birlikte, hepsinin nihai sonunun belirlenmesine yardımcı olmuştu- tek bir dil konuşan, kanuna tabi tek bir ırk oluşmuştu.⁵⁰⁵

II. Henry, kendisi bir Norman değildi. Annesi Matilda, bir İskoç Sakson prensesinin kızıydı. Babası da kendisi gibi Anjou kontuydu. II. Henry'nin kontluğu o zamanlar Norman değil Angevin'di. Soyundan geldiği gibi karakteri ve duygusu da öyleydi.⁵⁰⁶ Bu, Saksonlara iki şekilde yardımcı oldu. II. Henry, Normanlar için özel bir sevgisi olmayan İngiltere'ye geldi ama kararlı bir elle yönetmeye ve kanunlara uymayanlar Norman ve Flaman paralı askerler olduğu için, tüm etkisi küçük zorbaları azaltma ve ezilen Saksonları gerçek yerlerine geri getirme eğilimindeydi. Öte yandan Normanlar, II. Henry'nin önlemlerini yabancı müdahale olarak görmeye, İngiltere'yi evleri olarak görmeye ve içgüdüsel olarak adalı dostlarına yardım etmeye yönlendirildiler. Böylece iki ırk ve dil birbirine karışmaya başladı. Artık Sakson ya da gerçekten İngiliz unsuru yavaş yavaş baskın hale geldi.⁵⁰⁷

⁵⁰⁵ George Philip & Son, Historical Reader No. III, Philips' historical readers :Middle England From The Accession Of Henry II. To The Death Of Elizabeth, Boston School Supply Company, 1884, s. 9-10.

⁵⁰⁶ *Age*, s 11

⁵⁰⁷ *Age*, s 12

SONUÇ

1154 yılı, miras hakkı olan taht için zaten çocuk yaşından beri savaşıyan Anjoulu Henry'nin sadece kendi tarihini yazdığı bir yıl değildi. İngiliz tarihini de şekillendirmeye başlayan bir zamandı. 1215 yılında ilan edilen Magna Charta devlet oluşumundaki etken olarak kabul edilmiş olsa da bu anayasa bir günde düşünülerek oluşturulmamıştı. Her gelişim süreci gibi öncülleri vardı. Bu öncüllerden biri I. Henry'nin Özgürlük Bildirgesidir. Diğer ve en kemik oluşumu ise II. Henry zamanında yaşanan hukuksal gelişimler sonucunda ilan edilen Clarendon Anayasalarıdır. Her ne kadar bu anayasalar papalık ile çıkar çatışmasından dolayı önemli maddelerinde değişime gidilse de bu sancılı oluşumun atası kabul edilir. Yüzyıl savaşları ve John Wcliff'in İncili İngilizceye çevrilmesiyle tam anlamıyla ulus bilinci İngiltere topraklarında oluşmuştur. Lakin bunun da yine temelini atan kendi topraklarındaki tüm halkları bir olarak gören ve ülke genelinde bir ulus olarak kabul görmeleri için çalışan II. Henry idi.

Tahtta kaldığı süreç içerisinde gençliğinin ve eğitiminin verdiği güçle bir an bile boş durmayan II. Henry, her hamlesinde bir sonraki hamleleri düşünerek ilerlemişti. Gençliği ona fevri bir toyluk vermemişti aksine sanki tahta çıkmayı beklerken bir krallık projesini planlamış gibi göreve başladığı an işe koyulmuştu. Ne yapması gerektiğini çok iyi bilerek çıkmıştı yola. Görevlendirmelerde zaman zaman kendi tanıdıklarını seçmiş olsa bile onun için en önemli kriter görev bilinci olan sadık bir insan olmaktı. Prenslik döneminde büyükbabasının çalışmalarına olan ilgisi ve aldığı eğitim ile her işi kendi uzmanına vermişti. Çok dindar bir kimliği olmasa bile özellikle ilk yıllarında Theobald ile uyumlu çalışarak kilisenin kendisi hakkındaki çekingeçlerinden kurtulmuştu.

Anarşi döneminin ardından aldığı yıkık dökük krallık, daha ilk 10 yılı içerisinde ekonomik, kültürel ve idari açıdan yükselişe geçmişti. Bakıldığında böylesine yönetimi zayıflamış bir krallığın başına geçen toy bir kralın kısa sürede elde edemeyeceği bir başarıydı bu. Ancak II. Henry'yi toy görmek çok doğru değildi küçük yaşında kendisi için savaşıyan anne ve babasından ayrı kaldığı süreçte bile en iyiler tarafından hem edebi hem de askeri anlamda eğitilmişti. Klasik bir prens eğitiminde aldığı herşeyi kendisine bir kıyafet gibi kuşandı. Çocukluğu savaş meydanlarında ve büyüklerinin toplantıları arasında geçti. Kendi yönettiği seferlerde kimi zaman Stephen'a karşı zafer kazandı kimi zaman kaybetti ama hepsini bir ders olarak aldı. Onun talihi vârisiz kalan krallardı

aslında. Dedesinin tek oğlunu kaybetmesinin ardından hak annesine geçmişti ve doğrudan ilk büyük erkek torun olarak taht zaten rakipsiz onundu. Verdikleri sözde durmayan baronlar yüzünden Stephen tahta geçmiş olsa da o da hem Matilda'nın pes etmeyerek onu sürekli taciz etmesi hemde kendi sakın karakterinden dolayı zaten yönetimde etkili değildi. Başka erkek çocuğu olmasına rağmen büyük oğlunun ölümü ve zaten bitmek bilmeyen savaş ona en sonunda yenilgiye kabul ettirdi ve küçük oğluna rağmen vâris olarak II. Henry'yi seçti.

Ancak kendisi farklıydı taht için kardeşleriyle de öyle çok ciddi bir sıkıntı yaşamasa da oğulları ona yeniden taht savaşı yaşatmıştı. Belkide yakın yaşları ve zaten II. Henry'nin de genç bir kral olmasından dolayı tahta çıkabilecek veya bir bölgenin kontrolünden sorumlu olabilecek yaşa gelmiş olmalarına rağmen bir türlü sorumluluk alamamış olmaları en sonunda onları kral babaları ile ters düşürdü. II. Henry için oğulları da aynı kızları gibi sadece anlaşma evlilikleri yapmak için kullanılmıştır desek yalan olmaz. Hepsini hâkim olmak istediği bölgelerdeki kral veya güçlü baronların özellikle de erkek vârisi olmayan kişilerin kızları ile evlendirerek çeyiz talebiyle kontrol bölgeleri elde etmişti. Bu açıdan bakıldığında da kendisi için eş seçerken de uyguladığı teknik buydu. Bu ona Anjoulu atalarından kalan bir miras kabul edilebilir. Anjoulu ataları da elde ettikleri bölgelerin hepsinde eşlerinin mirasına sahip oldukları için hakimdiler.

Kilise ile yürüttüğü kontrollü ilişkisi ise sadık dostu Becket'in Canterbury Başpiskoposu olmasıyla bozulmuştu. II. Henry'nin düşüncelerine ve hayallerine hâkim olan Becket kilise tarafına geçince II. Henry ile birlikte uyguladığı tüm krallık politikalarına cephe aldı. Ölümü ile sonuçlanan bu isyankâr tavrı Becket'in sonu olsa da II. Henry'nin mirasında da bir leke olarak kalmış ve Henry'nin kiliseye karşı uygulamaya çalıştığı tüm hakimiyeti tabiri caizse tuzla buz etmişti. Tüm yönetimini planlayarak ve üzerine düşünerek tasarlayan II. Henry'nin krallığındaki belli başlı hatalardan belki de en büyüğü Becket'i başpiskopos yapmaktı. İkinci büyük hatası ise oğullarına gerekli iltimasları vermeden onları kendi çemberi içinde tutmaya çalışmasıydı. Hatalarından biri onu papalık ile kazanamayacağı bir savaşa sokmuştu diğeri ise saltanatı boyunca baskıyla kontrol ettiği tüm düşmanlarını eş-kral yaptığı oğlunun etrafında toplamıştı. Saltanatı boyunca öfkesini hep gerekli bir kontrolde tutmasıyla bilinmesine rağmen bu iki ihanet onun mantığının önüne geçmiş ve duygusal öfke sorunları yaşamasına neden olmuştu.

Yine de hatalarından ilkinii bazı vazgeçişlerle daha da kötüleşmeden düzeltmişti ikincisinde ise yine zafer onundu. Ancak sonuç onun zaferi gibi görünse de bu ihanetler onun zekice inşa ettiğı krallığını da zedeledi.

II. Henry ardında her alanda giderek yükselen bir krallık bıraktı. Onun mirası torunlarına kadar yükselerek devam etti ve nihayetinde temelini attığı İngiliz devlet yapısı günümüze kadar ulaştı.

KRONOLOJİ

- 1133** Henry Plantagenet, Le Mans'ta doğdu.
- 1135** İngiltere Kralı I. Henry, Gisors yakınlarında öldü. Bloisli Stephen İngiliz tahtını ele geçirdi.
- 1139** İmparatoriçe Matilda'nın adaya gelmesiyle İngiltere'de İç Savaş başladı.
- 1149** Henry'nin İskoç kralı David tarafından Carlisle'da şövalye ilan edildi.
- 1151** Geoffrey Plantagenet öldü. Henry, Normandiya, Maine ve Anjou'yu devraldı.
- 1152** Henry, Poitiers'de Aquitaineli Eleanor ile evlendi
- 1153** Henry İngiltere'yi işgal etti. Kasım ayında Winchester Antlaşması İç Savaşı sona erdirdi.
- 1154** 25 Ekim'de Kral Stephen Canterbury'de öldü.
19Aralık'da Henry ve Eleanor Westminster'da taç giydi
- 1155** Thomas Becket şansölye ilan edildi.
- 1158** Genç Henry , Prenses Margaret ile nişanlandı.
- 1159** Toulouse Seferi.
- 1161** Canterbury başpiskoposu Theobald öldü.
- 1162** Thomas Becket, Canterbury başpiskoposu seçildi.
- 1163** Westminster Konseyi.
- 1164** Clarendon Anayasaları.
- 1165** Henry'nin Galler seferi.
- 1166** Clarendon Hükümleri, Cartae Baronum.
- 1170** Windsor Konseyi.Inquest of Sheriffs.
Haziran'da Genç Henry Westminster Abbey'de taç giydi.
Aralık'da Becket Canterbury'de öldürüldü.
- 1171** Henry İrlanda'ya geçti
- 1173** Becket aziz ilan edildi.
Mart'ta oğullarının Henry'ye karşı isyanı başladı.
- 1176** Northampton Konseyi
- 1179** Grand Assize
- 1183** Genç Henry ölümü.
- 1188** Henry Plantagenet öldü.

KAYNAKÇA

Ana Kaynaklar

- Gervase of Canterbury, *The Historical Works of Gervase of Canterbury*, William Stubbs (Ed.), Vol. I, Longman&Co., London 1879.
- Gesta Stephani*, Kenneth Reginald Potter (ed. and trans.), Clarendon Press, Oxford 1976.
- Giraldi Cambrensis, *Opera*, George F. Warner (Ed.), Vol.VIII, Longmans, London 1861.
- _____, *Opera*, James F. Dimock (Ed.), Vol.V, Longmans, London 1867.
- Great Britain, Pipe Roll Society, *The Great roll of the pipe fort he fifth year of the reign of King Henry the Second*, Vol.1, Wyman and Sons, London 1884.
- Henry de Bracton *De legibus et consuetudinibus Angliae*, Vol.3, Yale University Press, New Haven 1915.
- Henry of Huntingdon, *The Chronicle of Henry of Huntingdon*, Thomas Forester (Trans. And Ed.) H.G. Bohn, London 1853.
- HOWLETT, Richard (Ed.), “Continuatio Beccensis”, *Chronicles of the reigns of Stephen, Henry II and Richard I*, Vol. IV, Longman, London 1884, ss. 317- 327.
- _____, *Chronicles of the reigns of Stephen, Henry II., and Richard I, The Chronicle Of Robert Of Torigny*, Vol. IV., Longman, London 1884.
- _____, *Chronicles Of the Reigns of Stephen, Henry II and Richard I: Historia Rerum Anglicarum of William of Newburgh*, Vol. I, Longman, London 1884.
- John of Salisbury, *Policratici: sive De nvgis cvrialivm et vestigiis philosophorum libri VIII*, Clemens Webb (Ed.), Vol.II, W Typographeo Clarendoniano, Oxonii 1909.
- LUARD, Henry Richards (Ed.), *Annales Monastici: Annales de Theokesberia*, Vol. I, Longman, London 1864, ss. 43-183.
- _____, *Annales Monastici: Annales Monasterii de Oseneia*, Vol.IV, Longmans, London 1869.
- Orderic Vitalis, *The Ecclesiastical History*, M. Chibnall (ed. and trans.) Vol. VI, Oxford, 1968–80.
- Peter of Blois, *Petri Blesensis Bathoniensis Archidiaconi Opera Omnia*, J.A. Giles(Ed.), I.H.Parker, Oxonii 1847.
- Pipe Roll Society, *The Great Roll of the Pipe fort he fifth year of the reign of King Henry the Second*, Wyman and Sons, London 1894

- _____, *The Great Roll of the Pipe fort he fifth year of the reign of King Henry the Second*, Vol.7, Wyman and Sons, London 1894.
- _____, *The Great Roll of the Pipe fort he fifth year of the reign of King Henry the Second*, Vol.9, Wyman and Sons, London 1888.
- _____, *The Publications of the Pipe Roll Society*, Vol.30, London 1909.
- Richard Fitzneale, *Dialogus de Scaccario*, Arthur Hughes, C.G.Crump and C.Johnson(Ed.), Clarendon Press, Oxford 1902.
- ROBERTSON, James Craigie (Ed.), *Materials for the history of Thomas Becket: Archbishop of Canterbury*, Longman, London 1875-85.
- _____, “Vita Sancti Thomae Archiepiscopi et Martyris, Auctore Herberto de Boseham”, *Materials for the History of Becket*, Vol. III, Kraus Reprint LTD, London 1965, ss.155-535.
- _____, *Materials for the History of Thomas Becket*, Vol.VI, Longman, London, 1965.
- _____, “Vita et Passio S. Thomæ, Auctore Willelmo, Monacho Cantuariensi”, *Materials for the History of Thomas Becket*, V.I, Longman, London, 1965, ss.1-173.
- _____, “ Petrus Blesensis ad Walterum Archiepiscopum Panormitanum actio Gratiarum et Discriptio Regis Angliæ”, *Materials for the History of Becket*, Vol. VII, Longman, London, 1965, ss.570-576.
- _____, “Vita Sancti Thomae Cantuariensis Archiepiscopi et Martyris, Auctore Edwardo Grim”, *Materials for the History of Becket*, Vol. II, Kraus Reprint LTD, London 1965, ss.373-465.
- _____, “Vita et Passio S. Thomæ, Cantuariensis Archiepiscopi et Martyris, Auctore Willelmo Filio Stephani”, *Materials for the History of Thomas Becket*, Vol.III, Longman, London, 1965, ss.1-155.
- _____, “Vita Sancti Thomae Cantuariensis Archiepiscopi et Martyris, Auctoribus Joanne Saresberiensis et Alano Abbate Tewkesberiensis”, *Materials for the History of Becket*, Vol. II, Kraus Reprint LTD, London 1965, ss.299-353.
- _____, “Epistolae”, *Materials for the History of Thomas Becket*, Vol.VII, Longman, London, 1885.

- Roger of Hoveden, *Chronica Magistri Rogeri de Houedene*, William Stubbs (Ed.), Vol. I, Longmans, London 1868.
- _____, *The Annals of Roger de Hoveden*, Henry T.Riley(trans.), Vol.I, H.G.Bohn, London 1853.
- Roger of Pontigny, “Early training”, Michael Staunton(trans.), *The Lives of Thomas Becket*, Manchester University Press, Manchester 2001.
- SAGA, Thomas, “Thomas as a young man (c. 1138–40)”, Haki Antonson. (trans.) , *The Lives of Thomas Becket*, Manchester University Press, Manchester 2001, .ss. 42-43.
- SALTER, H.E. (Ed.), *Eynsham Cartulary*, Vol. I, Clarendon Press, Oxford 1907.
- STEVENSON, Joseph (Ed.), *Chronicon Monasterii De Abingdon*, Vol.II, Longman, London 1858.
- STUBBS, William (Ed.), *Gesta Regis Henrici Secundi Benedicti Abbatis*, Vol. I, Longmans, London 1867.
- _____, *Chronica Magistri Rogeri de Houedene*, Vol.II, Longmans, London 1868.
- _____, *Gesta Regis Henrici*, Vol.I, Longmans, London 1867.
- _____, *The Constitutional History of England*, Vol.I, Clarendon Press, 1903.
- _____, *The Historical Works of Gervase of Canterbury*, Vol.I, Longman, London 1879.
- _____, *Select Charters and Other Illustrations of English Constitutional History from the Earliest Times to the Reign of Edward the First*, Clarendon Press, Oxford 1870.
- The Church Historians of England: The History of William of Newburgh*, Vol.IV- Part II., Joseph Stevenson (trans.), Seeleys, London 1856.
- WALSINGHAM, Thoma, *Gesta Abbatum Monasterii Sancti Albani*, Henry Thomas Riley (Ed.), Vol. I, Longmans, London 1867.
- Walter Map, *De Nugis Curialium*, M.R. James (Ed. and Trans.), Clarendon Press, Oxford 1983.
- WARNER, George F. (Ed.), *Giraldi Cambrensis Opera, De Principis Instructione Liber*, Vol.VIII, Kraus Reprint Ltd, London 1964.
- William Fitzstephen, “Royal Chancellor (1154–62)”, Michael Staunton (trans.), *The Lives of Thomas Becket*, Manchester University Press, Manchester 2001, ss.48-53.

William Fitzstephen, "The Council of Northampton (6–12 October 1164)", Michael Staunton (trans.), *The Lives of Thomas Becket*, Manchester University Press, Manchester 2001.

William of Malmesbury, *Historia Novella*, Vol.II, Sumptibus Societatis, Londini 1840.
 _____, *William of Malmesbury's Chronicle of the Kings of England*, J.A. Giles (Ed.), H.G. Bohn, London 1847.

Araştırma Eserleri

- AKERMAN, John Yonge, *An Introduction to the Study of Ancient and Modern Coins*, John Russell Smith, London 1848.
- ALLEN, Martin, "Henry II and the English Coinage", *Henry II: New Interpretations*, Christopher Harper-Bill and Nicholas Vincent (Ed.), The Boydell Press, Woodbridge 2007, ss. 257-278.
- AMT, Emilie, *The Accession of Henry II in England: Royal Government Restored, 1149-1159*, The Boydell Press, Woodbridge 1993.
- ANDERSON, Alan Orr, *Early Sources of Scottish History*, Vol.2, Oliver and Boyd, Edinburg, London 1922.
- APPLEBY, John Tate, *Henry II, The vanquished king*, Macmillan, New York 1962.
- BACHRACH, Bernard S., "The Idea of the Angevin Empire", *Albion: A Quarterly Journal Concerned with British Studies*, Vol. 10, No. 4, Published by The North American Conference on British Studies, 1978, ss. 293-299.
- BALDWIN, James Fosdick, *The Scutage and Knight Service in England*, The University of Chicago Press, Chicago 1897.
- BARBER, Richard W., *Henry Plantagenet: a biography*, Barnes&Noble, New York 1993.
- BARLOW, Frank, *The Feudal Kingdom of England: 1042-1216*, Routledge, London and New York 1999.
- _____, *Thomas Becket*, University of California Press, Berkeley 2004.
- _____, *The Letters of Arnulf of Lisieux*, Vol.LXI, Offices of the Royal Historical Society, London 1939.
- BARNARD, Francis Pierrepont (Ed.), *Strongbow's Conquest of Ireland*, Putnam, New York 1888.

- BARRATT, Nick, "Finance and the Economy in the Reign of Henry II", *Henry II: New Interpretations*, Christopher Harper-Bill and Nicholas Vincent (Ed.), The Boydell Press, Woodbridge 2007ss. 242-257.
- BATESON, Mary, *Medieval England 1066-1350*, G. P. Putnam's Sons, New York 1905.
- Chronicle of Battle Abbey*, Mark Antony Lower (trans.), J.R.Smith, London 1851.
- BEELER, John, "The Composition of Anglo-Norman Armies", *Speculum*, Vol.40, No.3(Jul. 1965) ss. 398- 414.
- BIANCALANA, Joseph, "For Want of Justice: Legal Reforms of Henry II", *Columbia Law Review*, Vol.88, No.3 (Apr. 1988), ss. 433-536.
- BLACK, Jeremy, *Black, Kısa İngiltere Tarihi*, Ekim Duru (çev.), 1.Baskı, Say Yayınları, İstanbul 2017.
- _____, *İngiltere Tarihi*, Aytaç Yıldız (çev.) Doğubatı yayınları, Ankara 2020.
- BLACKBURN, Mark, "Coinage and Currency", *The anarchy of Stephen's reign*, Edmund King(Ed.), Clarendon Press, Oxford 1994, ss.145-207.
- BLOCKMANS, Wim and Peter Hoppenbrouwers, *Introduction to Medieval Europe, 300–1500*, 2nd Edition, Routledge, Abingdon 2014.
- BOUSSARD, J., "Les Mercenaires Au XI E Siècle Henri II Plantegenet Et Les Origines De L'armée De Métier", *Bibliothèque de l'École des chartes*, Vol.106, No.2, 1945-1946, ss. 189-224.
- BOWLER, G.Q., *The World Encyclopedia of Christmas*, McClelland&Stewart, Toronto 2000.
- BRADBURY, Jim, *Stephen and Matilda: The Civil War Of 1139-53*, The History Press, 2011.
- _____, *The Routledge Companion to Medieval Warfare*, Routledge, 2004.
- BRAND, Paul, " Henry II and Creation of the English Common Law", *Henry II: New Interpretations*, Christopher Harper-Bill and Nicholas Vincent (Ed.), The Boydell Press, Woodbridge 2007,ss. 215-242.
- BRITNELL, Richard H., *The Commercialisation of English Society,1000-1500*, Manchester University Press, Manchester and New York 1996.
- BROOKS, Christopher, *Communities and Courts in Britain, 1150-1900*, Bloomsbury Publishing, London 1997.

- BROWN, Alfred Lawson, *The Governance of Late Medieval England*, Edward Arnold, London 1989.
- BRYANT, Nigel, *The History of William Marshal*, The Boydell Press, Woodbridge 2016.
- CAENEGEM, R.C., *The Birth of the English Common Law*, Cambridge University Press, Cambridge 1988.
- CALLAHAN, Daniel F., “Eleanor of Aquitaine, the Coronation Rite of the Duke of Aquitaine and the Cult of Saint Martial of Limoges”, *The World of Eleanor of Aquitaine*, Marcus Bull and Catherine Leglu (Ed.), The Boydell Press, Woodbridge 2005, ss. 29-37.
- CARPENTER, David, *The Struggle for Mastery: Britain 1066-1284*, Penguin Books, London 2004.
- Chronicon Abbatiae Rameseiensis: A Sæc X. Usque Ad An. Circiter 1200*, William Dunn Macray(dznl), Longman&Co, London 1886.
- Chronicon Monasterii de Bello*, Impensis Societatis, Londini 1846.
- CLANCHY, M.T., *England and its rulers*, BarnesNoble, Totowa 1983.
- COSTABAL, Jose Manuel Cerda, “ “Assembled as one man”: the councils of Henry II and the political community of England”, *Anos 90, Porto Alegre*, Vol.26, 2019, ss. 1-12.
- CREIGHTON, Mandell ve diğerleri (Ed.), *The English Historical Review*, Oxford University Press, Oxford 1892.
- CROUGH, David, *William Marshal: Knighthood, War and Chivalry, 1147-1219*, Routledge Press, London 2002.
- DALTON, Paul, *Conquest, Anarchy and Lordship Yorkshire, 1066-1154*, Cambridge University Press, Cambridge 2002.
- DAVIS, R.H.C. *Orta Çağ Avrupa Tarihi*, Rûmeysa Şişman,(çev.), Dergah Yayınları, İstanbul 2020.
- _____, *King Stephen, 1135-1154*, Longman, London 1977.
- DEVIC, CL. ve J.Vaissete, *Histoire générale de Languedoc avec des notes et les pièces justificatives*, Vol.6, E.Privat, Toulouse 1872.
- DOUBLEDAY, H.A. & Lord Howard de Walden (Ed.), *The Complete Peerage*, Vol.VII, The St.Catherine Press, London 1929.
- DOUGLAS, David C. (Ed.), *English Historical Documents*, Vol. 2, Oxford University Press, New York 1953.

- DOUGLAS, David C. and George W.Greenaway(Ed.), *English Historical Documents 1042-1189*, Routledge, London and New York 1996.
- DOUGLAS-IRVINE, Helen, *Extracts Relating to Medieval Markets and fairs in England*, Macdonald&Evans, London 1912.
- DOWELL, Stephen, *History of Taxation and Taxes in England from the earliest times to the year 1885*, Vol. I, Longman, London 1888.
- EADMERUS, *Eadmeri Historia novorum in Anglia*, Longman, 1884.
- ELMACIOĞLU, M.Özgür, “ On birinci ve on dördüncü yüzyıllar arasında kuzey Avrupa ticareti”, *Orta Çağ’a Yeni Yaklaşımlar*, Zeynep Kocabıyıkoglu Çeçen(drl), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2019,ss.71-107.
- EVERARD, J.A. *Brittany and the Angevins: Province and Empire 1158-1203*, Cambridge University Press, Cambridge 2004.
- EYTON, R.W., *Court, Household and Itinerary of King Henry II*, Taylor and co., Holborn 1878.
- FRASER, Rebecca, *The Story of Britain*, W.W. Norton&Co., New York 2005.
- FRY, Peter and Fiona Somerset, *A History of Ireland*, Barnes& Noble Books, New York 1993.
- GALLAGHER, Edward G. (Ed.), *The Law of Suretyship*, American Bar Association, 2000.
- GARNETT, George, *Conquered England: Kingship, Succession and Tenure 1066-1166*, Oxford University Press, New York 2007 .
- George Philip & Son, *Historical Reader No. III, Philips' historical readers: Middle England From The Accession Of Henry II. To The Death Of Elizabeth*, Boston School Supply Company, 1884.
- GILBERT, J.T. (Ed.), *Historic and Municipal Documents of Ireland*, Longmans, London 1870.
- GILLINGHAM, John, “Problems of Integration within the Lands Ruled by the Norman and Angevin Kings of England” , *Fragen der politischen Integration im mittelalterlichen Europa*,2005, ss.85-134.
- _____, *The Angevin Empire*, Arnold Publishers, London 2001.
- GREEN, Alice Stopford, *Henry the Second*, Macmillan and Co., London 1903.
- GREEN, Judith A., *The Government of England Under Henry I*, Cambridge University Press, Cambridge 1986.

- GREEN, Michael, *St.Thomas Becket*, Gracewing Publishing, Herefordshire 2004.
- HALL, G.D.G. and M.T.Clanchy (Ed.and Trans.), *The Treatise On The Laws And Customs Of The Realm Of England Commonly Called Glanvill*, Clarendon Press, Oxford 1965.
- HALL, Hubert, *The Red Book of the Exchequer*, Vol.II, Eyre and Spottiswoode, London 1896.
- HALLAM, Elizabeth M. and Judith Everard, *Capetian France 987-1328*, Second Edition, Routledge, Abingdon 2013.
- HANLEY, Catherine, *Matilda: Empress, Queen, Warrior*, Yale University Press, New Haven and London 2019.
- HARDING, Alan, *The Law Courts of Medieval England*, Barnes and Noble, New York 1973.
- HASKINS, Charles H., “Normandy Under William The Conqueror”, *The American Historical Review*, Vol. 14, No. 3,(April 1909), ss. 453- 476.
- HENDERSON, Ernest F. (Ed.) “Constitutions of Clarendon”, *In Select Historical Documents of the Middle Ages*, George Bell and Sons, London 1896, ss.11-16.
- HILLIAM, David, *Thomas Becket: English Saint and Martyr*, Rosen Pub. Group, New York 2005.
- HOLINSHED, Raphaell, *Holinshed’s Chronicles of England, Scotland and Ireland*, Vol.II, J.Johnson, London 1807.
- HOLLINGSWORTH, Paul A., “Donation of Constantine”, *The Oxford of Byzantium*, Vol. I, Alexander Kazhdan(Ed.), Oxford University Press, New York 1991, ss.649.
- HOLLISTER, C. Warren ve John W. Baldwin, “The Rise of Administrative Kingship: Henry I and Philip Augustus”, *The American Historical Review*, Vol. 83, No. 4, (Oct. 1978), ss. 867-905.
- HOLLISTER, C.Warren, *Henry I*, Amanda Clark Frost (Ed.), Yale University Press, New Haven and London 2003.
- HOPKINS, Andrea, *A Chronicle History of Knights*, Barnes&Noble, 2014.
- HOSLER, J.D., *Henry II, A Medieval Soldier at War,1147-1189*, Brill, Boston 2007.
- HOYT, Robert S., *The Royal Demesne in English Constitutional History: 1066-1272*, Cornell University Press, 1950.
- _____, *Europe in the Middle Ages*, Harcourt, Brace, New York 1957.

- HURNARD, Naomi D., "The Jury of Presentment and the Assize of Clarendon", *The English Historical Review*, Vol.56, No.223,(July 1941), ss.374-410.
- HUSCROFT, Richard, *Tales From The Long Twelfth Century*, Yale University Press, New Haven And London 2016.
- HUTTON, William Holden, *Thomas Becket, Archbishop of Canterbury*, I.Pitman&Sons, London 1910.
- JACOBS, Joseph, *The Jews of Angevin England*, G. P. Putnam's Sons, New York & London 1893.
- JARMAN, Thomas Leckie, *William Marshal First Earl of Pembroke and Regent of England(1216- 1219)*, Basil Blackwell, Oxford 1930.
- JOCELIN DE BRAKELOND, *Chronicle of Abbey of Bury St.Edmunds*,(trans.) Diana Greenway and Jane Sayers, Oxford University Press, Oxford 1998.
- JOLLIFFE, J.E.A., *The Constitutional History of Medieval England*, Adam&Charles Black, London 1948.
- _____, *Angevin Kingship*, A&C. Black, London 1963.
- KEALEY, Edward, *Roger of Salisbury, Viceroy of England*, University of California Press, Berkeley 1972.
- KEEFE, Thomas K., *Feudal Assessments and the Political Community Under Henry II and His Sons*, University of California Press, 2021 .
- KNOWLES, David, *Thomas Becket*, Stanford University Press, Stanford 1971.
- LEWIS, Matthew, *Stephen and Matilda: Cousins of Anarchy*, Pen& Sword Books, Yorkshire 2019.
- LLOYD, John Edward, *A History of Wales*, Longmans, London 1912.
- LLOYD, T.H., *The English Wool Trade in the Middle Ages*, Cambridge University Press, Cambridge 2005.
- LOXTON, Howard, *Pilgrimage to Canterbury*, David and Charles publishing, Newton Abbot 1978.
- LYON, Bryce Dale, *A Constitutional and Legal History of Medieval England*, Harper Publishing, New York 1960.
- Magna Charta seu Magna Charta Libertatum*, Çiğdem Dürüşken(çev.), Alfa,İstanbul 2017.
- MAITLAND, F.W., *The Constitutional History of England*, Cambridge at the University Press, Cambridge 1963.

- MCAULIFFE, Mary, *Clash of Crowns*, Rowman& Littlefield Publishers, 2012.
- MIGNE, J.P. (Ed.), *Patrologiae Cursus Completus, Petri Blesensis*, Vol.207,1904.
- MILLOR, W.J. S.J. and H.E.Butler (Ed.), *The Letters of John of Salisbury, Volume One The Early Letters(1153-1161)*, Clarendon Press, Oxford 2003.
- MILMAN, Henry Hart, *Life of Thomas A Becket*, Sheldon & Company, New York 1860.
- MILSOM, S.F.C., *The Legal Framework of English Feudalism*, Cambridge University Press, Cambridge 1976.
- MITCHELL, Sydney Knox, *Taxation in medieval England*, Archon Books, 1971.
- MORRIS, Colin, “William I and Church Courts”, *The English Historical Review*, Vol. 82, No. 324, (July 1967), ss.449-463.
- MORRIS, William Alfred, *The Medieval English Sheriff to 1300*, Manchester University Press, 1927.
- MULDER, Martin- Jan (Ed.), *The Literature of the Jewish People in the Period of the Second Temple and the Talmud, Volume 1 Mikra: Text, Translation, Reading and Interpretation of the Hebrew Bible in Ancient Judaism and Early Christianity*, Brill, 1988.
- NEWMAN, Charlotte A., “Family and Royal Favor in Henry I’s England”, *Albion: A Quarterly Journal Concerned with British Studies*, Vol. 14, No. 3/ 4.
- O’DONOVAN, John (Ed.), *Annals of the Kingdom of Ireland by the Four Masters*, Vol.III, Hodges, Smith and Co, Dublin 1856.
- PAINTER, Sidney, *William Marshal, Knight-Errant, Baron and Regent of England*, University of Toronto Press, London 2001.
- PERRY, George Gresley, *A History of the English Church*, Vol. 1, Murray, London 1890.
- PILATI, Renata, “İngiltere Krallığı”, *Orta Çağ(Katedraller& Şövalyeler & Şehirler)*, Umberto Eco(Ed.), Leyla Tonguç (Çev.), Alfa yayınları, İstanbul 2014.
- POLLOCK, Frederick and Frederic William Maitland, *The History of English Law*, Vol. I, Cambridge at the University Press, Cambridge 1903.
- POPE ADRIAN IV, *Laudabiliter: and other Papal Letters*, Ernest Flagg Henderson(trans.), Dalcassian Publishing Co., 2019.
- POWICKE, Michael, *Military Obligation in Medieval England*, Clarendon Press, 1962.
- PRESTWICH, Michael, *Armies and Warfare in the Middle Ages: The English Experience*, Yale University Press, New Haven 1996.

- PURSER, Toby, *Medieval England 1042-1228*, Heinemann, Oxford 2004.
- RALPH DE DICETO, *Radulfi de Diceto decani Lundoniensis opera historica*, William Stubbs(Ed.), Vol.1, Longman, London 1825.
- RAMSAY, James Henry, *A history of the revenues of the kings of England 1066-1399*, Vol. I, Clarendon Press, 1925.
- RICHARD, Alfred, *Histoire des comtes de Poitou, 778-1204*, Vol.II, A.Picard, Paris 1903.
- RICHARDSON, H.G., *The English Jewry under Angevin Kings*, Methuen, London 1960
 _____, "The Chamber under Henry II", *The English Historical Review*, Vol. 69, No. 273 (Oct., 1954), ss. 596-611.
- RICHARDSON, H.G. *The Governance of Mediaeval England*, Edinburgh University Press, Edinburgh 1963.
- ROBINSON, I.S., *The Papacy, 1073-1198: Continuity and Innovation*, Cambridge University Press, Cambridge 1990.
- ROUND, John Horace, *The Commune of London and other studies*, A.Constable, Westminster 1899.
 _____, *Feodal England*, Swan Sonnenschen&Co., London 1909.
- RUDING, Rogers, *Annals of the Coinage of Great Britain and its Dependencies from the Earliest Period of Authentic History to the Reign of Victoria*, Vol. 1-2, J.Hearne, London 1840.
- SALTMAN, Avrom, *Theobald, Archbishop of Canterbury*, Athlone Press, London 1956.
- SALZMAN, L.F., *Henry II*, Constable and Company yay., London 1917.
- SAYLES, G.O., *The Medieval Foundations of England*, Methuen & Co. London 1948.
- SCHLIGHT, John, *Henry II Plantagenet*, Twayne Publishers, New York 1973.
- Selected Works of Abbot Suger of Saint-Denis*, Richard Cusimano and Eric Whitmore (trans.), The Catholic University of America Press, Washington 2018.
- SLOANE, C., "Advowson", *The Catholic Encyclopedia*, Vol I, The Encyclopedia Press, New York 1907, ss 169-170.
- SLOCUM, Kay Brainerd, *Liturgies in Hour of Thomas Becket*, University of Toronto Press, 2004.
- SMITH, Lacey Baldwin ve Jean Reeder Smith (Ed.), *The Past Speaks Sources and Problems in English History*, Vol. 1, DC Heath ve Company, Lexington 1993.

- SMITH, P.M., “The Advowson: The History and Development of a Most Peculiar Property”, *Ecclesiastical Law Journal*, 5(26), 2000, ss. 320 – 339.
- SMYTH, John, *The Berkeley Manuscripts*, (Ed.) J.Maclean, Vol. III, J.Bellows Gloucester 1885.
- STAUNTON, Michael, *The Historians of Angevin England*, Oxford University Press, Oxford 2017.
- STEINBERG, S.H. (Ed.), *Historical Tables: 58 B.C. -A.D.1972*, Macmillan, 1979.
- STENTON, Frank Merry, *The First Century of English Feudalism, 1066-1166*, Clarendon Press, Oxford 1963.
- STICKLAND, Matthew, *Henry the Young King*, Yale University Press, London 2016.
- STONE, Peter, *The History of the Port of London*, Pen&Sword History, Yorkshire 2017.
- STRINGER, Keith J., *The Reign of Stephen: Kingship, Warfare and Government in Twelfth-Century England*, Routledge, London and New York 2008.
- STRONG, Roy C., *Coronation: from the 8th to the 21st century*, Harper Perennial, London 2006.
- THATCHER, Bruce, *Rise&Decline*, Lulu Press, 2017.
- The Chronicle of Florence of Worcester*, Thomas Forester(trans.), Henry G.Bohn, London 1854.
- The History of Wales*, William Warrington(rev.), J.Johnson, London 1788.
- The Life and Letters of Thomas A Becket*, J.A.Giles(rev.), Vol. I, Whittaker and Co., London 1846.
- TURNER, Ralph V., *Judges, Administrators Common Law in Angevin England*, The Hambledon Press, London 1994.
- TYERMAN, Christopher, *Bir Haçlı Seferi Nasıl Planlanır? Yüksek Orta Çağ'da Akıl ve Dinî Savaş*, Murat Çaylı(çev.), Selenge Yayınları,, İstanbul 2021.
- TYERMAN, Christopher, *Who's Who in Early Medieval England*, First Published, Shephard-Walwyn, London 1996.
- ÜLGİN, Pınar, “Fatih William Tarafından Avrupa'nın Yeniden Dizaynı”, *Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, C.12, S.1, (Ocak 2017).
- _____, “Geç Ortaçağ Avrupasında Pazar ve Panayır İlişkisinin Ticaret Hayatındaki Rolü ve Türk-İslam Dünyasındakilerle Karşılaştırılması”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C.5, s.21, (Bahar 2012), ss. 359-381.

- _____, “Magna Charta Libertatum’a Hazırlık: Clarendon Yasaları”, 4. *Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Kongresi Bildiri Tam Metin Kitabı*, Ankara 2019, ss.300-312.
- VALLA, Lorenzo, *The Treatise of Lorenzo Valla on the Donation of Constantine*, Christopher B.Coleman (trans.), Yale University Press, New Haven 1922.
- WALKER, Barbara MacDonald, “King Henry I's “Old Men””, *Journal of British Studies*, Vol. 8, No. 1, (Nov. 1968), ss.1-21.
- WARREN, Wilfred Lewis *The Governance of Norman and Angevin England, 1086-1272*, Stanford University Press, Stanford 1987.
- _____, *Henry II*, University of California Press, Berkeley and Los Angeles 1973.
- WEIR, Alison, *Eleanor of Aquitaine, By the Wrath of God, Queen of England*, Pimlico, London 2000.
- WEST, Francis James, *The Justiciarship in England, 1066- 1232*, Cambridge U.P., Cambridge 1966.
- WHITE, Albert Beebe, *Self-government at the King's Command*, Greenwood Press, Westport 1974.
- WHITE, Graeme J., *Restoration and Reform, 1153-1165*, Cambridge University Press, Cambridge 2000.
- WINSTON, Richard, *Thomas Becket*, Alfred A. Knopf, New York 1967.
- YAVAŞ, Halil, *Siyasi ve Sosyo- Kültürel Yönleriyle Vikingler*, Motto, İstanbul 2019.
- _____, “Orta Çağ İngiltere’Sinde Yargı Sisteminde Jüri Uygulamasının Kökeni ve Kurumsallaşması”, *II. International Ankara Multidisciplinary Studies Congress*, Ankara 7-8 June 2021, ss. 21-30.
- YOUNG, Charles R., *The Royal Forests of Medieval England*, University of Pennsylvania Press, 2015.

İnternet Linkleri

<https://britishlibrary.typepad.co.uk/digitisedmanuscripts/2011/11/medieval-booze-cruise.html>

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Empress_Mathilda.png

<https://www.medievalchronicles.com/medieval-people/medieval-royalty/king-henry-ii/>

https://tr.wikipedia.org/wiki/II._Henry#/media/Dosya:Henry_II_of_England.png

<http://www.bl.uk/catalogues/illuminatedmanuscripts/record.asp?MSID=18941&CollID=16&NStart=140206>

<https://www.bookofdaystales.com/henry-ii-of-england/>

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:The_Martyrdom_of_St._Thomas_Becket,_Archbishop_of_Canterbury_MET_DT6042.jpg

http://2.bp.blogspot.com/-Z8w6zHcdPbw/UbrNJ_qf0UI/AAAAAAAAAfi/OznOlx4-4Ro/s1600/becket+leaves.jpg

http://www.yorkcoins.com/henry_ii_-_short_cross.htm

EKLER

Ek – 1: Resimler

Resim 1: White Ship enkazının detaylı tasviri ⁵⁰⁸

⁵⁰⁸Bknz: British Library, Cotton Claudius D. ii, fol. 45v, 1321, Erişim Linki: <https://britishlibrary.typepad.co.uk/digitisedmanuscripts/2011/11/medieval-booze-cruise.html> (E.T: 12.09.2021)

Resim 2: Matilda⁵⁰⁹

⁵⁰⁹ https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Empress_Mathilda.png

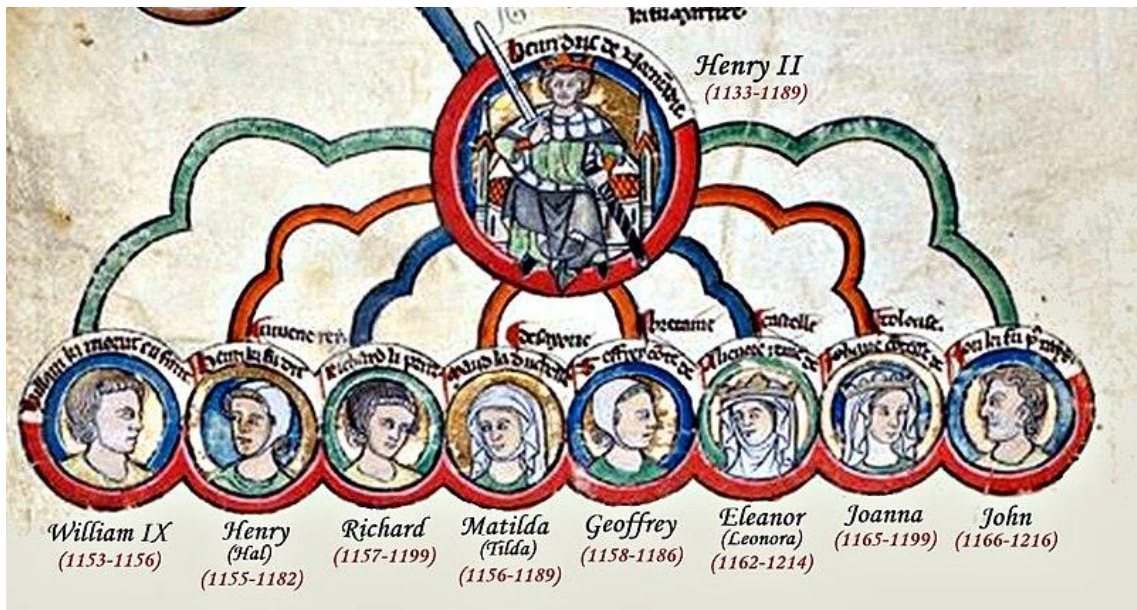
Resim 3 : II. Henry'nin taç giymesi⁵¹⁰

⁵¹⁰ <https://www.medievalchronicles.com/medieval-people/medieval-royalty/king-henry-ii/>

Resim 4: II. Henry⁵¹¹

⁵¹¹ https://tr.wikipedia.org/wiki/II._Henry#/media/Dosya:Henry_II_of_England.png

Resim 5 : II. Henry ve çocukları⁵¹²

⁵¹²<http://www.bl.uk/catalogues/illuminatedmanuscripts/record.asp?MSID=18941&CollID=16&NStart=140206>

Resim 6: II. Henry ve Thomas Becket⁵¹³

⁵¹³ <https://www.bookofdaystales.com/henry-ii-of-england/>

Resim 7: Canterbury Başpiskoposu St. Thomas Becket'in Şehitliği⁵¹⁴

⁵¹⁴ https://commons.wikimedia.org/wiki/File:The_Martyrdom_of_St._Thomas_Becket,_Archbishop_of_Canterbury_MET_DT6042.jpg

Resim 8: Genç Henry'nin taç giymesi⁵¹⁵

⁵¹⁵http://2.bp.blogspot.com/-Z8w6zHcdPbw/UbrNJ_qf0UI/AAAAAAAAAFI/OznOlx4-4Ro/s1600/becket+leaves.jpg

Resim 9: Short-cross Penny⁵¹⁶

⁵¹⁶ York Coins, Henry II, http://www.yorkcoins.com/henry_ii_-_short_cross.htm (E.T: 13.09.2021)